

KONFERENCE

**100. výročí vzniku
Československa a československé
vzájemnosti**

v Luhačovicích
20.–21. 9. 2018

Sborník příspěvků

Obsah

Stanislav Balík – Stanislav Polnar:

Úvodní slovo. Národní stát v současném světě 5

Stanislav Balík:

T. G. M. a jeho odkaz dnešní době 7

Petr Hampl:

Československo, Česko a optimální velikost bezpečného státu 20

Věra Hotmarová:

Zdravice Vlasteneckého sdružení antifašistů České republiky, z. s. 23

Jan Hroch:

Ústavní základy bezpečnosti ČR a SR – inspirace a výzvy do budoucna 29

Jiří Jaroš Nickelli:

Dvoje vyhnání Čechů 1938–1939, 1940–1944 42

Nadežda Jurčišinová:

Význam česko-slovenských porád v Luhačoviciach pre vznik ČSR 60

Stanislava Kučerová:

100 let života od vzniku Československa. Vzpomínky na uplynulých sto let 76

Jan Kux:

Význam nejen československých legií pro vznik ČSR v roce 1918 100

Jan Minář:

Československo jako součást slovanského světa 109

Marie Neudorfllová Lachmanová:

Idea nové Evropy v Masarykově politickém myšlení do roku 1918 112

Michal Petrovič Slovanský:

Som Čechoslovák 123

Vlastimil Podracký:

Návrat k domovu, návrat k Masarykovi 137

Stanislav Polnar:

Ochrana československé hranice – přežitek či inspirace? 144

Peter Pavel Uhlík:

Štefánikov kraj a Masaryk 149

Tomáš Váca:

Národní kapitalismus v době globálního korporativismu 155

Ferdinand Vrábel:

Koniec prvej svetovej vojny a prevrat na Slovensku 1918/1919 161

Petr Žantovský:

**Století na proměnlivém půdorysu českých médií a jejich vztahu
k otázkám státu a společnosti 172**

Martin Žižlavský:

Budování československé národní ekonomiky. 177

Úvodní slovo

Národní stát v současném světě

Stanislav Balík – Stanislav Polnar

Konference ke stému výročí vzniku Československa, konaná v Luhačovicích ve dnech 20.–21. 10. 2018, měla jednotící ideu – ideu národního státu. Vytvoření československé republiky nebylo samozřejmostí, vznikla díky geniální jasnozřivosti a státnickým schopnostem T. G. Masaryka a díky odvaze sto tisíc legionářů, kteří prolévali svou krev za myšlenku svobodného státu. Bez těchto obětí by Československo nevzniklo. Dokázali jsme tehdy využít historickou situaci, která nám byla příznivě nakloněna. Právě porážka Rakousko-Uherska a Německa v první světové válce a vítězství států Dohody umožnily vznik Československa.

Po sto letech hrozí našemu státu osudové nebezpečí. K výraznému oslabování všech pilířů národního státu došlo po rozpadu Československa v roce 1993, který nebyl ničím jiným než výsledkem boje o moc mezi novými elitami. Liberální socialismus vedl nejen k rozpadu společného státu Čechů a Slováků, ale také k postupnému oslabování naší státnosti, zejména po vstupu do EU, která principiálně usiluje o likvidaci suverenity a svébytnosti národních států ve jménu nadnárodního totalitního byrokratického molocha, jenž si uzurpuje veškerou moc a rozhodovací pravomoci.

Postupně jsme se stali kolonií Bruselu a Berlína, který začal pod vlajkou EU budovat svou „Čtvrtou říši“, jež je zničující hrozbou pro naši národní a politickou suverenitu. Naše ekonomika byla podřízena diktátu EU stejně jako legislativa a politika. Situace je v mnohém podobná stavu před první světovou válkou. I tehdy existovala agresivní protiruská propaganda a prosazování „Druhé říše“, která se stala pro Rakousko-Uhersko vzorem. Dnes je pro nás vzorem Západ, procházející ve skutečnosti svou zatím nejhlubší krizí, která ve všem připomíná obsah Spenglerovy knihy Zánik Západu, jež vyšla rovněž před sto lety. Nenechejme tuto dekadenci, aby otrávil náš národ.

Tvrdé jádro EU, zejména Francie a Německo, se v současné době nachází ve své dosud nejhlubší krizi od konce druhé světové války. Je zřejmé, že další pokračování stávajícího trendu je pro tyto země devastující. Všechny země EU jsou nuceny podřizovat se ideologii liberálního socialismu, která se nejvýrazněji projevuje v politice multikulturalismu. Náš stát je touto politikou oslaben a další pokračování v této cestě by vedlo k tomu, že bychom se ocitli ve stejné situaci, v jaké jsou země Západní Evro-

py, zcela zcestně nám dávané za vzor. Výsledky této politiky jsou dekadence, zničení národního státu a islamizace.

V konečném důsledku bychom přišli o náš stát a náš národ by přestal existovat. Naše národní obrození jej už jednou zachránilo. Je třeba druhého národního obrození v masarykovském duchu, které by zmobilizovalo naše národní společenství a vedlo k sebezáchovnému procesu znovuvybudování národního státu! Jen ten se může stát oporou pro náš národ, který se nechce podřídít diktátu EU a protinárodní ideologii multikulturalismu.

Příspěvky obsažené v tomto sborníku pojednávají o různých aspektech zmíněné problematiky. Jsou zde historické články vyzdvihující ideu společného státu Čechů a Slováků před sto lety. Bezpečnostní, právní a politologické příspěvky poukazují na nejdůležitější dnešní výzvy, jimiž jsou otázky bezpečnosti. Díky bezprecedentní politice EU totiž dnes čelíme hrozbě radikálního islamismu, který se nás snaží zničit. Ekonomické a národohospodářské texty upozorňují na zhoubné důsledky globalizace pro národní stát, jenž má být fatálně oslaben a podroben kvůli korporacím, které stále snižují mzdy a zvyšují své zisky na úkor pracujících lidí. Cílem korporací je zničit národní a sociální stát, jenž jediný je schopen postavit se tlaku mezinárodního kapitálu a bránit naše národní zájmy.

V současné době je EU v hluboké krizi. Skutečnou alternativou k této sebedestruktivní politice je postoj států Visegrádské čtyřky. Česká republika a Slovensko musejí zaujmout stejně principiální pozici jako Maďarsko a Polsko, které své národní státy již budují, a jsou tak před námi v předstihu. Naše konference byla ideovým impulsem k bodu zlomu, k němuž v blízké budoucnosti bez jakýchkoliv pochyb dojde.

T. G. M. a jeho odkaz dnešní době

Stanislav Balík

Příští rok si připomeneme sté výročí vzniku Československa a inauguraci našeho prvního prezidenta Tomáše Garriguea Masaryka. Před sto lety Masaryk organizoval naši dobrovolnickou legionářskou armádu v Rusku. Československo ještě neexistovalo, ale desetitísíce našich vlastenců se přihlásily do naší dobrovolnické armády. Byli připraveni zemřít za stát, který neexistoval, naši vojáci však věřili, že vznikne, a proto bojovali a umírali za tento ideál. V případě zajetí jim hrozila poprava, ale nic je neodradilo, ani to že Dohoda nemusela válku vyhrát, a oni by již nikdy nespatriili svoji vlast. Byli to skuteční vlastenci, kteří prolévali za svobodu své vlasti krev na bojištích první světové války. V Rusku to byla slavná bitva u Zborova, která byla vítězně vybojována 2. července 1917.

Masaryk v předválečném období nechtěl Rakousko-Uhersko rozbít, chtěl ho federalizovat a reformovat. Češi měli být stejně svébytným národem, jako byli Maďari, kteří si svou pozici vydobyli se zbraní v ruce. V našich podmínkách mělo jít o práci drobnou, každodenní, osvětovou; politická a kulturní elita měla národ vzdělávat a připravovat na plnohodnotnou autonomii v rámci monarchie. Teprve vypuknutí války se stalo bodem obratu. Masaryk pochopil, že cesta kompromisu s Rakousko-Uherskem není možná, bylo mu jasné, jakou cestou se Vídeň vydala. Habsburská říše slepě následovala německou politiku, která vedla k rozpoutání první světové války. Masaryk opustil monarchii a ve své slavné přednášce 6. června 1915 se bezvýhradně přihlásil k odkazu Mistra Jana Husa a vyhlásil monarchii válku na život a na smrt. Od tohoto okamžiku nebylo žádného kompromisu, pouze boj, který skončil vítězstvím 28. října 1918. Masaryk šel v době, kdy byl univerzitním profesorem, cestou realistickou, nebyla to cesta revolucionáře, ani konzervativce. Formuloval českou otázku i podstatu krize, ve které se česká politika na přelomu století nacházela. Dokázal formulovat smysl českých dějin a skutečný význam národního obrození pro náš národ. Masaryk formuloval vědecké pojetí politiky, nejdříve musela být vytvořena teorie a teprve potom mohla přijít politická praxe.

Jsme ve stejné situaci, v jaké byl náš národ před první světovou válkou. Je to období velkého přelomu a je třeba formulovat politickou strategii pro jeho přežití. Masaryk se rozhodl bojovat proti Rakousku z toho důvodu, že hrozila germanizace našeho

národa v případě vítězství Německa a Rakouska ve válce. Bylo zřejmé, že nám hrozil stejný osud, jakému byli vystaveni Slováci, kteří byli po padesát let vystaveni brutální systematické maďarizaci. Nechybělo mnoho a žádný slovenský národ by neexistoval. Pangermanisté chtěli jít stejnou cestou proti Slovanům, a proto Masaryk vystoupil mužně jako skutečný vůdce českého národa a vyhlásil Germánům válku. V tomto boji se spojil s Ruskem, Francií a Anglií. Do Ruska přijel až po únorové revoluci v roce 1917, nechtěl, abychom se stali ruskou gubernií. Vítězství druhé německé říše by pro náš národ mělo stejně osudové následky jako vítězství Třetí říše. Němci si přáli germanizaci českých zemí ve všech scénářích, pro svěbytný český národ tu místo nebylo.

V současné době jsme na osudové dějinné křižovatce. Na základě dlouholetého studia díla T. G. Masaryka se pokusím formulovat jeho postoje, které by po své smrti zaujal k historickým událostem. Náš první československý prezident zemřel roku 1937 a na jeho doporučení se v roce 1935 stal prezidentem Edvard Beneš. Edvard Beneš byl jeho oddaným stoupencem, svědomitým byrokratem a příčinnivým diplomatem. Vše bylo ideální v době první světové války, kdy členem triumvirátu byl Štefánik, který získal Slováky pro myšlenku společného státu, navíc byl charismatickou osobností, která svým formátem Beneše značně převyšovala, a tak se měl stát nástupcem Masaryka. Po Štefánikově tragické smrti se situace změnila, korunním princem byl po celou dobu první republiky Beneš, který ze zákulisí ovlivňoval politiku v Československu. Masaryk Beneše považoval za oddaného stoupence, a tak mi v tom připomíná knihu Miloše Zemana *Jak jsem se mýlil v politice*. Z Beneše se vyklubal zrádce, ale to se plně projevilo až po Masarykově smrti. V roce 1938 prezident Beneš zradil Masarykovu republiku a prezidentskou přísahu. Každý si může přechíst prezidentský slib a co z něj vyplývá. Tisíce mrtvých legionářů pro Beneše nic neznamenal a odletěl do Anglie, Československo bylo ponecháno na pospas nepříteli, který se obsazeným pohraničím spokojil pouze na půl roku. V roce 1939 zmizelo Československo z mapy světa a zrádné vlády Francie a Anglie si toho téměř ani nepovšimly. Nikdy jim na Československu skutečně nezáleželo, pouze potřebovali naše vojáky v boji proti Ústředním mocnostem a po válce stát, který bude prosazovat francouzské zájmy ve Střední Evropě. Když Hitler potřeboval volnou ruku pro svou válku proti Sovětskému svazu, mělo být Československo obětováno bez jediného výstřelu, prezident Beneš splnil rozkaz a kapituloval.

Kdyby byl prezidentem Masaryk, tak by bojoval. Existuje o tom svědectví Václava Černého v jeho pamětech. Ptali se tehdy Jana Masaryka, jak by reagoval prezident Masaryk, a ten by podle něho odpověděl: „Tož budeme sedlat.“ T. G. Masaryk byl skutečným vůdcem svého národa, Beneš nebyl skutečnou vůdčí osobností, která se může projevit pouze v době krize, neměl vlastnosti a schopnosti skutečného vůdce. Kdyby se v roce 1933 nedostal k moci Hitler, byl by jistě dobrým prezidentem. Dějiny však neznají kdyby, prezident Beneš hanebně selhal. Naše legionářská tradice, státnost a emancipační úsilí národa od národního obrození tak byly zničeny. V roce 1945 jsme

měli štěstí, byli jsme na vítězné straně a prezident Beneš se záhadně stal opět prezidentem, přestože v roce 1938 abdikoval, a prezident Hácha, který byl zákonně zvolen, stačil ještě včas zemřít, než by byl soudem odsouzen za vlastizradu a kolaboraci. V roce 1948 Beneš po deseti letech kapituloval podruhé, tentokrát před totalitou rudou. Jak by reagoval Masaryk? Opět by bojoval, byl to bojovník každým coulem a byl zapřísáhlým nepřítelem komunistů, proto ho komunisté tak nenáviděli, věděli, že není zbabělec jako prezident Beneš, který již v době londýnského exilu dělal vše pro to, aby se komunisté dostali k moci. Několik let pilně zametal cestu a vsadil vše na Stalina, stejně jako v roce 1938 na Západ. Nevěřil sobě, ani národu, spoléhal na mocné spojence a v jejich zájmu obětoval svobodu a nezávislost svého národa. Byl to prezident, který dvakrát ostudně selhal, přesto je stále omlouván. To by se v Polsku a Maďarsku stát nemohlo, tam by byl prohlášen za zrádce národa. Jiný kraj, jiný mrav.

V roce 1968 byl na návštěvě v Praze maršál Tito a varoval Dubčeka, že se chystá invaze do Československa. Tento lehkomyslný generální tajemník komunistické strany si nic takového nepřipouštěl, užíval si davových lázní, byl v té době nejmilovanějším československým politikem a v Praze byli všichni okouzleni Pražským jarem, které bylo plné bezstarostné svobody. Konečně jsme našli recept na ideální společnost, kterou se stal socialismus s lidskou tváří. Měli jsme se stát vzorem pro celý svět, proto k nám v té době jezdili západní intelektuálové a prožívali spolu s námi štěstí ze svobody, jež bylo dotováno socialistickým státem. Byla to doba bujarého veselí, které bylo v Praze pěstováno; na Západě byly studentské revolty rozháněny policií. Společnost se nechala unášet sladkou anarchií, Masarykův realismus byl opět zapomenut, a tak přišlo vystřízlivění v podobě sovětských tanků. Celá Varšavská smlouva se zúčastnila invaze do Československa, kromě Rumunska. Socialistický internacionalismus v praxi. Socialismus s lidskou tváří byl potlačen a v roce 1969 již demonstrace potlačovaly naše bezpečnostní složky. Pražské jaro skončilo a začala tíživá normalizace. Totalitní devastace našeho národa tak mohla pokračovat. V roce 1977 vznikla Charta 77, byla to občanská iniciativa, která kritizovala státní moc za nedodržování lidských a občanských práv. Tuto disidentskou iniciativu podepsala hrstka tehdejších občanů Československa, z nichž drtivá většina dříve patřila do řad komunistů. Je třeba připomenout, že již tehdy se začala přepisovat naše historie. Komunisté dějiny přepsali k obrazu svému, v duchu pokrokových a proletářských tradic, vznik našeho státu byl možný díky VŘSR... Ještě dlouho by se dalo pokračovat ve výčtu podobných tragikomických zkreslení. Za vše jsme vděčili SSSR a lid byl hybatelem dějin, ekonomická základna výrobních sil vytvářela ideologickou nadstavbu výrobních vztahů. Historický a dialektický materialismus, politická ekonomie a vědecký komunismus se staly alfou a omegou komunistické věrouky. Je velmi zajímavé, jak mnozí disidenti s vaničkou vylívali i dítě. V zárodku se začal rozvíjet protinárodní program českých dějin. Filozofickým vzorem se stal Heidegger a francouzští postmoderní filozofové.

Začalo se zpochybňovat Masarykovo pojetí českých dějin. Byla vyzdvižena svatováclavská tradice, což začalo v mnohém připomínat protektorátní ideologii, podle které jsme byli součástí německé říše po tisíc let a byli jsme loajální poddaní, kteří byli šťastni, že mohou sloužit svým germánským pánům. Přemyslovci byli dle tohoto pojetí loajálními panovníky, kteří byli vždy oddáni německým císařům a plnili jejich příkazy. Němcům jsme mohli být vděční za všechna dobrodíní a vlastně jsme ani nebyli skutečnými Slovy. Obrozenci se dopustili osudové chyby, že zachránili český jazyk a emancipovali český národ. Nejlepším řešením by bylo, kdybychom se nechali poněmčít, a mohli jsme tak přijímat dobrodíní velkého a mocného národa. Celé toto pojetí protinárodního pojetí českých dějin bylo zároveň protimasarykovské. Byl to zatím jenom intelektuální útok na identitu našeho národa a celou obrozeneckou a masarykovskou tradici. Vše bylo přirozeně v hávu protikomunistického boje. Celá ideová identita, na které stála první republika, tak byla systematicky zpochybňována, a vznikl tím ideologický systém, který se mohl plně projevit po listopadu 1989.

V čem spočívala tato nově se formující ideologie? Byla to velmi eklektická syntéza zdánlivě nespojitelného ideového obsahu, ale co bylo jednotícím prvkem? Bylo tam vše, s čím bojoval T. G. Masaryk po celý svůj život. Jedinou výjimkou byl zřejmě sionismus. Ideové jádro Charty se přiklánělo k Pekařovu pojetí českých dějin a bylo kritické k Husovi a zejména k husitskému hnutí. Lipany začaly být glorifikovány. Vítězství katolíků na Bílé hoře bylo estetizováno v podobě Kalistova baroka. Celé pojetí Jiráskovo, Masarykovo a koneckonců i komunistické bylo převyprávěno do podoby idylické habsburské říše, ve které jsme konečně našli svůj spokojený život. Dvě stě let chaosu způsobených Husem a husity skončil osudovou porážkou, a mohl tak konečně začít zlatý věk, kdy došlo ke spojení trůnu a oltáře, a Češi dostali „hodné“ šlechtické pány z vyspělého Západu. O tom, jak se nám skvěle žilo, svědčí všechny ty barokní umělecké skvosty a šlechta to se svými poddanými myslela dobře. Všechno pokazil buřič a zapřísáhlý nepřítel Habsburků Masaryk. Nebýt jeho mohl náš spokojený život pokračovat, a mohli jsme se tak vyhnout nacismu a komunismu. Staré dobré Rakousko by se stalo hrází proti těmto novým totalitám. Trošku zjednodušeně se snažím převyprávět ono myšlenkové schéma, za kterým stál Petr Pithar a jeho stoupenci při bytových seminářích. Václav Havel se stal učenlivým žákem a začal obdivovat druhou republiku, protože se do popředí dostali lidé, kteří neměli možnost se prosadit v Masarykově republice. Byli to zejména katoličtí autoři jako Deml, Durych, Čep, Zahradníček a další. Protektorát byl připisován Masarykovi, kdyby bylo Rakousko, tak se nám to podle tohoto výkladu dějin stát nemohlo.

V Chartě se drtivá většina disidentů skládala z bývalých komunistů, a tak myšlenky multikulturalismu Frankfurtské školy jim byly velmi blízké. Multikulturní internacionalismus a postmoderní filozofie se dostaly pod společnou nálepku návratu do Evropy a přijetí evropských hodnot. Tak se připravovala nová mocenská elita, která po listopa-

du 1989 převzala v Československu moc. Nová moc měla ve své podstatě tři součásti. První skupina byla ideová a skládala se z chartistické nomenklatury, která se dostala do mocenských struktur nového režimu a jejímž hlavním protagonistou se stal Václav Havel. Dnes jsou tito lidé označováni za pražskou kavárnu, pochopitelně už vyrostl nový dorost, který nebyl v Chartě, ale hlásí se ke stejnému ideovému dědictví, které se modifikovalo a ještě více vyhranilo ve jménu evropských hodnot, jež reprezentuje multikulturalismus, práva menšin, práva muslimů, práva homosexuálů, a především sluníčková vítací politika pro miliony migrantů, kteří přicházejí do Evropy. Tito lidé reprezentují liberální socialismus všech odstínů.

Druhou skupinou byla komunistická nomenklatura na všech úrovních řízení v Československu, tito lidé se stali skutečnými vítězi transformace a kuponové privatizace. Měli informace, mocenské dovednosti, zato neměli morální skrupule, stali se z nich noví kapitalisté.

Tou třetí skupinou byli veksláci, uzenáři, zelináři, zkrátka všichni ti, co měli nějaké majetky z bývalého režimu a dostali se k němu nelegálním způsobem. V zásadě se jednalo o zločince, kteří využili situace, kdy se zhaslo, a právní stát přestal existovat. Platilo pouze právo silnějšího, a tak se tito zlatokopové zmocnili obrovského majetku a vytvořili novou vládnoucí elitu. Idealisté z řad disidentů byli rychle odstraněni a u moci zůstali pouze ti, kterým šlo o svůj osobní prospěch, moc a majetky pro své rodiny. Kompradorská buržoazie tak u nás po rozbití Československa byla vytvořena a nový režim ideově navázal na období Rakousko-Uherska, Druhé republiky a Protektorátu. Nový režim nabyl postupně všech znaků sametové totality, která měkkými nástroji prosazovala všeobjímající ideologii, která se dala na vítězný postup celou společností díky nově zformované elitě, která začala prosazovat protinárodní politiku.

Masaryk měl své okřídlené krédo, kterému byl po celý život věrný. Bylo to nebát se a nekrást. Veškeré bohatství, které náš národ nahospodařil od doby národního obrození, byl rozkraden. Vznikla nám kompradorská buržoazie, která sloužila cizím zájmům, a národní kapitalismus u nás nezapustil kořeny. Vsehoschopní se zmocnili všech mocenských pozic ve státě a firmách a masovému rozkrádání se nejdříve říkalo privatizace, a když se druhá, zatím hladová parta chtěla dostat k moci, tak tunelování. Nakonec se nomenklatura ODS, ČSSD a dalších demokratických stran dohodla na tom jak vytvořit bratrstvo kočičí pracky a tunelovat společně celý stát. To všechno potřebovalo morální krytí, které poskytl „světoznámý dramatik a největší světová morální autorita“ Václav Havel. Havel se stal milovníkem evropských hodnot a dělal vše pro to, abychom se stali členy EU a NATO. Multikulturalismus, který již po celá desetiletí patřil do jeho DNA, se stal jeho ideologií. Masarykova pronárodní a státotvorná politika tak byla vystřídána protinárodní a rozbíječskou politikou. Vše, co se Havel na bytových seminářích naučil, mohl využít v boji proti svému národu a státu. Činil se způsobem

nevídaným, začal omluvou sudetským Němcům, pokračoval likvidací zbrojního průmyslu a skončil rozbitím společného státu. Zřejmě se učil u Beneše, ale na omluvu Beneše je třeba konstatovat, že ten byl pod skutečným tlakem, zatímco Havel likvidoval společný stát za pěkného počasí. Někteří namítnou, že mu zdatně sekundovali Klaus a Mečiar, ano je to tak, ale to byly všechno důsledky Havlovy politiky, který svým diletantstvím a hloupostí vytvořil pro tyto mocenské predátory prostor a připravil podmínky. To, že Československo bylo zničeno bez jediného výstřelu, bylo vydáváno za genialitu nové politické garnitury. Václav Havel byl glorifikován za své ničitelské dílo. Zničil stát a naši zemi předal Němcům a dalším cizincům, kteří se v ní stali skutečnými pány. Václav Klaus dostal volnou ruku k tomu, aby zničil a zaprodal naši ekonomiku šílenou kuponovou privatizací, na které zbohatla kohorta zločinců typu Viktora Koženého; celá nomenklatura ODS a dalších koaličních stran byla do tohoto bezprecedentního rozkrádání zapojena. Z Prahy se stalo Palermo a z České republiky Albánie. Havel dostával čestné doktoráty po celém světě za své eseje o evropských hodnotách a naše země přitom sklouzávala na úroveň balkánské země.

Havel podporoval dalajlamu a další světové disidenty, kteří za ním jezdili na Hrad. Stal se katolíkem, buddhistou i muslimem. Byl prostoupen boží prozřetelností a každý týden veřejně meditoval při svých hovorech z Lán. Média hovořila o tom, že nám našeho prezidenta závidí celý svět, dokonce má v americkém kongresu bustu. Není divu, Američané nikdy ve své historii neměli oddanějšího propagandistu pro své imperialistické války, kterým říkali humanitární mise. Vše začalo za prezidenta Clintona při jeho bombardování Jugoslávie. Je zajímavé, že Havel v roce 1990 hovořil o rozpuštění NATO a Varšavské smlouvy. Bylo to ale z jeho strany pouze chvilkové nedorozumění, protože již v příštím projevu hovořil o nové roli NATO v humanitárních misích, které mají prosadit vůli mezinárodního společenství. Lidská práva tak byla povýšena nad národní suverenitu. Státy mohly začít být libovolně ničeny humanitárním bombardováním podle tohoto nového postmoderního Proroka, který pod svou pseudoduchovní maskou skrýval skutečnou tvář krvežíznivého jestřába. Tisíce srbských civilistů padlo za oběť humanitárnímu bombardování a Jugoslávie byla krvavě rozdělena na sedm nástupnických států, které živoří pod kuratelou NATO, EU a islámu. Všechny humanitární mise, kterým Havel stačil požehnat, než zemřel, byly zaměřeny na likvidaci sekulárních států a pravoslavných křesťanů, aby se islamisté mohli vydat na svou válečnou stezku Evropou. Velký světový humanista udělal vše pro to, aby jeho národ mohl být po jeho smrti islamizován. Jeho pohrobci dělají vše pro to, aby se to mohlo uskutečnit v historicky co nejkratší době.

Ve výčtu destruktivní politiky Václava Havla by se ještě dlouho dalo pokračovat, shrňme je. Ještě nikomu nepodařilo destruovat životní dílo prezidenta Masaryka více než prezidentu Havlovi, který se sice verbálně k jeho odkazu přihlašoval, ale fakticky ho ničil. Dokonce ani komunisté nedošli tak daleko jako Václav Havel, a to je co říci.

Václav Klaus se v devadesátých letech zaměřil na ekonomiku, protože nabyl přesvědčení, že je nejgeniálnějším ekonomem na světě, který dostal jedinečnou příležitost jako premiér realizovat všechny své nápady, a měl jich opravdu hodně. Jako premiér se stal profesorem, a tak jeho sebevědomí ještě více vzrostlo. Pro svou sebestřednou nafoukanost a značnou omezenost se nestal miláčkem Západu, i když také on dostal čestné doktoráty za loupež tisíciletí, která probíhala v České republice. Jako prezident se stal slavným díky své krádeži pera, které ukradl v Chile. Celý svět zíral na jeho rafinovanou profesionalitu a už si neříkal, co Čech to muzikant, ale co Čech to zloděj. Bezprecedentní úpadek českých prezidentů tak dále pokračoval. V porovnání s nimi působil prezident Hácha jako osobnostní a morální génius.

Jako premiér vytvořil Klaus bazarovou ekonomiku, díky níž jsme se stali kolonií Německa. Stali jsme se montovnou pro tvrdé jádro EU, která se stala čtvrtou říší a jejíž sametové totalitní objetí jsme naplno začali cítit až po našem přijetí do Unie v roce 2004. Lidé doufali, že konečně přijde prosperita, ale kolonie nikdy nesmí příliš zbohatnout, musí vytvářet nadhodnotu pro své pány na Západě, a tak náš ekonomický úpadek dále pokračoval. Němci ještě více zdokonalili naše připojení k Říši. Václav Klaus sice jako prezident kritizoval politiku EU a otálel s podepsáním Lisabonské smlouvy, stavěl se realisticky k problematice Kosova a Ruska, nebyl podporovatelem lidsko-právních aktivit jako jeho předchůdce, přesto o návratu k morálním hodnotám prezidenta Masaryka nemůže být ani řeči. Václav Klaus nejvíce připomíná liberálního národoveckého politika mladočeské strany, vůči kterým se Masaryk kriticky vyhraňoval v knize O naší nynější krizi. V té době takový maloměšťácký politik ovšem neměl možnost rozkrást celý stát, a nabýt tak sebevědomí olympských bohů. Na rozdíl od propagandisty amerických válek Havla odmítl nejen zničení Jugoslávie, ale také invazi do Iráku, jeho zahraniční politiku je třeba vnímat jako realistickou a v tomto smyslu by se Masaryk za něho stydět nemusel. Bezprecedentní však byla amnestie tunelářů před odchodem z Hradu. Náš první prezident hájil Srby, kterým hrozil trest smrti ve vídeňském parlamentu před první světovou válkou a určitě by nesouhlasil se zničením Jugoslávie a sekulárních států na Blízkém východě. Spíše by inicioval vystoupení z takového agresivního vojenského paktu, jakým se NATO stalo.

Ze současného Ruska by měl Masaryk radost. Náš prezident se kriticky vyhraňoval vůči polofeudálnímu Rusku, které tak výrazně zaostávalo za Evropou, stejně odmítal fanatický internacionální bolševismus. Současný režim prezidenta Putina by jistě přijímal jako adekvátní na ruské poměry a v porovnání s totalitní strukturou EU jako velmi demokratický. Rusko je suverénní stát, který se nenechá vydírat mezinárodním společenstvím, jak se eufemisticky kryjí imperiální zájmy USA v orwellovském jazyce naší postmoderní doby. Kdyby nemělo Rusko jaderné zbraně, tak by již dávno bylo humanitárně vybombardováno jako země, které je nevlastnily, a Havel se mohl před světovými médii znovu zviditelnit jako největší žijící Rusobijce. Naštěstí odstrašující

síla ruských jaderných zbraní zatím zabraňuje vzniku třetí světové války. NATO se dlouhodobě snaží vyprovokovat válečný konflikt, ale Rusko naštěstí těmto provokacím stále odolává. Zatím nejvážnější byly za prezidenta Obamy v Sýrii a na Ukrajině. Klausův vztah k neokonzervativcům je odmítavý, Havlův byl vřelý, je to dáno tím, že neokonzervativci mají původně marxistickou identitu, zatímco Klaus je typickým produktem českého národovectví liberálního původu, a tak je ke všemu marxistickému imunní, Havel byl typickým produktem šedesátých let se vším jeho neomarxismem a multikulturalismem.

Naši sociální demokraté se stali fanatickými eurohujery a plnili svým pánům v Bruselu, co jim na očích viděli. Nejdále to dotáhl Vladimír Špidla, kvůli tomu, aby se stal eurokomisařem, plně zatáhl naši republiku do unijního bahna. Také Miloš Zeman budoucnost naší země jednoznačně spojoval s Unií. V té době nikdo neviděl totalitní strukturu EU a všichni jsme snili o Evropě, do které jsme byli konečně přijati v roce 2004. Masaryk byl sice zastáncem evropské federace, ale ne zvrhlé multikulturní totality, která usiluje o zničení identity evropských národů, proti tomu by se postavil stejně rozhodně jako svého času proti podvrženým rukopisům nebo vykonstruovanému procesu s Hilsnerem. Masaryk byl nepřitelem všeho útisku a současná Evropa je islami-zována totalitní EU. Pouze nemnozí byli tehdy politicky jasnozřiví. Vynikal mezi nimi spisovatel Benjamin Kuras, který díky svému pobytu ve Velké Británii již tenkrát psal o totalitních strukturách EU a islamizaci Evropy. Masaryk byl největším stoupencem sionismu a navštívil Palestinu, v Praze se pořádaly sionistické kongresy. Prezident Masaryk byl stoupencem vzniku Izraele již v meziválečném období. Jeho jméno má v současném Izraeli ten nejlepší zvuk. Prezident Masaryk by se zcela zásadním způsobem postavil proti islamizaci Evropy a proti všem pátým kolonám. Pokusím se formulovat, jak by vypadal jeho současný politický program.

Masaryk by jistě odmítl totalitní strukturu současné EU, ale zároveň by byl pro součinnost suverénních evropských států spolupracujících bez nadnárodní byrokratické nomenklatury, která je mnohem nebezpečnější než partajnické struktury v národních státech. Masaryk by byl zastáncem skutečné demokracie v rámci národního státu, který by si nenechal diktovat svou vůli od nedemokratických struktur EU. Národní suverenita v kombinaci s národní identitou vytváří státnost. Národní identita se nesmí rozpustit v tzv. evropanství, které je pravým opakem hodnot, jež Masaryk po celý život zastával. Současné morální hodnoty v Evropě by vnímal jako amorální a zvrhlé, viděl by v nich nihilismus, proti kterému celý svůj život vystupoval. Masaryk po celý život bojoval proti bezhodnotovému liberalismu a individualismu. Liberální individualismus je stejně zhoubný jako komunistický kolektivismus. Jistě není náhodné, že současná EU je syntézou liberálního individualismu a marxistického kolektivismu. Liberální socialismus má v sobě zakódovánu vlastní sebedestrukci. Masaryk po celý život bojoval proti liberalismu a marxismu, ve kterých viděl největší nepřátele skutečné

demokracie. Současný režim je bytostně nedemokratický a totalitní, mediálně se tuto skutečnost snaží zamaskovat, ale kdo chce vidět, tak vidí.

Svébytný národ musí mít pod kontrolou své vlastní hranice. Je nemyslitelné, aby miliony běženců překračovaly hranice bez jakéhokoli omezení. Československo si v době Masaryka hlídalo své hranice, a pokud chceme jako národ přežít, tak se k této praxi suverénního státu musíme vrátit a nemůžeme rezignovat na svoji státní suverenitu, zvláště v situaci, kdy EU na ostrahu svých hranic rezignovala, a naopak vůdkyně EU Merkelová vyzvala miliony muslimů k jejich beztrestnému překročení. Němci byli vyzváni k tomu, aby radostně vítali ty, kteří ilegálně překročili hranice a porušili zákon. Celý Blízký východ a Afrika dnes ví, že mohou bez jakéhokoli omezení vstoupit ilegálně na území EU. Nikdo jim v tom nebude bránit, jinými slovy Evropa je vojensky naprosto bezmocná a impotentní. Masaryk byl mužný, statečný a vyžadoval dodržování zákonů. Naše první republika nebyla anarchie, kde si každý může dělat, co chce, naopak v naší demokracii byl pořádek, a pokud někdo porušil zákon, tak byl trestně stíhán. V současné EU jsou trestně stíháni vlastní obyvatelé, kteří se stavějí na odpor této sebevražedné politice, a ti, kteří zákony porušují, jsou chráněni. Masaryk by okamžitě vyzval k budování „Masarykova valu“ na naší západní hranici. Německo se stalo stejnou hrozbou jako v době Hitlera, prostřednictvím EU se nám snaží vnutit migranty, kterých se chce zbavit. Masaryk by začal připravovat armádu a policii na obranu naší hranice, která se začíná stávat ohroženou.

Masaryk by se rozhodně postavil proti přenášení kompetencí z národní úrovně na nadnárodní, zvláště po tom, co náš průmysl, zemědělství a naše jedinečné produkty byly zlikvidovány bruselskými byrokraty, kteří touží po zestejnění Evropy stejně jako svého času nacisté a komunisté. Totalita v modrém hávu v sobě skrývá zelený prapor Proroka Mohameda, liberální socialisté připravují půdu pro islamizaci Evropy. Naši předci bojovali za svobodné Československo, bojovali za skutečnou demokracii, za to, že si ve svém státě budeme vládnout sami. Demokracie znamená, že si lidé mohou rozhodovat o své vlastní legislativě. Totalitní legislativu, kterou nám vnucuje Unie, by Masaryk rozhodně odmítl. V případě vnucování uprchlických kvót, což přeloženo do přirozeného jazyka znamená vnutit nám na naše území islamistické teroristy, kteří jsou připraveni rozpoutat válku čtvrté generace, by reagoval ještě rozhodněji a rázně by žádal odchod z takové organizace, která chce zničit náš stát přemístěním invazní armády na naše území. Vedení EU, Německa a Francie by obvinil z kolaborace a požadoval by jejich uvěznění a souzení za vlastizradu. Energicky by začal, na bázi Vise-grádu, připravovat obranu své vlasti proti pátým kolonám a islamistům, nebál by se ekonomických sankcí, naopak by podporoval naše podnikatele, jako tomu bylo za první republiky a v Maďarsku od roku 2010, kdy se maďarským premiérem stal Viktor Orbán. Zdanil by západní korporace a připravoval by podmínky pro rozvoj národního kapitalismu, který by se stal hrází proti nadnárodním korporacím liberálních socialistů.

tů. Masaryk by všemi prostředky bojoval za národní stát, který jsme si nechali rozkrást a zničit. Masaryk by se snažil spojit síly s bratrským slovenským národem, přitom by si byl plně vědom, že čechoslovakismus je překonaný, že existuje svébytný český a slovenský národ, ale pokud chceme přežít, tak musíme spojit své síly, protože jsme si nejbližší a téměř sedmdesát let jsme měli společný stát. Jsme jiní, ale máme k sobě nejblíže. Spojenectví nehledejme na dnešním Západě, ani na Východě, hledejme ho ve Střední Evropě. Velmoci mají pouze své zájmy a malé státy jsou pouhými pěšáky na šachovnici, kteří jsou obětováni jako první. Masaryk nás vždy učil, abychom spoléhali sami na sebe. Nechtěl, abychom spoléhali na druhé, snil o tom, že z Československa bude druhé Švýcarsko. Chtěl, abychom byli hrdým národem, který se dokáže bránit, který vzbuzuje respekt. Švýcarsko a Izrael jsou malé státy, přesto tohoto respektu dosáhly, jsou vojensky silné, odhodlané, mají vlastenecké obyvatelstvo, které je ochotno odhodlaně bránit svoji zem. Tyto země nejsou v žádných paktech a strukturách, jsou to bohaté a hrdé státy, které stojí pevně na svých vlastních nohou. Masaryk by vedl svůj národ k těmto hodnotám a bojoval by proti všemu, co ztělesňuje totalitní a kolaborantská EU, která vede evropské národy ke zkáze. Britové opustili tento německý Titanik za minutu dvanáct. Němci již dvakrát vedli Evropu ke zkáze svými agresivními válkami, teď se stali fanatickými pacifisty a multikulturními masochisty, kteří ztratili vůli k životu. Masaryk by zavelel, že je nutno se oddělit od této zhoubné země, která tolikrát v našich dějinách přinášela do naší země zkázu a zlo. Liberální socialisté jsou stejným zlem, jakým byli svého času nacionální socialisté, proti kterým prezident mobilizoval svůj národ a ač nemocen zúčastnil se vojenské přehlídky, aby celému národu demonstroval své odhodlání k obraně. Dnes by Masaryk volal po urychleném zvětšení armády, která se díky kolaborantskému liberálně socialistickému režimu stala vládním vojskem na miniaturních počtech a ztratila svoji bojeschopnost. Liberální socialisté zničili naši armádu a brannost. Jejich amorálnost se obnažila ve své nahotě.

O všech podstatných věcech musí rozhodovat naše vláda, nesmí se nechat vydírat zločinnou politikou EU. Co by řekl Masaryk někdejším premiérům Sobotkovi a Ficovi? Nebudte zbabělci a začněte bránit své země ve vzájemné spolupráci. Nenechte se rozdělit farizejskou politikou EU a Německa. Nikdy nenaslouchejte těm hanebným zrádcům, kterým je možno věřit tak málo jako svého času Hitlerovi. Fico se začal chovat jako kdysi Tiso, nechal se lákat na falešné sliby. Co mu v Berlíně a Bruselu slíbili, že chtěl patřit do tvrdého jádra EU jako před pár desetiletími Slovenský stát, který byl satelitem nacistického Německa? Liberálně socialistické Německo se snaží ještě více Slováky zotročit a jejich bývalý premiér začínal podléhat vábení sirény, která ho chtěla zničit. Z Německa nikdy nic dobrého pro naše národy nevzešlo, jenom kolaboranti velebicí svatováclavskou nacistickou tradici a Tisův klerofašistický stát. Protektorát bylo to nejhorší, co jsme v našich dějinách zažili, a slovenská „nezávislost“ byla vykoupěna transporty Židů do Osvětimi. Je potřeba se probrat a uvědomit si, co se skutečně

dělo v naší minulosti. Co měl slíbeno náš Bohouš Sobotka? Teplé místočko v Bruselu jako jeho předchůdce a hlavní poradce Špidla? Co mu radil? Jak se stát tak snaživým kolaborantem, aby si vysloužil místo eurokomisaře, přestože neumí anglicky stejně jako svého času Špidla sám? Nevadí, Unie potřebuje kývače, ne vzdělané a svěbytné politiky. Potřebuje loutky a mohou být sebehloupější, dokonce hrají hru, že hloupější vyhrává, proto je eurokomisařka Jourová tak chválena v „Eurostrukturách“. Čím je snaživější kolaborant, tím je totalitními médii lépe hodnocen.

Masaryk by byl jistě překvapen, kolik televizních, rozhlasových a dalších médií existuje, přitom by si brzy všiml, že jsou takřka všechna stejná, stejně by si všiml, že přes různost liberálně socialistických stran jsou i ony všechny stejné. V EU je všechno stejné, má vzniknout nový evropský člověk, který má být rasově smíšený, to je hlavní a skutečný cíl politiky EU. Nemá být úplně hloupý, aby byl schopen pracovat, ale ne zase dost chytrý, aby nebyl schopen přemýšlet o tom, jak je s ním manipulováno. Všechny ideály humanitní, které Masaryk viděl ve skutečně humanistickém vzdělání našeho národa, mají být zapomenuty. Liberálně socialistický režim se snaží o to, aby náš národ byl co nejvíce hloupý, a proto se úroveň našich škol každým rokem snižuje. Hloupý a přizpůsobivý občan je ideál, ke kterému EU směřuje závratnou rychlostí. Lidé jsou stále ohlupováni, přispívají k tomu hlavně média, ale také škola se dnes snaží, seč může. Dalším důležitým pilířem, který bych dal osobně na první místo, je rodina. Program EU je cíleně zaměřen na zničení rodiny. Homosexuální páry jsou v Unii upřednostňovány, míšení ras je všemi způsoby podporováno, stejně jako u nacionálních socialistů eugenika. Nacisté pěstovali vyšší rasu, liberálové se vzhledli v barevné pestrosti. Budoucí Evropan má být mixem bílé, semitské a černošské rasy. Pohlavní styk s černochoy je všude podporován, pokleslá televizní tvorba stále vyzdvihuje cizokrajné nadsamce, kteří jediní jsou schopni uspokojit neukojené Evropanky. Porodnost v Evropě již několik desetiletí klesá. Všichni multikulturalisté velmi usilovně pracují na tom, aby islamizace proběhla co nejrychleji. Staré země EU jsou již ztraceny. K čemu by vyzval Masaryk? K odtrhnutí se od tohoto dekadentního pekla. Musíme se zachránit, nesmíme se nechat korumpovat konzumním pozlátkem, které by mohlo krátkodobě vypadat výhodně, ale v konečném důsledku vede k našemu zničení. Masaryk byl nezkorumpovatelný, peníze pro něj nic neznamenaly, byla to mravní osobnost, skutečný morální titán, který v tehdejším Československu všechny převyšoval. Už tehdy byl jiný, což teprve dnes. V meziválečném Československu existovaly korupční kauzy, ale s liberálně socialistickým polistopadovým režimem se to nedá srovnávat. Naš národně kapitalistický režim stál na pevných morálních základech. Masaryk bděl nad svým dítětem, kterým bylo Československo. Havel s Klausem vzájemně soutěžili o to, kdo ho více zničí. Jejich souboj byl velmi vyrovnaný.

Masaryk by protestoval proti hanebné politice EU na Ukrajině, která vedla ke svržení zákonné vlády. EU jako vždy podpořila nezákonnou politiku USA. Naš ministr

zahraníčí Zaorálek byl nejaktivnějším podporovatelem propagandistické války proti Rusku. Proti Rusku byla vznášena falešná obvinění a náš liberální socialista dělal vše pro to, aby se v Bruselu a Berlíně náležitě zviditelnil, netouží po ničem jiném, než po prohraných volbách nastoupit v Bruselu, kde jsou všechny posty královsky placeny. Je tam více než 7 000 míst, která jsou honorována lépe, než činí plat současné britské premiérky. Naše politická nomenklatura sní svůj sen o Bruselu, proto je tak prodejná. Tato místa jsou poskytována pouze za lokajské služby, premiér Špidla by mohl vyprávět, jak moc se musel snažit, aby to dotáhl na vytoužený post eurokomisaře, byl průkopníkem, po něm přišlo mnoho dalších snaživých kolaborantů.

Masaryk vzdělával svůj národ, učil ho, co je dobré a zlé. Ve svém díle poodhalil smysl českých dějin a svými činy ho naplnil. Unijní politika jde ve všem proti jeho odkazu, náš národ má být zničen, stejně tak naše identita, kulturní dědictví, naše dějiny, vše, co je nám drahé. Evropská unie zahájila kárné řízení proti nám, Polákům a Maďarům. Proč? Odmítáme kvóty. Poláci jsou hrdý národ a mají neprodejnou politickou elitu, která odhodlaně bojuje proti totalitě Bruselu a Berlína, stejně tak Maďari. Jsou si podobní ve své hrdosti, statečnosti, nepoddajnosti. Naše stávající politická elita je prodejná a zbabělá, je to skutečná žumpa s výjimkou prezidenta Zemana. Masaryk by volal po změně, požadoval by novou politickou elitu, která bude statečná a neúplatná, stejně jako jsou Poláci a Maďari. Naše nová politická elita musí mít bojovnost husitů, musíme bojovat proti všem nepřátelům, proti evropským pátým kolonám, stejně tak proti islamistům, kteří se nikým neomezováni pohybují po Evropě. Masaryk by se nikdy nenechal zahanbit Poláky a Maďary, kdyby byl prezidentem, tak by celá Evropa nemluvila o Orbánovi, ale o Masarykovi, který by se stal vůdcem v odporu středoevropských národů proti zvlí totalitních evropských struktur a hord islamistických dobyvatelů. Invazní armáda je každý den přepravována a na italských plážích přistávají denně tisíce dobyvatelů. Itálie své pobřeží nikdy nebránila, rezignovala na svoji obranu ve jménu tzv. evropských hodnot, které se dají shrnout do jediného slova, kterým je kapitulace. Merkelová, Macron a tisíce bruselských byrokratů kapitulovalo, nikdo nebrání modrý hadr s hvězdami, nikdo necítí hrdé odhodlání při poslechu Ódy na radost, která se stala hymnou, kterou jsou Evropané umrtvováni, aby útrpně očekávali svoji popravu, která se přibližuje každým dnem.

My jsme nevolili Merkelovou, Macrona, nevolili jsme bruselskou nomenklaturu, proč nám mají diktovat lidé, se kterými nemáme nic společného a kteří dělají každý den všechno pro to, aby nás zničili? V tuto chvíli by již Masaryk neotálel a volal by do útoku proti škůdcům našeho národa, kteří se chovají hůře, než se kdy chovali Habsburkové, a to je co říci. Ferdinand II. z nás chtěl mít katolíky, současná evropská věrchuška nás chce rovnou islamizovat. V současné Evropě jsou zóny, které začínají připomínat válečný stav. Muslimové se díky islamistické ideologii začínají radikalizovat a přebírají pod svou kontrolu celé městské čtvrti. Co by Masaryk poradil vládám Francie, Němec-

ka, Belgie, Holandska, Švédsko, Itálie, Španělsko, Řecko a dalším? Začněte deportovat nepřátelské cizince ze svého území, dokud je ještě čas, pokud budete ještě chvíli otálet, budete mít na svém území občanskou válku. Pokud by byla politická vůle, problém by se ještě dal řešit, ale ona není. Vůle je zcela opačná – dostat co největší počet migrantů na území Evropy. Masaryk by viděl marnost být členem společenství, které přivádí na své území nepřátele a všemožně ho podporuje. Správně by poznamenal, že v lidských dějinách žádný takový případ ještě nezaznamenal – s výjimkou Západořímské říše, která si na svém území nechala usadit Góty, a poté byla zničena.

V dnešní Evropě je podle odhadů 50 000 radikálních islamistů, kteří prošli vojenským výcvikem a jsou připraveni k boji, miliony dalších s nimi sympatizují. Evropa se ocitla v situaci, která připomíná rok 1937. Válka v Evropě se blíží, Masaryk by si vzpomněl na rok 1933, kdy prorokoval, že Hitler se stane vážnou hrozbou pro mír v Evropě, a nikdo mu tehdy nevěřil. Všichni tehdy měli pocit, že se Hitler dlouho u moci neudrží, ale opak byl pravdou, Masaryk se ve svém odhadu nemýlil, dnes by opět přesně odhadl situaci. Příští rok se připravme na rok 1938, který byl pro náš národ osudový. Půjdeme cestou boje a neústupnosti, nebo budeme stejně ostudně kapitulovat jako v roce 1938? Masaryk by každý den pracoval na naší obranyschopnosti, musíme se začít připravovat na boj a spoléhat pouze sami na sebe

(Maj. v. z. PhDr. Stanislav Balík *je lektor a poradce zabývající se bezpečnostní politikou, vojenstvím, historií a komunikačními dovednostmi.*)

Československo, Česko a optimální velikost bezpečného státu

Petr Hampl

Dámy a pánové,

děkuji za příležitost promluvit na této konferenci, u příležitosti tohoto významného výročí, k tolika vzdělaným lidem. Tato příležitost je pro mne o to zajímavější, že mohu prožívat generační vztahy z jiné strany než obvykle. Jsem o generaci mladší než většina posluchačů, sdílím s nimi hodnoty, ale nespojují mě s nimi některé vzpomínky a související pocity nostalgie.

Nedokážu tudíž ani sdílet citový vztah k bývalému československému státu. Nedokážu ani prožívat jako tragédii jeho rozpad. Snad mi to dává možnost určitého odstupu, a tudíž také možnost všimnout si vztahu Čechů a Slováků více analyticky. Jedná se o poměrně vzácný případ dvou etnik tak blízkých, že se možná skoro nedá mluvit o přátelských národech, ale spíše o speciálním případě dvounároda. Přesto byly výsledky společného soužití zklamáním. Lze z toho vyvodit nějaké poučení?

Nejprve ke vztahům. Výzkumy veřejného mínění poskytují jednoznačnou a konsistentní výpověď o tom, že Češi nevnímají Slováky jako jeden z mnoha přátelských národů, ale jako něco speciálního, blízkého, mnohem sympatičtějšího, než cokoli jiného. A je pozoruhodné, že se nezdá, že by tento postoj odezníval s časem, nebo že by byl méně silný u těch generací, které nezažily společný stát. Na druhé straně je tomu podobně – tam to jde dokonce až tak daleko, že nikoliv nevýznamná část slovenských respondentů uvádí, že Češi jsou prý sympatičtější než sami Slováci. Ke stejným závěrům nás vede také humor, který o vztazích mnohé vypovídá. Když srovnáme kolující anekdoty typu „přijdou Čech, Američan a Rus...“ s vtípkami o Češích a Slovácích, zpravidla vidíme stereotyp přemoudřelého bohatého Čecha (nejlépe z Prahy) a proti němu stereotyp bači, který působí jako prostáček, ale díky praktickému selskému rozumu nakonec triumfuje. Ale to přece nejsou typické vtipy, jaké se vypráví v jednom národě o druhém! To jsou stereotypy, jaké se vytvářejí kolem vztahu města a venkova, tedy dvou skupin ve stejném národě.

Požadavek spojení tak úzkého, že může vést až ke společnému státu, je tedy docela logický. Nicméně dějiny ukazují všechno jiné než úspěch společného státního soužití. Roky 1938, 1948, 1968, začátek 90. let... v žádném z těch historických předělů

nepřinesl společný stát větší sílu ani robustnější bezpečnost. Pokaždé šel každý z národů svou cestou, nebo se dokonce dařilo rozehrávat mezi nimi konflikt.

Mohli bychom být v pokušení to vysvětlovat tak, že Češi a Slováci jsou nějak zvlášť hašteřiví, a to že byl důvod neúspěchu společného státního soužití. Podívejme se tedy na jiné případy. A jsme u toho! Známe z dějin západní civilizace jiný případ národů – dvojčat, které by žily společně, a vydržely se po řadu generací vzájemně podporovat, aniž by se jejich společný projekt zhroutil?

Obávám se, že takový příklad najít nedokážeme. Spíše to po 100 letech působí dojmem, že od začátku byla na české straně chuť Slováky asimilovat podobně jako Moravany, možná výměnou za přijetí některých folklorních prvků. Ve chvíli, kdy se ukázalo, že by mělo jít o skutečné spolužití dvou národů, bylo také jasné, že projekt společného státu nemůže být úspěšný.

To je něco, co vidíme znovu a znovu. Velké celky, které jsou různorodé a plné vnitřních rozporů vesměs nejsou úspěšné a jejich velikost nevede k vyšší obratnosti. Daleko úspěšnější byla krátkodobá spojení menších kompaktních celků. Ostatně, když se dnes podíváme, které státy odolávají islamizaci, vidíme pouze Maďarsko s 10 miliony obyvatel, Srbsko se 7 miliony obyvatel a Izrael se 6 miliony obyvatel. Stranou ponechávám Polsko, které zatím vypadá nadějně, ale kde stále existuje silná globalistická opozice. A další kandidát na přežití je Švýcarsko (opět pouhých 8 milionů).

Co mají tyto malé odolné státy společného? Co působí, že některé státy v krizích obstojí, a jiné nikoliv? Faktorů je nesporně celá řada. Zde se pokusím navrhnout jen některé.

Stát by měl být natolik malý, aby bylo možné udržet státní správu natolik jednoduchou a malou, aby byla kontrolovatelná. V opačném případě začne byrokratický aparát dříve či později pracovat proti vlastním lidem.

Velikost je podstatná také proto, aby vládnoucí mocenská a finanční elita pořád zůstala natolik malou, že nebude schopna vytvořit vlastní svět s vlastní kulturou, vkusem a morálkou. Z toho vyplývá nejen požadavek na poměrně malý stát, ale také požadavek na to, aby zapojení do mezinárodních struktur bylo jen omezené. Jinak i v malé zemi hrozí, že někteří občané fakticky nebudou občany svého národního státu, nýbrž občany korporace Microsoft nebo neziskovky typu Lékaři bez hranic či Otevřená společnost. Pokud takoví lidé – fakticky už patřící jinam – získají významná postavení v podnicích, médiích, univerzitách či státní správě, má to srovnatelné dopady jako vojenské dobytí státu.

Odolný stát je také etnický jednolitý. Lidé musí být spojeni nejen barvou pleti, ale především dějinami, jazykem a kulturou. Případně musí mít nějaký jednotící prvek dostatečně silný, aby to nahradil. Jinak dojde k tomu, že v případě konfliktu se společnost rozdělí podle etnických linií.

Odolný stát neumožňuje vznik majetkových rozdílů tak velkých, že by bohatí začali mít radikálně jiné zájmy než chudí. Kde najít správnou hranici? Ve zdravé společnosti není problémem, že má někdo větší dům a rychlejší auto než někdo jiný. Ale ve zdravé společnosti nedochází k tomu, že by vedle luxusních letovisek vyrůstaly chudinské čtvrti.

Samozřejmě je důležité neustále se vracet k velkým dějinným událostem, a budovat národní hrdost. Ale je také důležité nezapomínat ani na opačnou stranu. Odolná společnost je natolik dynamická, že neustále vzniká dostatek nových příležitostí. Lidé, kteří vyrůstají, studují a připravují se na život, tedy vidí, že budou schopni realizovat své cíle v rámci tohoto systému. Samozřejmě, málokterý omezený stát dokáže nabídnout stejné příležitosti jako vedení nadnárodní korporace, ale zdá se, že jenom zcela nepatrné procento lidí dá přednost cizině před prostředím, ve kterém vyrostli a do kterého zcela samozřejmě zapadají – pokud jim domácí prostředí nabídne dost šancí. Koneckonců, dost možná že odchod toho nepatrného procenta je pro společnost zdravý.

Není to výčet úplný, ale snad naznačuje směr, kterým bychom se měli dívat, pokud chceme pracovat na znovuvybudování státu, který přežije vedle agresivních režimů, které vznikají na západ od nás a pro které je typické podřízení islámské komunity, fašistický režim a permanentní hospodářský úpadek.

Pokud se náš nový český projekt podaří, potom budeme cennými spojenci a potom bude velká šance, že aliance s podobnými státy budou úspěšné. Potom bude minimální i tlak na sebevražedné vytváření soustátí.

A doufejme, že se to podaří i na Slovensku. Budeme potřebovat hodně dobré spojence.

(PhDr. Petr Hampl, PhD., je český sociolog, známý mj. i jako protiislámský a protiimigrační aktivista.)

Zdravice Vlasteneckého sdružení antifašistů České republiky, z. s.

Věra Hotmarová

Vážení hosté, vážení delegáti konference vlasteneckých spolků, vážení přátelé, dovoluji mi, abych vás pozdravila jménem Vlasteneckého sdružení antifašistů České republiky, zapsaného spolku, a zároveň vám předala srdečný pozdrav s přáním úspěšného jednání.

Je pro nás ctí, že naše organizace, Vlastenecké sdružení antifašistů Severovýchodní Čechy, obdržela pozvání na konferenci v Luhačovicích, a to při příležitosti stého výročí vzniku Československa. Velké poděkování si zasluhují všichni organizátoři za skvěle připravenou konferenci a za výběr místa konání. Lázně Luhačovice dodávají celé akci reprezentativní a důstojný ráz, symbolizují nám klenotnici národních tradic. Vysoce oceňujeme, jak pečlivě střeží dokumenty, historické a archeologické nálezy, jež dokazují počáteční příchod Slovanů na naše území.

Kdo jsme a o co usilujeme? Jsme Vlastenecké sdružení antifašistů České republiky, které bylo založeno v roce 1992 jako nástupnická organizace Svazu protifašistických bojovníků. Do roku 1989 byl SPB členem Národní fronty. VSA ČR, z. s., má ve svém znaku Lidickou růži s poupětem v ostnatém kruhu a s nápisem LIDICE 1942. Jedním z hlavních zakladatelů byl Ondřej Nálepka, bratr kpt. Jána Nálepky, který se později stal předsedou, a následně i jeho bratr Josef Nálepka. V roce 2013 se vlastenecké sdružení stává osmnáctým členem Vlasteneckého fóra. Patnáct let jsme členem Evropské sjednocené levice. Po smrti Josefa Nálepky převedli pozůstalí veškerá práva na název organizace VSA, včetně udělení vyznamenání Jána Nálepky, na Slovensko, kde byla založena samostatná organizace kpt. Jána Nálepky, hrdiny Československa a Sovětského svazu. Zde se nejedná o SPB, a nemůžeme tedy používat jméno Jána Nálepky pro VSA.

9. dubna 2015 byla svolána Celostátní konference Vlasteneckého sdružení antifašistů do Prahy. Tato konference přijala nové stanovy, zvolila nový patnáctičlenný koordináční výbor a přijala nový název – Vlastenecké sdružení antifašistů České republiky, z. s. Organizace si zvolila ústřední heslo: „Společně cestou přátelství a spolupráce za mír“. Předsedkyní se stala PhDr. Mária Homolková, CSc. Během konání celostátní konference jsme byli informováni o tom, že Nejvyšší soud ČR povolil platnost regis-

trace Sudetoněmeckého krajanského sdružení Čech, Moravy a Slezska ve spolkovém rejstříku. Předsedou spolku je pan Šinágl, nechvalně známý iniciátor zrušení dekretů prezidenta Československa dr. Edvarda Beneše, které jsou stále platnými zákony naší Ústavy a výsledkem protifašistické koalice vítězných mocností. Naše vlastenecké sdružení má ve svém programovém prohlášení pevně zakotven princip vlastenectví, internacionalismu a solidarity, bez rozdílu politického, náboženského a rasového smýšlení apod. Jsme nadstranickým neziskovým spolkem, který hájí první a druhý odboj. Snažíme se zabránit překrucování historické pravdy o výsledcích druhé světové války. Chráníme pomníky, pamětní místa připomínající boje proti fašismu, působíme na mládež, a především na veřejnost, aby byl chráněn tak draze vykoupený mír.

Za poslední tři roky na naší politické scéně dochází ke zhoršení vztahů mezi představiteli politických stran a vlády. Nejinak tomu bylo i v naší organizaci, kde nepřiměřené ambice, ješitnost a nekorektní jednání ve vedení Republikového výboru zapříčinily, že jsme ztratili řadu zakládajících členů organizace, ale také řadu sponzorů, což ochromilo naši činnost. Bez finanční podpory nelze projekty realizovat.

Z rozhodnutí koordinačního výboru VSA ČR, z. s., byla 26. října 2017 svolána republiková konference. Byly zrušeny zemské výbory na Moravě a v Čechách, a naopak byly založeny oblastní výbory s rozšířenou působností. To vysvětluje návaznost na nové kraje, proto se v naší organizaci objevuje název Severovýchodní Čechy. Do čela RKV VSA ČR, z. s., byl zvolen nový předseda, mladý novinář Zbyšek Kupský. Omladil se i patnáctičlenný výbor a na Moravě byla zrušena funkce předsedy Moravskoslezského zemského výboru. Místo toho jsou zde tři oblastní výbory: Brno, Prostějov, Olomouc. Místo RNDr. Josefa Lišky, předsedy oblastního spolku Prostějov, byl na jeho místo zvolen mladý novinář a podnikatel RNDr. Tomáš Kaláb, a zároveň byl za tuto organizaci zvolen do RKV VSA ČR, z. s. Členská základna VSA ČR, z. s., se vzchopila a je připravena plnit dohody o spolupráci s jinými spolky, zapojit se do práce ve Vlasteneckém fóru, realizovat plánované akce a uložené úkoly. A to je jeden z důvodů, proč jsme přijali pozvání na tuto vlasteneckou konferenci v Luhačovicích.

Mezi hlavní úkoly, na nichž se chceme podílet, je zapojit veřejnost, porazit lhostejnost a ukázat, že nestačí pouhý konzumní způsob života. Nic není zadarmo. Velký vliv na naši veřejnost má amerikanizace a germanizace. Máme nedostatečně chráněn český jazyk. Formou vzdělávacích programů záměrně šířená dezinformace odvádí také své. Z výchovného systému se nám zcela vytratilo vlastenectví. Ztrácíme vliv na mladou generaci, a přitom právě ta je zárukou naší budoucnosti.

Své tvrzení opíráme o špatně nastavený systém, nejednotné školní osnovy, z nichž se vytratila hravost, zdravá soutěživost, úcta k hodnotám. Dětem je vše nutno trpělivě vysvětlovat, ne však jimi manipulovat. Bohužel opět narážíme na finanční podporu, která nám neustále schází. Volnočasové aktivity byly do roku 1990 zastřešeny společenskými organizacemi Národní fronty, byly uzavírány patronáty nad mládeží, ale

velké slovo měla i mládežnická organizace, Svaz mládeže, který disponoval poměrně velkým majetkem, který dodnes není k dohledání. Místo toho v současnosti existují zájmové kroužky, ale do nich se z finančních důvodů mnoho dětí přihlásit nemůže. Jsou pouze pro vyvolené a prominentní, zrovna tak tábory. Není divu, že slovo mír je samozřejmostí. Vždyť přece jsme v Evropské unii a NATO, tak nám nic nehrozí.

Setkání vlasteneckých spolků považuji za velice důležité, neboť zde dochází k výměně názorů a zkušeností. Přesto ale schází mezičlánek, jakým byla do roku 1990 zastřešující Národní fronta. Poučme se kupř. i od opozice v Německu. Tam je to např. sudetoněmecký landsmannschaft, který v současné době dostává finanční podporu přímo od vlády. Dle německých antifašistů je to jen jeden z dvaceti spolků, které mají podobné zaměření. Jedná se o silně pravicové radikální organizace, u kterých se začíná projevovat neofašismus, neonacismus, rasismus a také se začínají projevovat příznivci Ku-klux-klanu.

Jak je na tom naše organizace? Žijeme na trojmezí Polsko – Německo – Česko. Chceme žít, pracovat a vychovávat děti v přátelství a především v míru, ale připustíme si, že současná atmosféra v naší zemi není příliš růžová. Neustálé vyvolávání sporů vyvolává chaos a nevraživost mezi lidmi, kupříkladu ztráta zdraví, práce, sociálních jistot je sama o sobě traumatizující a samozřejmě vede k sociálním nepokojům. Vstup zahraničního kapitálu má nesporně velký vliv na naše obyvatelstvo, ale zároveň má velký vliv na naše postoje. Dvakrát-li se ozveš, že jsi nespokojen, můžeš si hledat novou práci či být jinak společensky odepsán, a tak paradoxně vzniká nenávist mezi chudými lidmi, a ti se zařazují ke krajní pravici, na druhou stranu.

Jako příklad uvádím nedávné poznatky od našich přátel za hranicemi. Kupříkladu směrem od hranic u Hrádku nad Nisou se města vyliďňují. I když došlo ke znovusjednocení Německa, doplácet na to Lužičtí Srbové a východní Němci. Diskriminace mezi stejnými Němci, byť jsou stejně vzdělaní a mají praxi, je taková, že dostávají o 50 euro méně na hodinu než na západě Německa, viz nepokoje v Chemnitz, Drážďanech apod. Směrem od nás od Harrachova má každý třetí z pětadvacetiletých Poláků dvě občanství. Vstup německého kapitálu a armády NATO odvádí své. Nejinak tomu je však na Opavsku. Každý čtvrtý Čech do třiceti let zde má české a německé občanství. Pokud se zamyslíte nad naším krajským městem Liberec, cíleně se stává baštou ODS, která má v tomto městě největší zastoupení v republice, ale také sudetských Němců, kteří usilují o návrat. Podíváme-li se do Plzně, provádí se zde již řadu let germanizace a amerikanizace, dokonce se tu třikrát ročně pořádá konference sudetoněmeckého landsmannschaftu a představitelé Plzně, spolu s vládou, tiše přihlížejí. A takto můžeme pokračovat dále.

Na místě bývalého koncentračního tábora Rychnov u Jablonce nad Nisou, jakožto i působiště Konráda Henlaina, jsou pořádány každoročně srazy s různým odůvodněním – a takto maskovaně se extrémistická pravice setkává, jednou jde o technoparty,

jindy o sraz motorkářů, mezi které z Německa a Holandska přijíždějí i pravicoví radikálové, přivázející sem literaturu, tisk, propagační materiály, nahrávky, ale není ani vzácností, že si objednají soukromou oslavu narozenin (uzavřená společnost), kde se i hajluje.

(V roce 2013 bylo zaznamenáno, že na tabuli čelních představitelů města je uvedeno na prvním místě jméno zmíněného Konráda Henlaina. Pamětní deska je vyfocena v pamětní knize doc. PaedDr. Jaroslava Štraita.)

Jsmo zahlcováni nenávisnými kampaněmi médií. Samé osmičky, ale v poslední době jim nějak vypadla ta z roku 1938, což je velice alarmující. Němým svědkem však k nelibosti většiny zůstávají horské bunkry – předválečná opevnění, a co hůř, důsledky Mnichovské dohody. Jde o sprostý kalkul, či opravdu o zradu?

Klademe otázku, proč jsme se za ta léta neponaučili? Odstraňují se pamětní desky, sochy, likvidují se památníky. Například Turnov, brána do Českého ráje – v květnových dnech tu visí vlajka Evropské unie. Když je to hodně okaté, tak se ráno 8. května vyvěsí naše česká vlajka a večer zase zmizí. Při návštěvě pana prezidenta Ing. Miloše Zemana byl pan starosta Hocke přítomen a přihlížel některým objednaným provokátorům, jak pokřikují urážlivá hesla. Děti mají v rukou červené karty – ptáme se, kde je souhlas rodičů? Jak je to možné, že se na těchto skutečnostech podílí odbor školství, že mohou být děti takto manipulovány?

Už zmíněný pan Hocke, starosta Turnova, coby projektant města Turnova, připravil a realizoval odstranění pomníku hrdiny druhé světové války, kpt. Otakara Jaroše, a co víc, s posvěcením pana Stehlíka z ministerstva obrany. Ptáme se, nehodil se hrdina druhé světové války do série soch, či vůbec jako památník do města Turnova? Svůj účel pomník již zřejmě splnil, tak nezbyvá nic jiného, než ho dát do starého železa? Takhle si představují výchovu k vlastenectví? Pomník je umístěn pod stromem, kam chodí lidé venčit své čtyřnohé miláčky. Dokážete si představit skutečný výsledek, jak je nakládáno s hrdiny, kteří za nás položili život ve válce, aby naši předci a rodiče mohli žít a my mohli být na tomto světě?

I samotná soutěž Paměť národa, která je vyloženě pro mládež, se dá sofistikovaně zmanipulovat. Záměrně je potlačován první a druhý odboj a do popředí se dostává třetí odboj. Existuje přímo pásmo, které dala dohromady Naděžda Kavalírová, bývalá předsedkyně Konfederace politických vězňů. Jedná se o program třetího odboje, se kterým je možné volně jezdit po školách.

Vlastenecké sdružení antifašistů České republiky přitom nemá volný přístup do škol, musí mít souhlas odboru školství a rodičů, viz kupříkladu výsadba památných lip, keřů, růží či stromů v Ležákách či v Letech u Písku nebo besedy. V Semilech při výsadbě památných lip, symbolu českého národa, byl zákaz fotografování, zákaz používání mobilů, povolena byla pouze oficiální zmínka o osvobození Semil a povstání v Chuchelně u Semil. Žáci nesměli prezentovat nic. Na vysvětlenou nám bylo řečeno,

že se jedná o zákon, který toto nedovoluje. Učitelé ani ředitelé škol nespatořovali na výsadbě nic špatného, neboť tato činnost souvisela s výukou (byť existuje zákaz práce pro děti a mládež), i když neměli písemný souhlas rodičů dětí k uvedené činnosti. Přesto nás účast 58 žáků a studentů velice potěšila a společně jsme vysadili celkem 15 lip. Podařilo se nám docílit toho, že ulice, kde jsme společně se studenty a žáky lípy vysázeli, nese jméno V Lipách. A v období velkého sucha v loňském a letošním roce chodila mládež tyto lípy zalévat, aby neuschly.

Vlastenecké sdružení antifašistů České republiky je velmi pyšné na skupinu mladých badatelů, kterým se podařilo prokázat až 11 národností z řad vězňů v době okupace v bývalém koncentračním táboře Rychnov u Jablonce nad Nisou. Dále na základě nálezů fragmentů vraku letadla El-Cobra zjistili, že nebyl v závěru války pilotován, jak se původně myslelo, Američany, ale ruskou posádkou, která doprovázela ruský konvoj. Letadlo bylo sestřeleno nad Novosvětským průsmem v Harrachově. Tento fakt prokázala druhá exhumace posádky a dokumenty z Polska. Ostatky byly znovu řádně uloženy a jsou pod mohylou v centru Harrachova. Na počest letcům osvoboditelům byly vysazeny dvě památné lípy – jako symbol českého národa, přátelství a míru. Badatelé byli vyznamenáni prestižním oceněním Ruské federace.

Vlastenecké sdružení antifašistů České republiky obdrželo za svou práci čestné uznání za instalaci památníku na Žalém v Krkonoších, který jsme věnovali obětem fašismu v letech 1938–1945 a také předválečným setkáním antifašistů na tomto území. Vybudovali jsme památník ruským letcům v Lužických horách, a to na vlastní náklady, s mládeží jsme doposud vysázeli 45 památných lip, darovali jsme 91 keřů růží Národnímu památníku Lidice. Zabránili jsme developerům v rozparcelování pietního místa v Ležákách tím, že jsme s dětmi a mládeží vysázeli společně ve čtyřech etapách 45 ovocných stromů, přičemž ovoce z nich je určeno školám a školkám, které se s námi na výsadbě podílely. Jedná se o školy v Miřeticích, Chrudimi a Pardubicích. 2 lípy jsme s mládeží vysadili i v Letech u Písku.

Vlastenecké sdružení antifašistů je nositelem čestného uznání německých antifašistů s portrétem Ernsta Thälmana, dále jsme nositeli pamětní medaile k výročí osvobození Polska. V loňském roce jsme převzali na velvyslanectví Ruské federace vyznamenání za celkovou protifašistickou činnost a výchovu mládeže, za chránění odkazu historie o osvobození a obětech fašismu.

Chtěla bych závěrem apelovat na všechny delegáty této konference, aby ve svých organizacích preferovali spolupráci mezi spolky, pořádali besedy a programy pro děti a mládež. Zároveň bych chtěla požádat touto cestou zástupce a představitele našeho státu, aby se zasadili o prosazení jednotných školních osnov a zařadili do nich zpět výuku našich dějin, nejenom při stém výročí vzniku Československa, především se jedná o výchovu k vlastenectví, která byla jaksí odsunuta z centra pozornosti. Dále o výchovu k úctě k práci, o podporu takových projektů, kde se jedná o patronáty –

stran, spolků a státu – jako součást soutěží mezi školami v rámci prvouky, občanské výchovy, branné výchovy a základů společenských věd. Viz například memoriály válečných hrdinů, péče o patronáty nad válečnými hroby, soutěže ve znalosti regionálních dějin apod. Naléháme rovněž na to, aby byla věnována spolkům taková pozornost jako v Německu, kde jsou přímo dotovány státem. Toto ostatně nastínil sám předseda vlády Andrej Babiš, a sliby by se měly plnit. K naší práci potřebujeme nejen spolupráci spolků, ale i finanční podporu ze strany státu, abychom mohli být prospěšní, a tím se podílet na mírovém životě naší mladé generace, záruky budoucnosti našeho státu. Zemi jsme nezdělili pouze od předků, půjčujeme si ji od našich dětí. To, že žijeme v míru, nás všechny zavazuje, abychom pro jeho zachování všichni společně pracovali.

(Věra Hotmarová je členka Republikového koordinačního výboru Vlasteneckého sdružení antifašistů ČR, z. s., se zastoupením pro Severovýchodní Čechy, předsedkyně oblastní organizace Liberec.)

Ústavní základy bezpečnosti ČR a SR – inspirace a výzvy do budoucna

Jan Hroch

Úvod

V letošním roce si připomínáme 100. výročí vzniku Československé republiky. Slavné výročí je příležitostí k posouzení právních základů bezpečnosti obou našich nástupnických států. Jak víme z historie, existence našeho státu není samozřejmá. Ve 20. století byl již jednou zbaven své samostatnosti a několikrát byla jeho samostatnost či nezávislost povážlivě ohrožena. Bezpečnostní otázky související s našimi nástupnickými státy jsou tedy stále aktuální. S letošním rokem se rovněž pojí 25 let platnosti Ústavy ČR a Ústavy SR (od 1. 1. 1993), což si zaslouží zamyšlení nad některými jejich aspekty. V tomto příspěvku se zaměřím zejména na ústavní zakotvení bezpečnosti České a Slovenské republiky, běžné zákonodárství zmíním jen okrajově.

Pojem bezpečnosti státu nazírám ze dvou hlavních hledisek. Prvním hlediskem je bezpečnost státního demokratického zřízení, tedy garance zachování demokratického právního státu. Druhým hlediskem je bezpečnost státu v mimořádných situacích, které se vymykají tzv. normálnímu stavu. V tomto případě půjde tedy o ohrožení v podobě velké živelní pohromy, války, separatistických tendencí v některých částech státu, terorismu a podobně. Obě tato hlediska jsou v našich ústavních předpisech přítomna (jak bude dále podrobněji uvedeno).

Věřím, že komparace obou ústavních úprav bezpečnostních otázek otevře možnosti vzájemné inspirace. Může být i určitou výzvou do budoucna jak ústavní úpravu rozšířit či vylepšit a jak posílit možnosti vzájemné spolupráce obou našich států a národů.

Ústavní zakotvení bezpečnosti České republiky

Ústava ČR definuje Českou republiku jako svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1) a rovněž jako stát dodržující závazky vyplývající pro něj z mezinárodního práva (čl. 2). Tento stav můžeme tedy považovat za stav normální. Jedním z hlavních úkolů státu je zajištění bezpečnosti, tedy v širším smyslu zachování tohoto normálního stavu.

Funkcí ústavního práva v této souvislosti je obecně něco jako funkce zajištění trvale udržitelného demokratického stavu společnosti a státu, tedy stavu, který sice počítá

s výchyly nahoru nebo dolů (např. výkyvy životní úrovně, stavu životního prostředí) nebo ideologicky doprava či doleva (střídání u moci), ústavní právo však svými normami a prostředky musí zajistit, aby tyto výchyly byly jen výchyly dočasnými a systém je schopen se vrátit do normálního stavu.¹ Pokud by tomu tak nebylo a výchyly se staly trvalými, pak bychom už nemohli hovořit o demokratickém systému.

Tento stav zůstává zachován i v případě, že dochází v určitých případech k porušování práva, neboť stát garantuje právní prostředky, jak se takovému porušení bránit (např. soudní žaloba, stížnost správnímu orgánu, veřejný ochránce práv), případně jak se osoby mohou bránit samy (krajní nouze, nutná obrana, svépomoc). Pokud je však tento stav z různých příčin ohrožen (politické, ekonomické, přírodní), vzniká specifická právní situace, kterou můžeme považovat za odchylku od normálního stavu a vyžaduje si mimořádná opatření. Tyto situace bývají často označovány jako mimořádný, nouzový, krizový stav a podobně. O těchto stavech bude podrobněji ještě pojednáno.

Ochrana demokratického charakteru státu je obsažena v čl. 9, zejména odst. 2 a 3 Ústavy. Odst. 2 zakotvuje, že „změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná“. Jedná se o tzv. klauzuli věčnosti. Ústava tedy nepřipouští žádnou změnu demokratického státu ve stát totalitní v jakékoliv podobě, a to ani v mimořádných situacích. Ustanovení je namířeno jak proti násilným pokusům o změnu ústavnosti (tedy neústavním pokusům o změnu systému), tak i proti případným rozhodnutím orgánů veřejné moci, které by sice na základě ústavní či zákonné procedury, ale obsahově proti garantovaným principům měnily ústavní či právní systém.² Problém lze spatřit v tom, že nikde v našich ústavních předpisech není pojem „demokratického právního státu“ vymezen. Lze se ale shodnout, že součástí nedotknutelného jádra českého ústavního pořádku jsou například volby na základě všeobecného, přímého a rovného volebního práva, pluralita politických stran, nezávislost soudů, samospráva obcí nebo jednotlivá základní práva a svobody podle Listiny.³ Ústavní soud sice neposkytl vyčerpávající definici tohoto pojmu, avšak ve svém nálezu⁴ uvedl: „Vůdčím principem je nepochybně zásada nezadatelných, nezcizitelných, nepromlčitelných a nezrušitelných základních práv a svobod jednotlivců, rovných v důstojnosti a v právech; k jejich ochraně je budován systém opírající se o zásady demokracie, svrchovanosti lidu, dělby moci, respektující zejména zmíněné materiální pojetí právního státu.“

¹ Viz Filip, J.: Ústavní právo České republiky. Základní pojmy a instituty. Ústavní základy ČR. Nakl. Václav Klemm, Brno 2011, s. 338.

² Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2009, s. 108.

³ Wintr, J.: Principy českého ústavního práva. 3. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2015, s. 34. Podrobným rozбором tohoto pojmu se zabývá M. Tomoszek ve své práci Podstatné náležitosti demokratického právního státu (Leges, Praha 2015).

⁴ Jedná se o nález Pl. ÚS 19/08 (č. 446/2008 Sb., kauza Lisabon I).

Zvláštním prostředkem ochrany bezpečnosti demokratického zřízení státu je v ústavních předpisech právo na odpor. Listina základních práv a svobod uvádí ve svém čl. 23: „Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.“ Lze si představit situaci, kdy je např. parlament vojensky obsazen narušitelem a jeho činnost znemožněna, paralyzována činnost soudů a podobně. Jedná se však také o případy, kdy tyto základní ústavní instituce sice formálně fungují, avšak na základě nedemokratických pravidel, a občané tedy nemají možnost se svých práv jejich prostřednictvím účinně domáhat. Jejich odpor je tedy namístě, byť by byl v rozporu s nedemokratickým zákonem, přijatým narušitelem. Otázkou je, kdo to posoudí a jak se vyvarovat nebezpečí zneužití.

Historickou analogii v dějinách našeho státu můžeme nalézt zejména v protinacistickém, eventuálně protikomunistickém odboji. Můžeme zde uvést příklady předpisů, které tyto situace řešily. Jednalo se o ústavní dekret č. 11/1944 Úřed. věstníku českosl. Podle jeho článku 6 bylo možno „na návrh stran zrušit nebo změnit rozhodnutí v individuálních záležitostech i případech, které nejsou v právním státě přípustné, jestliže by byla vydána podle předpisů, které se svým obsahem přičí zásadám právního státu – odporují jeho principům, směřují k cílům zakázaným jeho právem, stranám nebyl zajištěn řádný proces“. Rovněž ten, kdo se dopustil nezákonného jednání, by měl být osvobozen, pokud byl čin spáchán „s úmyslem přispět k obnovení demokratického řádu lidských práv a základních svobod“ a obdobně ten, kdo tak jednal „s úmyslem přispět k osvobození republiky“ (čl. 12). Jen dodejme, že dekrety prezidenta republiky byly dodatečně schváleny Prozatímním národním shromážděním v podobě ústavního zákona č. 57/1946 Sb. (tzv. ratihabice) a staly se tak součástí československého právního řádu. Ze současné právní úpravy jde o rehabilitační zákon (č. 119/1990 Sb.) a zákon o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu (č. 198/1993 Sb.), kde se v deklaratorním prohlášení § 3 praví, že odpor proti komunistickému režimu (a to i ve spojení s cizí demokratickou mocností) byl legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a hodný úcty.

Právo na odpor je právem občanů, nikoliv orgánů státu (na rozdíl např. od úpravy ve Spolkové republice Německo, kde k tomuto prostředku mohou sáhnout i představitelé veřejné moci). Stav odstraňování demokratického řádu musí být zřejmý a možnost účinně se domáhat svých práv před ústavními orgány je znemožněna. Nemůže však jít o odstranění nebo zpochybnění jen některého z lidských práv a základních svobod, nýbrž musí jít o pokus likvidace demokratického řádu jako celku.⁵ Nejde tedy o ochranu individuálního zájmu, ale o ochranu demokratického řádu jako takového.

5 Filip, J.: cit. dílo, s. 354.

V demokratické společnosti lze využít kromě standardních postupů (žaloba, stížnost apod.) také občanské neposlušnosti, spočívající v protestu proti nespravedlivému rozhodnutí právem dovoleným způsobem s cílem působit na orgány veřejné moci a donutit je změnit rozhodnutí nebo upozornit na nějaký problém. Jde např. o takové formy pasivního odporu jako blokády ulic (shromažďovací právo), masové podávání petic (petiční právo) apod.

Mimořádné stavy v ústavním právu ČR

Ústavní právo chrání normální, běžný stav ve státě. Pokud je tento stav z různých příčin (politické, přírodní, ekonomické) ohrožen, nebo k tomu již došlo, nastupují prostředky k ochraně, zachování či obnovení původního normálního stavu. Taková situace vyžaduje mimořádná opatření. Ústavní teorie se od 18. století touto problematikou systematicky zabývá a kromě požadavku výslovné úpravy řešení těchto situací se můžeme i dnes setkat s názory, že ochrana státu a společnosti je rovněž svou povahou přirozeným právem, které nepotřebuje ústavní zakotvení a které z povahy věci umožňuje provádět výše zmíněná mimořádná opatření nebo že právní úprava může být úzká nebo zneužitelná.⁶ Již John Locke v 17. století hovořil o prerogativě jako o moci jednat podle rozvahy (discretion) pro veřejné dobro bez předpisu zákona a někdy i proti němu, neboť je na místě, aby zákony někdy ustoupily moci výkonné, respektive „onomu základnímu zákonu přirozenému, totiž že pokud je možno, všichni členové společnosti mají být zachováni“.⁷

Podle mého názoru je třeba zakotvit výslovnou právní úpravu těchto mimořádných stavů z důvodu jejich možného zneužití k nedemokratickému převzetí moci ve státě, případně k nastolení nedemokratického (totalitního) režimu. Tyto stavy by tedy měly být právním řádem přesně pojmenovány, upraven způsob jejich vyhlášení a přechod kompetencí na stanovené orgány.

V ústavní historii našeho státu došlo již několikrát k přijetí zákonů, upravujících tyto stavy. V rakouském mocnářství se uplatnil institut stavu obležení (pod francouzským vlivem), který byl vyhlášován poměrně často, a to zejména v revolučních letech 1848 a 1849, ale vždy bez jakéhokoliv právního (a tedy i ústavního) podkladu. Rakouská doktrína později rozeznávala, podobně jako doktrína francouzská, stav obležení reálný a fiktivní a vedle toho též stav obležení občanský, neboli malý, a vojenský, neboli velký.⁸ Rakouská prosincová ústava (čl. 20 základního zákona státního č. 142/1867 ř. z., o všeobecných právech státních občanů) počítala s tím, že vláda může na základě zvláštního zákona na určitý čas a na některém místě dočasně pozastavit taxativně

⁶ Filip, J.: cit. dílo, s. 340.

⁷ Locke, J.: Druhé pojednání o vládě, Praha 1992, s. 125.

⁸ Dienstbier, J.: Mimořádné situace a stavy v ústavní historii, s. 22. In: Wintr, J. – Antoš, M.: Vybrané problémy ústavního práva v historické perspektivě. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2016.

stanovená práva (osobní svoboda, domovní svoboda, svoboda shromažďovací a spolková, listovní tajemství, svoboda slova a tisku). Tento článek podrobněji upravilo císařské nařízení č. 136/1868 ř. z. a později zákon č. 66/1869 ř. z., který dovoloval použít mimořádná opatření jen v případě války, před jejím bezprostředním vypuknutím a v případě domácích nepokojů.

Možností zavedení mimořádných opatření se poměrně intenzivně věnovaly předpisy první československé republiky. Ústavní listina z roku 1920 v § 113 odst. 3 zmocňovala k přijetí zákona, který by omezil určitá základní práva „za války nebo tehdy, vypuknou-li uvnitř státu události ohrožující zvýšenou měrou republikánskou státní formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek“. Totéž respektoval i zákon o mimořádných opatřeních č. 300/1920 Sb. z. a n. Připouštěl pouze ta opatření, která jsou nezbytně nutná k ochraně uvedených hodnot, a pokud by nezbytnost situace pominula, měla být tato opatření ihned omezena či odvolána. Na základě ústavy existovala i možnost soudního přezkumu těchto mimořádných opatření. Tato pravomoc se v praxi nepoužila, avšak nařízení dle zákona č. 337/1920 Sb. z. a n., kterým se vláda zmocňuje činit opatření k úpravě mimořádných poměrů způsobených válkou, byla několikrát předmětem soudního přezkumu. Soudní praxe se ale vbrzku ustálila na stanovisku, že tato nařízení bude zkoumat pouze co do obsahu, nikoliv co do předpokladů, na něž bylo vázáno použití zmocnění.⁹ Pod vlivem zhoršující se politické a hospodářské situace byly přijaty dva speciální zákony, a to zákon č. 95/1933 Sb. z. a n., o mimořádné moci nařizovací a zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu. Tyto zákony zmocňovaly vládu k vydání nařízení (s mocí zákona) pro úpravu hospodářských záležitostí, jakož i poměrů vzniklých po vyhlášení branné pohotovosti státu.

Vedle toho však vezmeme v potaz i fakt, že bez legálního (zákonného) zmocnění došlo zřejmě ke vzniku skutečné¹⁰ (v tomto případě vojenské) diktatury na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v souvislosti s potřebou udržet pořádek po vyhlášení Maďarské republiky rad dne 21. března 1919. Československá vláda vyhlásila na slovenském území stanné právo, uzavřela hranice s Maďarskem a vyhlásila částečnou mobilizaci. Koncem dubna zahájila československá vojska postup na maďarské území. Po určité době byla část východního a jižního Slovenska pod kontrolou maďarské Rudé armády, avšak již 7. července 1919 župan Šarišské župy vydal v Prešově vyhlášku o obnovení správy československého státu na území župy a děkoval československému vojsku.¹¹ Maďarská armáda byla donucena vyklidit slovenské území podle ultimáta dohodových mocností. Na Podkarpatské Rusi došlo k pokusu o stabilizaci poměrů již v červnu 1919, kdy ministr s plnou mocí pro správu Slovenska Vavro Šrobár předal

⁹ Tamtéž, s. 27.

¹⁰ Tamtéž, s. 27.

¹¹ Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Linde, Praha 1997, s. 277.

Podkarpatskou Rus armádě. Dne 6. června 1919 došlo k vyhlášení vojenské diktatury, která trvala do 9. ledna 1922.¹² V srpnu 1919 začala pod ochranou armády působit tzv. civilní správa Podkarpatské Rusi. V listopadu 1919 byl vyhlášen „Generální statut“, který upravoval správu Podkarpatské Rusi, po přijetí Ústavy 1920 pak byl nahrazen vládním nařízením č. 356/1920 Sb. z. a n.

Ústava 9. května z roku 1948 (úst. zák. č. 150/1948 Sb.) v podstatě přejala ústavní úpravu z roku 1920 a jen k ní přidala ochranu lidově demokratického zřízení.¹³ V praxi však během komunistického režimu často docházelo ke zneužití „mimořádných stavů“ k potlačení politických odpůrců (např. zákonné opatření č. 99/1969 Sb., o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku, neboli tzv. „pendrekový zákon“).

V roce 1969 byl přijat ústavní zákon č. 10/1969 Sb., o Radě obrany státu, jehož přínos spočíval v tom, že rozdělil působnost mimořádných stavů na tzv. „vojenskou oblast a zejména oblast v čase míru“ a na ústavněprávní oblast.¹⁴ Radě obrany státu umožňoval v § 4 přijímat nezbytná a neodkladná opatření k obraně.

V současné České republice upravuje problematiku mimořádných stavů především ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Podmínky vyhlášení mimořádných stavů upravují též mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.) umožňuje za mimořádné situace, která je úředně vyhlášena a kdy je ohrožen život národa, omezit práva a svobody zaručené tímto Paktem, ale jen za určitých podmínek. Do určitých práv však nesmí být zasaženo ani v době vyhlášení válečného stavu či branné pohotovosti státu. Jsou vymezeny v čl. 4 odst. 2 Paktu a jedná se o právo na život, nedotknutelnost osoby před mučením, otroctvím, nevolnictvím, retroaktivitou trestního zákona, právo na uznání právní osobnosti, svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Rovněž Evropská úmluva (č. 209/1992 Sb.) v čl. 15 odst. 1 připouští určitá omezení základních práv z důvodu války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence, avšak výše uvedená musí být vždy zachována. Z hlediska vyhlášení válečného stavu a zejména mezinárodních závazků o společné obraně proti napadení má z důvodu našeho členství v NATO důležitý význam též Severoatlantická smlouva (č. 66/1999 Sb.), konkrétně čl. 5, podle něhož ozbrojený útok proti jedné nebo více smluvním stranám v Evropě nebo v Severní Americe bude považován za útok proti všem.

Podívejme se nyní podrobněji na naši vnitrostátní úpravu, zejména na ústavní zákon o bezpečnosti České republiky (č. 110/1998 Sb., dále jen ÚZB). Tento zákon

¹² Tamtéž, s. 280.

¹³ Dienstbier, J.: cit. dílo, s. 26.

¹⁴ Král, J.: Mimoriadne situácie a ich úprava v ústavnom systéme Slovenskej republiky. In: Pavlíček, V. a kol.: Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Vodňany, Praha 2004, s. 369.

umožňuje vyhlásit tři typy výjimečných stavů – nouzový stav, stav ohrožení státu či válečný stav, a to za předpokladu, „je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost, územní celistvost, demokratické základy České republiky nebo ve značném rozsahu vnitřní pořádek a bezpečnost, životy a zdraví, majetkové hodnoty nebo životní prostředí anebo je-li třeba plnit mezinárodní závazky o společné obraně“. Nouzový stav a stav ohrožení státu je možné vyhlásit pro omezené nebo celé území státu, válečný stav se vyhláší vždy pro celé státní území. Rozhodnutí o všech těchto stavech se zveřejňují v hromadných sdělovacích prostředcích a vyhláší se stejně jako zákon.

Co se týče vyhlášení válečného stavu, ÚZB vychází z toho, že tento akt je upraven v Ústavě ČR. Ústava ČR nezná institut „vyhlášení války“, je tedy možné vyhlásit pouze válečný stav (čl. 43 odst. 1 Ústavy). Válečný stav může vyhlásit Parlament ČR svým rozhodnutím, pokud je Česká republika napadena nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení. K přijetí rozhodnutí je nutné usnesení sněmoven nadpoloviční většinou všech poslanců i senátorů. Počítá se však s tím, že půjde o reakci na akt někoho jiného (cizí stát, mezinárodní organizace nebo jiný narušitel). Taková situace si pochopitelně vyžádá mimořádná opatření, která jsou konkretizována na úrovni běžných zákonů zejména branným zákonem (č. 218/1999 Sb.), zákonem o ozbrojených silách (č. 221/2002 Sb.) a zákonem o zajišťování obrany ČR (č. 222/1999 Sb.), včetně možnosti vyhlášení částečné či všeobecné mobilizace.

Stav ohrožení státu představuje situaci, kdy je bezpečnost státu ohrožena zevnitř. Může jej vyhlásit Parlament na návrh vlády, pokud je „bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy“ (čl. 7 ÚZB). Rovněž je potřeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a všech senátorů. Některé podrobnosti ohledně možných opatření upravuje krizový zákon (zák. č. 240/2000 Sb.).

Nouzový stav může vláda vyhlásit „v případě živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost“ (čl. 5 ÚZB). Pokud je nebezpečí z prodlení, může nouzový stav vyhlásit předseda vlády. Jeho rozhodnutí vláda do 24 hodin od vyhlášení potvrdí, nebo zruší. Vláda o vyhlášení nouzového stavu neprodleně informuje Poslaneckou sněmovnu, která může vyhlášení zrušit. Nouzový stav se vyhláší na dobu 30 dnů s tím, že prodloužení této doby je možné jen po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny. Nouzový stav není možné vyhlásit z důvodu stávky vedené na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů. Tento odstavec byl do článku 5 vložen na základě tlaku odborů. Tohoto prostředku vlády v cizině pravidelně využívaly např. v případě stávek železničářů nebo horníků, které vážně ohrožovaly chod národního hospodářství.¹⁵ S vyhlášením

¹⁵ Filip, J.: cit. dílo, s. 351.

nouzového stavu je rovněž spjata povinnost vlády vymezit, která práva a v jakém rozsahu se omezují a které povinnosti a v jakém rozsahu se ukládají (v souladu s Listinou základních práv a svobod). Odkazuje se zde na zvláštní zákon, kterým je již zmíněný krizový zákon a tam stanovené podrobnosti.

K uvedeným mimořádným stavům dodejme, že v době rozpuštění Poslanecké sněmovny přísluší rozhodování o nich Senátu (čl. 11 ÚZB). ÚZB rovněž upravuje možnost zkráceného projednání návrhů zákonů (čl. 8).

ÚZB zakotvuje Bezpečnostní radu státu (čl. 9), která připravuje návrhy v běžné agendě bezpečnostních záležitostí. Je však koncipována pouze jako poradní a pomocný orgán vlády, složený z jejích členů (s možností zapojení prezidenta republiky). Nemá tedy žádnou rozhodovací pravomoc, což se jeví pro případy vyhlášení mimořádných stavů jako nedostatečné.

Ústavní základy bezpečnosti Slovenské republiky

Nyní se budeme zabývat podrobněji ústavními základy bezpečnosti Slovenské republiky. Obdobně jako Ústava ČR i Ústava SR zakotvuje právo na odpor. Podle čl. 32 „občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický pořádek základních lidských práv a svobod uvedených v této ústavě, pokud činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny“. V právu na odpor je implikováno dovolení použít násilí v aktivní formě i v podobě pasivní rezistence.¹⁶

Slovenské právo upravuje problematiku řešení mimořádných stavů zejména ve třech hlavních předpisech, kterými jsou ústavní zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti státu v čase vojny, vojnového stavu, výjimečného stavu a núdzového stavu, na úrovni běžných zákonů pak zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení státu v krízových situáciích mimo času vojny a vojnového stavu a zákon č. 110/2004 Z. z. o fungování Bezpečnostnej rady SR v čase mieru.

Možnosti omezení základních práv a svobod připouští Ústava SR v čl. 51 odst. 2, podle něhož podmínky a rozsah omezení základních práv a svobod a rozsah povinností v čase války, válečného stavu, výjimečného stavu a nouzového stavu stanoví ústavní zákon (tím je myšlen uvedený ústavní zákon č. 227/2002 Z. z., dále jen ÚBŠ).

ÚBŠ počítá se situací, kdy je v době války, válečného stavu nebo výjimečného stavu znemožněna činnost slovenského parlamentu (Národní rady SR). V takovém případě vykonává její ústavní pravomoci až do obnovení činnosti Parlamentní rada (s výjimkou usnášení se na ústavě a ústavních zákonech, volebních zákonech, zákonech o politických stranách a způsobu vykonání referenda, vyslovení souhlasu s mezinárodními smlouvami, usnášení na lidovém hlasování o odvolání prezidenta a podání obžaloby

¹⁶ Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 3. vydání. Heuréka, Šamorín 2012, s. 624.

na prezidenta a návrzích na vyhlášení referenda). Předsedou Parlamentní rady je předseda parlamentu, dalšími členy jsou místopředsedové parlamentu, předsedové a místopředsedové výborů parlamentu a předsedové poslaneckých klubů. K přijetí usnesení Parlamentní rady je třeba nadpoloviční většiny hlasů. Po obnovení činnosti parlamentu (Národní rady) tato hlasuje o přijatých usneseních a schválí je, nebo zruší. V případě zrušení pak ztrácí svoji platnost.

Bezpečnostní rada Slovenské republiky je pro případ míru koncipována obdobně jako Bezpečnostní rada ČR. Jedná se o poradní orgán vlády pro bezpečnostní otázky a předcházení krizovým situacím. Na rozdíl od právní úpravy v ČR však slovenská úprava počítá se situací, kdy vláda nemůže vykonávat svoji činnost. Pokud v době války, válečného stavu nebo výjimečného stavu je činnost vlády znemožněna, vykonává její ústavní pravomoci až do obnovení činnosti Bezpečnostní rada SR (s výjimkou rozhodování o programu vlády a jeho plnění, požadavku na vyslovení důvěry a udělení amnestie ve věcech přestupků). Bezpečnostní rada je devítičlenná. Předsedou je předseda vlády, místopředsdou je místopředseda vlády dle pověření předsedy Bezpečnostní rady, dalšími členy pak ministr obrany, ministr vnitra, ministr financí a ministr zahraničí. Další členy Bezpečnostní rady jmenuje a odvolává prezident na návrh předsedy vlády do 48 hodin. Členové jsou při výkonu funkce nezastupitelní a k přijetí usnesení je nutný nadpoloviční souhlas všech členů. Prezident republiky má právo navrhnout její svolání a zúčastnit se jejích zasedání. Po obnovení činnosti vlády dojde k hlasování o přijatých usneseních Bezpečnostní rady a vláda je buď potvrdí, nebo zruší, čímž ztrácí platnost.

Řízení státu v krizových situacích mimo válku a válečný stav upravuje zákon č. 387/2002 Z. z. Krizovou situací se zde rozumí období, kdy je bezprostředně ohrožena nebo narušena bezpečnost státu a ústavní orgány mohou po splnění podmínek (v ústavním zákoně nebo zvláštním zákoně) k jejímu řešení vyhlásit výjimečný stav, nouzový stav nebo mimořádnou situaci. Orgány krizového řízení jsou podle zákona vláda, Bezpečnostní rada SR, ministerstva a jiné ústřední orgány státní správy, Národní banka Slovenska a na nižších úrovních samosprávy a státní správy bezpečnostní rada kraje, obvodní úřad, bezpečnostní rada okresu, obec.

Vláda přijímá opatření k předcházení krizovým situacím a rovněž zřizuje ústřední krizový štáb, který koordinuje činnost orgánů státní správy i samosprávy v období krizových situací. Předsedou ústředního krizového štábu je ministr vnitra. Co se týče ukládání povinností fyzickým a právnickým osobám, jsou orgány krizového řízení a vyšší územní samosprávný celek oprávněny v krizové situaci ukládat povinnosti a vyžadovat plnění opatření hospodářské mobilizace¹⁷ v rozsahu stanoveném zvláštním předpisem.

¹⁷ Brösl, A. a kol.: Ústavné právo Slovenskej republiky. 3. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2015, s. 358.

Závěr

V souladu s názorem J. Dienstbiera¹⁸ můžeme konstatovat, že teorie ústavního práva na základě dějinného vývoje dospěla k šesti hlavním zásadám, které má každý model řešení krizových situací v demokratickém právním státě obsahovat: výjimečnost, legalitu, proporcionalitu, účelovou vázanost, ochranu základů ústavního řádu, ochranu zastupitelských orgánů.

Výjimečnost řešení mimořádných stavů znamená, že krizová řešení jsou vhodná jen pro krizové situace. Může k nim být přistoupeno jen v případě mimořádného ohrožení bezpečnosti státu a jeho občanů, musí jít o řešení dočasné a po obnovení tzv. normálního stavu snadno odvolatelné.

Legalita těchto opatření předpokládá, že veškerá omezení a povinnosti stanovená občanům (případně cizincům) po dobu mimořádných stavů budou upraveny právním předpisem. Jakékoliv vynucování těchto opatření bez zákonného zmocnění by bylo fatálním porušením zásad právního státu. Opatření musí být řádně vyhlášena a publikována, předpokládá se rovněž jejich zveřejnění v hromadných sdělovacích prostředcích. V souvislosti se zásadou legality můžeme pozorovat trend konstitucionalizace, tedy přesvědčení o tom, že způsoby řešení krizí by měly být upraveny již na ústavní úrovni.¹⁹ Jestliže po dobu mimořádných stavů dochází ke změně rozdělení moci ve státě a k omezování základních práv a svobod garantovaných ústavními předpisy, pak i tyto stavy by měly být upraveny v podobě ústavních zákonů. Dalším důvodem je riziko zneužití těchto stavů k neústavnímu, nedemokratickému převzetí moci a nastolení totalitní diktatury. Ústavní úprava by toto riziko měla snížit a poskytnout standardním demokratickým orgánům legální možnost včas zasáhnout.

Proporcionalita vyjadřuje princip, podle něhož krizová opatření musí být přiměřená, tedy odpovídající účelu, pro který byla stanovena, tj. odstranění nebezpečí a překonání mimořádné situace. Zvolené prostředky tedy musí odpovídat stupni ohrožení – při mírnějším mírnější, při větším rozsáhlejší. Zvláštní pozornost je obvykle zaměřena na přiměřenost omezování základních práv a svobod.

Účelová vázanost znamená, že mimořádná opatření nesmí směřovat k jinému cíli, než je vyřešení dané krizové situace a obnovení normálního stavu. S tím souvisí diferenciace různých typů mimořádných stavů podle povahy hrozícího nebezpečí. Ohrožení může být povahy politické (vnější či vnitřní – válka s vnějším nepřítelem či vnitřní nepokoje), přírodní (živelní katastrofa), průmyslově-ekologické (havárie) nebo hospodářské (nedostatek financí). Tomu odpovídá i rozdílnost přijatých opatření. Nejbohatší škálu reakcí na ohrožení má zřejmě SRN,²⁰ kde Základní zákon rozeznává řadu

¹⁸ Dienstbier, J.: cit. dílo, s. 26–30.

¹⁹ Tamtéž, s. 27.

²⁰ Filip, J.: cit. dílo, s. 347.

mimořádných stavů – stav obrany (Verteidigungsfall), stav plnění spojeneckých závazků (Bündnissfall), stav napětí (Spannungsfall), stav ohrožení svobodného a demokratického zřízení, stav živelní pohromy (Katastrophenfall), stav ohrožení hospodářské rovnováhy a jiné. V čl. 116 Ústavy Španělska nacházíme tři stavy – stav ohrožení (el estado de alarma), stav výjimečný (el estado de excepción) a stav obležení (el estado de sitio). Často jsou ovšem zdrojem i běžné zákony a soudní judikatura.

Ochrana základů ústavního řádu je jedním z hlavních úkolů demokratického právního státu. Ačkoliv mimořádná opatření v době krize pozastavují či omezují platnost některých ustanovení Ústavy a ústavních zákonů, vždy zde existuje určité esenciální, nezměnitelné jádro ústavy. Ústava ČR to vyjadřuje postulátem, že „změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná“. Přes určitou obecnost tohoto pojmu se ústavní teoretici shodují v názoru, že podstatnými náležitostmi jsou garance základních práv a svobod, dělba moci či svrchovanost lidu. V širším smyslu ochranu základů ústavního řádu obsahuje i právo na odpor proti každému, kdo by ohrožoval demokratický řád základních práv a svobod, byť toto právo je přiznáno samotným občanům (nikoli státu), jestliže demokratické zákonné prostředky jsou znemožněny.

Posledně uvedenou zásadou je ochrana zastupitelských orgánů (parlamentů). Při krizových situacích často dochází k posílení pravomocí exekutivních orgánů (vláda, prezident nebo mimořádně ustavené ad hoc instituce) na úkor parlamentní moci zákonodárné. Cílem zapojení parlamentu do řešení těchto mimořádných situací má být kontrola a „pojistka“ proti zneužití situace výkonnou mocí k ústavnímu puči nebo totalitnímu omezování základních práv. Parlamentey mají obvykle možnost přijatá opatření exekutivy zrušit, nebo je potvrdit dle vlastního rozhodnutí, ať již bezprostředně poté, nebo následně po obnovení normálního stavu.

Komparace ústavních základů bezpečnosti České a Slovenské republiky ukazuje na některé shody i odlišnosti. Ochrana základů demokratického řádu i právo na odpor jsou upraveny podobně a podle mého názoru nevyžadují žádnou změnu. Určitou pojistkou k zachování demokratického řádu je v České republice též dvoukomorový parlament. Jednokomorové parlamentey vykazují do jisté míry riziko, že jedna strana získá v zákonodárném sboru ústavní většinu a následně „překope“ celý ústavní systém v nedemokratický. Nacistické Německo i komunistické převzetí moci v Československu 1948 budiž naším varováním. Riziko ústavní většiny jedné strany v obou komorách parlamentu zároveň je značně nižší.

Ústavní úprava mimořádných stavů se jeví ve Slovenské republice propracovanější než v ČR. Bezpečnostní rada státu je v ČR koncipována pouze jako poradní sbor vlády. Česká ústavní koncepce vychází v podstatě z předpokladu, že Senát nelze rozpustit a vláda bude stále fungovat. Podle mého názoru je třeba počítat se situací, kdy činnost obou těchto ústavních orgánů bude znemožněna. Pro tento účel by v době mimořád-

ných stavů mohla být rozšířena pravomoc Bezpečnostní rady státu v ČR obdobně jako ve slovenské úpravě, případně je možno vytvořit další krizový bezpečnostní orgán (příkladem budiž Parlamentní rada SR). Úprava v Maďarské ústavě jde ještě dále. Ústřední úlohu normotvorného orgánu za výjimečného stavu²¹ (může být vyhlášen v případě válečného stavu nebo bezprostředního nebezpečí ozbrojeného útoku cizí moci) zde přebírá Rada obrany, vytvářená prezidentem republiky. Za výjimečného stavu Rada obrany vykonává jak práva prezidenta republiky a vlády, tak i práva přenesená na ni parlamentem. Nesmí však pozastavit použití ústavy ani působení ústavního soudu.

Dlouholeté společné soužití obou našich národů ve společném státě a naše zkušenosti jsou dobrou příležitostí k prohloubení naší spolupráce, včetně kooperace bezpečnostní. Vzájemnou podporu a spolupráci bychom mohli rozšířit i v rovině právní v podobě mezinárodní smlouvy, zaměřené na bezpečnost našich států a národů. V úvahu přichází i širší spolupráce v rámci států organizace Visegrádské čtyřky.

Na závěr bych popřál oběma našim státům a národům, aby se jim veškeré krize vyhýbaly a aby se v klidu a míru rozvíjely i nadále. Tradice naší státnosti nás zavazuje k tomu, abychom se o stát (a také o státní právo) dobře starali a předcházeli všem nebezpečím, která jej mohou potkat. Proto bych svůj příspěvek uzavřel citátem T. G. Masaryka: „I nejlepšího práva musí hájit lidé činní, nemá-li zůstat jen na papíře.“

²¹ Suchánek, O.: Nouzové zákonodárství. In: Pavlíček, V. a kol.: Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Vodňany, Praha 2004, s. 39.

Literatura:

Brörtl, A. a kol.: Ústavné právo Slovenskej republiky. 3. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2015

Dienstbier, J.: Mimořádné situace a stavy v ústavní historii. In: Wintř, J. – Antoš, M.: Vybrané problémy ústavního práva v historické perspektivě. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Praha 2016

Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 3. vydání. Heuréka, Šamorín 2012

Filip, J.: Ústavní právo České republiky. Základní pojmy a instituty. Ústavní základy ČR. Václav Klemm, Brno 2011

Klíma, K. a kol.: Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2009

Malý, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Linde, Praha 1997

Pavlíček, V. a kol.: Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Vodnář, Praha 2004

Tomoszek, M.: Podstatné náležitosti demokratického právního státu. Leges, Praha 2015

Wintř, J.: Principy českého ústavního práva. 3. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2015

Zimek, J.: Ústavní vývoj českého státu. Masarykova univerzita, Brno 1997

(Mgr. Jan Hroch, Ph.D., *je absolvent Právnické fakulty Masarykovy univerzity a doktorského studia na Ústavu práva PEF Mendelovy univerzity; působí jako právník.*)

Dvoje vyhnání Čechů 1938–1939, 1940–1944

Jiří Jaroš Nickelli

První vyhnání 1938–1939 jako vina alias sudetských Němců a III. říše

Tato stať si klade za úkol charakterizovat dvojí zločin spáchaný III. říší za činné kolaborace alias sudetských, vpravdě československých Němců. Bylo to dvojí vyhnání odhadem celkem 350 tisíc Čechů. **Z toho cca poprvé 250 tisíc Čechů z uloupeného československého pohraničí v letech 1938–1939 a podruhé cca 100 tisíc Čechů z československého vnitrozemí za éry tzv. Protektoratu Böhmen und Mähren, který vlastenci éry okupace nazvali ironicky „Nehmen und Berem“.**

Předem podotýkám, že uvedené počty vyhnaných Čechů jsou založeny na odhadech podle neúplných registrací státních orgánů a archivů. Přitom je faktem, že tyto neúplné počty našich vyhnaných občanů mohou být dalším archivním a terénním bádáním ještě navýšeny. Uzavřít se je však nikdy nepodaří. Proč? Protože neexistují kompletní seznamy nezvěstných československých občanů, kteří zahynuli např. na útěku z nucených prací v říši, na útěku z pochodů smrti z koncentračních táborů a z vězení III. říše. Náš stát zde má obrovský dluh v dokumentaci. Uvedu jeden jediný příklad. Letos jsem na hrozné datum 15. března navštívil Osvětim I. Tam byli odvezeni mimo jiné i sokolové z Obrany národa, a také moji dva strýcové plk. Červinka a náčelník Sokola – župy Kr. Jiřího Boskovice – A. Štěrbáček. Oba zahynuli.

Chtěl jsem tam najít aspoň baráky, kde byli vězněni před umučením, a díky ochotnému polskému dokumentátoru se mi jeden z nich najít povedlo. Ale to uvádím jen pro ilustraci faktu vydané knihy o československých vězňích v Osvětimi. Skvěle zpracovaná kniha o všech našich, podtrhuji zjištěných, československých vězňích. Má název *Osudy vězňů z českých zemí v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau (Osvětim-Březinka)*, Oswald, Terezín. A kdo je autorem této knihy? Není to ani Čech, ani Slovák. Je to Polák Marek Poloncarz. Je to skvělé pro naše polské bratry, my jsme jim za to velmi vděční – a současně jde o naši hanbu. Jedná se sice o skvělý počin terezínského vydavatelství, ale kde zůstali čeští badatelé? Naše historiografie zde má pyramidální dluhy, a zatím se tu vydávají různá padíla o alias sudetských Němcích. Taková je

situace. Tím jen dokumentuji, jaký je stav našeho bádání, když máme, obrazně řečeno s Werichem, „dva zámky plné akademiků“. Tím narážím zejména na tzv. ÚSTR, jenž se s doslova protektorátní pílí věnuje estébáckým episodám a skandálům, a prezentuje jen jednu okupaci jako hodnou pozornosti, zatímco tu první okupaci, která nás stála cca 360 tisíc životů, předlouhou dobu nechával v koši zapomnění. Snad se tento stav počal zlepšovat...

Stejně tak se to má se studiem viny alias sudetských Němců na zločinném spolčení proti ČSR. Tuto vinu prokázal dnes ostudně nepřipomínaný Norimberský soud, a to díky československému žalobci JUDr. Bohuslavu Ečerovi a jeho česko-britsko-německému pracovnímu týmu. (Za čestné čs. Němce loyální k ČSR tam pracoval dokonce i syn bývalého ministra spravedlnosti dr. Mayr-Hartinga!) Československou žalobu alias sudetských Němců pak přednesl jeden z amerických žalobců Mr. Aldermann. (Srov. Ečer, B.: Norimberský soud, Orbis 1946, s. 99–100 aj.; Haydebrecter, J. J. – Leeb, J.: Norimberský soud, Euromedia 2007, s. 253–256; Jaroš Nickelli, J.: Sudetští Němci souzeni Norimberským soudem, sep., Křesťanskosociální hnutí, Praha 27. 5. 2018.) Je nehynoucí hanbou města Brna, že dr. Ečer nemá pamětní desku ani pomník.

Tuto odsouzenou vinu vůbec nepřipomínají a neznají(?) naši koryfeje alias sudetů pánové Bělobrádek, Herman, Pithart, Rouček a mnozí jiní, z řad samosprávy, např. brněnský primátor Vokřál, radní Hollan a další. Neznají(?) ji ani akademikové, jako je prof. Bek, rektor Masarykovy univerzity, nebo bývalý rektor téže univerzity prof. Zlatuška a tutti quanti. Nebo spíše nechtějí znát? Toto vše je tu nutno připomenout jako hrozné aktuality současného stavu (ne)poznání sudetské kardinální viny na dvojím vyhnání Čechů, Židů, Romů a německých antifašistů z uloupeného československého pohraničí.

Položme si otázku: Proč a jak proběhlo vyhnání cca 250 tisíc Čechů z československého pohraničí v letech 1938–1939? Tomu se věnoval např. badatel Josef Barloš ve stati Mnichov a československé pohraničí v roce 1938. I. část. (In: Vyhnání Čechů z pohraničí v r. 1938. I. Křesťanskosociální hnutí, Praha, 1. vyd. červenec 2006, 2. vyd. únor 2013, 3. vyd. červenec 2018.) Proč se vůbec tento historický fakt musel rozebírat od roku 2003 znovu a znovu? Protože v zahraničí pořád řvaly hlasy alias sudetů, že „k žádnému vyhnání Čechů v roce 1938 nedošlo“! **Tak například na srazu alias sudetů v Norimberku roku 2002 spolkový ministr vnitra Otto Schily potěšil alias sudety výzvou ke zrušení dekretů, zároveň je však naštvál připomínkou, aby nezapomněli, že vyhnání Čechů po Mnichovu předcházelo vyhnání Němců. Jeho tvrzení posluchači alias sudeti kvitovali obrovskou nevolí. Proto jim ministr zopakoval, že tomu tak skutečně bylo a že oni se s tím musí smířit.**

Přesto referent alias sudetů v článku o srazu tvrdil, že ministr Schily nemluvil pravdu a že k žádnému vyhnání Čechů po Mnichovu 1938 nedošlo(!). (Schickel A.: Následky lehkomyšlnosti, Sudetendeutsche Zeitung č. 34, 21. 8. 2002, přel. Dr. V. Novák, CSc.)

S tímto lžípostojem landsmanů souvisí cynické povědomí tvrdící další lež, a sice že „Češi si za protektorátu žili jako v ráji“. K tomu mám osobní poznámku. Vmetl bych velmi rád těmto lhářům do tváře zavraždění svého dědečka, ruského legionáře, gestapem, smrt svých dvou strýců v Osvětimi a smrt třetího strýce pod gilotinou na Pankráci, stejně jako věznění dalšího strýce v Breslau pod trestem doživotí, a nakonec Totaleinsatz mého otce jako mladistvého v koncernu Glöckner, kde pod automatem strážných máčel v kyselině fosforečné letecké součástky tak dlouho, až mu to zničilo pokožku. A na smrti dědečka a jednoho strýce se činně podílel netrestaný sudetský Němec Tugemann, vysoký úředník rájeckého panství.

Tisíce podobně a hůře postižených rodin ohavného protektorátu – je nás 360 tisíc takových rodin – může potvrdit, jakou mučírnu protektorát byl, přesně podle slov prezidenta Budovatele, dr. Beneše.

Věc souvisí s mediálním paobrazem protektorátu na jedné straně a s vylhaným paobrazem tzv. německého utrpení vyhnáním, což uznává i Čechům údajně přátelsky nakloněný páter Anton Otte, jenž pravdivě poznamenal, že nátlak na ČR je nepoměrně silnější, než na Polsko.

Praví: „Poláci dovedli vnést do německého povědomí nesrovnatelně výrazněji pocit viny za zločiny, jichž se dopustili na polském lidu, než Češi. O utrpení Čechů se téměř nic neví. Navíc je sudetoněmecký Landsmannschaft nejlépe organizován ze všech vyhnaneckých organizací.“ (Vyhnání Čechů 1938, I. c.) Zde máme přímo doklad hrůzných plodů politiky prezidenta Havla a jeho společníků, kteří se neustále omlouvají za jakési „vyhnání nebohých Němců po roce 1945“, zatímco české vyhnání a utrpení Čechů naprosto bezostyšně ignorují. Tito politikové při jednání 4 + 2 navíc nedokázali ani nastolit legitimní požadavky ČSR na válečné reparace, což je ostuda přímo mezinárodní, porušující i Pařížskou reparační dohodu, jíž je ČR jako nástupník ČSR oprávněným signatářem. Pánové politici, počínaje panem Dienstbierem starším a konče ministrem Schwarzenbergem, tak rušením historických reálií a právních nároků ožebračili a ponížili vlastní stát. A tento hanebný stav trvá podnes.

I výše uvedená kniha Poláka Poloncarze o Česích v Osvětimi toto názorně dokládá. Navíc je naprosto oprávněná kritika ÚSTRu v této problematice. ÚSTR nikdy nedokázal vydat seznam protektorátních gestapáků, přestože takový seznam existuje.

Ministerstvo vnitra tento seznam vydalo již roku 1946(!) a od té doby nikdy nebyl vydán knižně, např. v té podobě jako Cibulkovy a později oficiální seznamy estébáků! Už dávno jsme s dr. Janem Kuxem toto po ÚSTRu žádali na Parlamentních listech...

Zatímco kolem seznamů estébáků od převratu 1989 pravidelně vybuchují skandály a aféry ničící často i nevinné – a někdy je dohánějící k sebevraždám – o seznamu gestapáků se v demokratickém právní státě mlčí. A přitom je tu oněch 360 tisíc rodin postižených gestapáky a dalšími zlosyny Sicherheitsdienstu a fukcionáři nacismu, kterým se upírá po desetiletí právo seznámit se se jmény katů, vrahů a mučitelů jejich rodinných příslušníků.

Seznam gestapáků Ministerstva vnitra ČSR má čj. Z-II-3065-28/4-46. Obsahuje soupis 5 861 gestapáka.

Nezveřejnění tohoto seznamu patří k metodologické hanbě především ÚSTRU, jenž by měl přehodnotit svou činnost v oblasti nacistické okupace – anebo se nechat zrušit. „Ceterum autem censeo, ÚSTR delendam esse.“

K popíračům vyhnání Čechů v letech 1938–1939 patří také pseudohistorik pan Krystlík, který bezostyšně tvrdí, že žádné vyhánění neexistovalo a že prý prchali jen „čeští úředníci“(!). Tyto lži, rovněž publikované v Parlamentních listech, lze pohodlně vyvrátit jak řadou publikovaných svědectví pamětníků z řad Kruhu vyhnanců Čechů, tak i dobovými fotografiemi. Byla vydána i díla nezávislých pozorovatelů, např. kniha britského novináře S. Morella Viděl jsem ukřižování (české vyd. Jota Military, Brno 1995) nebo švédského badatele A. Karlgrena Henlein, Hitler a československá tragédie (Samec, Praha 1945). Skvělý dobový obraz vyhánění Čechů pak podal náš novinář a spisovatel Pavel Fink v knize Hnědá bestie (Novina, Brno 1945). V knihách jsou i důležité dobové fotografie českých vyhnanců, vyklízení českých škol apod. A také fotografie – přímo z ruzyňského letiště – londýnského starosty Harryho Twyforda, jenž do Prahy přiletěl s celou delegací projednat otázku rozdělení fondu pro uprchlíky. Takže vzato nesmyslnou optikou páně Krystlíka, tehdy si v Londýně vymysleli vyhánění Čechů z jejich vlastního pohraničí a přijeli do Prahy po Mnichovu sehrát závěrečnou komedii? Nikoli, slušní Angličané byli vyděšeni z toho, co způsobili jejich velezrádní předáci... A to byl pouhý počátek evropských hrůz, které následovaly. Již jen na tomto jediném historickém příkladu vidíme naprostou podjatost a agresivní zaujatost obhájců československých landsmanů v otázce českého vyhánění. A opět kladu metodologickou otázku na náš ÚSTR. Ten se zabývá velkoplošnými výstavami např. na téma „Tváře moci“ (instalována v Brně na nám. Svobody), která zobrazovala fotografie různých pracovníků Státní bezpečnosti z éry socialismu alias totality. Dobrá, tak proč by neměl ÚSTR uspořádat i velkoplošnou výstavu z éry první totality, a to třeba na téma „Tváře vyhnání Čechů 1938–1939“? A všechny ty ordnery, freikorpsy a jiné zlo-syny mající na svědomí vraždy, vyhánění a olupování Čechů zobrazit pěkně jednoho vedle druhého – tak jak to ÚSTR dokázal u estébáků. Jsme si však naprosto vědomi toho, že k žádné takové výstavě se ÚSTR nezmůže ani náhodou. Proč? Je přece třeba I. totalitu, nacistickou, tu, která Čechy „obdařila“ více než 360 000 obětmi, postupně utlumit, a nakonec „vytěsnit“ z paměti národa, není-liž pravda?

V tom případě by se úkolu měla ujmout některá jiná státní instituce, např. Česká akademie věd nebo Národní archiv, Archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra ČR. A je to také pěkný podnět pro náš Senát, který se zabývá historickými výstavami, a některých se zhostil úctyhodně – jako např. výstavy o atentátu na reichsprotektora, kata Čechů Heydricha. **Nechávat toto vše na soukromé iniciativě např. některých vlasteneckých organizací je prostě a jednoduše trestuhodný alibismus státu.** Vlas-

tenecké organizace totiž neoplývají ani financemi na takové projekty (mimořádně drahé), ani technickým a organizačním zázemím. Nemají potřebné fondy fotografií, které jsou navíc blokovány různými feudálními nařízeními (ochrana dat GDPR a jiné unijní zátky), jež může eliminovat jen státní orgán, nikoli zapsaný spolek.

Význam a důležitost takových výstav je nasnadě. Rovná se téměř významu, jaký svého času v Německu měla výstava o zločinecké tváři wehrmachtu, která téměř zbořila mýty a legendy účelově šířené o „hrdinském boji wehrmachtu za Vaterland“. Že se toto chvályhodné úsilí v Německu opět znetvořilo ve frankfurtskou „pýchu z viny“ a degenerovalo ve vítačství afromuslimkolonátu, je otázka druhá – otázka vítězství trockismu v Německu zvláště a v západní Evropě všeobecně.

Nejlépe vyjádřil postoj vyhnaných Čechů ke lžím o jejich pozici roku 1938 a za protektorátu předseda Kruhu občanů České republiky vyhnaných roku 1938 z pohraničí, pan Miroslav Klen: „Češi si žili během války jako v ráji,“ prohlašuje můj soused v diskusním pořadu vídeňské televize. Ostatní tzv. Novorakušané odsunutí po válce od nás živě souhlasí. Tento bývalý majitel severočeské továrny ví dobře od moderátora, že mi Němci ve válce zavraždili jedenáct příbuzných. Ví i to, že dalšímu českému účastníkovi diskuse popravili otce „za napomáhání osobám Říši nepřátelským“, což byla formulace na sbírku na oběti koncentráků.“ (Vyhnání Čechů 1938, ibidem)

Takže zvláště vzhledem ke lžím landsmanů německých i rakouských je pravdou opak. Jestliže si někdo žil za III. Reichu relativně „jako v ráji“, tak to byli především Rakušané loajální k Hitlerovi, jak to dokládá např. badatel E. B. Bukey v excelentní monografii Hitlerovo Rakousko. Jedna říše, jeden národ (česky Rybka Publishers 2002). Leč zpět k našim vyhnaným Čechům. Toto vše muselo být předesláno, aby bylo patrné, jaké lži a mýty se neustále vynořují zásluhou německých i rakouských landsmanů, a dokonce i jejich koryfeů, u nás i v Německu a jak jim pomáhají i neuvěřitelné předvolební výroky německé kancléřky Frau Merkel, jež bez důkazu tvrdila, že „pro odsun Němců z ČSR nebylo prý žádné morální ani politické ospravedlnění“.(!) Nuže, my nyní dokážeme, že pravdou byl opak – jak říkají právníci. A to právě na příkladu vyhnání Čechů.

Kdo organizoval a kdo se aktivně podílel na vyhnání Čechů v letech 1938–1939?

První část otázky můžeme odpovědět snadno. Je dána rozsudkem Norimberského tribunálu z let 1945–1946.

Organizátorem byl válečný agresor – III. Reich a jeho vůdcové, počínaje politickým vedením Hitlera a společníků a konče organizačními, politickými a vojenskými útvary tzv. III. říše. Mezinárodně tento stav kodifikovaný Norimberským soudem a Postupimskou konferencí zajistila poválečná Mezispojenecká kontrolní komise vítězných států antifašistické koalice – SSSR, Velké Británie a USA.

Smluvně tento stav zajišťovala tzv. Pařížská reparační dohoda států poškozených III. říší, která je součástí Sbírky zákonů ČSR a jejího následníka ČR a která stanoví, že „žádný německý konfiskovaný majetek se nesmí navrátit zpět do německých rukou“. (Srov. Ečer, B.: Norimberský soud. Orbis, Praha 1946; Týž: Jak jsem je stíhal. Naše vojsko, Praha 1946.)

Druhou část otázky zodpovíme rozbořem pozice nacistických sil v pohraničí I. ČSR a jejich poměru k českému obyvatelstvu.

Než však k tomu přikročíme, pro ilustraci vyhnání necháme promluvit svědectví několika pamětníků, jak je zaznamenal Kruh občanů České republiky vyhnaných roku 1938 z pohraničí.

První vzpomínka – Marie Růžková, tehdy Kdyně:

Její dědeček, Vojtěch Ret, nar. 25. 2. 1900, zaměstnanec berního úřadu, člen SOS, desátník v záloze. Byl nasazen k ochraně hranic. Střežil úsek u Všerubského průmyslu – Nová Ves, Hyršov, Všeruby. 7. října 1938 dostalo velitelství SOS rozkaz vyklidit na základě Mnichova hranici. Nová pozice byla stanovena v Nové Vsi, Němci byli v Hyršově 4 km odtud. V průběhu hlídky SOS zahájili Němci palbu. V. Ret se nevrátil z perimetru. Štábní strážmistr Louda zahájil pátrání, přičemž byl zastřelen. Hlídka se stáhla, aniž vyšetřila ztrátu V. Reta. Vnučka o tom dále řekla: „...byl při německé střelbě zasažen do nohy, dostižen Němci a odvečen z našeho území na samotu Na spáleném k výsledku a tam ho doslova ubili k smrti. Ještě nedávno v této chalupě žila žena, která slyšela, jak s ním zacházeli. Slyšela, jak týraný volá ‚Prosím vás, nezapíjejte mne, mám doma dvě malé děti!‘ Mrtvého pak odtáhli na okraj lesa nad Novou Vsí směrem k Hyršovu a přikryli chvojím. V těchto místech má rodina postavila dřevěný kříž.“

Mrtvého V. Reta pak Němci předali na demarkační čáře a vzdali čest(!) jeho mrtvému tělu. „Zohavené tělo prohlédl za účasti britského pozorovatele a čs. styčného důstojníka lékař a vydal nález: Roztříštěná lebka, bodné a řezné rány, zlomení a drcení 5. až 10. žebra, střelná rána v noze, pravá ruka jen na kousku kůže. Anglický pozorovatel byl vyšetřením zdrcen, zjištěno, že z dědečkovy zbraně nebylo vystřeleno. Pozorovatel slíbil, že vznesе protest na příslušném německém velitelství.“

V. Ret byl pohřben v Kdyni, strážmistr Louda v Klatovech. Blízko místa umučeného V. Reta stojí dnes kamenný památník.

Druhá vzpomínka – Ema Růžičková, tehdy v Markétě:

„Byla jsem vyhnána se dvěma dětmi ve věku 8 a 11 let, jenom se dvěma uzlíky a s tím, co jsme měly na sobě. Bydlely jsme v hájovně, měly jsme dvě kravky, kozu, slepice, kachny a prasátko, nábytek do kuchyně a světnice a taky 20 m³ dřeva. Musela

jsem tam všechno nechat, manžel narukoval do Brna a já jsem s dětmi jela do Kardašovy Řečice, kde jsem měla tetu. U ní jsem nechala děti, sama jsem jela do Jemčiny, kde jsem pracovala v lese, abych mohla tetě dávat na děti peníze. (...) Po půl roce jsme dostali byt a mohli si vzít děti domů. Tam jsme bydleli celou válku. Muž jezdil s koňmi a pracoval v lese jako já. Po válce jsme se vrátili domů na Markétu, koupili nějaký nábytek a mohli žít zase jako lidi. Už bych nechtěla zažít to, co jsme zažili za těch šest roků.“

Třetí vzpomínka – Noemi Bláhová, tehdy Český Krumlov:

„České rodiny začaly z Českého Krumlova utíkat, pokud měly ve vnitrozemí příbuzné nebo známé. My jsme neměli nikoho a zoufale jsme čekaly na tatínka. **Dne 27. září nám skupina německých ordnerů začala střílet do oken, maminka, sestra a já jsme ležely na zemi. Byl to strašné! Naštěstí nějaký soused – Němec – ordnery zahnal.** Potom ale přišel do našeho domu přednosta stanice pan Fiala a řekl mamince, že za chvíli pojede poslední vlak a že náš otec již nemůže přijet. Maminka nám v rychlosti navlékla svetry a kabáty, vzaly jsme každá pokrývku a tašku... Cesta vlakem trvala jen čtvrt hodiny, ve Zlaté Koruně nás zastavili Němci a vlak se musel vrátit do Českého Krumlova. Pan přednosta nám pomohl vystoupit na druhou stran nádraží a řekl: ‚Honněm utíkejte pryč!‘ A my jsme šly. Nechci vypisovat cestu plnou utrpení a nebezpečí, byla noc a my se schovávaly do křoví před každou německou hlídkou. Došly jsme až do Křemže a odtud jsme jely do Českých Budějovic. Tam na nás Češi křičeli: ‚Co utíkáte a necháváte pohraničí Němcům?‘ Dovedete si představit naše zoufalství? Neměly jsme kam jít a neměly jsme tátu. Maminka měla jen adresu našich známých, kteří utekli již dříve do Horusic a odtud do Českého Krumlova. Psali, že bydlí u příbuzných a že jsou to velice hodní lidé. A tak jsme v zoufalství jely za nimi. Spaly jsme ve stodole, jejich pes prokousl mé mamince ruku, to si nikdo nedovede představit, v jaké bídě jsme se ocitly během jedné noci!“

Těchto vzpomínek jsou zaznamenány stovky v různých sbornících a příležitostných tiscích. (Vyhnaní Čechů 1938, I. část, s. 1–11. ČSBS vydal sborník Sudetští Němci a Česká republika, red. Š. Helmichová, Varius, Praha 2007, kde jsou kromě vzpomínek pamětníků i fotografie z vyhnání.) Ovšem oficiální místa a řada politiků, kteří si říkají čeští, tyto dokumenty ignorovala a ignoruje. Zřízení kanceláře landsmanů v Praze se tak stalo přímo výsměchem a trvalou urážkou vyhnaných občanů, odbojářů, obětí protektorátu a jejich potomků.

Nyní, když jsme na příkladech ukázali řádění alias sudetských Němců v pohraničí, můžeme přikročit k osvětlení výše zmíněné druhé části naší otázky: **Kdo fyzicky páchal zločiny vyhánění, týrání, vraždění Čechů v pohraničí v letech 1938–1939?** Organizátory III. říše již známe a odpověď na tuto druhou část otázky zní takto: **Ordneři, freikorpsové, henleinovci.**

K nim jakožto k masovým organizacím ze zvláště a zahraniční podpory III. říše se pak drží funkcionáři a řadoví členové dalších tzv. sudetoněmeckých spolků, organizací a svazů. Osvětlíme nyní povahu oněch tří masových alias sudetských organizací.

Ordneři.

Původně šlo o tzv. „pořádkové oddíly“ spojené organizačně s Henleinovou stranou, později přejmenovanou na Sudetendeutsche Heimatsfront. Ovšem tyto takzvané pořádkové oddíly měly vše společné se vším jiným, jen ne se skutečným pořádkem. Lze je pokládat za sudetoněmeckou odnož Hitlerových trup SAmanů. Hitlerova idea SAmana jako „politického bojovníka“ – což se odráželo i v názvu „Sturmabteilung“ – plně odpovídala zásadám a organizaci sudetoněmeckých ordnerů. Účelem SA bylo především terorizovat politické protivníky v říši. Totéž činili ordneři v československém pohraničí a ve vnitrozemských německých jazykových ostrůvcích. Přitom jejich přímí předchůdci – turneři – byli už od starého Rakouska organizováni údajně na tělovýchovném principu. I sám Henlein-Dworzacek byl kvalifikací učitel tělocviku. Tělocvičný princip ovšem byl jen první fází polovojenského a záškodnického výcviku – ordneři dostávali z říše ilegálně zbraně, munici a výstroj. To prokázal již před vypuknutím krize známý proces s tzv. Volkssportem, když byla objevena skladiště ilegálních zbraní.

Podle některých odhadů měly oddíly ordnerů v první československé republice dokonce kolem půldruhého milionu členů, z toho lze aktivní členstvo podílející se na zvěrstvech údajně odhadovat na jeden milion. Prokázanou skutečností mimo badatelskou diskusi jsou organizované pochody a průvody ordnerů na shromážděních v pohraničí. Tak například v Nových Hradech v jižních Čechách, kde se setkal hrabě Buquoy s Henleinem, bylo podle pamětníků a dobového tisku asi 6 tisíc ordnerů – henleinovců, na Červeném Hrádku, kde Runciman jednal s knížetem Hohenlohe, se pod okny zámku shromáždilo údajně na pět tisíc ordnerů řvoucích: „Lieber Lord, befrei uns von der Tschechoslowakei!“

Ordneři byli organizováni zvláště po volbách v roce 1935, a to nejen v pohraničí republiky, ale také ve vnitrozemských jazykových ostrovech – mj. na Jihlavsku, na Svitavsku a Moravskotřebovsku i na Vyškovsku. Zde za mnichovské krize rovněž organizovali nepokoje a pogromy na české občany. Protože jejich příslušníci neměli při své záškodnické činnosti uniformy a nebyli označeni ani nijak jinak, mohli snadno vyvolávat skandály, přepady a kravály, zejména s četníky a celníky. A později i se Stráží obrany státu.

Jeden z nejznámějších skandálů tohoto druhu vypukl v Moravské Ostravě. Odehrál se v době Runcimanovy mise. Československé orgány v té době zajistily sbírku pašovaných německých zbraní ve Frývaldově. Jejich vlastníci, příslušníci Henleinpartei, byli dáni do zajišťovací vazby v Ostravě. Samozřejmě se kolem budovy vězení shromáž-

dily tlupy jejich soukmenovců. Výstižně to popsal novinář Sydney Morell: „Nacisté seženou houf kdykoli a kdekoli.“ Ovšem v popisu událostí se i Angličan mýlil, máje informace od Němce – poslance Kundta. (Morell, S.: Ukřižování, s. 72–73.) Vše se stalo přesně obráceně. Kundt tvrdil, že česká policie napadla dav a jeden policista č. 367 napadl bičíkem sudetoněmeckého poslance. Jak to bylo ve skutečnosti?

Jeden sudetoněmecký poslanec se dožadoval propuštění, jiný jejich poslanec, dr. Neuwirth, vystoupil jako advokát zajištěných. Jistý poslanec alias sudetů tvrdil, že Němci mají ve vazbě špatné zacházení. Čs. úřady vyhověly žádosti zástupce Němců dr. Neuwirtha a vyšetřovaly. Výsledek – dvě třetiny zadržených Němců uznaly slušné zacházení, jedna třetina si stěžovala. Na státní zastupitelství přišla delegace německých poslanců – Köllner, May, Neuwirth a další. Domáhala se revize vyšetřování. Mezitím přijelo autobusy a nákladáky asi 300 ordnerů, což policie vyhodnotila jako inscenovanou provokaci. Proti autobusům vyjela na koních. Vrchol skandálu způsobil poslanec May. Chytil koně policisty č. 367 za uzdu a zabraňoval mu v postupu. Podle jiných ho stahoval z koně. Načež český policista se ohnal bičíkem a státní aféra byla na světě. Viníky byli samozřejmě poslanec May a další, kteří bránili policistům ve výkonu jejich služby. May nebyl v aféře sám. (Srv. Jaroš Nickelli, J.: Heslář nacistů Blanenska, Blansko – Brno 2004, s. 120–121. Údaje o nástroji četníka se rozcházejí – rákoska, nebo bičík.)

Henleinpartei využila incidentu a přerušila jednání s československou vládou. Přestože byl zjištěno, že policie byla k zásahu oprávněna, byli dotyční policisté postaveni mimo službu. Jakmile se o incidentu dozvěděli Runcimanovi emisáři, zejména Mr. Ashton-Gwatkin, přestěhovali se z Červeného Hrádku od knížete Hohenlohe do Moravské Ostravy. Počalo rozsáhlé vyšetřování, jak na sekretariátu místní pobočky Henleinpartei, tak na ostravském policejním ředitelství, kde vyšetřování vedl generální inspektor policie dr. Kráčmar. Mezitím britský pozorovatel přijal velmi ochotně zástupce polské tiskové kanceláře(!), která v té době šířila velmi nepříznivé zprávy o ČSR.

Obvinění české policie „z nepřístojnosti“(!) vyvolalo ostré odezvy v řadách československého občanstva. Dokonce i čeští advokáti se rázně postavili proti zpolitizování celé aféry. Právníci konstatovali, že výkonné orgány státu by měly být spíše chráněny proti zásahům výtržníků, nežli obviňovány. (Ve věci totiž bylo pikantní postavení sudetoněmeckých poslanců s jejich imunitou. Možná je to poučné pro dnešní chování určitých poslanců – viz aféra s průchodem s tibetskou vlajkou u Hradu.)

Ovšem výsledek vyšetřování byl pro henleinovce a ordnery naprostou pohromou.

Sám Berlín nařídil Henleinpartei stáhnout se a obnovit přerušená jednání s československou vládou.

Potupení ordneři si vše vynahradili o úmrtním dni TGM roku 1938. Rozbuškou ordnerského řádění se stal führerův řvavý projev ve Sportpalastu v Norimberku.

Čeští novináři té doby popsali, jak „po výhružné řeči berchtesgadenského zločince burácel ulicemi měst v pohraničí řev nacistických tlup, ozbrojených revolvery, noži, kyji, ručními granáty a kamením. Ordneři pomáhali drancovat krámy a byty českých lidí, vedli zfanatisované davy k útoku na státní úřady, na četnictvo a policii a dokonce i na vojsko“. (Srv. Fink, P.: Hnědá bestie, 1945, s. 64–66.) Následky ordnerských masakrů byly strašlivé. Byla zavražděna řada českých celníků, finanční strážce, Strážce obrany státu a policistů na různých místech našeho pohraničí. Masakr četníků je znám nejvíce z Falknova ve dnech 13.–14. září 1938. Jejich pohřby byly manifestací českého národa v pohraničí. Nato byl 17. září 1938 vyhlášen výjimečný stav na celém území státu. Parlament jej schválil 19. září 1938. Na Henleina a na jeho společníky byl vydán zatykač. Policie provedla prohlídku hlavního stanu sudetoněmecké Henleinpartei v hotelu Welzel v Chebu. Zabavené dokumenty policie předala soudům. Vůdcové Henleinpartei uprchli do Německa (Henlein, Frank, dr. Sebekowsky, Rosche, Schike-tanz, Sandner a další.) Do Mnichova byla svolána konference čtyř velmocí k řešení tzv. sudetské krize.

Tolik k charakteristice tzv. organizace ordnerů a k jejich úloze při vyhánění, terorizování a vraždění českých občanů.

Sudetendeutsches Freikorps

Podle úředního dokumentu Ministerstva vnitra ČSR z roku 1945 (čj. Z/II-31366/45, příloha 3.) byl „Sudetendeutsches Freikorps“ utvořen v září 1938 na přímý Hitlerův příkaz. Na základě rozhlasové výzvy zločince Henleina se organizoval za tzv. sudetského povstání, a to z příslušníků alias sudetoněmecké emigrace, z německých uprchlíků z pohraničí (většinou za politické a kriminální delikty proti ČSR – pozn. JJN) a z nových členů Freikorpsu.

Štáb Freikorpsu sídlil v Dondorfu u Bayreuthu v tamějším zámku. Velitelem určil Hitler Henleina, zástupcem K. H. Franka. Členy štábu byli též bývalí sudetoněmečtí poslanci v ČSR – Willi Brandner, Franz May (aktér ostravské aféry), Fritz Köllner, Fritz Bürger, bývalý senátor v ČSR Pfrogner a hrabě Zeddwitz. První čtyři jmenovaní vedli jednu hlavní skupinu („divizi“) s velitelstvími Dondorf, Dresden, Breslau, Wien. Zbývající členové štábu byli v Dondorfu. Štáb na základě zpráv z ČSR dával rozkazy do československého pohraničí tzv. „zeleným kádrům“ – výzvědným jednotkám alias sudetů. Ty podávaly svá hlášení skupinám a jejich velitelé každé 2–3 dny přicházeli do Dondorfu. U štábu byl spojovací důstojník wehrmachtu, dále zástupce SA, SS a motorizovaného Nár. svazu NSKK.

Velitelství Freikorpsu vydalo vojensky velezrádný rozkaz vůči ČSR (příslušníci alias sudeti byli vojensky vázáni příslušností k čs. armádě!) **nenastupovat službu v čsl. armádě a rušit mobilizaci. Z hlediska vojenských řádů ČSR a příslušných branců sudetů se toto hodnotilo po osvobození ČSR jako vojenská velezrada.** Tyto

zběhy velezrádce pak po válce stíhal zatykačem vojenský prokurátor ČSR, viz např. případ vojenského velezrádce člena SdP, poté NSDAP a též člena Kriegerkameradschaft Raitz Adalberta Augustina, ředitele Salmovy šamotové továrny v Rájci, který nenastoupil mobilizaci, uprchl do Rakouska, poté se vrátil do II. republiky a Salm ho znovu zaměstnal jako ředitele. (Toto bylo rovněž kladeno za vinu knížeti Salmovi jako nadržování germanizaci v rámci vyšetřování MV roku 1946 dle dekretu 100.) Freikorps porušoval čs. hranice, přepadal celnice a četnické stanice a stanice SOS a obsazoval menší územní celky, např. ašský a varnsdorfský výběžek. Po obsazení pohraničí wehrmachtem byl Freikorps rozpuštěn. Na členy Freikorpsu dopadl po osvobození ČSR kolektivně (tj. na cca 70 tisíc mužů), paragraf 2 retribučního dekretu (č. 16).

Členové Freikorpsu, stejně jako členové tlup ordnerů a další aktivisté alias sudetů pomáhajících uloupit československé pohraničí, dostali přímo od Hitlera zvláštní vyznamenání, tzv. „Sudetskou medaili“, medaili za 1. říjen 1938, vycházející z medaile za anšlus Rakouska. Stanovil to Výnos Vůdce a říšského kancléře z 18. října 1938 a 1. května 1939.

„Medaile je udělována těm osobám, které se v Sudetech nebo na říšském území zasazovaly a připravovaly návrat území do Říše. Zvláště přicházejí do úvahy členové NSDAP, SdP v Čechách, kteří v boji za připojení k říši obětovali svůj majetek nebo krev, byli zavřeni či vyhnáni. Dále jsou to vdovy a sirotci po padlých bojovnících za sjednocení, příslušníci Wehrmachtu, policie, SS, NSKK a NSFK, kteří se na vstupu podíleli. Stejně tak i vyšší straničtí funkcionáři, členové, úředníci a zaměstnanci a dělníci ve veřejných službách, kteří ve dnech nástupu byli veřejně činní ve vnitrozemí Sudet.“

Na medaili Hitler uděloval dekrety. Celkem bylo vydáno milion sto šedesát dva tisíce šest set sedmnáct medailí. Zasloužilí dostali k medaili ještě tzv. Pražskou sponu(!). **Statisticky cca každý třetí alias sudetoněmec dostal za zločin nebo napomáhání uloupení čs. pohraničí Hitlerovu medaili.** (Heinc, Z. – Kounovský, J. – Baumruk, V.: Vyznamenání z doby nesvobody 1939–1945. Praha 1999, s. 22–24, foto medaile a dekretu; Jaroš Nickelli, J.: Heslář nacistů, s.119–122.)

Závěrem k této otázce řečeno – vyhnání Čechů, Židů, Romů a německých antifasistů z vlastního pohraničí prováděly především zločinecké organizace – organizované tlupy – ordnerů a freikorpsů za součinnosti drtivé většiny henleinovců, což bylo též připomenuto v poválečné žalobě ČSR na Norimberském soudu, přednesené mj. i americkým žalobcem Aldermannem. Freikorps byl po válce postaven jako zločinecká organizace pod příslušný dekret. (Srv. Jaroš Nickelli, J., Sudetští Němci souzeni Norimberským soudem, sep., Křesťansko sociálního hnutí Praha 27. 5. 2018.)

Druhé vyhnání Čechů 1940–1944 jako vina III. reichu a alias sudetů

Programové vyhnání – příprava genocidy Čechů

Zde můžeme začít citátem Vůdce: „Češi budou vyvezeni na Sibiř nebo na Volyň. Musí pryč ze střední Evropy. Pokud tu ještě jsou, budou vždy ohniskem husitsko-bolševické zkázy.“ Tak to pravil Hitler premiérovi tzv. svobodného Gdaňska Rauschniggovi roku 1940. Hitler byl v této věci pouze opisovačem not starých pangermánů. Nihil novi sub sole. Toto plánoval již roku 1853 teolog Lagarde a po něm všichni pangermáni sdružení ve Všeněmeckém svazu, i rakouští pangermáni, jako Perger, který toto o Čechách, které vyveze k Ledovému oceánu, vyhlásil již roku 1900. (Jaroš, J.: Bund Deutscher Osten. Sborník Muzea Blansko 2001, s. 37–62, Jaroš Nickelli, J.: Germanisace protektorátu a Bund Deutscher Osten, sep. Křesťansko sociálního hnutí, Praha 20. března 2017.) Vše toto pangermáni plánovali již před I. světovou válkou a TGM již roku 1916 toto rozkryl v listu Evening Standard, když pravil, že skutečným cílem války je ovládnutí Balkánu a Předního východu Germány, kteří plánují železnici Berlín – Bagdád ke zdrojům ropy. V případě východní Evropy pangermáni počítali se zemědělskou půdou coby zásobnicí nového Velkoněmecka. Plány vzaly zaslouženou porážkou v I. světové válce a obnovil je Hitler za pomoci Všeněmeckého svazu s průmyslníky, junkery a vojáky. Takto ožily staré pangermánské spolky placené magnátem Hugenbergem, Thyssenem a dalšími, kteří také Hitlerovi poskytlí milionové dotace. Platilo to nejen pro Německo a Rakousko, ale též pro fašistické spolky Maďarska, Polska, Rumunska, Bulharska, Chorvatska, Makedonie a Ukrajiny.

Proto například ve Vídni roku 1929 vznikly fašistické spolky Ustaša Paveliče a OUN Bandery. Za germánské peníze.

Bund Deutscher Osten – vykonavatel germanizace v českých zemích a na Východě

U nás se fašistické korporace ujaly, nepočítaje přímo DNSAP, zejména jako „nevinné spolky“ Vandervogel, Kameradsbund, Volkssport (zakázaný po protistátním spiknutí a procesu), to vše sjednotili henleinovci do Sudetendeutsche Heimatsfront, později do Henleinpartei. Cíl jasný – z pozice „páté kolony“ zničit jim nebezpečné státy jako byla I. ČSR. Proto III. reich ustavil další spolky, které měly germanizovat plánovaná okupovaná území východní Evropy. Tak byl ustaven i Bund Deutscher Osten.

Bund Deutscher Osten (Svaz Němců Východu) byl celoříšský svaz. Navazoval na tradice Allgemeiner Deutscher Verbandu (Všeněmeckého svazu), Reichskolonialbundu a další všenecke agresivní svazy. Vedle manifestního pangermánského trendu měl specifický cíl – nároky na území Baltů, Poláků a severovýchodních Rusů v severním směru a na území Čechů, Slováků, Slovinců, Srbů a Rumunů v jihovýchodním směru.

Za II. světové války všechny organizační odnože BDO působily jako agresori vůči Lužickým Srbům, Polákům, Čechům, Slovákům, Rusům, Slovincům, jižním Srbům a proti Židům a Romům. (Vynechávám Ukrajince, kteří byli v první fázi války považováni za spojence proti Rusům.)

BDO jako kolonizační svaz vycházel z Hitlerových tezí o zastavení Drangu na Západ a naopak převedení Drangu na Východ (srv. Amort, Č.: Drang nach Osten, Praha 1971).

Cílem bylo kolonizovat veškerá tato území a genocidou zničit veškerá domácí etnika. Připomínám to, protože se celé dekády hovoří pouze o holocaustu a zamlčuje se genocida Slovanů i Baltů, která se nejen plánovala, ale také prováděla. Přitom tuto genocidu Slovanů odsoudil Norimberský soud – a ten se rovněž zamlčuje. Při realizaci této zločinecké politiky se vyznamenala nejen pověstná Einsatzkomanda wehrmachtu a SS, nýbrž i BDO jako jeden z důležitých organizátorů a vykonavatelů.

Germanizaci Polska, Baltu a Protektorátu Böhmen und Mähren měl na starosti vedoucí BDO, SSmann, prof. Theodor Oberländer (Grünberg, K., SS – Hitlerova Černá garda, Praha 1981, s. 131, pozn. 4).

Co páchal BDO v protektorátu?

Podílel se na výstavbě souvislých germánských kolonizačních pásem majících oddělit Moravu a Slezsko od Čech (Novák, V.: Křižovatky hákového kříže, Praha 1979, s. 171–179). Dále měla tato pásma spojovat území tzv. Ostmarky – Rakouska s územím Horního Slezska. Základnou plánu se staly staré německé jazykové ostrůvky z doby císařovny Marie Terezie za tzv. raabisace. Dvorní rada Raab ovšem nejen germanizoval, ale též čechizoval – příkladně kolonisty z východních Čech poslal na Hustopečsko. (Zde se vyvrací žvásty Posseltů o „tisícileté německé půdě v českých zemích“!) III. říše ovšem prováděla výhradně germánskou kolonizaci. Cílem bylo spojení jazykových moravských ostrovů – brněnského, svitavského, jihlavského, vyšovského, šumperko-bruntálského atd.

Druhým plánem byla záminka vojenských výcvikových prostor, bývalých cvičišť čs. armády. V Čechách šlo o Neveklovsko a Sedlčansko a část Berounska. Na Moravě to byly Dražanská vysočina – Prostějovsko, Blanensko a Vyšovsko.

Tak například pro Dražanskou vysočinu orgány wehrmachtu společně s BDO a NSDAP vypracovaly kolonizační plán na vyhnání cca odhadem 30–40 tisíc Čechů. Ty měli nahradit dovezení tzv. Volksdeutsche – zejména bessarabští Němci (z území tzv. Bessarabie, dnešní Moldávie). Tento plán se také uskutečnil, a to ve třech etapách (Jaroš, J.: Bund Deutscher Osten, 2001, s. 40–50).

Na Neveklovsku a Sedlčansku bylo ještě více vyhnáných Čechů – odhadem cca 60 tisíc osob (srv. Měchura st., V. – Povolná, H. – Mašek, M. – Chernyavska, O.

– Měchura ml., V.: Neveklovsko nezapomíná. Infocentrum Neveklov. Neveklov 2005).

Na Moravě se I. plán germanizace realizoval podle porady u říšského protektora von Neuratha takto: Vysídlení Čechů bude provedeno v prostorech budování říšské dálnice Breslau (Vratislav, dnes Wrocław) – Wien a vojenských prostor Blanenska, Vyškovska a Prostějovska. Konkrétně to mělo mít následující podobu:

- vytvořit souvislé německé pásmo osy Brno – Vyškov – Olomouc;
- rozšířit jihlavský ostrov osou Znojmo – Svitavy;
- rozšířit budováním průplavu Dunaj – Odra lipnickou menšinu;
- rozšířit německou oblast v prostoru vratislavsko – vídeňské dálnice;
- rozšířit německý prostor vyškovské střelnice;
- zřídit německé opěrné body východně od Ostravy na moravsko-slovenské hranici.

Směrnice uvedla: „Do 31. března 1941 musí být vysídlena první část tohoto pásma, nutného k rozšíření cvičiště, jež zahrnuje 8 obcí s celkovým počtem 4 240 obyvatel.“ Vysídlení se nesměli usadit v žádném případě ani na Jihlavsku, ani na Vyškovsku, „protože by se tím oslaboval národnostní ostrov německý a znemožňovalo by se vytvoření spojovacího pásma mezi jižním cípem tohoto německého ostrova a dolnorakouskými Němci“. (Amort, Č. 1971, s. 94 – Jaroš. J. 2001, s. 42. – Monatsbericht SD, březen 1941, SUA Praha.) Zde je podán jeden z mnoha přímých důkazů nacistické germanizace protektorátu. Nakonec bylo vysídleno 33 obcí, z toho jedno městečko.

Říše vyháněla vnitrozemské slovanské obyvatelstvo, znemožňovala mu další organickou existenci v původním prostředí. Tomu se říká násilná exterminace, tomu se říká příprava a realizace genocidy. Pro etnografa je to i další důkaz neexistence jakéhokoli „sudetoněmeckého kmene“ jako „zvláštního etnika“ (jak o tom neustále melou landsmani!). Citát jasně prokazuje, že říše o ničem takovém nikdy neuvažovala, natož aby něco takového hlásala. Nejlepší důkaz toho podalo přímé sloučení sudetoněmecké Henleinpartei s NDSAP, kdy **henleinovci „splnili své dějinné poslání“, jak o tom mluvil ve chvástavém projevu ve Vídni roku 1941 sám Henlein (řeč je důkazem Norimberského soudu!), a stali se řadovými říšskými Germány a jejich jedinou vlastí se stala říše, už nikoli české země!** Existují i konkrétní lokality, kde sloučení alias sudetů a NSDAP proběhlo. V Brně to byl Německý dům, dochovaly se i fotografie tohoto slučování. Iredentisté sudeti se tak stali říšskými Germány. Tak jakýpak „kmen“ či dokonce „národ“, o nichž desetiletí blábolí praporečník alias sudetů Herr Posselt a společníci? Nic takového v historii neexistovalo a neexistuje – existuje pouze vylhaný geopolitický mýtus o tzv. „sudetoněmeckém čtvrtém bavorském kmeni“ či dokonce o tzv. „sudetoněmeckém národu“ s neplatnými nároky na „sebeurčení“ na českém historickém státním území(!), jenž notabene byl vyroben až po roce 1900! To vše patří do

kategorie politických pavědeckých nesmyslů. Nesmyslů, které se však dodnes používají jako politický kyj na historii česko-německých vztahů a které šíří dokonce i čeští kolaboranti.

Co plánoval BDO v Čechách? Projekt poněmčování Čech odpovídal projektu poněmčení Moravy

Pražský oberlandrát Watter navrhl projekt „Deutsche Landsbrücke Prag–Melnik“, tj. „Německý územní most Praha – Mělník“ s následující technikou provádění:

arizace židovských majetků;

ustanovit arijské treuhändry – německé správce tzv. neárijských majetků;

loupež české půdy – pozemkové přiděly a velkostatky německým kolonistům.

(Jančík, V. – Kubů, E.: „Arizace“ a arizátoři, Praha 2005.)

K dalším plánům patřilo dosazování německých starostů do měst a obcí a tzv. vládních komisařů do měst. A rovněž toto vše se realizovalo a dodnes není odškodněno poválečnými reparacemi, jež Německo vůči ČSR nikdy nesplnilo.

Z Moravy máme konkrétní příklady – v Brně to byl vládní komisař města SS-mann kriegerkamerad Oscar Judex, odsouzený Mimořádným lidovým soudem v Brně, a v Rájci to byli náměstek pro německou část obce, vrchní účetní panství knížete Salma Alfred V. Tugemann a ředitel Salmova panství Alois Weselka. Všichni jmenovaní byli funkcionáři BDO, henleinovci a členové NSDAP.

(Tugemann v Rájci vládl s českým kolaborantem starostou Rakovčíkem, proslulým výroky: „SSSR je rozvrácený stát“ či „U nás se mělo střílet hned v osmnáctém roce, prvního měli zastřelit Masaryka“.)

V Lysicích u Kunštátu byl zase komisařem pro upevnění německví hrabě Dubský, v Letovicích byl funkcionářem BDO vedoucí NSDAP Ing. Hanke, v Blansku byl vedoucím funkcionářem BDO Rudolf Czaluba, odsouzený Mimořádným lidovým soudem v Brně (Jaroš. J. 2004, s. 8 ad., 19 ad., 27 ad., 29 ad.). Podle vyšetřovatelů bezpečnostní komise MNV Rájec byli dva členové knížecí rodiny Salmů platícími členy BDO (Archiv MV ČR, registrační karty BDO – Protokol 5 komisařů MNV Rájec, vyšetřovatelů Salma, Rájec 1945.)

Opěrné body německví – tzv. Stitzpunkte

Byly základními středisky BDO v okupovaných územích protektorátu. Jejich činnost byla následující: Vedle přebírání statků a půdy do německých rukou a dosazování německých starostů a náměstků do obcí se jednalo o dosazování Němců do peněžních ústavů, pojišťoven a kampeliček, dále zakládání výhradně německých středních, odborných a učňovských škol a žákovských domovů. Kromě toho to bylo rasové třídění české mládeže pro účely germanizace a jejich získání pro říšskou myšlenku – dozor nad Moravcovým Kuratoriem.

Mládež protektorátu byla v celostátní akci Tuberkulosa tříděna rasově v rámci školního lékařského dozoru v „boji proti tuberkulose“. Žáci byli měřeni, zda splňují „germánská rasová kritéria“. Zde se zneužívaly různé vědecké metody, jako frenologie, kranioimetrie apod. Ty potom pavědci z institutů, jako byl Ahnenerbe, a jiných úřadu vyhodnocovali podle rasových předpisů říše.

Dále BDO řídil spolu s NSDAP pronikání Němců do všech typů spolků počínaje spolky automobilními, zahrádkářskými, mysliveckými, rybářskými a konče okrašlovacími. Ty byly všechny organizovány podle říšských vzorů a jejich legitimace se skvěly výraznými hakenkrajci umístěnými vedle fotografií členů. (Podle jedné takové legitimace jsem například identifikoval nacistu Kabelku ze šebetovského panství jako prominentního návštěvníka říšské vojenské svatby Idy Salmové a nadporučíka wehrmachtu von Schoellera v Rájci 1944.)

Germanizace podle BDO se dále projevovala zakládáním německých mateřských školek, jeslí a dětských domovů, včetně středisek Hitlerjugend. (Hotel Lamplota v Letovicích, kde došlo k atentátu českých odbojářů na členy HJ.) Ve školkách nabízely odborně školené ošetřovatelky vybraným českým rodičům s rasově vhodnými dětmi odbornou pomoc pro tzv. „přenárodnění“, neboli Umvolkung.

Konečně se germanizace řídila z nově zakládaných tzv. Německých domů, jakožto nových středisek společenského života (Novák V. 1979, s. 181–183).

BDO v těchto plánech figurovala následovně: členila se na zemské skupiny shodné s územím příslušné župy NDSAP a dále na krajské skupiny. Ty se pak členily ve shodě s územím místní skupiny NSDAP. Například na Blanensku to bylo tak, že obvod místní skupiny BDO byl stejný jako obvod místní skupiny NSDAP. Ta podléhala krajskému vedení BDO v Brně, zemská skupina pak vedení vídeňské župy NSDAP. Tak tomu bylo například i na Vyškovsku, kde bylo řídké osídlení Němců, nazývaných do r. 1941 Streudeutsche – Rozptýlení Němci. Po pádu Francie, kdy byl vyvolán dojem konečného vítězství v Evropě, byl název Streudeutsche úředně zrušen.

V Blansku byl v zámku Salmů zřízen opěrný bod BDO určený k vojenským cvičením mužů BDO a jejich mládeže. Zde rovněž docházelo k arizaci židovských obchodů Braunů a Brochů funkcionářem BDO Czalubou. Ten též udal gestapu dva Čechy pro držení zbraní. Tito nacističtí zločinci, jako byli Czaluba, Ikráth, Tugemann a další, reprezentovali BDO na jižní Moravě. Na Brněnsku zase působil vysoký funkcionář BDO a NSDAP ing. Folta, náměstek komisaře Judexe. Byl kreisleiterem BDO. Jeho jméno na oběžnících NSDAP dokládá propojení nacistů s BDO, Technische Nothilfe, NSR-KB a dalšími organizacemi (Rundschreiben No 22/41 a další oběžníky – MZA Slavkov u Brna). Foltovi podřízeni ing. Kopriva a Gerschitz se podíleli na návrhových listech tzv. Mutterkreuzů – vyznamenání germánských matek udělované přímo Hitlerovou kanceláří.

Mutterkreuzy

Mutterkreuz navrhl sám Hitler pro všechny germánské matky. A dal jejich rodinám privilegia, které postrádalo porobené obyvatelstvo. Tento historický axiom stále platí, a to i před soudy. „Mutterkreuz“ bylo zkrácené označení pro „Ehrenkreuz der deutschen Mutter“, tedy pro Čestný kříž německých matek. Úkolem německých matek bylo nezasahovat do veřejného dění jinak než dle příkazu říše, a především rodit říši nové potomky, hlavně muže pro vojsko. Ty ženy, které porodily 4 děti, dostaly bronzový kříž, ty, které porodily sedm dětí, dostaly stříbrný, a ty, které porodily až devět dětí, dostaly kříž zlatý. Kříž uděloval sám führer prostřednictvím říšské kanceláře a vydávaly se na něj dekrety. Tím to ovšem nekončilo. Kříž, a to i v nejnižším III. stupni, přinášel nositelce a celé její rodině taková říšská privilegia, o kterých se obyvatelům porobeného protektorátu a okupovaných zemí ani nesnilo. Především zajišťoval celé rodině nositelky zvláštní říšské přiděly veškerého nedostatkového zboží. To znamenalo zvláštní přiděly potravin – v době obrovského hladovění českých rodin! – šatstva, obuvi a zvláště otopu. Opět v době nejvyšší válečné nouze, kdy české rodiny mrzly ve svých zatemněných bytech a domcích. A to vše korunovaly možnosti zvláštních úvěrů v říšských a protektorátních bankách.

V Čechách takový Mutterkreuz dostala například členka NSDAP hraběnka Thun-Hohensteinová, na Moravě například kněžna Leopoldine Salmová, a to za čtyři germánské děti, z nichž dvě žijící jsou dnešními restituentkami žádajícími jedenáctimiliardový majetek na Blanensku (Protokol 5ti komisařů MNV Rájec 1945; Jaroš Nickelli, J.: Germanisace protektorátu a Bund Deutscher Osten 2017, s. 16, Prameny).

Podle zakladatele tohoto jediného ženského německého řádu III. říše Adolfa Hitlera spočíval smysl řádu v manifestaci základního úkolu německé ženy – genetické posily III. říše, a tím též germanizaci okupovaných zemí, čili „germánského prostoru“ a u nás „prostoru německého Východu“ – což byl právě i úkol BDO.

Každá nositelka Mutterkreuzu musela plně přijmout politiku III. říše a stala se manifestantkou a podporovatelkou této politiky, především v kontrastu vůči sociální pozici porobených národů. Řádem udělená říšská privilegia „Reichshilfe“ se vztahovala na všechny členy árijské germánské rodiny podle zákonů III. říše. (Užívání Reichshilfe Salmy viz Protokol 5ti komisařů MNV Rájec 1945, l. c.) Toto vše samozřejmě platilo pro všechny rodinné příslušníky vyznamenaných nositelek Mutterkreuzu, a především pak pro členy BDO. I proto mohl v majetku Mutterkreuzem vyznamenané rodiny Salmů vzniknout z iniciativy ředitele Salmova panství ve spolupráci s BDO opěrný bod BDO zámek Blansko, a to pro vojenská cvičení členů BDO. Ráječtí a blanenští nacisté byli i činovníky BDO.

Každý činovník BDO musel prokázat loajalitu k říši a svazu písemným prohlášením, obsahujícím pasáž: „Budu se ze všech sil namáhati pro zájmy německého Východu a abych německému národu vštípil slova Führerova, že německý Východ znamená

německý osud a že na německém Východě bude rozhodnuto o bytí, či nebytí německého národa‘.“ To se také nakonec vyplnilo – německý nacismus byl poražen především na Východě Sovětským svazem a jeho Rudou armádou.

Závěrem:

Druhé vyhnání Čechů z domovských obcí protektorátu nebylo živelné, ale vědecky plánované, organizátorem byl III. Reich, vykonavateli jeho složky wehrmacht, BDO, NSDAP a SD, a ti jsou též spolupachateli všech zločinů, k nimž při druhém vyhnání Čechů došlo.

(Dr. Jiří Jaroš Nickelli *je historik, archeolog, publicista a čestný předseda ČSBS Boskovice.*)

Význam česko-slovenských porád v Luhačoviciach pre vznik ČSR

Nadežda Jurčišinová

Vzťahy medzi Čechmi a Slovákmi sa v priebehu 19. a začiatkom 20. storočia menili v závislosti od spoločensko-politických pomerov v habsburskej ríši, ale aj od zahraničnej situácie.¹ V procese historického vývoja ich charakterizovalo nielen vzájomné porozumenie, spolupráca a spoločný zápas o národné práva, ale aj nedorozumenia, prekážky a problémy vedúce k dočasnému odcudzeniu a disharmónii. To ovplyvnilo intenzitu, kvalitu a kvantitu vzťahov medzi oboma národmi, ktorých spájala jazyková a kultúrna príbuznosť, ako aj susedstvo a spolužitie v mnohonárodnostnej habsburskej monarchii.

Udalosťou, ktorá výrazným spôsobom zasiahla do vývoja kontaktov medzi nimi, bolo rakúsko-uhorské vyrovnanie v roku 1867. Kým dovtedy prebiehal proces v českej a slovenskej spoločnosti približne paralelne, po rakúsko-uhorskom vyrovnaní sa vývin slovenskej a českej národnej spoločnosti začal zásadne odchyľovať. V podmienkach, ktoré nastolil dualizmus, sa české krajiny a Slovensko od seba vzdalovali. Rozdiely medzi úrovňou českej a slovenskej spoločnosti sa začali prejavovať už v prvých rokoch dualizmu a postupne sa prehľbovali. Oba národy sa od seba v predvojnovom období zásadne líšili z hľadiska politického, ekonomického, kultúrneho. Začali sa prejavovať rozdiely v tempe, mohutnosti a úrovni národného hnutia, a to celkom zreteľne v neprospech Slovákov. Postupne prehľbujúci sa rozdielny vývoj oboch národov dospel pred prvou svetovou vojnou do takej úrovne, že bol rozdiel medzi českou a slovenskou spoločnosťou až priepastný.²

Diametrálne odlišné podmienky pre rozvoj národného života Čechov a Slovákov v Rakúsko-Uhorsku spôsobili, že Slováci, ktorí mali horšie podmienky pre rozvoj národného života v Uhorsku, boli slabším faktorom v česko-slovenských vzťahoch. Ne-

¹ Bližšie: Urban, Z.: Problémy slovenského národného hnutia na konci 19. storočia. Univerzita Karlova, Praha 1972; Urban, Z.: Česko-slovenská vzájemnost před první světovou válkou. In: O vzájemných vztázech Čechův a Slováků. SAV, Bratislava 1956, s. 239–250; Urban, Z.: Základní tendence slovenské politiky před první světovou válkou. In: Společenské vědy ve škole, 35, 1978–1979, č. 1, s. 13–15; Jablonický, J.: Příspěvek k česko-slovenským vztahům od konce 19. stor. do roku 1914. In: Historické štúdie, 4, Veda, Bratislava 1958, s. 5–54; Butvin, J.: Česko-slovenské vztahy koncem 19. a začiatkom 20. storočia (1880–1914). In: Historica – Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, XXIX.–XXX., Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1978–1979, s. 13–57.

² Kováč, D.: Slováci & Česi. Dejiny. Academic Electronic Press, Bratislava 1997, s. 50–51.

menej podstatnou bola skutočnosť, že síce dualizmus bol pre oba národy nevýhodný, ale miera tejto nevýhodnosti bola rozdielna. Pretože kým v Predlitavsku možno hovoriť o germanizačných úsiliach a o vzraste nemeckého nacionalizmu, nemožno však hovoriť o národnostnom útlaku, tak Slovákov žijúcich v uhorskej časti monarchie postihol národnostný útlak. Vzrast nemeckého a maďarského nacionalizmu postavili pred slovenskú a českú spoločnosť otázku spojenca, oba národy sa teda spojili proti mocenskému nacionalizmu a dualizmu.³ Česi vzhľadom na priaznivejšie podmienky pre rozvoj národného života v rakúskej časti monarchie boli silnejším činiteľom vo vzťahu a to ich predurčovalo k tomu, že boli aktívnejším faktorom, a tak česko-slovenská spolupráca spočívala najmä na pomoci Čechov Slovákom.

Do vývoja vzťahov medzi Čechmi a Slovákmí v predvojnovom období výraznou mierou zasiahlo slovakofilské hnutie v Čechách, ktoré sa zrodilo koncom 70. a začiatkom 80. rokov 19. storočia. Reprezentovali ho poprední predstavitelia českej kultúry, ako boli Rudolf Pokorný, Josef Holeček, Adolf Heyduk, Jaroslav Vlček, Karel Kálal, František Bílý a ďalší.⁴ Pri rozvíjaní spolupráce so Slovákmí položili spočiatku akcent na rozvoj kontaktov v oblasti kultúry, neskôr aj hospodárstva a v náznakoch i politiky. Zásluhou slovakofilského hnutia v Čechách česko-slovenské vzťahy výrazne ožili a význam slovakofilského prúdu v českej kultúre treba vidieť najmä v tom, že v čase, keď obidva národy kráčali po rozličných cestách a najmä slovenská bola veľmi ťažká a zložitá, upozornili na česko-slovenskú vzájomnosť ako na program, ktorý by mohol byť perspektívny.

Slováci boli koncom 19. storočia v dôsledku netolerantného režimu v Uhorsku voči nemaďarským národom a národnostiam v nepriaznivom postavení. Uhorské vládnuce kruhy tu uplatňovali ideológiu pretvorenia Uhorska na jednonárodný uhorský (maďarský) štát a to politicky i jazykovo. A tak poprední národní činitelia boli nútení bojovať aspoň za ochranu základných atribútov slovenského národa. Zvlášť nepriaznivá bola situácia v slovenskom školstve, keď po zatvorení troch slovenských gymnázií v rokoch 1874–1875 uhorské úrady nepovolili Slovákom založiť si strednú či odbornú školu s vyučovacím jazykom slovenským, pričom aj na základných školách bola slovenčina postupne zákonnými školskými nariadeniami vytláčaná.⁵

Slovenskej mládeži sa núkala možnosť študovať na českých stredných, odborných a vysokých školách v jazyku im blízkom a v prostredí im zvyčajne naklonenom. Po-

³ Kováč, D.: Slováci & Česi. Dejiny. Academic Electronic Press, Bratislava 1997, s. 51.

⁴ Bližšie: Tkadlečková-Vantuchová, J.: K problematike česko-slovenských vzťahov po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867). In: Historický časopis, 18, 1970, č. 2, s. 195–220; Tkadlečková, J.: Slovakofilské hnutie v českých krajinách koncom 19. storočia. In: Historický časopis, 4, 1956, č. 4, s. 469–486.

⁵ Bližšie o slovenskom školstve: Potemra, M.: Školská politika maďarských vlád na Slovensku na rozhraní 19. a 20. storočia. In: Historický časopis, 26, 1978, č. 4, s. 497–536; Bokes, F.: Slovenské školstvo a česko-slovenská vzájomnosť v rokoch 1848–1918. In: O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov. SAV, Bratislava 1956, s. 204–217.

dobne boli všetky závažnejšie pokusy o hospodárske vzťahovanie sa slovenských hospodárskych kruhov príslušnými uhorskými úradmi zmarené a v politickej oblasti hlavná reprezentantka Slovákov – Slovenská národná strana (SNS) napokon rezignovala a od roku 1884 sa nezúčastňovala volebného zápasu o získanie poslaneckých mandátov v uhorskom parlamente. V pasivite zotrvala do roku 1901. Slovenskí činitelia videli v českom záujme o slovenské kultúrne potreby významnú oporu pre slovenské hnutie už aj preto, že za ťažisko národnoobraných snáh v 80. rokoch pokladali literárno-kultúrnu činnosť. Niektorí pomoc z českej strany vítali aj preto, že ju vnímali ako protiváhu aktivít maďarizačných spolkov v Uhorsku, akým bol napr. spolok FEMKE.⁶

Pripomíname však, že proces zbližovania Slovákov a Čechov na kultúrnom poli sa neobišiel bez komplikácií a ťažkostí, tie sa týkali predovšetkým spisovného jazyka Slovákov a chápania česko-slovenskej národnej jednoty.

Na prelome 19. a 20. storočia vstúpili česko-slovenské vzťahy do nového štádia svojho vývoja. Po stránke kvantitatívnej naberali na intenzite a zároveň dostávali iný, kvalitatívne bohatší, výraznejší a všestrannejší obsah. Zároveň mali mimoriadnu dôležitosť ako takmer nikdy predtým v našich novodobých dejinách, pretože vyvrcholili vznikom samostatného československého štátu.

Vo vývoji česko-slovenských vzťahov pred prvou svetovou vojnou zohralo závažnú úlohu kúpeľné mestečko ležiace na moravsko-slovenskom pohraničí – Luhačovice. Už od polovice 19. storočia ho navštevovali Slováci, zvlášť zo západných stolíc Nitrianskej, Prešporskej a Trenčianskej, s ktorými malo moravské Slovácko oddávna čulé hospodárske a kultúrne kontakty. Nielen v Luhačoviciach, ale aj v iných mestečkách ležiacich pozdĺž celých hraníc, ako boli Frenštát pod Radhoštěm, Velehrad, Hodonín, Uherské Hradiště, Kroměříž a i., sa príslušníci oboch národov schádzali a zbližovali.

Mimoriadny význam mali Luhačovice najmä na prahu 20. storočia. Stali sa dôležitým miestom stretávania českých a slovenských národno-politických a intelektuálnych elít, čo bolo zásluhou budovateľa nových kúpeľov od roku 1902, riaditeľa, moravského lekára Františka Veselého. V tom roku ich kúpila Akciová spoločnosť luhačovických kúpeľov. František Veselý sa rozhodol vytvoriť z Luhačovic moderné, české a slovenské kúpele. Nápomocní mu v tom boli traja Slováci – správca a inšpektor kúpeľov Cyril Holuby (syn slovenského botanika, národopisca a spisovateľa Jozefa Ľudovíta Holubyho), architekt Dušan Jurkovič ako projektant, upravovateľ a budovateľ nových luhačovických objektov, ktorý architektonickou úpravou niektorých stavieb dával Luhačoviciam slovanský ráz;⁷ a v roku 1903 prišiel do Luhačovic rodák zo Skalice – lekár

⁶ FEMKE – Hornouhorský maďarský vzdelávací spolok (Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület), založený v roku 1882, bol kultúrno-osvetovým spolkom v Uhorsku, ktorého hlavným cieľom bolo šírenie maďarského jazyka a vlasteneckého, teda uhorského, respektíve maďarského, povedomia. V Hornom Uhorsku zohral spomedzi maďarizačných spolkov voči Slovákom najväčšiu úlohu.

⁷ Horňáková, L. – Petráková, B.: Jurkovičovy Luhačovice (sny a skutočnosť). Mesto Luhačovice, Luhačovice 2007.

Pavol Blaho, ktorý tu začal ordinovať v tzv. riaditeľskom dome ako najmladší kúpeľný sezónny lekár. Zasluhou týchto Slovákov sa luhačovické kúpele stali akýmsi informačným a kultúrno-politickým centrom medzi Čechmi a Slovákami. Zvlášť Pavol Blaho urobil z Luhačovic priesečník vzájomného stretávania sa a doslova hlavné mesto česko-slovenskej vzájomnosti pred prvou svetovou vojnou.⁸

Pavol Blaho bol iniciátorom výstavby Slovenskej budy, postavenej podľa vzoru búd v skalických vinohradoch. Dal ju postaviť na vlastné náklady a za podpory svojich priateľov na súkromnom pozemku,⁹ projekt stavby vypracoval Dušan Jurkovič. Slovenskú budu, postavenú nad slnečnou stráňou Malá Kamenná, slávnostne otvorili v auguste 1906 za účasti väčšieho počtu Slovákov. Prišla aj delegácia z Prahy vedená poprednými zástupcami Československej jednoty na čele so starostom spolku profesorom Františkom Pastrnekom. Slovenská buďa sa stala miestom stretnutí ľudí a ešte viac myšlienok,¹⁰ bola miestom oddychu a zábavy, nezameniteľným dejiskom českých, slovenských i spoločných česko-slovenských podujatí a slávností. Tu sa uskutočnili aj stretnutia moravských, českých a slovenských študentov.

Návštevou Slovenskej budy vrcholili a končili dôverné česko-slovenské porady, ktoré od roku 1908 do roku 1913 organizoval národno-obranný a slovakofilský spolok Československá jednota (ČJ),¹¹ ustanovený 7. mája 1896 v Prahe.¹² Aj keď pôvodným podnetom pre založenie ČJ bola snaha ochraňovať národné záujmy Čechov v okrajových, národnostne zmiešaných oblastiach Rakúsko-Uhorska, teda v Sliezsku, Dolnom Rakúsku a na Morave, kde sa dostal český a nemecký nacionalizmus do antagonizmu, od počiatku činnosti venovala ČJ zvláštnu pozornosť i rozvíjaniu spolupráce so Slovákami a ochrane ich národných záujmov, bola aj slovakofilským spolkom.¹³ Medzníkom v jej činnosti vo vzťahu k Slovákom bol marec 1909, keď sa prijatím uznesenia vo svojom ústredí v Prahe rozhodla zamerať len na „moravské a uhorské Slovensko“.

⁸ Holec, R.: Kúpeľný lekár a Slovák – Příklad Pavla Blaha. In: Člověk na Moravě v první polovině 20. století. Eds. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř a L. Vykoupil. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 224–238.

⁹ Bližšie: W: O československých poradách luhačovských. In: Lázeňský zpravodaj luhačovský, roč. 9, 1936, č. 17, s. 3. Správna rada kúpeľov a ani nikto iný okrem Dr. Veselého nemal s výstavbou nič spoločné. Až neskôr, o viac ako 20 rokov, kúpila, resp. vymenila správna rada celý pozemok aj s budou za iný. V polovici 20. rokov 20. storočia sa zmenil jej názov na Slovákova buďa. Začiatkom 21. storočia Slovákova buďa zhorela.

¹⁰ Vochala, J.: Luhačovské sněmy československé. Kulturní, národohospodářský a politický program luhačovských porad Československé jednoty a jejich historie, průběh a význam. František Rebec v Praze, Praha – Luhačovice 1936, s. 14.

¹¹ Bližšie: Jurčišinová, N.: Československá jednota a Slováci. (Kultúrno-spoločenské aktivity spolku) (1896–1914). FF PU, Prešov 2010; Pelčáková, D.: Miesto spolku Československá jednota v českej politike a spoločnosti (1896–1914). Dizertačná práca, Historický ústav SAV, Bratislava 2003.

¹² Kulíšek, V.: O činnosti a významu Československé jednoty před vznikem ČSR. In: Historický časopis, 10, 1962, č. 3, s. 351–367.

¹³ Jurčišinová, N.: Založení Československé jednoty a jej prvé kontakty so Slovákami. In: Slovanský přehled : Review for Central, Eastern and Southeastern European History, roč. 88, 2002, č. 4, s. 457–472.

Ustanovením ČJ sa česko-slovenské vzťahy vyvíjali nielen na individuálnej báze, ale aj na inštitucionálnej, keďže vznikom ČJ sa vytvorila organizačná základňa pre systematické rozvíjanie česko-slovenských vzťahov. Mnohostrannú činnosť ČJ koordinoval jej ústredný výbor so sídlom v Prahe na čele so starostom. Prvým starostom sa stal moravský rodák, profesor slovanskej filológie na českej univerzite v Prahe František Pastrnek, ktorý zastával túto funkciu sedem rokov.¹⁴

Zakladajúcimi členmi ČJ boli aj zástupcovia českej šľachty – gróf Harach, gróf Leopold Lažanský, politici František Ladislav Rieger a Karel Kramář. Neskôr mala ČJ zastúpenie v Národnej rade českej (NRČ), čo posilňovalo jej autoritu.¹⁵

Prejavy záujmu ČJ o dianie na Slovensku, poskytovanie pomoci Slovákom a spolupráca s nimi mali rôznu podobu. Spočiatku sa spolok upriamil na rozvíjanie kultúrnej spolupráce. Zvláštnu pozornosť venoval pomoci pri výchove a vzdelávaní slovenskej mládeže študujúcej v českých stredných a vysokých školách, okrem iného aj tým, že im poskytoval podpory a štipendiá, vyhodnoteným slovenským študentom zo stredných škôl v Uhorsku pre prejavy národného cítenia pomohol umiestniť sa do škôl na Morave a v Čechách. Medzi školy najviac vyhľadávané slovenskými študentmi patrili reálka v Hodoníne, gymnázium v Strážnici, Československá obchodná akadémia v Prahe, obchodná škola v Uherskom Hradišti a v Brne, dievčenský ústav v Olomouci a iné. Zvýšenú pozornosť, zvlášť v prvých rokoch pôsobenia, venoval spolok aj slovenskej remeselníckej mládeži. Chlapcov umiestňoval na vyučenie sa remeslu u českých majstrov rôznych povolání.¹⁶ Jednou z dôležitých činností spolku na Slovensku bola knižná akcia pod názvom Česká kniha na Slovensko a slovenská kniha do Čiech. Najprv sa sústredil na rozširovanie poznatkov o slovenských knihách a časopisoch v českej spoločnosti. Následne ČJ zasielala české knihy a časopisy, ale aj celé knižnice na Slováckmi obývané územie. Účinným prostriedkom v českom prostredí pre vytváranie porozumenia a pochopenia pre Slovákov žijúcich v Uhorsku boli slovenské literárne a hudobné večery, usporadúvané spolkom v Prahe a iných mestách. V snahe šíriť poznatky o Slovákoch a získať českú verejnosť pre ideu česko-slovenskej spolupráce organizovala ČJ v moravských a českých mestách a mestečkách prednášky, na ktorých vystupovali slovenskí a českí činitelia. ČJ poskytla pomoc slovenskej národnej tlači,

¹⁴ Po ňom sa na tomto poste v krátkych intervaloch vystriedali riaditeľ Zemskej banky Kralovstva českého v Prahe Jan Lošťák, nakladateľ a kníhkupec Jan Otto, Karel Židlický, advokát Jindřich Rychlík, básnik, spisovateľ a prekladateľ František Táborský, technik a komunálny pracovník Josef Rotnágel.

¹⁵ Predstavitel ČJ bol povolávaný do Ústredného výboru NRČ, jej zástupca pracoval v slovanskom a zahraničnom odbore NRČ. Bližšie: Pelčáková, D.: Spolupráca Československej jednoty a Národnej rady českej na začiatku 20. storočia. In: Česko-slovenská historická ročenka 2000. Masarykova univerzita, Brno 2000, s. 169–184; Pelčáková, D.: „Česko-slovenská vzájomnosť“: jej chápanie v okruhu spolupracovníkov Československej jednoty na začiatku 20. storočia. In: Česko-slovenská historická ročenka 2004. Masarykova univerzita, Brno 2004, s. 237–250.

¹⁶ Bližšie: Jurčišinová, N.: Pomoc Československej jednoty pri výchove slovenského remeselníckeho dorastu. In: Česko-slovenská historická ročenka 2002. Masarykova univerzita, Brno 2002, s. 277–293.

niektoré tituly novín priamo finančne podporovala, pre ďalšie získavala odberateľov a inzerentov. Dôležitá bola i morálna podpora pre prenasledovaných redaktorov a vydavateľov. Podporované slovenské tituly ako Slovenské listy, Hlas, Slovenský týždenník, Slovenský denník, Prúdy sa častejšie venovali myšlienke česko-slovenskej vzájomnosti. K zblíženiu oboch národov prispela aj spolupráca vo vede a umení, ktorá sa na pôde spolku prejavovala v rôznych podobách – vzájomnou výmenou kníh, informácií medzi bádateľmi, pomocou pri realizácii výskumov, informovaním verejnosti o významných vedeckých či odborných prácach. Jedným z prejavov vzájomnosti, na ktorej spolok participoval, bola morálna a finančná podpora slovenským bádateľom pri výskume. Spolupráca v oblasti umenia sa najúspešnejšie realizovala vo výtvarnom umení. Spolok sa podieľal na organizovaní výstav slovenských a moravských výtvarných umelcov, v prípade finančných ťažkostí pomáhal slovenským umelcom s predajom ich diel, niektorí z nich boli spolkom financovaní počas štúdia (Gustáv Mallý, Jaroslav Augusta). Nezastupiteľné miesto na českej strane mala pomoc pri výchove slovenských hospodárskych pracovníkov v českých školách, pomoc slovenským robotníkom prichádzajúcim za prácou do Čiech, organizovanie výprav na hospodárske výstavy, rozvíjanie obchodných kontaktov medzi jednotlivcami a firmami, kupovanie majetkov a pôdy na Slovensku, hospodársko-osvetová činnosť, pomoc pri rozvíjaní slovenského družstevníctva a i.¹⁷

Kým na Morave a v Čechách realizovala ČJ činnosť prostredníctvom miestnych odborov, ktoré si tu v mestách a mestečkách zakladala, na Slovensku pracovala len prostredníctvom svojich dôverníkov a spolupracovníkov. Režim v Uhorsku jej neumožňoval vytvárať miestne odbory, pretože všetky aktivity ČJ vo vzťahu k Slovákom boli vnímané ako zasahovanie do vnútorných záležitostí Uhorska. Z tých istých príčin nemohla ani SNS uskutočňovať oficiálne a priame kontakty s ČJ.¹⁸

Slovenskí dôverníci a spolupracovníci boli v ČJ organizovaní ako jednotlivci, pochádzali z radov slovenskej národne uvedomelej inteligencie a maloburžoázie. Prijatím úlohy dôverníka ČJ za mesto či mestečko a okolie, v ktorom pôsobili, vyjadrovali svoj postoj k činnosti spolku a záujem oň. Práve na nich sa ČJ v pôsobení medzi Slovákami spoliehala a ich prostredníctvom tu realizovala svoje úlohy a zámery. Predvojnoví

¹⁷ O česko-slovenskej hospodárskej spolupráci bližšie: Holec, R.: K problémom česko-slovenskej kapitálovej spolupráce do roku 1918. In: *Ludia – peniaze – banky*. NBS, Bratislava 2003, s. 243–260; Holec, R.: Agrárne hnutie na Slovensku v kontexte česko-slovenských vzťahov do vzniku ČSR. In: *Česko-slovenská historická ročenka 1999*. Masarykova univerzita, Brno 1999, s. 66–81; Holec, R.: Ekonomické aspekty vzniku ČSR – ilúzie a realita. In: *Česko-slovenské vzťahy, slovensko-české vzťahy*. Liberecký seminár 1996, 1997. Technická univerzita v Liberci, Liberec 1998, s. 37–47.

¹⁸ Bližšie: Podrimavský, M.: Slovenská národná strana v druhej polovici XIX. storočia. Veda, Bratislava 1983; Podrimavský, M.: Program Slovenskej národnej strany v rokoch 1900–1914. In: *Historický časopis*, 25, 1977, č. 1, s. 3–25; Podrimavský, M.: Slováci a uhorský štát na prelome 19. a 20. storočia. In: *Slovensko na začiatku 20. storočia*. (Spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby.) Ed. Podrimavský, M. – Kováč, D., Historický ústav SAV, Bratislava 1999, s. 25–35.

slovenskí dôverníci ČJ boli zväčša známe osobnosti slovenského kultúrneho a spoločenského života, napr. to boli poprední činitelia SNS – predsedovia Pavol Mudroň a Matúš Dula, ideológ SNS Svetozár Hurban Vajanský, pokladník SNS Andrej Halaša, redaktor Národného hlásnika v Turčianskom Sv. Martine Miloš Pietor, predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti Andrej Kmeť, spisovatelia Pavol Országh Hviezdoslav, Jozef Gregor Tajovský, Ľudmila Podjavorinská a i., poslanci uhorského parlamentu František Skyčák, Ferdinand Juriga, Milan Hodža, Milan Ivanka, Matej Metod Bella, hospodárski pracovníci Dušan Makovický, Peter Makovický, Ján Cablk, nakladateľ a vydavateľ Karol Salva, historik Pavol Križko a iní. Spájal ich protimaďarský a pročešký postoj a zjednocovala ich myšlienka česko-slovenskej vzájomnosti.¹⁹

Slovenskými dôverníkmi ČJ boli viaceré osobnosti, ktoré sa výrazne spolupodieľali nielen na rozvíjaní česko-slovenskej vzájomnosti v predvojnovom období, ale sa aktívne pričinili aj o vznik a budovanie spoločného štátu Čechov a Slovákov. Aj v prvej slovenskej dočasnej, tzv. skalickej vláde po vzniku ČSR boli viacerí dôverníci a spolupracovníci ČJ, a to Vavro Šrobár, Pavol Blaho, Ivan Dérer, Milan Ivanka, Matej Metod Bella, Anton Štefánek, Fedor Houdek, Karol Anton Medvecký a Vladimír Makovický. K dôverníkom a spolupracovníkom ČJ patrili aj Milan Rastislav Štefánik, Andrej Hlinka, Ivan Markovič a iní. V priebehu prvej svetovej vojny sa zapojili po boku českých politikov do zápasu o konštituovanie nového spoločného štátu ČSR.

Organizovanie pravidelných česko-slovenských porád v rokoch 1908–1913 v Luhačovicích (v letných mesiacoch – júl a august) patrilo k najvýznamnejším a najzávažnejším podujatiam ČJ.²⁰ Vedenie ČJ pristúpilo k ich organizovaniu v dobe, keď boli v jeho vedení dvaja Moraváci – starosta, spisovateľ František Táborský a konateľ, staviteľ Josef Rotnagl. Funkcionári spolku mali už dávnejšie snahu organizovať česko-slovenské schôdzky väčšieho významu za účasti verejných a politických pracovníkov z oboch strán. Luhačovice sa pre nich stali z viacerých hľadísk najvhodnejším miestom na stretávanie sa zástupcov českého a slovenského národa. Jednak vyhovovali svojou polohou na moravsko-slovenských hraniciach, ale aj spoločenskou atmosférou, naklonenou česko-slovenskej spolupráci. Výhodou Luhačovic bolo aj to, že boli kúpeľným mestečkom, čo neskôr poslúžilo slovenským účastníkom ako oficiálny dôvod pre ich návštevu a tým sa pred uhorskými úradmi zastrel skutočný dôvod ich pobytu v Luhačovicích. Okrem toho mali Slováci najmä zo západného, ale i stredného Slovenska sem blízko. Keďže v Uhorsku boli podujatia nemaďarských národov sledované, cítili

¹⁹ Jurčišinová, N.: Spolupráca Československej jednoty so slovenskými dôverníkmi pri rozvíjaní česko-slovenských kultúrnych vzťahov medzi Čechmi a Slovákami. In: Česko – slovenská historická ročenka 2000. Masarykova univerzita, Brno 2000, s. 185–198.

²⁰ Bližšie: Jurčišinová, N.: Česko-slovenské porady v Luhačovicích (1908–1913). Veda, ÚPV SAV, Bratislava 2015.

sa Slováci v Luhačoviciach voľnejšie a slobodnejšie. Nemožno opomenúť aj prejavenu ústretovosť miestnych obyvateľov Luhačovic, ktorí ochotne a s porozumením pre porady poskytovali ich účastníkom ubytovanie a pohostenie. Na význam Luhačovic pre česko-slovenskú vzájomnosť poukázal Pavol Blaho aj v jednom zo svojich článkov: Nikde nebol posiaľ styk československý tak živý, intenzívny a nikde nebol tak čínorodý ako v Luhačoviciach.²¹

V rokoch 1908 až 1910 boli porady čisto dôverného charakteru za účasti najužšieho kruhu pracovníkov a dôverníkov ČJ. Tí boli na ne pozvaní dôverným listom alebo ich k tomu oprávňovala legitimácia spolku. Dôverným charakterom porád sa naznačovalo, že česko-slovenská spolupráca sa má sústrediť na riešenie konkrétnych otázok a neprejavovať sa v manifestačných zhromaždeniach, ako to bolo v Hodoníne v roku 1905 na Prvom zjazde priateľov Slovače,²² po ktorom uhorská vláda prijala represívne opatrenia voči slovenským národovcom. Navyše sa malo vyhnúť tomu, aby sa do nich „nevloudili konfidenti maďarské vlády“.²³ Spočiatku ich účastníci upriamili pozornosť najmä na otázky kultúrnej spolupráce. Účastníci porád hľadali prostriedky a spôsoby riešenia otázok – výchovy a vzdelávania slovenskej stredoškolskej a vysokoškolskej mládeže na českých školách,²⁴ prípravy učňovskej mládeže do praxe u českých majstrov,²⁵ pomoci slovenským časopisom nakloneným myšlienke česko-slovenskej vzájomnosti, otázok týkajúcich sa rozširovania kníh a časopisov medzi slovenským obyvateľstvom v Uhorsku. Dohodli sa na miestach, kam sa mali zasielať a komu mali byť zverené, hovorili o popularizácii slovenských kníh v Čechách a na Morave, pertraktovali sa otázky týkajúce sa organizovania a usporiadania prednášok o Slovensku a Slovákoch, neraz išlo o prednáškové turné, ktoré bolo potrebné vopred pripraviť, účastníci sa venovali propagácii a rozvoju turistiky Čechov na Slovensko a pod.

V posledných rokoch pred vojnou položili účastníci porád akcent na otázky hospodárskej spolupráce. Hovorili o spolupráci v roľníctve, peňažníctve, obchode a pod.

²¹ Blaho, P.: Slováci v Luhačoviciach. In: Luhačovské listy lázeňské, roč. 1, 1909, č. 10, s. 2.

²² Bližšie: Marečková, S.: K sjezdu přátel Slováků 13. 8. 1905 v Hodoníně. In: Historický časopis, 2000, roč. 48, č. 2, s. 331–339.

²³ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice (LA SNK) Martin, sign. 64 M 11; Rotnág, J.: Je tomu 40 let..., skráteneý koncept príspevku k 40. výročiu Luhačovických porád.

²⁴ Na česko-slovenských poradách v roku 1912 predniesol Pavol Blaho návrh na založenie slovenského gymnázia na Morave. Vyplývalo to z úsilia slovenských národných predstaviteľov, ktorí už od roku 1875 sa usilovali o založenie slovenského gymnázia s internátom na Morave, konkrétne v Uherskom Hradišti. Mestská rada tohto moravského mesta vyšla návrhu v ústrety a prisľúbila, že poskytne pre účely slovenského gymnázia zariadenú budovu a bude sa starať o jej udržiavanie a vykurovanie. ČJ sa zaviazala, že sa bude starať o učiteľov. Vyučovacím jazykom mala byť slovenčina a povinne sa mala vyučovať aj maďarčina. Už v lete 1912 sa začali zbierky. Počítalo sa so sľúbenou podporou z Ameriky. Všetko zastavila prvá svetová vojna.

²⁵ Na poradách v roku 1913 vystúpil inšpektor Technologického múzea v Prahe a poslanec Leopold Weigner s prednáškou O význame remesla a obchodných kurzov vzhľadom k pomerom na Slovensku. Priblížil možnosti vzdelávania sa remeselníckej mládeže na školách v Čechách a na Morave.

V kuloároch sa nevyhli ani politickým otázkam, vzájomne sa informovali o postavení svojich národných hnutí v oboch častiach monarchie, poukazovali na problémy a ťažkosti v rámci národných hnutí, ale aj v rámci česko-slovenskej spolupráce. Svoj postoj k uhorskej politike a jej zásahom voči nemaďarským národom v Uhorsku aj verejne deklarovali v roku 1913 prijatím vyhlásenia, v ktorom vyjadrili nesúhlas s perzekúciou Slovákov v Uhorsku.²⁶

Závažná zmena v rokovaní luhačovických porad nastala v roku 1911, keď sa ich po prvý raz z iniciatívy liberálneho krídla SNS zúčastnili poprední predstavitelia slovenského národno-emancipačného hnutia – predseda SNS Pavol Mudroň a jej podpredseda Matúš Dula i celý rad iných slovenských politikov, národohospodárov a i. Tým sa jednak nadviazali oficiálne kontakty SNS so spolkom a zároveň sa zvýraznil význam česko-slovenskej spolupráce v národnooslobodzovacej koncepcii slovenskej politiky. O poradách v roku 1911 informoval čitateľov Slovenského týždenníka Milan Hodža v článku Tri dni v Luhačoviciach. Upozornil na skutočnosť, že sa ich po prvý raz zúčastnili poprední predstavitelia SNS a vyslovil žiadosť, aby slovenských vodcov nasledovali vodcovia českých strán a zúčastnili sa na budúcich česko-slovenských poradách. Zároveň poukázal na stúpajúci počet slovenských návštevníkov na schôdzach a poznamenal: „Tak sa zdá, čím diaľ, tým je u nás všeobecnejšie to presvedčenie, že sa tým bližšie musíme túliť k Čechom, čím väčšími nás odstrkuje maďarský šovinizmus.“²⁷

V roku 1911 sa zmenil aj charakter luhačovických porad, keďže popri dôverných česko-slovenských a čisto slovenských schôdzkach sa uskutočnilo aj verejné zhromaždenie s prednáškou, ktorú predniesol slovenský advokát z Trnavy, bývalý poslanec uhorského parlamentu Milan Ivanka. Hovoril na tému O súčasnom stave Slovenska, zmienil sa o kultúrnom a politickom postavení slovenského ľudu v Uhorsku, o školstve, o verejnej správe, o súdoch, ale najviac o hmotnom a kultúrnom živote Slovákov. Vyzval Čechov, aby v spoločnej práci nehľadeli na Slovákov ako na úbožiacov potrebujúcich almužnu, ale ako na prirodzených spojencov. Aj v nasledujúcich rokoch si zachovali luhačovické porady aj takýto charakter. Na verejnom zhromaždení v roku 1912 prednášal slovenský národovec Matej Metod Bella, ktorý obsírne objasňoval stav slovenského školstva v Uhorsku, hovoril o prenasledovaní slovenských novín, o priebehu volieb v Uhorsku, o hospodárskom postavení Slovákov, o slovenskom vystahoválectve a inom.²⁸ V roku 1913 vystúpil s prednáškou český národohospodár a pracovník Živnostenskej banky Jaroslav Preiss. Prednáškami na verejných zhromaždeniach

²⁶ Rotnágľ, J.: Česi a Slováci. Vzpomínky a úvahy nad dopisy a zápisky z let 1907–1918. Jos. R. Vilímek, Praha 1945, s. 28–29.

²⁷ Hodža, M.: Tri dni v Luhačoviciach. In: Slovenský týždenník, roč. 9, 1911, č. 32, s. 2–3.

²⁸ Bella, M. M.: Naše krivdy. In: Slovenský denník, roč. 3, 1912, č. 156, s. 1; Československé porady v Luhačoviciach. In: Slovenský týždenník, roč. 20, 1912, č. 34, s. 4.

sa vyjadрила podpora česko-slovenskej vzájomnosti, čo bolo významným propagačným činom pre ďalšie naplňovanie programu česko-slovenskej spolupráce v širších kruhoch českej a slovenskej verejnosti.²⁹

Poradami v roku 1911 sa pozmenila i obsahová náplň česko-slovenských snemov, do popredia sa dostali témy hospodárskej spolupráce. Vyplynulo to zo všeobecného presvedčenia, že posilnením hospodárskych pozícií sa najlepšie zaistí váha národnej spoločnosti. Jedným z hlavných problémov česko-slovenskej spolupráce bol postoj českej strany k spisovnému jazyku Slovákov. Práve v tomto smere účastníci týchto porád prijali dôležité vyhlásenie o dvoch spisovných jazykoch. ČJ v oficiálnom stanovisku akceptovala spisovnú slovenčinu. Prejavom pochopenia z oboch strán bolo aj to, že na poradách Česi hovorili po česky a Slováci po slovensky. Zámerom porád bolo utužiť a zefektívniť spoluprácu a prekonať prekážky vzniknuté v dôsledku dualizmu.

Súčasťou česko-slovenských porád v Luhačoviciach sa od roku 1908 stávali samostatné dôverné porady slovenských politických a kultúrnych činiteľov, ktorým predsedal Pavol Blaho. Slováci mohli na týchto schôdzach slobodne a nezávisle riešiť svoj vzťah, politický pomer a taktiku postupu voči uhorskému štátu. Zaoberali sa i rôznymi otázkami česko-slovenskej vzájomnosti. V roku 1911 sa popri troch spoločných dôverných česko-slovenských pracovných schôdzkach uskutočnili i štyri čisto slovenské schôdzky za prítomnosti popredných predstaviteľov SNS z Turčianskeho Sv. Martina Pavla Mudroňa, Matúša Dulu a ďalších. Tu, mimo dosahu uhorských úradov, mohli slobodne prehovoriť o svojom pomere k uhorskej vláde, zhodnotiť politickú situáciu v Uhorsku, bilancovať slovenskú kultúrno-literárnu činnosť a otázky česko-slovenskej vzájomnosti.

Dôverné česko-slovenské i čisto slovenské schôdze sa zvyčajne konali v Slovenskej búde alebo, s pribúdajúcim množstvom účastníkov, v kúpeľnej čitárni. Po rozšírení programu o verejné manifestačné zhromaždenia využívala ČJ priestory kúpeľného divadla. Súčasťou luhačovických snemov boli rôzne spoločenské posedenia (najmä v Slovenskej búde), zábavy, divadelné vystúpenia, koncerty, spoločenské obedy alebo večere, na ktorých sa tiež utužovali staré a nadväzovali nové priateľské vzťahy. Atmosféru týchto dní výstižne a obrazne popísal redaktor Slovenského týždenníka: „V Luhačoviciach, v tomto peknom moravskom kútiku, skrytom medzi vrškami a horami, rozprúdil sa čulý život. Vynikajúca liečivá voda privábila toho roku veľký počet hostí zvlášť zo Slovenska. V Luhačoviciach sa Slováci necítia ako v cudzine, lež ako doma, ba skoro by sme mohli riecť, že neraz ešte lepšie než doma. Všade počuješ slovan-skú vravu: slovensky alebo česky, kúpeľná kapela vyhráva slovanské hudobné skladby a pred veľkým kúpeľným hotelom každý deň sa ozývajú i slovenské ľudové piesne,

²⁹ Luhačovické porady. In: Prúdy, roč. 2, september 1911, s. 370.

kým hostia prechádzajú sa po korze si popíjajú ‚Vincentku‘ alebo ‚Amantku‘ z malých porcelánových hrnčekov.“³⁰

Zásluhou niektorých českých a slovenských denníkov a časopisov, najmä pražského Času, Národních listů, Národních novin, Českého slova, Pražských novin, Prúdov, Slovenského týždenníka, Slovenského denníka, Národného hlásnika, Zvolenských novín a i., sa luhačovické stretnutia slovenských a českých zástupcov dostali do povedomia nielen širšej českej a slovenskej verejnosti v rámci Rakúsko-Uhorska, ale zvesti o nich prenikli aj do zahraničia, čím sa česko-slovenská vzájomnosť viac zviditeľnila. Zvyčajne informovali o programe porád a poskytli aj bližšie poznatky o obsahu ich rokovaní, ale až od porád v roku 1911. Dovtedy sa rešpektoval ich čisto dôverný charakter a ani organizátorka porád ČJ nemala záujem o ich publicitu, aby neohrozila seba a zvlášť slovenských hostí z Uhorska. Samozrejme najväčšiu pozornosť venovali poradám noviny vychádzajúce v Luhačoviciach – Luhačovské listy lázeňské a Luhačovické listy.³¹

Význam česko-slovenských porád organizovaných ČJ v Luhačoviciach je potrebné posudzovať z viacerých hľadísk. Už samotná myšlienka organizovať porady pravidelne raz ročne s vopred vzájomne dohodnutým programom, na ktorý sa mohli ich účastníci pripraviť a na poradách priamo prediskutovať otázky spolupráce, znamenala významnú zmenu v kontaktoch oboch národov. Tým, že pozvaní účastníci boli vopred oboznámení s programom porád, mohli na nich vystúpiť s vopred pripraveným referátom alebo vyjadriť svoj názor v diskusii. Luhačovickými poradami boli predtým sporadické a zväčša individuálne stretnutia nahradené poradami so širšou účasťou predstaviteľov oboch národov. Kým zo slovenskej strany sa na nich zúčastnili popredné osobnosti národného života, z českej strany to boli zástupcovia kultúrnych, spoločenských a hospodárskych organizácií, ale nedostavili sa tu českí politici, ktorých účasť mohla zvýšiť význam porád, na čo poukazovali i na poradách prítomní českí predstavitelia (František Bílý). Svedčí to o tom, že česká mocenská politika pred prvou svetovou vojnou zaostávala za hospodárskym úsilím českých podnikateľských kruhov, čo je zrejmé aj z toho, že kým Slovensko sa stalo v danom období čoraz zreteľnejším predmetom záujmu českého kapitálu, tak česká oficiálna politika oňho nejavila záujem.

Luhačovické stretnutia mali vzostupnú tendenciu, z roka na rok sa rozširoval nielen okruh delegátov (na prvých poradách ich bolo 26 a na posledných 300), ale aj okruh prerokovaných otázok. Krátko pred prvou svetovou vojnou začali dostávať česko-slo-

³⁰ Luhačovice na Morave. In: Slovenský týždenník, roč. 5, 1907, č. 32, s. 6.

³¹ Od 1. 6. 1909 z podnetu českej spisovateľky Marie Calmy (druhej manželky Františka Veselého, rodenej Hurychovej) začal vychádzať v Luhačoviciach prvý samostatný kúpeľný časopis Luhačovské listy lázeňské s podtitulom Časopis venovaný zábavě, poučení a lázeňským zájmům Luhačovic. Vydavateľom a zodpovedným redaktorom bol kúpeľný lekár Zikmund Janke, ktorý sa všestranne angažoval v kultúrnom živote kúpeľov. V treťom ročníku (v roku 1911) bol časopis premenovaný na Luhačovické listy.

venské vzťahy i na pôde ČJ otvorenejšie politický aspekt.³² Naznačoval ho list námestníka starostu Rudolfa Piláta americkému Slovákov, novinárovi Milanovi Alexandrovi Gettingovi z 8. septembra 1913,³³ výročná správa ČJ za rok 1913³⁴ a spomínané vyhlásenie luhačovických porad z roku 1913. Najvýraznejšie sa tento aspekt prejavil organizovaním zhromaždenia v Prahe 5. apríla 1914 za účasti českých politikov.³⁵

Aktivity ČJ a ňou organizované česko-slovenské porady v Luhačovicích boli vo vzťahu k Slovákom limitované vtedajšou mocensko-politickou situáciou v Rakúsko-Uhorsku, ktorá nedovolila rozvinúť žiaden veľkorysý program, dokonca činnosť spolku bola sledovaná uhorskými úradmi³⁶ a hovorilo sa o nej aj na pôde uhorského snemu.³⁷ Snahy uhorských vládnych kruhov prekaziť niektoré aktivity spolku na poli česko-slovenskej vzájomnosti svedčili o tom, že si uvedomovali ich závažnosť. Snažili sa dozvedieť niečo bližšie z ich rokovania prostredníctvom svojich tajných konfidentov. V roku 1913 poslali na porady jedného z najznámejších prisluhovačov polície a ministerstva vnútra pred prvou svetovou vojnou, detektíva Arnolda Duliškoviča,³⁸ ktorého poverili úlohou, aby získal zoznam na poradách prítomných Slovákov z Uhorska a zistil, na čom sa s Čechmi dohodli. Napriek takýmto obmedzeniam členovia spolku a jeho slovenskí dôverníci a spolupracovníci pokračovali v činnosti a dostali česko-slovenské vzťahy na vyššiu úroveň. ČJ svojim pôsobením a luhačovickými poradami mala najväčšie zásluhy na rozvoji česko-slovenských vzťahov v období pred prvou svetovou vojnou a významne prispela k upevneniu spolupatričnosti medzi Čechmi a Slovákami.

³² K politickým aspektom česko-slovenskej spolupráce bližšie: Pekník, M.: K politickým aspektom slovensko-českých vzťahov pred vznikom Česko-Slovenska. In: Česko-slovenské vzťahy a střední Evropa. Mezinárodní politologický ústav Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno 1994, s. 5–18; Pekník, M.: K profilu česko-slovenských vzťahov pred prvou svetovou vojnou. In: Slovensko na začiatku 20. storočia. Ed. Podrimavský, M. – Kováč, D. Historický ústav SAV, Bratislava 1999, s. 87–99; Pekník, M.: K slovensko-českým vzťahom pred prvou svetovou vojnou. In: Česko-slovenské vzťahy – Slovensko-české vzťahy. Liberecký seminář 1996, 1997. Technická univerzita Liberec, Liberec 1998, s. 49–64.

³³ Pekník, M.: Cesty čechoslovakizmu pred prvou svetovou vojnou. In: Pekník, M. a kol.: Pohľady na slovenskú politiku. Geopolitika – Slovenské národné rady – Čechoslovakizmus. SAV, Bratislava 2000, s. 532; Dokumenty slovenskej národnej identity, zv. I., Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, Bratislava 1998, s. 398–399.

³⁴ Ročenka Československé jednoty a XVIII. výroční zpráva za správní rok 1913. Tisk A. Reis, nákladem ČJ v Praze, Praha 1914.

³⁵ Jeho základom boli úvahy o revízii dualizmu a inom riešení štátoprávneho postavenia Čechov a Slovákov. V rezolúcii sa účastníci postavili proti útlaku Slovákov a Rusínov v Uhorsku a zdôraznili požiadavku federalizácie ríše a rovnoprávnosti národov.

³⁶ Bližšie: Slovenský národný archív Bratislava, fond Uhorské ministerstvo vnútra, krabica č. 9, inv. č. 54, Československá jednota.

³⁷ K česko-slovenským poradam v Luhačovicích bližšie: Jurčišinová, N.: Česko-slovenské porady v Luhačovicích (1908–1913). Veda, ÚPV SAV, Bratislava 2015; Vochala, J.: Luhačovské sněmy československé. Kulturní, národohospodářský a politický program luhačovských porad Československé jednoty a jejich historie, průběh a význam. František Rebec v Praze, Praha – Luhačovice 1936; Vokurka, V.: Československé porady v Luhačovicích před první světovou válkou. Čs. státní lázně a Měst. NV Luhačovice, Luhačovice 1969.

³⁸ Holec, R.: Triumf a pád detektíva (Arnold Duliškovič). In: Holec, R.: Zabudnuté osudy. Matica slovenská, Martin 2001, s. 177–193.

Svojou činnosťou sa ČJ spolupodielala na vytvorení predpokladov pre vznik samostatného československého štátu.³⁹ To, že vedomie o nevyhnutnosti slovensko-českej spolupráce bolo už takmer všeobecné, ukázala aj predvojnová anketa Prúdiv.⁴⁰

Luhačovické porady nepripravovali budúce eventuálne politické zjednotenie Čechov a Slovákov, pretože to nebolo ani v programe českej či slovenskej predvojnovej národnej politiky. Súhlasíme s konštatovaním historika Dušana Kováča, že v politickej situácii, aká existovala do prvej svetovej vojny v Európe i v Rakúsko-Uhorsku, nemohla vzniknúť myšlienka československej štátnosti ako reálny politický program. Stupeň, na ktorý sa vzájomná spolupráca medzi oboma národmi dostala, však vytváral priaznivé podmienky a reálny predpoklad, aby sa táto myšlienka po vypuknutí svetovej vojny objavila ako politický program na českej i na slovenskej strane.

Začiatkom prvej svetovej vojny pod tlakom pomerov zastavila ČJ svoju činnosť, ale jej starosta Josef Rotnágľ pokračoval v pôsobení aj počas nej. Udržoval aktívne kontakty so slovenskými činiteľmi, rokoval s nimi vo Viedni, Prešporku, Ružomberku, stretol sa s Milanom Hodžom, Antonom Štefánkom, Milanom Ivankom, Matúšom Dulom a i. a s českými politikmi hovoril o Slovákoch. Vypuknutie prvej svetovej vojny posunulo národný vývoj Čechov a Slovákov celkom novým smerom – znamenalo totiž východiskovú situáciu pre úplnú zmenu štátoprávnych pomerov, pre postupné víťazstvo myšlienky spoločného štátu.⁴¹ Aktivity ČJ a najmä ňou organizované luhačovické snemy patrili k tým činom, ktoré pripravovali pôdu nielen pre vznik Československa, ale vytvorili aj pôdu na to, aby verejnosť program spoločného štátu akceptovala.⁴²

(Doc. PhDr. Nadežda Jurčišinová, Ph.D., *působí na Filozofické fakultě Prešovské univerzity v Prešove, je mj. autorkou monografie Česko-slovenské porady v Luhačoviciach (1908–1913), Veda, Bratislava 1915.*)

³⁹ Rotnágľ, J.: Kniha Československé jednoty. Praha 1925; Rotnágľ, J.: Češi a Slováci. Vzpomínky a úvahy nad dopisy a zápisky z let 1907–1918. Jos. R. Vilímek, Praha 1945; Rotnágľ, J.: O Československé jednotě. Praha 1926.

⁴⁰ Pelčáková, D.: Česko-slovenská anketa v časopise Prúdy z roku 1914 (1919) a otázka vzájemnosti. In: Historický časopis, 53, 2005, č. 3, s. 505–522.

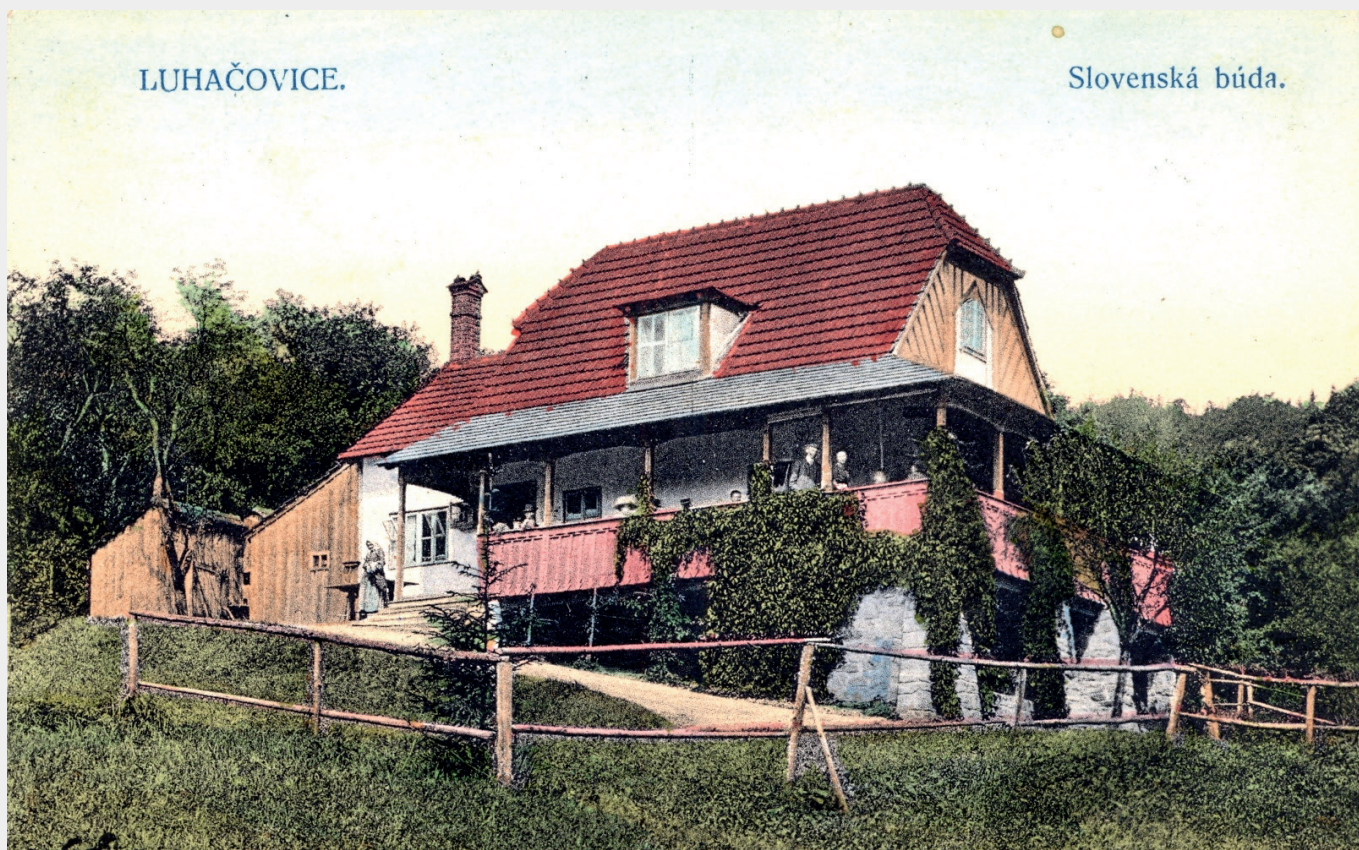
⁴¹ Rychlík, J.: 1997. Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945. AEP, Bratislava 1997, s. 39.

⁴² Kováč, D.: Slováci & Češi. Dejiny. Academic Electronic Press, Bratislava 1997, s. 58.

Luhačovice – lázeňský dům Jestřabí

Zdroj: Literárny archiv Slovenskej národnej knižnice v Martine, fotoarchiv

Luhačovice – Slovenská buda

Zdroj: Literárny archiv Slovenskej národnej knižnice v Martine, fotoarchiv

MÍSTNÍ ODBORY: NÁCHOD, NYMBURK, PARDUBICE, PÍSEK, PLZEŇ, KROMĚŘÍŽ, PROSTĚJOV, UHERSKÉ HRADIŠTĚ.

Zdroj: Slovenský národný archív v Bratislave, fond F. Houdek

ČESKOSLOVANSKÁ JEDNOTA V PRAZE-II.

STARÁ ŠKOLA U SV. JINDŘICHA

V Praze, dne 26. června 1908.

V a š e B l a h o r o d í !

Dovolujeme si Vás zvát na důvěrnou schůzi slovenskou,
která se koná

v Luhačovicích, dne 1. srpna t.r. o 7. hod. večerní

a prosíme, abyste se laskavě dle toho zařídil, byste se jí účast-
niti mohl.

V případě, že by Vám nebylo možno na schůzi tu se do-
stavit, prosíme, abyste nám laskavě udal svého zástupce, kterého
sám uznáte a jenž by se určitě dostavil.

Zároveň prosíme, abyste do Luhačovic sebou přinesl řadu
svých přání a návrhů co možná praktických, jak by se věci slovenské
co nejúčelněji a nejvýdatněji prospělo.

Doufajíce, že uctivému přání našemu last. vyhoveti ráčíte
a pozvání našeho určitě použijete, poroučíme se Vám
na s h l e d a n o u v Luhačovicích

v přátelské úctě :

starosta:

J. Látník

jednatel:

Ing. Rotnagel

Pozvánka na česko-slovenske porady v roku 1908

Zdroj: Slovenský národný archív v Bratislave, fond A. Štefánek

100 let života od vzniku Československa Vzpomínky na uplynulých sto let

Stanislava Kučerová

Část první: Zrod nového státu. Pruty Svatoplukovy

28. říjen 1918, hvězdný den našich novodobých dějin – den osvobození od nadvlády habsburské monarchie a den vzniku samostatného československého státu.

Ten den nejvíce poznamenal generaci mých rodičů. Přicházela na svět na přelomu 19. a 20. století. Dospívala za války a po ní, v prvních letech budování republiky. Do osvobozené vlasti a do nového, samostatného státu vstupovala jako do svého životního jara s veškerým elánem, důvěrou a radostí svého mládí.

„Kokardy, jásoť, na praporu prapor, srdce se v dálku rozletí. Jak je to krásné překonati zápor, a býti, růsti, stavěti.“ (V. Dyk)

„I přísahal jsem já, národ československý, svobodný a živý, že chci býti národ spravedlivý.“ (S. K. Neumann)

Jedinečné okamžiky v dějinách národa i v životě jednotlivců

Mnohé zastihl převrat ještě ve školních lavicích. Účastnili se neutuchajících oslav: vítání legionářů i navrátilců z války, kterým se přeběhnout k legiím nepodařilo. Vysazovali „lípy svobody“ na počest strůjců svobody, Masaryka, Beneše, Štefánika a Wilsona. Těm lipám už brzičko bude 100 let. Dívky šily a vyšívaly národní kroje podle vzorů z etnografických sbírek v muzeích. Největšímu zájmu se těšily kraj kyjovský, piešťanský, některé jihočeské. Dechové kapely vyhrávaly, dny byly plny pochodových písní, krojovaných skupin, uniforem legionářů a sokolů. Jaká to byla společná radost a hrdost společně pochodovat v průvodu na počest národa a vlasti, jeho představitelů, jeho symbolů, jeho tradic, hesel a vizí budoucnosti! Mladí se chystali na všesokolský slet, první v republice, někteří skládali proslovy pro tábory lidu, jiní deklamovali verše o účasti legionářů ve válce, která právě skončila.

„Od moře k moři stojí germánská vojska. Od moře k moři hluboké podzemní valy, příkopy, kde sídlí smrt... České i slovenské děti, synové národa (...) vy všichni, jimž

dopřála nevlídná jinak sudba nosit české i slovenské jméno, nezapomínejte a buďte živi svatým ohněm vroucných a hrdinských srdcí, jež bila i chladla pro vás i pro vaše děti v bezmezné lásce i oběti u Zborova!“ (R. Medek)

„Na Chemin des Dames hotovo k boji, padesát tisíc jich stojí (...) to hoši jsou z Podřipska, od Šumavy, to Pražská chasa a Hradecká děti, to chlupci z Hané a zpod Hostýna, z Tater a zpod Beskyd a od Těšína (...) ti všichni přišli sem za práva národů, rovnost a svobodu životy klást... Ted' na Chemin des Dames, daleko od vlasti na tisíc milí vlá jejich prapor červenobílý...“ (A. Horák)

Moji rodiče prožili konec první světové války a vznik samostatného Československa ve svých domovech, v Lupenici a v Příkazích, vesnicích v Podorličí na Rychnovsku-Kostelecku. Seznámili se na táboru lidu k 28. říjnu a k výročí zrušení roboty. Tatínek, student, tam měl také jeden z proslovů. Psal pak mamince tři roky básně a poté se vzali, v Praze u sv. Ludmily. Dávali si darem knížky. Mám doma krásné vydání Mistra Kampana, dvoudílnou antologii Česká lyra a Česká epika, snad všechna Zeyerova díla. Každá knížka je s krásným věnováním tatínka mamince nebo maminky tatínkovi.

Byla to doba vlády slova. Slovo utvářelo atmosféru doby. Arne Novák líčí, jak ještě před osudnou světovou konflagrací naši básníci, Machar, Bezruč, Dyk, předvíдали blížící se bouři a ukazovali, na kterou stranu patří český člověk. Když jim válečná cenzura bránila v přímém projevu, vytvořili si řeč jinotajů a výmluvných narážek. Přesto neušli pronásledování a žalářování. V květnu 1917 vyšel památný Manifest českých spisovatelů. Iniciativu měl Jaroslav Kvapil, svou autoritou ji zaštil Alois Jirásek. Získali 130 podpisů našich literátů na podporu a souhlas. Poprvé tak byl ve staré vlasti zveřejněn Masarykův československý osvoboditelský program.

Z vězení k svému podpisu na Manifest českých spisovatelů poslal Viktor Dyk svou slavnou báseň Země mluví, s varovnými verši: „Opustíš-li mne, nezahynu. Opustíš-li mne, zahyneš.“

Jako za války, tak i po převratu se hlavní osvětový úkol otvíral pro spisovatele národního směru, dříve již zapomínané. Např. Sládek, Čech, Krásnohorská, ale hlavně Jirásek byli znovu aktuální.

K nim se přidávali i mladší a mladí, např. Sova, Šrámek, Křička. Ale i vědci podporovali snahy národně osvoboditelské a budovatelské. Např. historik J. Pekař, sociolog E. Chalupný, filolog J. Zubatý. Masaryk od počátku svého působení podporoval literární hnutí za povznesení národa. Oceňoval úlohu českých spisovatelů např. v rozhovorech s J. Kvapilem, který byl po ukončení války vyslán do Paříže, aby tu čekal na příjezd T. G. Masaryka z Ameriky a připravil jeho příjezd do Prahy. Do Paříže přijel prezident Masaryk 7. prosince, do Prahy 21. prosince 1918. Mezi těmito daty jednal s politiky a navštívil legionáře v Darney.

Na pražském nádraží měl uvítací proslov A. Jirásek. Masaryk mu odpověděl: „Jsem poctěn, že Vámi osobně jsem vítán, že jsem vítán spisovatelem, který je zároveň s po-

litiky představitelem českého národa. Vy máte neméně zásluhy o uskutečnění cílů vytčených než my, političtí pracovníci (...) Nastává nám práce, práce společná. Každý nastupte na své místo, neboť každý – i malý – může přispět k vybudování československé demokracie.“

A v souhlase s tímto přesvědčením řekl A. Heydukovi: „Přišel jsem k Vám, abych vzdal poctu našemu nejstaršímu literátu a básníku. Doznávám, že jsem tím chtěl projevit a projevuji, že stát bez základu literatury a umění by nebyl stát pevný, a hlavně by nebyl stát nový.“ To bylo 5. června 1920.

Ale už o rok dříve vyšel zákon o zřizování veřejných knihoven, obecních, městských, krajských a národních. Naše země si vytvořila nejhustší síť knihoven v celé Evropě.

Tatínek ukončil pražskou přírodovědeckou fakultu někdy v polovině 20. let, v době, kdy byla v českých zemích nadprodukce absolventů vysokých škol. A tak přijal místo učitele v Hlohovci, městečku v povážské nížině na Slovensku.

Slovenských učitelů bylo dosud málo. Mnozí se Slováky teprve stávali. Jejich babičky sice neuměly ani slovo maďarsky, jejich matky však již vystupovaly jako Maďarky. Ve sboru školy, na kterou tatínek nastoupil, byla Slováků čtvrtina, ostatní byli Češi. Vztahy ve sboru byly přátelské nebo aspoň korektní, vztahy s rodiči a žáky srdečné. Nešlo o žádnou „čechizaci“. Jazyk československý byl na Slovensku zaveden ve znění slovenském a čeští učitelé měli povinnost složit zkoušku ze slovenského jazyka. Vesměs chápali své učitelské poslání velmi zodpovědně, jako misi k nápravě škod, způsobených odnárodňovacím útlakem minulého režimu. O neznalosti svědčí výrok renomovaného akademika, že „Češi neměli na Slovensku co dělat“, stejně jako názor filmové hvězdy, která ve svých memoárech uvedla, že „na Slovensko byli posíláni lidé za trest a pro neschopnost“.

Bydleli jsme v nájmu v přízemí řadového domku. Za ním a jeho dvorkem se táhla podlouhlá zahrádka a za ní vinohrad. Bylo tu plno rajčat, cibule, paprik i vína. A úzký pruh obdělávané půdy za domem končil u příčné cesty, k níž se sbíhaly vinohrady od všech ostatních řadových domků. U cesty stála řezbářská socha sv. Floriána, ochránce vinohradů. Chudák, byl vinohradníky holemi a klacky trestán, když se neurodilo. Tady jsem si hrála s malými dětmi domácích, Igorkem a Timotkem, a dozor nad námi měla školačka Alžbetka. A já jsem se doma učila mluvit česky, s dětmi slovensky, a vůbec mi nepřišlo, že je to nějak jinak. Tatínek se kromě učení a příprav na výuku věnoval ochotnickému divadlu. Pamatuji se, že tu režíroval Medkova Plukovníka Švece a Vrchlického Noc na Karlštejně.

Ale stala se divná věc. Maminka v den výročí vzniku republiky s úžasem spatřila protičeskou demonstraci. Hnětla právě těsto na svém kuchyňském stole pod otevřeným oknem a viděla na ulici dva průvody. Ten jeden vedl starosta obce, představitel Hlinkovy ľudové strany. Provolávali heslo „autonomie“. Ten druhý průvod, který přicházel z druhé strany, vedl starostův rodný bratr, představitel komunistické strany. Ta

zase nechtěla Čechům odpustit zmaření poválečného pokusu zřídit Slovenskou republiku rad a přičlenit ji i s Podkarpatskou Rusí k SSSR.

Průvody se halasně mýjely, v obou se křičelo, hulákalo, hrozilo. Maminka si zapamatovala jedno heslo: „Nech murár učí naše deti, ak nieto našich učiteľov dost.“ Korunu protičeské kampani nasadil pan děkan, když z kazatelny varoval Čechy, aby po 18. hodině nevycházeli, že neručí za jejich bezpečnost. Chápalo se to jako výzva k pogromu, a tak žákyně z židovských rodin, které věděly, co je pogrom, přiběhly nabídnout naší rodině úkryt ve vlastních příbytcích.

V rodině se tradovalo, proč jsme po třech letech opustili povážskou nížinu a usadili se v podhůří v českém pohraničí. Prý kvůli mým angínám a na radu vynikajícího dětského lékaře Brdlíka v Bratislavě. Ten tu působil již 11 let, ale v té době se také chystal Slovensko opustit. Stal se pak v Praze uznávaným odborníkem. Nedovedu dnes posoudit, nakolik při našem stěhování šlo skutečně o mé zdraví a nakolik byli mí rodiče v novém, nečekaně složitém prostředí zklamáni. Já jsem tu získala první téma k celoživotnímu přemýšlení: Češi a Slováci.

Od dob probuzení národů (naše národy se probouzely k svébytnosti v područí cizí nadvlády, rakouské a uherské) pociťovali Češi a Slováci, že patří k sobě. Vyjadřovali to jejich společní buditelé. Ján Kollár řekl: „Ze Slováků nic nebude, z Čechů a Moravanů též nic, ostanou-li zlomky osamostatnělé. Spojí-li se však svorně v jedno tělo, budou-li spolu držeti, spolu působiti, směle všem pohromám a útokům odolají, na jich řeč a národnost se valícím.“ (1832) Palacký se Šafárikem byli téhož mínění. Karel Havlíček Borovský napsal: „Slovensko, osvobozené z maďarského područí, by se stalo časem první zemí československou, odtamtud by vyšlo znovuzrození Čech a Moravy, odtamtud vůdcovství a síla celého kmene československého.“ (1848) O 20 let později to spojení vyjádřil J. M. Hurban na slavnosti kladení základního kamene Národního divadla v Praze: „Byv pozván ke dni tohoto národa – chtěl jsem říci českého, chtěl moravského a slezského, ale bylo by to dlouhé slovo a nevyčerpávalo by přece pojem, řeknu tedy československého, neb i my k vám náležíme, my vaši jsme, vy naši jste. Neb my jsme všichni Slované – československého národa.“ (1868)

Po zániku Velkomoravské říše přesunulo se jádro budoucího západoslovanského státu do Čech. Maďarský vpád oddělil Slováky, kteří zůstali v maďarském područí dlouhá staletí. Hlubší spojení Čechů a Slováků tím však přerušeno nebylo. Život z obou břehů řeky Moravy se často těsně prolínal.

Od dob husitské reformace byla na Slovensku spisovným jazykem „bibličtina“, český jazyk. Úředním jazykem byla ovšem maďarština. O ustavení samostatné slovenštiny a o jazykovou odluku se přičinili r. 1844 Ludevít Štúr se svými spolupracovníky. Vyhlásili zároveň, že péče o kulturu domácího jazyka v žádném případě neznamená, že se chtějí odtrhnout od českých bratrů. Šlo jim o intenzivnější integraci obyvatel Horních Uher, katolíků a evangelíků i odnárodněného zemanstva, a o lepší možnost

čelit maďarskému pronásledování pročeského Kollárova panslavismu. Vyhnout se mu jazykovou nezávislostí na Čechách.

V 19. století hledali Češi a Slováci společné kořeny, společnou minulost, usilovali o prohlubování vzájemnosti. Idea integrační, zcelovací, převažovala nad ideou diferenciační, odlišovací. Je přirozené, že v době válečných nebezpečí a útrap jasně dominovala idea integrační, idea společného boje Čechů a Slováků, československého národa, za svobodu a samostatnost.

T. G. Masaryk si československý národ nemusel teprve „vymyslet“, jak vykládají pomlouvači. Idea byla dlouhodobě mezi buditeli všeobecně tradovaná. Najdeme ji i v proslulé Martinské deklaraci z 30. října 1918: „Slovenský národ je čiastka i rečove i kulturno-historicky jednotného československého národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobili známym na celom svete, mala účasť i slovenská vetev.“

Češi a Slováci měli společné buditele, „zpod Tatier“ se chodilo do Prahy studovat na vysoké školy, na českých středních školách maturovalo v 2. polovině 19. století přes 1000 slovenských studentů, protože Maďaři Slovákům školy zavřeli. Jednota československého národa se zdála samozřejmá. A přece, společní vlastenci podcenili vliv té skutečnosti, že většina slovenského obyvatelstva žila pod dlouholetou maďarskou nadvládou. Inteligence se buď pomadžarštila, nebo snila o autonomii. Nikoli o československém národě a státu. Po převratu přišli na místa Maďarů Češi. A mnozí Slováci se neztotožnili s představou, že jsou součástí státního národa, že nejsou jen menšinou, a dál toužili mít autonomii. A Češi jim ji nechtěli dát.

Vznik nového státu po 1. světové válce otevřel nové, dříve neznámé a netušené problémy. Nepřátelé nového státu, ctitelé starého mocnářství, iredenta maďarská, Němci v českém pohraničí. Všichni se sešli v útocích proti Československu a neváhali zpochybňovat i oprávněnost slovenské spoluúčasti na jeho existenci. V konfliktním napětí se diferenciační tendence zvrhla až v separatismus, integrační v centralismus. Předválečné Masarykovy dohody s krajanskými spolky v Americe, Clevelandská z r. 1915 a Pittsburská z r. 1918, byly ahistoricky a neobjektivně zneužity jako doklad o nedodržení úmluv a o příkoří, které Slováci utrpěli tím, že nedostali autonomii.

Přesvědčivé analýzy této neobjektivity podali např. JUDr. Katarína Zavacká, vědecká pracovnice SAV pro obor státu a práva, nebo Ing. Augustin Marko, předseda Slovenské společnosti na obranu demokracie a humanity.

Moji rodiče byli svědky toho, že při 10. výročí vzniku ČSR, kdy např. v Brně byla obdivována Výstava soudobé kultury jako výstava deseti úspěšných let ČSR, v Hlohovci demonstrovali luďáci a komunisté za autonomii.

Těchto odstředivých tendencí využil i Hitler při svém pozdějším tažení s cílem rozbit a zničit Československou republiku. Z Čech a Moravy udělal ponižující okupovaný

bezprávný protektorát, Slovensko okázale povýšil na Slovenský štát, s vlastní vládou a zdáním samostatnosti.

Po 2. světové válce jsme – my „děti první republiky“ – prožily 9. květen 1945 spolu s rodiči jako druhý hvězdný okamžik života našeho národa ve 20. století. Maminka mi tehdy, počátkem května, vytáhla z krabic svůj kroj. Byl to kroj táborský, kozácký. Vyžehlila jej a byla šťastná, že budu mít v čem chodit do průvodů. V kroji, který vyšívala po 1. válce, na oslavu vzniku Republiky. Teď to bude na oslavu návratu Republiky. Máme zase Československo.

Snažili jsme se, po boku svých rodičů, obnovit předválečný stát v nových poměrech, s novými historickými zkušenostmi. Jako středoškolská funkcionářka jsem v programové činnosti postrádala spolupráci se Slováky. Napsala jsem do jejich středoškolských nástěnných novin, jmenovaly se Telegram. Redaktor můj příspěvek otiskl pod názvem Dopis z Česka a vedle toho mi poslal soukromý dopis. Objasnil mi, čeho jsme si většinou nebyli vědomi, že válečná zkušenost česká a slovenská je jiná. Hitlerovci si dali záležet při realizaci hesla „Divide et impera!“. „Následky okupácie sú u Vás úplne iné, ako na Slovensku. Vy ste boli omedzovaní takmer vo všetkom. My len v čiastkach a aj to tak rafinovane, že priemernému človekovi nebolo možné skutkový stav prehliadnúť. Preto vzbudzoval u Vás každý riadok tlače, každá vyhláška, film, divadlo reakciu, ba cítili ste fašizmus aj tam, kde ho azda nebolo. U nás riešil sa problém český, židovský – Slováci dostali zamestnaní, bolo peňazí – bolo čo aj kúpiť, preto dnes tolká nedovera k novej štátnej forme, tobož, keď konsolidácii predbiehala vojna a vojnové udalosti.“ (20. 10. 1946)

Takže, můžeme rekapitulovat.

Slovensko bylo po zániku Velké Moravy součástí Uher, v jejichž rámci nebylo nikdy svou vlastní politickosprávní jednotkou. Asimilační útlak se stupňoval, jejich národnost byla oficiálně popřena. Od r. 1918 se stalo součástí Československé republiky, po Mnichovu 1938 autonomní částí společného, leč okleštěného státu, po 14. březnu 1939 samostatným státem, bez Čechů.

Po 2. světové válce se stalo znovu součástí Československé republiky a získalo vlastní ústavní národní orgány. Nad ideou jednoho národa o dvou větvích nabývá postupně vrchu představa dvou blízkých národů.

Po roce 1969 postoupila decentralizace k federativnímu uspořádání společného státu. Po převratu 1989 rozkladné tendence dále vzrostly. Vedly až k druhému dělení Československa, k zániku společné Československé republiky, ke vzniku dvou malých nástupnických států.

Vlastenci z Čech, Moravy i Slovenska svými konferencemi a sborníky z konferencí v uplynulém dvacetiletí usilovali – při respektování svébytnosti – udržet i neochvějnou vzájemnost Čechů a Slováků. Košický profesor historie Ondrej Halaga upozornil na to, že už Velká Morava byla předobrazem československé státnosti a že prastarý motiv

Svatoplukových prutů je stále aktuální. Jsou zapsána slova Svato-plukova, se kterými se r. 894 loučil se svými syny: „Zůstanete-li v lásce a svornosti, nepřátelé vás nikdy nepřemohou. Budete-li se však svárit a říši rozdělíte, budete od nepřátel potřeni a moc vaše bude zlomena.“ Nerušit, nedělit svazek Svato-plukových synů, mají-li zůstat silní.

Ale jako se v nové době nepřátelům vždycky osvědčilo heslo „Divide et impera“, rozkladných interpretací Svato-plukova odkazu není prost ani středověk, doba Svato-plukovy vlády.

Východořímský císař zdůraznil kladně význam Svato-plukova vzkazu synům. Oceňoval Velkou Moravu jako překážku rozpínavosti Východofranské říše a přál si, aby Velká Morava zůstala zachována.

Zato letopisci a kronikáři, zapisovači ve službách východofranského panovníka v tom odkazu viděli Svato-plukovu věrolomnost a navádění synů k nepřátelství k sousedům a k nevážnosti k míru, který oni svými zbraněmi chtěli nastolit.

Profesor Halaga oceňuje „historii jako učitelku života“ a ukazuje, že i dnes je třeba dávat pozor, které mocnosti na dělení „prutů Svato-plukových“ záleží. Snažme se „pruty Svato-plukovy“ držet vždycky pohromadě. Snažme se o porozumění a o vzájemnost Čechů a Slováků.

Část druhá: Národ se bránil

Na Kladském pomezí

Z povážské nížiny jsme se přestěhovali do Machova, pohraničního městečka o 300 metrů nad mořem výše než byl Hlohovec. Octli jsme se na Kladském pomezí, v krajině, která dýchá ozvěnou minulých dějů a steskem nad dávnou ztrátou. Kladsko spolu s Broumovskem bylo „strážnou bránou“ českého území. Zmínka o něm je v kronice již roku 1068. Do dnešních dob ho zbyl jen malý cípek, výběžek na mapě. Marie Terezie větší část Kladska spolu se Slezskem ztratila ve válkách s pruským králem Friedrichem II. Bylo to r. 1742.

Zůstal nám jen kousek toho území, země krásné, ale chudé na úrodnou půdu. Země chalupníků a tkalců. Země lesnaté, hornaté a kamenité. Jako předškolačka jsem se tu potulovala na podhorské louce, kde bosá stařenka pásla kozu. A kde voněla mateřídouška a trávnice. A kde se v trávě ztrácely úzké hbité potůčky s křišťálovou vodou. Machov se svažuje do Dolíčku, v něm je malý rybníček s loďkou a na břehu stojí podélné stavení, ve kterém se občas hrají kuželky. A v hostinci U Těrů to voní vydrhnutým dřevem podlahy a schůdků a houbami, které se suší na podsádce pod oknem. Nad lukami za městečkem se zvedají zalesněné stráně a nad nimi dva zádumčivé vrchy, Bor a Hejšovina. Tajuplné hory s neprobádaným tajemstvím skalních měst. Ty vrchy jsou již za hranicemi. A za hranicemi je i město Kladsko, lázně Dušníky, Chudoba a mnoho jiných českých měst a obcí s původně českým obyvatelstvem a českou řečí. Jirásek o tom napsal článek. O hoři, utrpení a strádání obyvatel, odsouzených ke ztrátě vlasti,

řeči, tradic, svého národa. Jmenuje se O germanizaci Kladska. Z výletu do Prus (1874). Po 2. světové válce připadlo toto území Polsku.

Machovsko rád a často maloval A. Hudeček, nejinek Z. Peisker. Malovali i Bor a Hejšovinu z české strany.

Čas pokročil, ale pohody na Kladském pomezí nepřibýlo. Vlivem roztroušené německé menšiny a politických změn v Německu vzrůstá v té době neklid. Od r. 1933 se vzrůstá nepřátelství. Němci chtějí domů, do Říše, ke svým, ale i s naším územím. „Heim ins Reich“ je jejich heslo. Na hranici bdí od vzniku republiky uniformovaná finanční stráž a četníci. Ti strážci se nyní často ocitají v nezvyklých, podivných situacích a čelí nečekanému násilí. Nepřímým svědkem takového nečekaného incidentu se stal i místní lékař. Strýček. Vzal si za manželku sestru mé maminky. Byl zvyklý putovat po okolí a v okolních vsích navštěvovat své pacienty. V létě chodil pěšky, v zimě jezdil na lyžích. Cestou se potkával s členy pohraniční stráže a vyměňoval si s nimi zprávy o tom, co se kde děje. Tenkrát, v březnu 1934, se stalo, že utajovaného příslušníka naší zpravodajské služby zatáhli Němci násilím přes hranici, tady byl zatčen, odvezen k soudu a odsouzen. A strýček něco z toho viděl, něco slyšel. Finanční stráž mu pak doporučila, aby se odstěhoval. Pryč z prostředí plného nejistoty, neklidu a nástrah. A tak se strýček s rodinou přestěhoval do Nových Dvůrů u Kutné hory. Literárně zpracoval uvedenou událost O. Holub v knížce Souboj s Abwehrem, Praha 1975.

I my jsme se stěhovali. O něco dříve a ne tak daleko. Tatínek stačil ještě zrežírovat představení místních ochotníků. Dávali Pasekáře od F. Sokola-Tůmy a bylo to „představení v přírodě“. A maminka nacvičila s žákyněmi školy Slezskou besedu. Stěhovali jsme se do Náchoda. A mně zůstalo druhé téma k přemýšlení: Češi a Němci.

Do školy jsem začala chodit v Náchodě a pokračovala v Hradci Králové až do maturity.

Učitelstvo mladé Československé republiky ve 20. a 30. letech bylo vysoce motivováno ideály humanity a demokracie a plnilo iniciativně své poslání. Ověřovalo reformní a alternativní pedagogické myšlenky, které přicházely ze všech koutů Evropy i z Ameriky. Vytvořilo vlastní model školy, školu činnou, s tvořivými učiteli i žáky, s novými metodami, s krásnými čítankami, s prvotřídními učebnicemi, s pracovními sešity a listy, s výchovou těla i ducha, nejen kognitivní, ale i estetickou, mravní a občanskou.

V meziválečném dvacetiletí jsme ovšem neměli jen vynikající školství, ale i architekturu, průmysl, zemědělství, vědu, techniku, umění. Doklady o tom přinesla i proslulá Výstava soudobé kultury, kterou uspořádala Československá republika k svému 10. výročí. V Brně, na výstavišti k tomuto účelu zbudovaném. Znalce a návštěvníky z celého světa fascinovala. Mimořádný lesk výstaviště s bohatstvím průmyslových a technických produktů a novinek převyšovalo ještě bohatství duchovní, světlo ideového obsahu, které z výstavy vyzařovalo. Po výstavě aspoň zůstaly pavilony, které dodnes budí obdiv. Ale jaké množství hodnot, idejí a osobností zůstalo zapomenuto!

Prvorepubliková škola pěstovala přirozené vlastenectví, prosté všeho šovinismu a s úctou ke všem národům. Úcta a láska k národu, jeho historii a kultuře prozařovala školní besídky a akademie, čítanky, ale i knížky a knihy jako odměny ve školy a dárky doma pod stromeček. Nechyběl Mánes, Aleš a jejich následovatelé. Vlast a národ. Matka vlast, Česká krajina v obrazech našich malířů, Špalíček atd. Regály plné nádherných knih obrazových reprodukcí děl našich, ale i světových výtvarných umělců.

Na všech besídkách, akademiích, školních produkcích slova, hudby a tance zněly skladby B. Smetany, A. Dvořáka, Z. Fibicha, V. Nováka, L. Janáčka. Zpívaly se české, moravské a slovenské písně. Čtila se klasická literatura: Erbenova Kytice, mnohé z Vrchlického, Čecha, Nerudy, Sládka, Bezruče, Wolkra, Šrámka a dramatizovaly se pohádky Boženy Němcové.

Jsou to nejkrásnější chvíle ve škole, plné tajemství a příslibů, když se na podzim krátí den a brzy se ve třídě šepí. Pan učitel přinese z žákovské knihovny náruč knížek. Rozdává je a do seznamu píše, co komu půjčil, a oznamuje, že za týden se knížky budou vyměňovat. Jenže čtenářky nečekají. Do týdne si navzájem a bez seznamu několikrát knížky vymění. A je to spousta pohádek a bájí národů celého světa, povídek a příběhů ze života dětí a mládeže, život zvířat, historické události. Knížky od českých spisovatelů i překlady cizích autorů. Dobrodružství poznání a krása sama. A to trvá až do konce zimy.

V roce 1937 s námi, žákyněmi 4. a 5. tříd národních škol celého hradeckého okresu, nacvičili v hodinách tělocviku pásmo starobyklých předkřesťanských zpěvů a tanců k vzývání slunce, vítání jara a otvírání studánek – Královničky. Ve stylizovaném kroji s věnečky na hlavách jsme v proudech přicházely na sokolské hřiště, zaplnily jsme je a ve skupinách zatančily pro shromážděné publikum pásmo s mottem: „Neseme, neseme májíček, uťal ho, uťal ho Janíček, pěkně zelený, květy zdobený, náš stromeček.“

Pan učitel s mou třídou nacvičil Hašlerovu píseň Hoši od Zborova, zavedl nás k čerstvě odhalenému pomníku československých bojovníků za svobodu u kasáren, a my jsme ji tam zazpívaly.

Jako sokolské žákyně v kroji jsme se u sokolovny zúčastnily odhalení pomníku legionářů s nezapomenutelnými nápisy nad schránkami prsti dovezené z bojišť: Zborov – Doss'Alto – Terron.

Dědeček k nám jezdil každoročně tak, aby se mohl 28. října podívat, jak na dvoře kasáren nováčci skládají slib. Jednou přišla zima nečekaně brzy a v ten den padal sníh. Dědeček hleděl s radostnou tváří přes plot do kasárenského dvora a s kloboukem v ruce stál v pozoru a vzdával čest hymně. Nedbal, že velké a husté sněhové vločky padají na jeho bílou hlavu.

Bratříček deklamoval horlivě Sládkovy verše: „Jsem Čech a věřte, Čechové jsou dobrý, čacký lid...“ a když se z rozhlasu ozvala naše hymna, protože jsme vyhráli hoke-

jový zápas s Kanadou, sjel z postýlky a v pyžamu se postavil do pozoru, protože vzdát čest hymně a vlajce se sluší. I doma.

14. září 1937 zemřel prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Žáci národních škol z Hradce a okolí se sešli na náměstí jeho jména a u jeho sochy, díla O. Gutfreunda. Vyslechli jsme tam projev Masarykova nástupce prezidenta Beneše. Obsažný projev, který končil slovy: „Prezidente Masaryku, odkazu, který jste vložil do našich rukou, věrni zůstaneme.“ Vyslechli jsme jej dojatě a pak jsme v řadách za sebou přicházeli k pomníku a kladli tam své květiny. Já jsem měla tři růžičky s trikolorou a s černým flórem. Položila jsem je mezi záplavu květin u pomníku a zašeptala jsem: „Já taky zůstanu věrná.“

My, žáci národní školy, jsme politice ještě nerozuměli. Neměli jsme tušení, že se vede boj s fašismem. A přece, když jsme hráli „na státy“, každý chtěl být Československo, Jugoslávie nebo Rumunsko, nikdo nechtěl být Německo nebo Itálie. Ale netušili jsme, jak jsme ohroženi. Koncem září 1938 přišel pan učitel ráno do třídy, podíval se na nás, aby se s námi pozdravil – a rozplakal se. Přísný, starý, bělovlasý pan učitel. Bylo právě po Mnichovské dohodě o odstoupení československých pohraničních oblastí nacistickému Německu. Německá armáda obsazovala naše pohraničí. Krátce nato se objevily nové žákyně: z Duchcova, z Opavy, z Chustu. Do dějin vstoupila 2. republika. Na veřejnosti se odmítal a tupil Masarykův a Benešův ideový odkaz, demokratické tradice českých dějin, úspěchy minulých 20 let, zásluhy legionářů, sokolů, vlastenců. Její mluvčí horlili pro „odvěkou“ a „blahodárnou“ podřízenost českých zemí německé říši. Byl to čas truchlivý, s pocity bezmoci, zklamání, zrady, křivdy, opuštěnosti. Ztratili jsme 1/3 území, 40% průmyslu, 250 000 Čechů bylo vyhnáno ze svých domovů v pohraničí. Prezident Beneš odešel do emigrace, na jeho místo byl v zájmu kolaborace dosazen JUDr. E. Hácha.

Josef Čapek v listopadu 1938 v knížce myšlenek, glos a úvah Psáno do mraků napsal: „Cizí lidé nám zmenšili území hmotné, a teď nám sami naši zmenšují naše území duchovní. Co jste, štváči, traviči, spekulanti bez svědomí, udělali z národa, z toho lidu Masarykova pohřbu, lidu Vsesokolského sletu, lidu mobilizace? S jakými čistými silami, s jakou věrností a důvěrou jsme mohli jít do těžkých úkolů ztrýzněné republiky! S jakou otravou, s jakým vnitřním rozkladem se do toho nastávajícího krušného a nebezpečného života vchází! Ne ztracená území, ale toto je národní katastrofa!“

Zabrání pohraničí bylo ovšem pouze začátkem temného období.

V mém dětském památníčku se mezi barevnými obrázky a průpovídkami, opisovanými z památníků maminek a babiček, najde jedna stránka výrazně odlišná. Je na ní jednoduchá kresba černou tuší: u cesty, vedoucí klikatě někam za obzor, se ve větru kymácí skupinka stromů, vítr lomcuje jejich korunami a rve jim listí. To listí ve větru bezmocně poletuje. A pod obrázkem je dětským písmem napsáno: „Na památku dnešního dne, 15. března 1939.“

Ten den byl nevlídný, studený, zámlo a zalézalo za nehty. Poletoval drobný bodavý sníh. Ulicemi města se od rána valily motorizované jednotky německé armády. Zdálo se, že nemají konce. Šel z nich strach a hrůza. Lidé na chodnících strnuli. My děti jsme se dověděly, že to je okupace.

Přestože velmoci slíbily garantovat zmenšené území Československa v nových hranicích, Hitlerův režim pokračoval v rozbíjení i okleštěné republiky. Všemožně podporoval slovenské separatisty a jejich spory s pražskou vládou. Po návštěvě jejich hlavního představitele, J. Tisa, prohlásili Slovensko samostatným státem pod Vůdcovou ochranou. Téhož dne se na Hitlerův příkaz dostavil do Berlína i prezident E. Hácha a na „naléhavé Hitlerovo přání – vložil osud českých zemí také do Vůdcových rukou“. Hitler triumfoval. Podařila se mu kýžená revanš, napravil nenáviděné následky porážky Německa v 1. světové válce, anuloval versailleské smlouvy, likvidoval Československo.

Zatímco Slovákům přes jejich koloniální postavení rafinovaně poskytl zdání samostatného státu s prezidentem Tisem v čele a s podporou Hlinkových gard, budovaných po vzoru nacistických úderných oddílů, pro Čechy zřídil ponižující Protektorát Čechy a Morava, kde byl skutečným vládcem nikoli prezident, ale dosazený říšský protektor. Nejdříve K. Neurath, pak ho zastoupil R. Heydrich. Státním tajemníkem se stal henleinovec K. H. Frank. Likvidaci a okupaci bývalého Československa Hitler odůvodnil potřebou zabezpečit ve Střední Evropě klid a mír.

V „protektorátu“ zavládl fašistický teror a drancování národního hospodářství ve službách válečného průmyslu Říše. „Cílem říšské politiky v Čechách a na Moravě musí být úplná germanizace země a lidí.“ „Konečné řešení – všechny Čechy vystěhovat a jejich území osídlit Němci, nebo rasově vhodné Čechy ponechat v protektorátu a germanizovat je, zbytek vystěhovat za hranice Říše nebo je fyzicky likvidovat.“ Takové byly projekty pověřených správců protektorátu, K. H. Franka, R. Heydricha a ostatních.

Nástup k projektované germanizaci: omezování školství všech stupňů, omezování a přímý dozor v kulturních institucích, dvojjazyčné nápisy (němčina první) na směrovkách, názvech, vyhláškách, plakátech, úředních spisech, ba i na školních vysvědčeních. Výuka dějepisu zrušena, zeměpis omezen jen na území Velkoněmecké říše. Popravy vlastenců, sokolů, legionářů, komunistů, Židů, universitních profesorů a docentů, spisovatelů a umělců. Po studentských protestech 17. listopadu zrušeny české vysoké školy. Překrucování dějin. Vzpomínka na Československo trestána jako velezrada. Nepředstavitelně hrůzný teror po atentátu na Heydricha, Lidice, Ležáky. Na konci války Javoříčko a četná jiná místa nacistického běsnění. Je bezpočet zločinných projevů pronásledování příslušníků našeho národa a nositelů jeho kultury, které se začaly odvíjet od neblahého, zlověstného 15. března 1939. Šlo o bytí a nebytí. A navzdory vládě okupantů, kolaborantů a zrádců se národ začal tiše šikovat k novému odporu, k novému odboji. Pryč s okupanty! Za návrat svobodného a samostatného Československa!

Počátkem okupace začali Židé povinně nosit žlutou hvězdu na šatech. Odcházeli ze života města a mizeli bůhvíkam. Zmizeli okouzující představitelé postav ze hry bratří Čapků Lásky hra osudná.

Hráli ji jako oktaváni ve školním představení na konci školního roku. Zmizela trojice mých vrstevníků, dva bratři a sestra, se kterými jsem chodila do hudební školy. Všichni jsme se tam učili hrát na klavír. Zmizel učitel hudby, který s námi, primánkami, nacvičil pro školní akademii dva Dvořákovy Moravské dvojzpěvy. Z koncentráku se nevrátili dva sokolští manželé, zatčení jako „rukojmí“. Zůstaly po nich dvě naše mladší kamarádky – sokolské žákyně. Osířely.

Někteří spolužáci zůstávali sice ve městě, ale jakoby v jiném světě. Už jsme se neznali. Jejich rodiče se přihlásili k německé národnosti a oni přešli na německou Oberschule. Já jsem tak přišla o nejlepší kamarádku, se kterou jsem seděla v jedné lavici. Když odcházela, plakala a chtěla pověsit na stropní lampu časopis Mladý svět, který měl na titulní straně A. Hitlera. „Ať visí!“, volala. Také žák z tatínkovy třídy, který představoval Jana Nerudu, když zdramatizovali pro besídku Fejeton tříkrálový, byl převeden na Oberschule. Maminka byla Němka. Potajmu jsme se zdravili šeptaným „Nazdar“, když jsme se potkali. Začal nosit uniformu Hitlerjugend a pak ho poslali na východní frontu. Tam padl. Bylo mu 17 let.

Občasná maminčina švadlena „do domu“, manželka Němce z pohraničí, sedíc u šicího stroje, sděluje novinky z města a praví k úděsu přítomných: „Židy už vystěhovali. Tak kdypak vystěhují Čechy?“

Ve třetím roce okupace (bylo to ještě před atentátem na Heydricha) přišly na Gestapo dva udavačské dopisy. Anonymní. Obsahovaly urážky nacistického režimu a vedoucích osobností Říše a podepsáni byli – žáci Rašínova gymnázia. Byl zmíněn i můj tatínek, zeměpisec na gymnáziu, který v protiříšském duchu radil uschovat mapy států, které Německo okupovalo, a po zavření vysokých škol projevil důvěru, že se to zase změní. Tatínek byl předvolán k výslechu. Třikrát a vždycky ho mořili 4 hodiny. Přicházel zmožen a s obavami. Gymnázium hrozilo zrušením a jemu a celému sboru koncentrák. Ztráta života. Ale pak se tatínkovi s pomocí české policie podařilo pachatele najít.

Kdo a kdy mohl slyšet tatínkovy výroky, zaslané v anonymních dopisech? Byl to student, který před časem odešel na Oberschule a mstil se gymnáziu za nevalný prospěch. Pachatel byl usvědčen, anonym byl jako podvrh neplatný a tatínka propustili.

Po válce pachatel žádal o vrácení čsl. státního občanství. Prý se nijak neprovinil.

Ale teď je ještě válka. Všude jsou přítomni hroziví ozbrojenci v uniformách. Pochoďují v útvech po silnici, potloukají se ve skupinkách po chodnících. Povinné protiletecké zatemnění všech domů, zákaz tanečních zábav, nákup potravin, oděvu a obuvi jen na skromný příděl. Tma, ticho a strach.

Ročník 1921 byl totálně nasazen do Říše k vyčerpávající práci ve válečném průmyslu. Později šel na práci ročník 1924 a nakonec byl povolán ročník 1928. Ten kopal

zákony na Moravě, jižně od Brna. Fronta se již tehdy z východu velmi přiblížila a s ní i toužebně očekávaný konec války.

Má generace dospívala v okupované zemi.

Toho, co nám zbylo z kultury, jsme si velice vážili. Neoficiálně mezi námi kolovaly svazečky z Topičovy edice Sbírky souvislé četby školní. Češtináři s tím mlčky počítali. A to byla bohatá dokumentace vlasteneckých tradic. Měli jsme také film, který ztvárňoval předlohy některých literárních děl naší klasiky.

Na prvním místě to byla pietně zfilmovaná Babička od Boženy Němcové, věrně podle ilustrací Adolfa Kašpara. Důvěrně známé postavy, jejich řeč a chování, prostředí, ve kterém žily, okouzující kousek krajiny rodné země a krásné povědomé hudby, kterou svým věrným věčně zní. Počátkem okupace nemohlo být poselství silnějšího a povzbudivějšího. Do kina ve městě proudily zástupy školáků i starší mládeže z města i blízkého okolí, lidé se sjížděli i ze vzdálenějšího venkova. Vstupenky vystáté v dlouhých frontách u pokladen se posílaly i poštou blízkým jako vzácný dar. Sledovat tehdy zfilmovaný odkaz Naší paní bylo jako účastnit se posvátné meditace nad budoucností národa. V závěru babička připomíná, že českou zem mají děti milovat jako svou matku, nade všecko. A že pro ni mají pracovat. A že na její slova nemají zapomenout. Na to odpovídá Barunka, a to jsou poslední slova filmu: „Já na to nikdy nezapomenu, babičko.“ A mládež vstává a opouští kinosál, zardělá a hořící nadšením a dojetím, se slzami něhy a lásky a s odhodláním zachovat milovanému odkazu věrnost.

Většina dochovaných filmů z té doby jsou veselohry s naivním lidovým humorem, ale není v nich nikdy vulgárnost a sprostota. Přinášely chvíle uvolnění a smíchu do bezútěšné doby. Řada filmových výtvorů je však vážnější povahy. Za předlohy tu slouží klasická díla české literatury, a tím přispívají jak ke kultu mateřštiny, tak k povědomí o národní kulturní tradici. Obsahují i jinotajné humanitní poselství o nezdolnosti prostého, obyčejného života, který má svou hrdost a čest. Uvedu některé tituly: Mlhy na Blatech, Jan Cimbura, Muzikantská Liduška, Humoreska, Turbina, Pantáta Bezoušek, Za tichých nocí, Tulák Macoun, Řeka čaruje, To byl český muzikant, Z českých mlýnů, Barbora Hlavsová, Městečko na dlani. Jak kamera a výtvarné pojetí, tak scénická hudba kreslí tu většinou okouzující obrazy rodné země a mluví k duši národa.

A v městských lázních natáčeli film Muži nestárnou a Jan Pivec tu skákal z vysokého prkna jako my nejednou před ním. Však v hradeckých lázních bylo umělé vlnobití, první v naší zemi.

Na zimu přijížděla do Hradce olomoucká opera. Se studentskou slevou na vstupenky k stání jsem s kamarády absolvovala celý repertoár, světový i český. Nevím již, kolik sezon jsme tu měli olomoucké umělce. Ale to vím, že naši oblíbení zpěváci přešli po osvobození do Národního divadla: E. Haken, B. Blachut, L. Červinková.

Soustavně jsme s velkým zájmem sledovali rovněž činohru Východočeského divadla. O tu se dělil Hradec s Pardubicemi. A vážili jsme si koncertů městské filharmonie

a návštěv umělců, jako byl např. klavírní virtuos Jan Heřman, učitel mých učitelek. A také můj spolužák, houslový virtuos Václav Snítal, se již připravoval koncertovat.

Za okupace rychle za sebou vznikaly a zanikaly utajované skupinky přátel veršů na improvizovaných, nezvyklých místech. Vládla přísná cenzura a my jsme si vyměňovali chatrné průklepy veršů, které svou láskou k mateřštině jistě byly protiokupační a trestné. Horovy Máchovské variace, Hrubínova Země sudička, Seifertův Vějíř Boženy Němcové.

Na poslední recitační soutěži ve škole (za protektorátu se nekonaly) byl povinný Svit lásky od Petra Křičky. Jako báseň podle vlastního výběru jsem přednesla verše Jdu od Jiřího Wolкера. Dostala jsem za přednes knížku, byla to Frantina od Karoliny Světlé.

Na první recitační soutěži po osvobození jsme poprvé slyšeli bolestnou báseň Zbědovaný od Josefa Čapka a nádherný Zpěv rodné zemi od Josefa Hory. A mezi tématy písemné maturitní práce z českého jazyka jsem si vybrala rozbor básně. Byla to Rodná řeč od Jana Čarka.

Ale stalo se ještě za války, že jsem se jednoho jarního večera vracela za tmy se spolužákem z víceméně utajené akce Ludmily Pelikánové, která recitovala verše Rabíndranátha Thákura. Plni krásných dojmů jsme se náhle stali zděšenými svědky pronásledování. Kolem nás se mihl stín prchajícího mladíka a za ním burácel okovaný dupot tlupy ozbrojených okupantů. Přitiskli jsme se do výklenku nejbližšího domovního vchodu, oni přeběhli kolem nás a vzápětí bylo slyšet výstřel. Prchající hoch byl zastřelen. Byl to dvacetiletý odbojář, dopadli ho, když stříhal nějaké telefonní spojení. Má v Hradci pomníček a ulice se jmenuje po něm. Byl to Karel Šimek... Byl zastřelen již na samém konci války, 30. dubna 1945.

9. květen 1945.

Je tomu již 73 let a není mnoho těch, kteří zažili a pamatují tu závratnou radost, pocity štěstí a vděčnosti, s kterými jsme stáli 9. května 1945 na chodnících a vítali rudarmějce – své osvoboditele. Přijížděli na bojových vozidlech, na obrněných vozech a tancích, na nákladních autech i v koňských povozech, zaprášení a unavení po těžkých frontových bojích. S nimi léta strádání, obětí a ztrát (jen v boji proti okupantům na našem území padlo 144 000 sovětských vojáků), ale teď se smáli, udiveni jásotem a ovacemi, kterých se jim dostávalo od zástupů na chodníku, provoláváním slávy a zahrnováním náručemi květin. Těch květin bylo tehdy přemnoho, dny byly mimořádně teplé, zahrady, parky, aleje, louky – všude se nabízely květiny na uvítanou. Tak jsme prožívali v našem městě ukončení druhé světové války a vítězství nad fašismem. Den osvobození – 9. květen 1945. Druhý hvězdný okamžik našich dějin ve 20. století.

Národ se radoval a básníci skládali verše, na které se nezapomíná: „Přišli včas, jak legendární vojska z dávných kronik. Zvítězili. Nyní sedí v hloučkách u harmonik, mají kouzlo ruských písní, jejich zvláštních tonik“ (Vítězslav Nezval). „Nikdy ještě nám tak

nevoněl, ten květ bílý, modrý, usměvavý. Přivázaný na lafetě děl“ (Jaroslav Seifert). Básník S. K. Neumann posílá „Vám poděkování a lásku vám“ a Vladimír Holan skládá Dík Sovětskému svazu a rovněž František Hrubín píše verše plné uznání, obdivu a vděčnosti Chléb s ocelí a Jobova noc. Náš recitační kroužek ty verše přednášel nesčetněkrát na besedách a besídkách, večerech, akademiích a večírcích v Hradci a okolí, dokonce až na Luční boudě v Krkonoších.

Okupanti zmizeli i s všudypřítomnou němčinou, město se odtemnilo, ožilo, rozsvítila se světla, neony, rozezněla se hudba, živá i reprodukováná.

My středoškoláci jsme se pustili do budování samosprávy, založili jsme časopis Rozběh, debatní klub Vítěz (to podle Štursova eféba na vysokém sloupu před školou) a žasli jsme, kolik cest život nabízí. Měli jsme svobodu, samostatnost, lásku a hrdost na vlast a národ.

Ale jeden pozůstatek války tu přece jen ještě zůstal. Němci v pohraničí a jejich odsun.

Jako sokolská dorostenka jsem se octla o prvních prázdninách po osvobození v Červené Vodě pod Suchým vrchem, v letním chatovém táboře. Vesnice poloprázdná, bez života, místy nápisy „Min nět“ nebo označení závadné studny, „Pozor tyfus“. Místní Němci zčásti odešli, zčásti čekali na odsun. Dva z nich nám přišli hned první den pomoci cpát slámu do slamníků, abychom měli na čem spát. Prozradili nám, že jsou antifašisti a že mohou zůstat. Ale že chtějí odtud. Budovat nové Německo.

Krátce nato jsem se ocitla v Krkonoších na malé roubené boudě na stráni pod lesem. Boudě se říkalo Na panence. Vysoukala jsem se tam do podkroví a našla tam nějaké písemnosti. Vyrozuměla jsem z nich, že tam bydleli Sagasserovi a že měli dceru Hildu, asi v mém věku. Byly tam dopisy, které jí posílal nějaký hoch z východní fronty. Věděla jsem, že to byla organizovaná korespondence, že každá členka Svazu německých dívek si povinně korespondovala s nějakým vojínem, aby mu nebylo smutno. Ale našla jsem tam i papírové skládanky s vystřižovanými ornamenty a tištěným přáním ke křtu novorozeněte. Bylo to prostinké a chudičké – a dojemné. Ta Hilda mě vůbec celá dojala a já jsem uvažovala o tom, že by u nás zůstala. Ale ať jsem si vymýšlela jakýkoli příběh, nedopadlo to nikdy dobře. Hildu jsem nemohla bez lítosti odtrhnout od rodiny, od známých. Hildu jsem nemohla nechat samu pátrat, co se vlastně s její vlastní stalo a jak má dále žít. A nemohla jsem ji postavit mezi neněmecké vrstevníky. Byla to doba, kdy v celé Evropě, nejen u nás, vládl hněv proti Němcům, kteří vyvolali válku a všechna neštěstí, která s válkou přišla. Odsun byl i pro ni jistou ochranou.

Učili nás přirozenému vlastenectví beze všeho šovinismu. Víme, že máme mezi Němci nepřátele, ale nejsou to všichni. Dáváme za pravdu Olze Scheinpflugové: „Německo k nám vždycky mluvilo dvojí řečí. Řečí humanitní kultury a řečí útočných zbraní. Tu druhou bylo po staletí u nás více slyšet.“ A my bychom ovšem raději slyšeli tu první.

„Edel sei der Mensch, hilfreich und gut.“ (J. W. Goethe).

Část třetí: Člověk člověku vlkem nebo přítelem?

Náchodský zámeček

„Náchodský zámeček...“ zpívá se v národní písni. Ale to z důvodů rytmických. Není to zámeček, je to zámek, přestavěný z gotického hradu, mohutný, s věží, opevněním a dvěma nádvořími s kašnami.

Stojí na stráni vysoko nad městem a ta stráň je samý park a samý šeríkový keř. Na jaře je město šeríkovou vůní provoněno široko daleko.

Bydleli jsme na náměstí pod zámek, na tu dobu přepychově. V nedávno postavené budově spořitelny, architektonicky vysoce ceněné, z dílny J. Janáka. Nápaditě řešená rohová stavba, obložená travertinem. Pasáž s obchody z náměstí do boční ulice, městské lázně v přízemí jedné části budovy. Ústřední topení a teplá voda v bytě. To jsme neměli předtím a ještě dlouho potom. Až v družstevním panelovém domě za socialismu.

Jako předškolačka (v té době se ještě do mateřských škol nechodilo) jsem své dny trávila na náměstí. Maminka na mne z okna bytu viděla a já jsem navštěvovala místní obchůdky. Kamarádila jsem se s učněm z květinářství, stará paní v hračkářství mi dávala pochovat největší pannu, kterou měla na prodej, a paní u benzinové pumpy mi dovolila držet hadici s benzínem, když občas nějaký automobilista přijel tankovat. A když nás bylo víc, běhali jsme po náměstí a pokřikovali do oken kuchyně v suterénu hotelu Beránek: „Kuchaři, ať se dílo podaří!“ A hráli jsme kuličky a prolézali prkna tribun či oltářů, která na náměstí po veřejných projevech vždycky nějaký čas zbyla. A v zimě jsme sáňkovali na cestě, která se kolem soudu vine vzhůru k zámku.

Pak přišel zápis a nástup do školy. Každý nový žák dostal spořitelní knížku s počátečním vkladem 5 Kč. Vklad nesl úroky.

Prezident Masaryk si přál, „aby vláda mohla co nejvíce a s láskou vydávat na školu a učitele“. Přesto byly učitelské platy nízké. Ale mí rodiči byli „státotvorní“, platy nekritizovali. Místo toho razili heslo: „Musíme šetřit!“. Vzala jsem je za své. Věděla jsem, že na hračky se mohu dívat ve výloze a že si k jídlu mohu koupit 5 rohlíků za korunu a k tomu 5 dkg salámu nebo papírovou mističku s huspeninou. Ne však bonbony, čokoládu nebo zmrzlinu. Ale když jsem tak sedávala odpoledne na náchodském náměstí na lavičce pod hlohem se svačinou, kterou jsem si v protějších obchůdcích právě koupila, zjistila jsem, že někteří kamarádi nemají ani na ten rohlík.

A přitom byly děti, které měly pamlsků a hraček dosytosti.

Třeba Dydynka. Byla z rodiny textilního faktora Bartoně, který vykupoval plátno od domácích tkalců v podhůří, a tak zbohatl, že si pořídil několik továren a koupil si baronský titul. Stal se panem Bartoněm z Dobenína. A Dydynka bydlela v nádherné vile, kterou si dali postavit na kopečku proti zámku architektem J. Janákem. Byla jsem tam jednou na návštěvě. Dydynka byla žákyní mé třídy, ale do školy nechodila, měla soukromou učitelku. Přišla se jen ukázat paní řídící o pololetí. A já jsem ji v kabinetě dostala na starost, aby paní řídící mohla napsat nějaké potvrzení. Honila jsem se s Dy-

dynkou v kabinetě mezi bidly se závěsnými obrazy a ona mě za to pozvala k sobě do „jejich zámku“. Byl plný přepychu. Pily jsme čokoládu a proháněly se po cestičkách jejich parku. Dydynka měla mnoho panenek a mnoho kočárků různého druhu a typu. A tak jsem poznala, že někdo nemusí šetřit. Zůstalo mi to v hlavě. My musíme šetřit. Někdo nemusí šetřit. Ale někdo nemá, z čeho by šetřil.

Z Náchoda jsme se přestěhovali do Hradce Králové.

Metropole severovýchodních Čech, staré historické město, město českých královen i „salón první republiky“. Ten „salón“ především díky architektům, jako byli Kotěra a Gočár.

Tesknila jsem dlouho po Náchodě k nelibosti nové kamarádky Lídy, která mě denně přesvědčovala, že nad Hradec není. Časem jsem to uznala. Soutok Labe a Orlice, sady na soutoku, kde v přízemním pavilonu hrával svá představení s loutkami prapravnuk Matěje Kopeckého. Sem také přenesli dřevěný vyřezávaný kostelíček z Podkarpatské Rusi. Kouzelný. A na mírně svažitém trávníku před kostelíčkem jsem se jednou dívala na vystoupení folklorního tanečního souboru ze Slovácka. Byla to taková krása! A když se při Šátečkové tančící pár s úctou a něhou políbil, bodlo mě u srdce. I krása může bolet.

„Hradecké aleje“, o kterých se zpívá. Sokolovna a sokolské hřiště zářící novotou. Tady si hrajeme a tady mě maminka z okna vidí, jako mě viděla v Náchodě na náměstí. Za hřištěm Piletický potok, který se tu vlévá do Labe. Postupně objevuji Velké a Malé náměstí na starém městě, Bílou věž a Chrám sv. Ducha. Podle pověsti tu byl pochován Jan Žižka. A nové město s lázněmi, muzeem a školami. Do Rašínova gymnázia pak chodím. A měli tam i školní, pěkně udržovanou botanickou zahradu se dvěma jezírky. Dnes je tam neobdělávaný úhor.

V Hradci jsme bydleli v šestidomí (místní té ulici říkali U šesti votroků) u sokolského hřiště. Měli jsme dvoupokojový byt ve druhém poschodí. Vedle půdy. V prvním poschodí a v přízemí byly čtyřpokojové byty. Tam vládly milostpaní, které měly služby. Při potkání se jim říkalo „rukulíbám“. A v suterénu, vedle sklepa, byla místnost, v které bydleli nejchudší. Tak to bylo v celé ulici. Rodiny se tam viditelně dělily na ty, které musí šetřit, na ty, které šetřit nemusí, a na ty, které nemají z čeho šetřit. A ty milostpaní, když přišly s dětmi na hřiště, se ptaly jiných dětí, čím je jejich tatínek. Podle povolání tatínka pak rozhodly, kdo si smí, a kdo nesmí hrát s jejich potomkem.

V Hradci jsem se cestou ze školy zdravila s přátelským metařem. Bydlel ještě s dalšími lidmi v kasematách zbylého opevnění na Šancích. Tedy – bezdomovec.

Při tělocviku se skácela spolužačka doprostřed kruhu, v kterém jsme byly právě nastoupené. Omdlela z hladu. Tatínek byl nezaměstnaný, rodina živořila. Spolužačka již několik dní nejedla. A tak se škola s rodiči dohodla, že dívčina bude chodit na obědy ke spolužačkám. Každý den k jiné. Almužna. Nepříjemný pocit provinilosti na obou stranách.

Bylo mnoho pohádek a povídek o nespravedlivé chudobě. Janošík bohatým bral a chudým dával. A tak se mi pomalu otvíralo třetí téma mého života: Aby všichni měli z čeho šetřit. Aby každý měl dost a nikdo aby neměl příliš mnoho, nebo příliš málo. Dětské prožitky se pomalu vyhraňovaly a vystupovaly v novém světle. Jak to téma nazveme? Bohatí a chudí? Práce a kapitál? Pravice a levice? Sociální otázka?

Po osvobození r. 1945 šlo o urychlenou obnovu svobodného a samostatného státu. O nápravu válečných škod. Zklamání z předválečného spojení i z ničivé hospodářské krize a vděčnost Rudé armádě, to všechno mělo vliv na silně levicovou orientaci. Většina obyvatelstva měla sympatie ke komunistické straně a přála si spojení se Sovětským svazem. Sílily hlasy, které volaly po spravedlivější společnosti poválečného státu Čechů a Slováků. Politické strany (národní socialisté, sociální demokraté, lidovci a komunisté) měly různé programy, ale spravedlivou i socialistickou společnost ve směřu uváděly. Ve hře mezi nimi byla míra té spravedlnosti, daná vztahem mezi prací a kapitálem. Ostatně od r. 1945 jsme měli znárodněné velké výrobní prostředky, doly, hutě, velké továrny, v soukromých rukou zůstaly jen střední a malé podniky, živnosti. Zdálo se mi to v pořádku. Plédovalo se pro plánované hospodářství a také byl pohotově vyhlášen Dvouletý plán na obnovu celostátního hospodářství. Postoje pravice proti znárodnění většinou sympatie nezískávaly.

Byla jsem např. na veřejném vystoupení představitelů národně socialistické strany. Vystupovali sebevědomě a suverénně odmítali požadavek, aby milionáři platili dávku ze svého majetku. Nu, s tím jsem nesouhlasila. Proč by ti, kteří mají více, neměli přispět na společné blaho?

Také středoškoláci chtěli odstraňovat škody po válce, okupaci, vládě fašismu. Tvořili samostatný odbor Svazu čsl. mládeže, SČM, nadstranické organizace. Zakládají se debatní a zájmové kroužky, vydávají časopisy, pořádají soutěže a závody. Pěstují se styky se zahraničím. Esperantisté korespondují s celým světem. Já jsem byla r. 1946 vybrána k výměnnému zájezdu mládeže do Švýcar.

Přihlásila jsem se do kursu sociální a politické výchovy. Přednášeli tam pražští profesori, L. Svoboda, K. Galla a řada jiných. Informovali publikum o poměrech v Sovětském svazu, objasňovali učení marxismu a leninismu. Absolvovala jsem i politické školení Svazu mládeže. Ale můj světový názor tím nebyl nijak formován. Kdo může odpovědně vyřešit alternativu: buď svoboda jednotlivců podnikat a vlastnit, nebo soukromé vlastnictví zespolečňovat? Zavést státem řízené plánované hospodářství? Cítila jsem, že nemám žádné zkušenosti a žádný rozhled. Byla jsem zakotvena v hodnotách první republiky, měla jsem ideál humanity a demokracie, která se socializuje. Ne „bud', anebo“, nýbrž „nejen, ale i“. Takový harmonismus bych si přála.

Zatím mnoho mých vrstevníků horovalo bezvýhradně pro sovětský vzor. Básník Jiří Šotola vedl recitační kroužek, ve kterém s revolučním nadšením přednášeli verše sovětských básníků.

Spolu se sestrou nosili černé baretky s rudou hvězdičkou.

Já jsem vedle Majakovského Tajemství mládí na stránkách Rozběhu uvedla i Dykovu Píseň noci 29. října a Kiplingovu báseň Když. Šlo mi o poezii nejen sociální, ale i národní, a nejen kolektivní, ale i individuální.

Po maturitě 1947 jsem se dala zapsat ke studiu filosofie a dějin světových literatur na filosofické fakultě v Praze. Ve stověžaté Praze, symbolu vlasti a národa a slovanské vzájemnosti. Měla jsem k ní posvátný vztah a vždycky se mi zalily oči, když jsem z okna vlaku uviděla známé panorama Hradčan. Časem jsem ocenila knihu Fučíkových článků Milujeme svůj národ a Nejedlého knihu Komunisté – dědici velikých tradic národa českého.

Mezi studenty se vyhraňovaly dva politické směry. Jablkem sváru byla stále míra zespolečnění výrobních prostředků. Pravice pokládala reformy za ukončené, radikální levice měla vizi revoluce a beztrždní společnosti po vzoru SSSR. Pamatuji diskusi v semináři, když se objasňoval pojem lidová demokracie. Právilo se, že má funkci diktatury proletariátu. Oponovalo se, že to je ne funkcí, ale podstatou diktatury proletariátu. Nevěděla jsem, že se mezi stranami vede boj o politickou moc. Někde se volalo „Totalita bude bita“, jinde „Republice více práce“. Konflikt vyvrcholil vítězstvím levice, rozhodujícím shromážděním lidu na Staroměstském náměstí 25. února 1948.

Únor 1948 znamenal revoluční obrat k urychlenému budování beztrždní společnosti, socialismu podle sovětského vzoru. Až dosud měl být postup povolný, na základě demokraticky přijímaných reforem. Ale teď se měl postup radikalizovat. Část společnosti vůbec i mých kolegů na fakultě žila tehdy v jakémisi vzrušení a opojení. Ale já jsem u toho nebyla. S maminkou jsem odjela na týden do Nových Dvůrů těšit tetičku Jiřinku, protože strýček Pepa neočekávaně zemřel. Na infarkt. Byl to náš dobrý známý ještě z Machova. Za války tajně ošetřoval partyzány a pak rudoarmějce. Dostal od nich dárek, který předal mně: překrásné bílé padákové hedvábí. Jemného ledového lesku. A já jsem z něj měla první a vlastně jediné plesové šaty. Ještě moje dcera si v nich po letech také vyšla na nějaký bál.

Když jsem se vrátila do Prahy, trvalo nějakou dobu, než jsem si změny začala uvědomovat, než se mě začaly dotýkat. Nejdříve se proměnil Svaz československé mládeže na Československý svaz mládeže a usiloval získávat nové členy, co nejvíce nových členů. A šířila se hesla, ideje, kterým jsme věřili. Zpočátku bezvýhradně. Tehdy ČSM uspořádal celostátní konferenci a mne pověřili, abych tam přednesla báseň kolegy Standy Neumanna. Stalo se a já jsem recitovala v nabitě hlavní posluchárně Píseň o mé zemi.

„Ulicí bílou půjdou děti rozesmáté, na bílých blůzách pionýrské šátky.

Bude to po letech, snad v pětiletce páté, z okna je bude vítat úsměv matky.

Ty také budeš stát a čekat, až se vrátí ze školy děvčátko, tvá pionýrka malá.

A potom příběhne a pozdravení dá ti – v tváři je červená, do schodů utíkala – a s plnou pusou pak se začne povídání: „Co bylo ve škole a jaký úkol psala,

*a že jsme dneska měli počítání a já to, mámo, první spočítala.
Potom byl dějepis, a to nám vykládal, jak dřív lidi žili.
To vážně bylo jídlo na příděl? My tomu, mámo, vůbec nevěřili.
A poslyš, mámo, co to byla bída? A copak to jde, orat bez traktoru?
Takovou hloupost ať nám nepovídá! A nakonec nám říkal o Únoru...
Milenci v světlých šatech vyšli procházet se do naší ulice.
Letos ji postavili. Ten večer budou vonět květy stromů,
maminky z oken budou vyklánět se,
ulicí bílou děvčátka půjdou domů. Bude to po letech – snad v páté pětiletce.“*

Stanislav Neumann (1927–1970)

Skončila jsem a vypukl nesmírný potlesk. Bez konce. Již dlouho jsem seděla na svém místě v lavici a bouře nadšení nepřestávala. Burácel potlesk, nadšené volání, bušení pěstmi do stolních desek, vyskakování na lavice, objímání. Měla jsem radost. Věděla jsem, že ty ovace nepatří mně a mému přednesu, ale představám o budoucím životě bez nedostatku, s prací, láskou, důvěrou, solidaritou, vděčností. Všichni v tu „bílou cestu“ věřili a všichni ji milovali. Nevím, jak kdo a dokdy nosil v sobě ten obraz „bílé ulice“. Básník Stanislav Neumann se zastřelil. Protože tanky pěti armád spřátelených zemí překazily náš obrodný proces. Zničily i jeho sen o „bílé ulici.“ Právě v té pětiletce páté.

Ale to teprve přijde. Teď jsme v pětiletce první.

Jsem členkou vysokoškolské kulturní brigády, o prázdninách jezdíme po libereckém kraji s Aristofanovým Mírem. A šprýmaří tu nastávající spisovatel Juraj Stano, občas přijde zazpívat jeho bratranec, budoucí Limonádový Joe, nyní konzervatorista Karel Fiala. Přijde se na nás podívat i Griša Laub, začínající angažovaný literát. Jsem pozvána, abych dokončila nácvik recitačního pásma mladých zaměstnanců tiskárny Svoboda. Sestavili si je a dali mu zhruba jevištní podobu. Dál si s tím nevěděli rady. A tak s nimi zkouším, piluji a pak jedeme do Ostravy na ústřední kolo STM (Soutěže tvořivosti mládeže) a získáváme první cenu.

Ve společnosti se deklaruje a uplatňuje třídně stranický, bolševický přístup podle vzoru VŘSR. Neomezená moc reguluje všechny složky veřejného i soukromého života. Pluralitu střídá unifikace. Říká se jí totalita.

Organizují se celospolečenská politická školení, provádějí se prověrky. Na fakultě vládne akční trojka, tři kolegové mého věku. (Mezi nimi Pavel Kovály, prchavé oboustranné okouzlení.) Chladně vyhošťují studenty i profesory jiného smýšlení. Zavírají nežádoucí katedry. Místo filosofie se napříště bude vyučovat a studovat marxismus-leninismus. Novopečení asistenti nelítostně napadají profesory pro jejich údajný „buržoazní objektivismus“. Před soudnou a kádrovací komisí rychlokvašek neobstojí ani seriózní předváleční marxisté. Jsou zatíženi „objektivismem“.

S úžasem jsem sledovala, jak v zimním semestru s veškerou ze středověku zděděnou pompou akademická obec přísahá na učení akademika Marra, že jazyk je jev třídní. A v letním semestru s touž pompou táž akademická obec zatracuje Marra a přísahá na J. V. Stalina, protože ten právě vydal stať, v níž ukazuje, že jazyk není jev třídní, ale celospolečenský. Nikdo nezkoumá, nikdo nebádá. Každý jen předvádí svou loajalitu, svou oddanost, svou poslušnost.

Do všech oblastí se šíří, všemi obory prorůstá vláda přívrženců jedné strany, jedné ideologie. Jménem té ideologie se prosazují ambiciózní jedinci se silnými slovy a ostrými lokty. Nelítostný boj postihl i spolustraníky. K všeobecnému úžasu se rozběhly hrdelní procesy s vysoce postavenými činiteli strany. Poslouchali jsme z rádia, jak sami sebe obviňují a odsuzují. Slovy naučenými zpaměti. Všechno se ve mně bouřilo. Jak to, že se nehájí? Jak to, že neuvádějí polehčující okolnosti, jestliže se zmýlili? Ale nikdo se ničemu nediví. Nikdo neprotestuje. Všichni povinně souhlasí.

V mezinárodních vztazích jsme se stali součástí sovětského mocenského bloku. Místo nadějně konvergence Spojenců z doby 2. světové války se spouští „Železná opona“. Vede se „studená válka.“ Bude trvat 40 let. Až na šedesátá léta u nás.

Společenské změny drasticky pokračují. V únoru 1949 vyšel zákon o Jednotných zemědělských družstvech. Přinesl likvidaci selských statků a postihy neochotných rolníků. Došlo k pronásledování „kulaků“. Sledovala jsem s účastí a lítostí jejich osudy. Na vesnici u dědečka jsem prožívala krásné dětské prázdniny. Dědečkův syn s manželkou teď padali únavou a zoufalstvím, když měli sami, bez pomoci zaměstnanců, kterých byli zbaveni, plnit nesplnitelné „třídní dodávky“. Došlo ke kolektivizaci. Znamenala nepochybně vyšší produktivitu práce, vyšší stupeň mechanizace výroby, plošné zavedení traktorů. Byla odstraněna přežívající bída z vesnice. Také pamatuji předchozí nelidské podmínky života zemědělských dělníků a deputátníků, jejich obydlí, komůrky holých stěn a pár kousků prkenného nábytku, vchod přes maštal či chlév, plno much a pachu. Došlo tu k růstu životní úrovně, získali jsme potravinovou nezávislost. Ovšem za cenu nenapravitelného strádání mnoha postižených zemědělců.

K šťastným okamžikům mého života patří, co mi řekla tetička v roce 1969: „Ale, milá zlatá, my už bychom to zpátky nechtěli.“ Zvykli si na život družstevníků, rozhodně méně namáhavý, než byl ten předchozí, když samostatně hospodařili na svém statku. S odstupem času je vidět, že skutečnost nebyla jen černo-bílá. Leccos z předchozího období se mělo zachovat i po roce 1989.

Poúnorový třídní přístup „pozitivně diskriminoval“, pomohl ke studiu a společenskému vzestupu, ke zvýšení životní úrovně širokých vrstev ve městě i na vesnici. Zároveň způsobil vážné škody morální. Na dlouhou dobu zpochybnil i samu ideu společenské emancipace širokých vrstev. Tu ideu, kterou se kryl i maskoval nelítostný boj o moc. Současný režim třídní přístup legislativně zakazuje, ve skutečnosti uplatňuje. Napravil sice některé křivdy, restituoval některé majetky, rehabilitoval některé nespra-

vedlivě zneuznané. Zároveň však vážně poškozují všeobecná lidská práva, včetně demokracie a humanity, spravedlnosti, solidarity.

Poúnorový boj o moc se týkal i oborů mého zájmu, filosofie a literatury. Kultury vůbec. Zavládla tu nesmiřitelnost, absolutní intolerance, od antiky až po současnost se sledoval ve filosofii lýtý boj materialismu s idealismem, jak učil A. A. Ždanov a po něm G. F. Alexandrov. A u nás boj za revoluci v literatuře, jak učil třeba akademik Štoll.

Já jsem se tehdy jako studentka ocitla pod přímým dozorem netolerantní moci, která pronikala všemi společenskými systémy. Docházela jsem jako pomocná vědecká síla do knihovny na katedře. Tam mě začala bystře sledovat horlivá asistentka. Když jsem se smála, zvedla výstražně obočí a řekla: „To je buržoazní recesismus.“ Když jsem byla smutná, kárala mě též: „To je buržoazní sentimentalismus.“ A když jsem s ostatními netleskala a neskandovala: „Ať žije soudruh Stalin!“, řekla: „To je buržoazní individualismus. Ale to tě přejde.“ Tím mě překvapila. Bála jsem se, že teď mě z fakulty vyhostí. Prošlo to. Ale ten pocit úlevy dlouho netrval. Nechtěla jsem žít v ustavičném strachu. A tak jsem se po 6. semestru, nehotová a z vědecké, nikoli z učitelské větve, přihlásila dobrovolně do učitelské služby v pohraničí. Nabízeli mi místo v Praze. Odmítla jsem. Nerada jsem se s Prahou loučila. Milovala jsem ji. Ale nesnášela jsem život pod dozorem. Byl to útěk. Ale byl to i začátek učitelské dráhy, kterou bych neměnila. Nastoupila jsem ve Dvoře Králové nad Labem.

Dvůr Králové nad Labem

Úhledné městečko, které dýchalo úctou k obrození. Uctívali památku V. Hanky, „objevitele“ jednoho staročeského „Rukopisu“ ve sklípku místního kostela. Byl tu Hankův kulturní dům, byl tu spolek divadelních ochotníků Hanka, s kterým jsem si také zahrála. Repertoár převážně klasický: A. Jirásek – Skaláci, Lucerna; J. Honzl – Román lásky a cti (o vztahu Jana Nerudy a Karoliny Světlé); A. Suchovo-Kobylin – Svatba Krečinského; L. Stroupežnický – Naši furianti; J. A. Burjakovský – Lidé bděte; A. N. Ostrovský – Bouře.

Vlídna škola, milí učitelé i žáci. Zvláště na Sylvárově. Měli jsme tam žáky z rodin volyňských Čechů, kteří přišli po válce do staré vlasti. Učíme se horlivě dějepis. Ve volném čase žáci připravují divadelní představení. Bude to Popelka.

Při recitační soutěži jsem se tu opět sešla s básníkem Stanislavem Neumannem. Byl z Prahy vyslán jako hlavní rozhodčí. Bohužel, kritérium hodnocení měl opět nekriticky třídně stranické. Pět recitátorek z textilky přečetlo jedna po druhé pár kousků prózy, která nikoho nezaujala. Ale rival, početný soubor gymnazistů, za svůj působivý přednes Horovy básně Zpěv rodné zemi nesměl vyhrát. A tak Standa souboru vytkl, že v té básni má Hora ideové chyby. Vyhrály textilačky. A jejich vedoucí, v tom je ironie příběhu, do půl roku emigrovala na Západ. Za kopečky, jak se říkalo. Bylo mi Standy

lito. Ale ještě více jsem ho litovala později, když přišly tanky... Standa byl vnuk proslulého SKN.

Jako začínající učitelku mě krajská správa poslala na týdenní školení pro učitele občanské nauky do Náchoda. Ubytování i přednášky v hotelu Na vyhlídce. Tady jsem se seznámila s absolventem své fakulty, Josefem Škvoreckým. Učiteloval zrovna v Broumově. Říkal si Errol a nebyl ještě známým spisovatelem. Ale dal mi číst své první literární výtvary. Kolektiv společného školení Na vyhlídce jsem později poznala v jeho novele Legenda Emöke. Ale tenkrát o ní ještě neuvažoval.

Tenkrát mi nadiktoval verše:

*„Obujte si boty, obujte si boty do potopy.
Budoucnosti, jméno tvoje je ekonomie.
Zřekněte se vší naděje, bez naděje beztak stejně je.
Smrt se blíží a život vzdaluje. Smrt se vždycky blíží a život vzdaluje.
Asperge nos aevi aeterni.
Obujte si boty do potopy.
Budoucnosti, jméno tvoje je ekonomie.“*

Ty melancholické verše mě znepokojovaly. Byly přesmutné. Ale ekonomie mi tehdy nenaháněla strach. Strach z ekonomie jsem pocítila teprve v době, kdy jsme se socialismem skončili.

Teprve teď mám strach z „potopy“, která nás zaplavuje, aniž jsme se stačili pořádně about. Toneme v globální krizi, která dusí všechno, oč jsme stáli, na čem nám záleželo. Byznys jako jediné uctívané božstvo nepotřebuje poctivou práci, ale bankéře a burzu, akcie a dividendy, půjčky a úroky, lichváře a exekutory. Nenasytná chtivost nestojí o umění, ale o kasina, korupci, mafiánskou kriminalitu a prostituci. Na celém světě vítězí ekonomie jako všeobecná prodejnost a všeobecná koupitelnost. Ekonomii, financím, penězům slouží všechny společenské subsystémy, vládami a justicí počínaje a armádami konče. Ale tady ještě nejsme. Jsme v letech padesátých, která budila Errolův bytostný nesouhlas. Proto také prožil svůj život v emigraci, v Torontu.

Když zemřel generalissimus Stalin (1953) a N. S. Chruščov odhalil světu zločiny boje o moc (1956), nastala v celém socialistickém impériu obleva, tání. Obrodný proces. U nás byla r. 1960 přijata nová ústava. Podle ní jsme se stali státem všelidovým, beztřídním, socialistickým.

Od 1. 1. 1960 jsem nastoupila na katedru pedagogiky Filosofické fakulty Palackého univerzity v Olomouci. Všichni příslušníci katedry toužili rozvíjet pedagogiku v duchu národních tradic a obeznámenou se světovým děním. Stali jsme se členy nově zřízené celostátní Československé pedagogické společnosti. Založili jsme časopis Pedagogická orientace. Chtěli jsme oživit tradice našeho obrození i moderní československé státnosti. Národní identity a kultury.

Ale vývoj ve vyšších patrech politiky šel jinak. 21. srpna 1968 byl náš obrodný proces ukončen vstupem armád pěti spřátelených zemí. Znamenalo to návrat odcizeného socialismu, návrat k dogmatům, konec samostatné tvořivé práce.

Stará hesla kryla zájmy vládnoucí moci. Byla jsem politicky perzekvována spolu se statisíci jiných, ztratila jsem zaměstnání. Stala jsem se občankou 2. třídy, s omezenými právy. Za prací jsem dojížděla do Bratislavy. Nastala normalizace, pak stagnace. Bylo to zlé. Pro útěchu jsme si půjčovali knížečku S. Zweiga, Svědomí proti násilí.

Koncem 80. let Sovětský svaz „studenou válku“ překvapivě prohrál.

Socialismus byl odstaven, kapitalismus se vrátil na původní místa. I k nám. Stalo se to 17. listopadu 1989. Zažila jsem kapitalismus, budování socialismu, návrat kapitalismu. Co mohu říci na závěr svých vzpomínek?

Při 100. výročí vzniku Československé republiky mohu konstatovat, že Masarykovy ideály demokracie a humanity neztratily svůj význam. Můžeme směle opakovat slova prezidenta Beneše „Věrní zůstaneme“. A přidat jeho ideje socializující demokracie.

Světů dnes chybí projekt opravdového humanismu, rovnosti a solidarity. Převažuje egoismus a prospěchářství. Většina ambiciózních lidí v politických stranách nebojuje za ideje lidskosti, ale za svůj prospěch. Ideje slouží jen jako zástěrky či masky skutečných cílů. Měli bychom se osvobodit od závislosti na mezinárodních spekulativních finančních trzích. Neměli bychom se podílet na preferování spekulativní ekonomiky před ekonomikou reálnou. Ta poskytuje skutečné hodnoty a služby k uspokojení potřeb. Ne jenom peníze. Peníze samy nic nevytvářejí a vytloukání zisku se děje na úkor života. Akumulace kapitálu na jedné straně vyvolává akumulaci chudoby na straně druhé.

Hrdinové dějin nás učí, že čestný člověk stejně jako čestný národ dá přednost pravdě a nezávislosti, třeba i v chudobě, před sluhovskou zaprodaností, byť i dobře placenou.

P r a v é h o d n o t y n e j s o u z a p e n í z e !

Naše národní tradice a hodnoty Masarykova Československa mluví pro to, abychom nepřestali věřit s Komenským a po něm s Masarykem, že „po přejití vichřic Božího hněvu, vláda věcí Tvých zase se k Tobě navrátí, ó lide český“.

(Prof. PhDr. Stanislava Kučerová, CSc., *je emeritní profesorka a děkanka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity.*)

Význam nejen československých legií pro vznik ČSR v roce 1918

Jan Kux

Ve vybudování silných zahraničních jednotek budoucího státu viděl T. G. M. další nutný krok k jeho realizaci. Vojskem byl přijímán jako nejvyšší velitel, uznávaný ruskou generalitou. Byla to klíčová myšlenka čs. zahraničního exilu vyjádřená jeho programem, který dále reprezentoval E. Beneš a M. R. Štefánik. Její naplnění záleželo na svobodném rozhodnutí Čechů a Slováků, zahraničních krajanů a válečných zajatců, zda zamění pohodlí domovů a bezpečí zajateckých táborů za nebezpečná strádání a riskování zdraví a života na frontách světové války. První čs. vojenské jednotky na straně Dohody tak vznikaly již záhy po vypuknutí války z iniciativy krajanských organizací v Rusku a ve Francii. Československá armáda se zrodila dříve než československý stát a existence čs. legií byla nejpádňejším argumentem pro mezinárodně politické uznání práva Čechů a Slováků na samostatnost!

Co předcházelo tomuto uznání?

Neutěšená hospodářská i politická situace v Rakousko-Uhersku u nás vyvolávala dlouhodobě negativní vztah k monarchii. Ten byl prověřen už v předválečném postoji k Srbům – Slovanům, což navíc aktualizoval sarajevský atentát. Zjednodušeně jej vyjadřovala píseň Hej, Slované a upravený text další písně – Červený šátečku, kolem se toč, my jdeme na Srba, nevíme proč! Česká politika byla pasivní, hospodářství bylo podřízeno válečné výrobě, zemědělské dodávky pro stát, nedostatek potravin pro obyvatelstvo mají řešit potravinové lístky. Sílí germanizace, cenzura knih i novin, represe a perzekuce vlastenců (už v r. 1914 byl zatčen J. V. Klofáč a následně vězněn). V roce 1915 zatčen mladočech K. Kramář (pro sepsání Slovanské ústavy cílící na slovanskou federaci) a též A. Rašín – oba byli odsouzeni k trestu smrti za velezradu, aby pak císařem Karlem I. (1887–1922) byli v červenci 1917 amnestováni spolu s V. Červinkou a J. Zamazalem. (Podobný proces byl na Kyjovsku.)¹

¹ 100 let od vynesení rozsudků smrti vídeňským vojenským soudem nad občany Kyjova a Svatobořic. Již koncem roku 1914 bylo zatčeno 11 občanů za šíření letáků proti monarchii. 28. února 1915 byli ve Vídni odsouzeni k smrti provazem Tomáš Krejčí, Richard Vágnér a Jan Malíšek ze Svatobořic a z Kyjova Valentin Posolda, Leopold Stokláška, Bedřich Kuča, Josef Keller. Marcelín Bimka dostal dvouletý podmíněný trest, František Mikeš zemřel ve vězení. Antonín Blahák a Jan Langášek byli propuštěni po 8 měsících. Mimo tuto skupinu byl odsouzen i Otakar Pacner na tři roky těžkého žaláře. Nové Slovácko 10. března 2015; Kyněra, J.: Ruské letáky na Kyjovsku, Moravský legionář 1929, Brno Knihovna čs. revoluce s. 32–61.

Domácí odboj

Po těchto událostech domácí politika utichla, avšak obnovuje se rusofilství, za které bojoval Karel Kramář. Tomuto směru nepochybně pomohlo otevření východní fronty a postup ruských vojsk až do střední Evropy a z toho vzniklé nadšení obyvatel, že nás osvobodí. Postupně však Německo zatlačilo bojem ruská vojska zpět.

Dne 19. 11. 1916 vznikají dvě organizace:

- 1) Český svaz se sídlem ve Vídni, který je prorakouský a tvořen bývalými poslanci sněmu.
- 2) Národní výbor v Praze, který je podřízen sněmu a je rovněž prorakouský.

Na českém území se však proti nim stávkuje (např. Prostějov – stávka proti chudobě a hladu, 1917).

Třetí válečné žně byly ubohé. Fronty na potraviny se ještě protáhly a staly se už nekonečnými. Z front nosili lidé i tuřín, ztuhlou vodnici, nahnílé zelí, starou marmeládu. Fronty se stály na kousek mýdla či na pár deko sádla. Děti se minimálně učily, protože chodily i s učiteli sbírat duběnky, kůru či listí. Projevů nespokojenosti přibývalo, znovu se stávkovalo v Praze, Plzni, kde došlo i k rabování obchodů a skladů, až bylo vyhlášeno stanné právo! Po zásazích četnictva proti demonstracím přibývaly oběti na životech.

V květnu 1917 byl vyhlášen Manifest čs. spisovatelů (Kvapil a 220 podpisů).

Dne 6. 1. 1918 je vyhlášena Tříkrálová deklarace s požadavkem na sebeurčení národů.

V únoru 1918 byla K. Kramářem, hrdinou domácího odboje, založena Čs. státoprávně pokroková strana.

Domácí politická reprezentace se postupně radikalizovala a 13. 7. vznikl Národní výbor československý, v čele s Karlem Kramářem.

V červenci 1918 došlo k rekonstrukci Národního výboru pro samostatnost jako vrchního orgánu čs. politické správy.

Dne 25. 10. 1918 jede čs. delegace vedená K. Kramářem do Švýcarska k domluvě se zahraničním odbojem a T. G. M. – 28. 10. došlo ke spojení zahraničního a domácího odboje a do 3. 11. v Ženevě probíhala jednání o konkrétní podobě čsl. státu.

Dne 14. 11. 1918 byl vyhlášením Revolučního národního výboru K. Kramář zvolen ministerským předsedou ČSR a vedl čs. delegaci na Pařížské mírové konferenci (tvrdil, že bez Ruska nebude Evropa).

Zahraniční odboj

Má hlavní zásluhu na vzniku ČSR. Nelze mu upřít, že byl od počátku války jedinou silou k rozbití Rakousko-Uherska.

Můžeme říci, že se jeho součástí postupně stala i sokolská organizace, a to nejen na území monarchie.

Předcházela mu však dlouho předtím, než vznikl stát, sokolská myšlenka zasetá v českém národě. Dne 16. února 1862 byla ustavující schůze mj. zakotvující pozdrav Nazdar a oslovení bratře. Sokol byl nepolitickou organizací a jeho zakladatelé si kladli za cíl fyzický a morální růst českého národa; stavěly se hřiště, sokolovny, které se staly součástí každodenního života měst a obcí. Tyrš chtěl, aby sokolové byli základem armády, proto mohl od roku 1867 realizovat i branný výcvik po celé monarchii až do roku 1914. Sokolská myšlenka se uchytila též u Čechů žijících v zahraničí (USA, Německo, Polsko, Srbsko, Slovinsko, Rusko aj.). Už v roce 1871 v prvním čísle měsíčníku Sokol zakladatel Tyrš zdůraznil, jak záleží na tom, aby sokolství proniklo celým národem, neboť na tom závisí zdar i naše veškerá budoucnost! Nepočetný národ, jako je ten český, může očekávat dvojí osud – jako netečný zahyne, a chce-li žít – musí činit rázně a všestranně nad jinými vyniknout!

Mj. i proto přísahaly na své revoluční prapory dobrovolnická Česká družina v Rusku a setnina cizinecké legie Nazdar ve Francii. Co se tehdy dělo v Kijevě a v Bayonne, vyplývalo ze skoro instinktivních postojů českých lidí – sokolů proti starému mocnářství.

Tomáš Garrigue Masaryk vystupuje od prosince 1914 v zahraničí jako realista, cestuje a postupně získává čs. státoprávní myšlenku podporu na různých místech světové politiky. Oficiálně zahájil boj o samostatný stát v květnu 1915 memorandem ve Švýcarsku. V zahraničním odboji působí rovněž žák T. G. M. sociolog Edvard Beneš, vystupující jako organizátor spolu s astronomem M. R. Štefánikem, který má kontakty zejména ve francouzské společnosti a zároveň reprezentoval Slovensko. V zahraničním odboji vystupoval i Josef Dürich, jenž pomáhal Masarykovi, ale mnohdy se mu věci nedařily, jak by chtěl. Podle mého mínění ho velmi poškodil M. R. Štefánik, který ho z Ruska odvolal, ačkoliv měl významný podíl na budování čs. legií v Rusku. Alice Masaryková byla arestována a později byla pod dohledem rakouské policie.

V roce 1915 byla vytvořena Masarykem tzv. **Mafie**, která měla ovlivňovat český politický život pod vedením E. Beneše a dodávat informace o stavu země T. G. M. Je jen málo známo, že už v tomto roce byl vytvořen Dorozumívací slovník pro korespondenci mezi zahraničními a domácími pracovníky v počátku odbojové akce. Některé z příkladů pseudonymů užívaných v Mafii: Beneš – Bergl nebo Novotný; Kramář – Holec nebo Kejř; Rašín – Ritter nebo Šíl atd. Po odjezdu E. Beneše do zahraničí byl předsedou Přemysl Šámal. Činnost Mafie se pokoušela zlikvidovat rakouská tajná policie a v květnu 1915 zatkla K. Kramáře a starostu Sokola Josefa Scheinera.² A následovala další zatýkání. Počet politických vězňů přesáhl 700 osob. Mafie ve spolupráci se zahra-

² Josef Scheiner si od počátku roku 1918 vzal na starost organizování ozbrojených pořádkových jednotek z řad Sokola a českých vojáků pro zajištění bezpečnosti při převratu. Rovněž byla zorganizována informační služba Alarm, kterou tvořili chodci a jezdci na kolech, kteří v případě nespolehlivosti telefonního vedení měli dodávat informace NV. Informační služba byla použita poprvé 14. 10. 1918 k odvrácení pokusu o socialistickou revoluci.

ničním odbojem vynikajícím způsobem připravila vše potřebné pro hladké převzetí moci a zabránila ničivému poválečnému chaosu, který vládl na mnoha místech Evropy.

Masaryk nabádá: „...čs. národ musí vystoupit tak, aby byl ve světě vidět, nikdo o něm nic neví a my mlčíme přesto, že nám větší vlastence, vojáky aj. Kde je naše sebeúcta? Máme tu cenzuru, špiclování a persekuce a nic neděláme! Nemáme svůj tisk!“

Masarykovo první vystoupení ve Švýcarsku proti Rakousko-Uhersku na tzv. Husův den v květnu 1915 bylo podle jeho slov důsledkem naší historie. Stejně organickým a zásadním v nejužším slova smyslu bylo oživení husitské a táborské vojenské tradice. 6. července v Ženevě vyhlásil odboj proti habsburské monarchii. Oživení historického ducha nebylo pouhým heslem, ale bylo reálným činem a odhodláním, proto také pojmenování legionářských pluků podle Jana Husa či Žižky aj., které se provedlo po bitvě u Zborova, nebylo pouhou historickou okrasou!

Už v září 1915 vznikl čs. zahraniční komitét ve Švýcarsku v čele s Masarykem, který řekl, že jeho cílem je vznik ČSR. V tomto roce mj. napsal: „Postavíme-li armádu, získáme si vzhledem k Rakousku a Spojencům nový státní status (...) bez rozhodnosti a bez vojenského úsilí nedosáhneme však ničeho.“ V únoru 1916 byl komitét nahrazen Národní radou Československou v Paříži a již zcela otevřeně propaguje samostatnost ČSR.³

Dalším důležitým krokem byla v říjnu 1916 **Cleveladská dohoda**, která sjednotila zahraniční odboj Čechů a Slováků a v roce 1917 vznik Národní rady československé na Rusi. Zde byla již od r. 1914 Česká družina, stejně jako ve Francii bojovala rota Nazdar (bitvy u Terronu, Arrasu 1915) či později legionáři v Itálii na Doss Alto atp. Francie zároveň uznala Národní radu československou jako orgán chránící budoucí ČSR.

V létě 1917 se Československá střelecká brigáda, která v rámci ruského vojska existovala již v síle tří pluků, zúčastnila dalšího bojového nasazení v rámci tzv. Kerenského ofenzívy, což bylo první vystoupení brigády jako celku na této frontě (Zborov 2. 7. 1917 – význam bitvy byl nejen vojenský, ale i státotvorný). A následovala celá řada dalších dodnes legendárních bojů našich legií v tehdejší Rusku.

30. září 1917 prohlásil T. G. M. habsburskou monarchii za zbavenou Koruny české i Slovenska a proti monarchii vyhlašuje obranný boj, neboť je zodpovědná za osud našich zajatců.

³ Z tisku: Dne 23. 9. 1915 bylo bývalé Malé náměstí ve Valašském Meziříčí, nazvané Masarykovou třídou, přejmenováno na Gymnasiální třídu.

Dne 24. února 1916 opět Brněnský Den sděluje: „Minulý týden svolal starosta V. Meziříčí Chrastina městskou radu, jíž dalo obecní zastupitelstvo plnou moc rozhodovati o věcech obecné správy, a na dnešní pořádek přišla též záležitost poslance Masaryka. Rada se jednomyslně usnesla na obecním prohlášení, jímž se s opovržením odvrací od bývalého poslance Masaryka a jej zbavuje čestného občanství města Valašského Meziříčí.“ V podobném duchu uveřejnily dne 25. března 1916 české deníky – v článku „V cizích službách“ – pomluby proti vydaným manifestům, pod nimiž je podepsán v cizině T. G. M. či J. Durich a jsou obviňováni z velezrady...

Dne 4. dubna 1916 zrušila, stejně jako ve Valašském Meziříčí, čestné občanství T. G. M. i městská rada ve Zlíně.

Carské Rusko se zhroutilo 16. 3. 1917 a Spojenci včetně Ameriky s nadšením přijali nové demokratické Rusko. Tato skutečnost docela zásadně ovlivnila sled dalších vojenských i politických událostí. A navíc je novým císařem Rakousko-Uherska Karel I. – s jiným pohledem na staré mocnářství. A do roka následuje další Brest-litevské jednání (3. 3. 1918) o míru po Velké říjnové socialistické revoluci v Rusku. Tyto politické změny měly nepochybně dopad i na taktiku našich diplomatů bojujících za ČSR.

Po říjnové bolševické revoluci se naši legionáři podle směrnice T. G. M., který v té době dlel v Rusku, snažili dodržovat neutralitu a nezasahovat do ruských vnitřních sporů. Čs. jednotky v Rusku se staly dne 5. ledna 1918 součástí České armády ve Francii a byly podřízeny velení Dohody.

Masaryk ukazuje, že zápas o národní svébytnost, o národní sebeurčení, není projevem šovinismu, ale že je otázkou sociální. Bylo mu od počátku jasné, že za své sebeurčení musíme i fyzicky bojovat, že když celý svět bojoval, museli jsme i my své ideje opřít o vojsko. Začali jsme s 2000 vojáky a skončili se 150 000 armádou. „Vydupati, právně i organizačně vybojovati a správně udržovati armádu bylo úkolem Národní rady.“ Masaryk, Beneš a Štefánik mají lví podíl na tom, že tato armáda byla v jednotlivých státech (Francie, Rusko, Itálie) povolena a jimi uznána jako samostatná válčící strana!

V rámci zahraničního odboje je třeba vzpomenout i vzpouru v Boce Kotorské v Černé Hoře, které se zúčastnili i naši námořníci vzpouzející se nejen proti hladu ale zároveň i proti nerovnému postavení národů v rakouské monarchii. Vzpoura vypukla 1. února 1918 za účasti čtyř tisíc vzbouřenců ze 40 lodí, byla však potlačena, zatčeno bylo na 800 námořníků a následně souzeno 432 mužů. Mezi nimi byla řada námořníků české národnosti a jeden z nich byl i popraven (František Rasch). Československá námořní legie vznikla až po vyhlášení republiky.

V květnu 1918 byla přijata **Pittsburská dohoda** hovořící o spojení Čechů a Slováků v budoucí autonomii.

A na Sibiři po třech měsících bojů legionáři 31. 8. 1918 obsadili celou Transsibiřskou magistrálu od Volhy po Tichý oceán.⁴

14. 10. 1918 Národní rada československá ohlásila vznik prozatímní vlády a Francie ji uznala.

18. 10. 1918 **Washingtonská deklarace** prohlásila samostatnost ČSR na republikových principech a fakticky se stala zakládající listinou ČSR. Masaryk ji osobně předal prezidentu Wilsonovi.

⁴ I. sjezd Československého vojska v Omsku 24. 7. – 4. 8. 1918
Odbočka ČS NR v Rusku – slavnostní slib z ustavující schůze národu a vůdci: „...pamatujeme na křivdy spáchané věrolomnými Habsburky a rozvázavše s dynastií i monarchií Rakousko-Uherskou všechny svazky, slibujeme drahému národu československému i jeho vůdci v zahraničním revolučním hnutí T. G. M. (...) ve jménu cti lidské i národní (...) že v boji s Rakousko-Uherskem neustaneme, dokud tento stát nebude zničen a na jeho troskách nebude samostatnost a nezávislost (...) svůj ideál neprodáme ani Vilémovi ani Karlovi, ani černé sotni ani bolševikům...!“

28. 10. 1918 Rakousko-Uhersko chystá válečné příměří a v Praze došlo v 18. hodin k oficiálnímu vyhlášení ČSR. Politickou moc přebírá Národní výbor s Rašínem, Švehlou, Soukupem, Strábrným a Šrobárem. **Vznikla ČSR.**

Martinskou deklarací se dne 30. října připojuje Slovensko řízené Slovenskou národní radou v čele s A. Hlinkou. 14. listopadu je ve své nepřítomnosti zvolen prezidentem T. G. M.

Až 7. února 1920 bylo se sovětskou vládou uzavřeno příměří, čímž byla zajištěna bezproblémová evakuace legionářů do Vladivostoku na Dálném východě.

Chyby T. G. M. v zahraničí?

1) Nešťastným krokem Masaryka byl překlad jeho memoranda z 11. dubna 1918 americkému státnímu departmentu o situaci v sovětském Rusku, v němž doporučil Spojencům uznat sovětskou vládu za vládu de facto a spolupracovat s ní. Tímto vzbudil silnou nedůvěru u nejvyšších politických autorit v USA a Wilson následně víc než měsíc otálel s Masarykovým přijetím.

Velký posun v československé revoluci a ve vnímání československého národa se udál v létě 1918, kdy se také účastí československých legií částečně obnovila východní fronta. Díky možnosti, že Spojenci mohli využít československá zahraniční vojska k intervenci v Rusku a k obnově východní fronty, došlo k obratu spojenecké politiky ve prospěch československého revolučního hnutí.

2) Masarykův původní záměr však byl přesunout československá vojska z Ruska na západní frontu, jelikož byl přesvědčen, že právě tam se válka rozhodne. Ač vedení pobočky národní rady požadovalo přesun oddílů z Ruska do Francie, francouzský plán počítal s tím, že nejdříve musí být zabezpečeno území pro spojenecké jednotky, než bude možné, aby čs. jednotky opustily Rusko. Přes Masarykův pokyn o nevměšování se do ruských vnitřních záležitostí a dodržování striktní neutrality se čs. legie v Rusku vzbouřily proti bolševikům, což bylo v dohodových státech přijato s nadšením. Masaryk totiž **nesprávně vyhodnotil význam legií na obrovském území Ruska**, a proto trval na jejich přesunu do Francie.

Problémy po vzniku ČSR

Vznikl nový stát a neměl své hranice, tudíž se musely nejprve utvořit. Proběhla mírová jednání ve Francii, ale některá území musela dobýt naše armáda, kterou tvořili zejména legionáři. Hranice s Německem a Rakouskem byly dány z historického vývoje. (Němci je nechtěli.) V roce 1919 byla válka s Polskem o Těšínsko, Oravu, Spiš a dostali jsme Bohumínsko s uhelným revírem. Na Slovensku byly boje s Maďary, kteří nakonec museli vyklidit slovenské pohraničí a Podkarpatskou Rus. Hranice byly pak potvrzeny ve Versailles. V roce 1921 (24. 10.) proběhla mobilizace armády vůči Maďarsku, když chtěl Karel I. na trůn.

Problémy byly i jiného typu.

Bylo třeba řešit například povstání v Železné Rudě v roce 1919, které se pak rozšířilo až do Plzně, i povstání v Oslavanech v prosinci 1920, stejně jako v Hodoníně (dále pak též v Blansku, Boskovících) – v nich legionáři stáli na straně státu, protože nepokoje byly označeny jako bolševické.

Význam legií

Československé legie se významně podílely na vítězství Dohody v 1. světové válce, jejíž byly součástí zejména na Sibiři. Byly nejvýznamnější silou zahraničního odboje, a splnily tak bezvýhradně sny M. Tyrše a zakladatelů našeho státu o vzniku Československé republiky. Poté se mnozí z legionářů stali základem armády nového státu. (I přestože M. R. Štefánik chtěl původně legie jen z amerických Čechů.)

V nové republice z legionářů vzniká řada spolků – Československá obec legionářská – existuje dodnes a nese dál odkaz legionářů z oněch bojů budoucím generacím, Družina, Svaz legionářů, Legiobanka aj.

Legionáři záhy kritizují poměry v republice ve vztahu k jejich zaměstnání či k nedostatečným výhodám, které si vydobyli ve válce.

„Demokracii se nepříčí disciplína, naopak ji vyžaduje, a té bude třeba v každé organizaci i civilní,“ řekl Masaryk.

Vznikla skupina spisovatelů a jiných umělců, kteří vytvořili umění sledující legie ve válečných akcích (R. Medek, J. Kopta, J. Hašek a další).

Atributy státu

Vyznačuje se ohraničeným územím – na němž bylo 51 procent Čechů – ozbrojenou, soudní a zákonodárnou mocí – ale též státní suverenitou, která je někdy omezována politickými stranami a má právní normy, které lze vynucovat mocí státu.

Myšlenky legií pro 21. století

Legionářský odkaz ze slavné minulosti známe zejména z připomínek k různým výročí republiky či legiím. Ale je pro nás odkaz bratrů legionářů ještě dnes skutečně živý? Je skutečně živý pro naši zem, pro lidi této země? Jak nás legionáře vnímají občané v naší vlasti? Mnozí o legionářích ani nevědí a jsou jim lhostejní. Další je považují za archaismus. Jsou pro ně dávnou připomínkou hluboké minulosti. Minulosti příliš dávne na to, aby se jí zabývali. Jen pár lidí je jiných. Proč tomu tak je? Prostě si myslí, že legionáři nemají co říci k dnešku, k budoucnosti, k jejich trápení v současnosti. Je to proto, že neznají legionářské ideje, pro které legionáři bojovali a umírali! Současným legionářům je jasné, že ideje zakladatelů jsou tím nejpodstatnějším odkazem i živoucí příčinou existence legionářských organizací.

První z idejí je **suverenita**, která pro legionáře znamenala možnost samostatného rozhodování, ne že se budeme trást strachy či čekat, že o nás někdo rozhodne někde jinde. Dokázali bychom se dnes podívat do očí legionářům? Nezašli jsme příliš daleko v porevolučním opojení vším evropským?

Neoddělitelně se suverenitou byla spojena idea **svobody**. Svoboda myšlení, svoboda slova, svoboda konání. Svoboda, o které se dnes říká, že ji pomalu, kousek po kousku, opět ztrácíme. Nekonal se žádná revoluce, neproběhl žádný státní převrat, ale přesto svobodu ztrácíme. Ztrácíme ji plíživě, zákeřně prostřednictvím stovek zákonů, regulací a příkazů, direktiv a jiných aktů směřujících k omezování svobody. Naši předci za svobodu umírali, a to nejen legionáři, obětovali se pro ni! Nemůžeme víc urazit své bratry legionáře zakladatele, než kdybychom ignorovali jejich ideje.

Svoboda a suverenita jsou dvě ideje, které jsou oficiálně zmiňovány ve většině textů. Nepochybně poprávu. Tato dvojice legionářských idejí je neoddělitelně spjata s další ideou náležející k těm nejvyšším – se **spravedlností**. Například, že společnost nedopustí, aby lidé byli olupováni o plody poctivé práce, a to nikým, nejen zloději, ale ani špatnými politiky či úředníky. Co je na tom spravedlivého, když dlužník zaplatí třeba dvacetinásobek svého původního dluhu? Co je spravedlivého na finanční likvidaci desítek tisíc lidí? Bránit spravedlnost, bojovat za ni, to byla vždy za každého režimu **osobní odvaha**. Odvaha legionářů byla od počátků našeho státu v mnoha ohledech legendární a je poprávu čtvrtou základní legionářskou ideou. Prezident T. G. M. o ní řekl: „Bez osobní odvahy a odpovědnosti nelze dělat politiku opravdovou, demokratickou a lidovou.“ Dnes nemusíme riskovat své životy jako legionáři, ale riskujeme svůj pohodlný život proti těm, kteří mají nejen ekonomickou moc, ale moc vůbec. Lkneme se jich? Nebo si budeme namlouvat, že se vlastně nic špatného neděje?

Poslední pátou ideou je nepochybně **bratrství**. Pro legionáře to bylo pouto vyzkoušené a osvědčené v situacích života a smrti, pouto, které neznalo egoismus. V současnosti lidé psychicky hynou na nedostatek opravdového bratrství. Je to zvláštní – tisíce lidí se živí tím, že nám všem radí, jak mají spolu nejlépe žít muži a ženy, staří a mladí, rodiče a děti, národnosti, rasy a další skupiny lidí. Přesto všechno jsou mezilidské vztahy stále horší a horší. Právě proto, že se vytrácí normální, úžasné pevné lidské bratrství, žije se tolika lidem hůře, smutněji, bolestněji.

Pro legionáře nebyly ideje jen obyčejnými slovy, vnímali je s náležitou úctou, jiní spíše srdcem nebo rozumem. Bohužel dnes jsou to pro většinu lidí jen slova bez obsahu.

Proto je třeba ctít odvážně odkaz idejí legií a legionářů i v současnosti, aby nikdo nikdy nemohl říci, že jsme – na rozdíl od svých hrdinných předků – v době plíživého ohrožení národa – proseděli čas u babských televizních seriálů!

Poznámka (Ad rem)

Země Dohody v průběhu 1. světové války mobilizovaly celkem 42,2 milionu mužů. Z tohoto počtu 5,14 milionu vojáků padlo a 12,7 milionu bylo zraněno. Zajatých a nezvěstných v zemích Dohody bylo 4,1 milionu vojáků. Ve ztrátách zde nejsou vyčísleny civilní oběti a padlí vojáci, kteří nebyli ze zemí Dohody (hlad či nemoci v zemích mimo válčící strany, vyvražďování v Arménii, boje v Alžíru, ztráty různých národností ve francouzské cizinecké legii atd.).

Ústřední mocnosti zmobilizovaly celkem 22,85 milionu mužů, z tohoto počtu padlo 3,4 milionu a zraněno bylo 8,4 milionu vojáků. Zajatých a nezvěstných bylo 3,6 milionu mužů. **Z českých zemí bylo odvedeno 1,4 milionu vojáků a do konce války z nich padlo více než 200 tisíc mužů. Češi tvořili asi 15 % rakouské armády.**

Výsledkem 1. světové války byl mj. zánik čtyř monarchií – ruské, rakousko-uherské, německé a turecké.

Literatura:

Filip, J.: Stručné dějiny Československé obce legionářské. ČsOL, Praha 2015

Kux, J.: Internační tábor Svatobořice. Magistrát města Brna, Obecní úřad Svatobořice, Brno 1995

Boček, J.: Legionáři v Luži, Bělé, Brdě, Dobrkově, Dolech, Domanicích, Košumberku, Rabouni, Radimi, Srbcích, Voleticích a Zdislavi. Město Luže, Luže 2017

Kočí, B.: Malý slovník naučný, I. díl. Nakladatel B. Kočí v Praze I, Praha 1925

Kvaček, R.: První světová válka a česká otázka. Triton, Praha 2003

Kalina, A.: Krví a železem dobyto československé samostatnosti. Svatopluk, Praha 1938

Sitta, J.: Ideje legií pro 21. století. In: Sborník konference ČsOL, Praha 2013

Beneš, E.: Světová válka a naše revoluce, 2. díl. Orbis Čin, Praha 1929, s. 125

Doubková, M.: Politická situace v Rusku a význam legií pro vznik samostatného Československa

<http://www.Karel.Vasatko.cz>

Cestou k osvobození (obrazy a vzpomínky 1848–1918). Vydáno péčí Ústředního svazu čsl. rotmistrů z povolání, Praha 1924

(JUDr. Jan Kux je právník, historik, publicista a spisovatel.)

Československo jako součást slovanského světa

Jan Minář

Připomínáme si sté výročí vzniku samostatného státu Čechů a Slováků – Československé republiky. Společný stát našich vzájemně nejbližších národů byl společným též na začátku našich dějin jako Velkomoravská říše před tisícem let. Před sto lety – v roce 1918 – se Češi osvobodili od germanizujícího útlaku Rakousko-Uherska a Slováci od skoro tisícileté maďarské nadvlády. Náš stát nám nebyl darován, byl s obětmi vybojován osmdesátitisícovou dobrovolnickou armádou legionářů a domácím a zahraničním politickým odbojem.

Československo bylo po dvaceti letech rozbito zradou západních spojenců v Mnichově. Obnoveno bylo za cenu 360 000 vlastenců zavražděných německými okupanty a 40 milionů Slovanů padlých v dosud nejhrůznější 2. světové válce.

Slované, jichž je více než 300 milionů, zauímají významné místo v Evropě a ve světě. Jsou rodinou vzájemně nejbližších evropských národů, mluvících před pouhým tisícem let stejným jazykem a dodnes si svými jazyky rozumějících. Slované závažně ovlivnili dějiny Evropy a světa. Z původních tisíciletých sídel v severovýchodní Evropě osídlili rozsáhlá území střední, jižní a východní Evropy, uvolněná stěhováním národů v prvních staletích našeho letopočtu, a v 9. a 10. století vytvořili silné státy s vlastní kulturou založenou na zemědělství. Slovanská civilizace dávala za různých historických okolností přednost zájmu společenství a jeho obraně, a to na rozdíl od Západní Evropy, jejíž civilizace se vyznačovala individualismem a bezohlednou rozpínavostí.

Dnešní postavení Slovanů vyplývá z jejich dějinné zkušenosti. Západní Slované – Polabané, Lužičtí Srbové, Češi, Slováci a Poláci – se po tisíc let bránili německému tlaku na východ, tedy dobyvačnému „Drang nach Osten“. Těmto útokům podlehli Polabští Slované a z větší části Lužičtí Srbové, v 8. a 9. století vystavení útokům německé Franské říše Karla zvaného Veliký, bezohledného vraha, nyní uctívaného Evropskou unií, a jeho nástupců.

Ostatní západní Slované vytvořili státy a ubránili svou zemi a jazyk v několik staletí trvajících obranných válkách. Významnou duchovní posilou Slovanů bylo mírové přinesení východního křesťanství slovanským jazykem Konstantinem a Metodějem

v 9. století do Velkomoravské říše a jejich žáky jižním Slovanům. Naopak šíření křesťanství ze západu bylo záminkou Němců k útokům na Slovany.

Symbolické je, že první písemná zpráva o státě západních Slovanů uvádí, že v roce 631 slovanský kníže Sámó porazil německého krále Dagoberta u hradiska Vogastisburg, patrně u slovanské Tuháně v západních Čechách. Vpád vojsk zmíněného Karla Velikého do Čech v roce 812 skončil též neúspěšně. Tyto útoky proti Slovanům se opakovaly i v následujících staletích. Německý útok na Polsko v roce 1410 skončil u hradu Grünwaldu, pevnosti řádu německých rytířů, vítěznou bitvou spojených Slovanů – Poláků, Čechů a Bělorusů. Porážka křižáckých vojsk husity v několika velkých bitvách zachránila český národ před vyhubením.

Dvě světové války vyvolané ve 20. století německou agresí proti všem Slovanům s cílem vyhubit je a zmocnit se jejich zemí skončily též porážkou tohoto zločinného staletého úsilí.

Východní Slované tisíc let odráželi nájezdy kočovníků z Asie, chráníce před nimi západní Evropu, která se mohla rozvíjet jen díky této ochraně.

Jižní Slované se 500 let bránili náporu turecké Osmanské říše. Po neúspěšné bitvě na Kosově poli roku 1389 následovala řada bitev Jihoslovanů a Bulharů proti Turkům až do konečné porážky Turků spojenými bulharskými a ruskými vojsky roku 1877. V 16. století pronikli Turci z Balkánu až do Střední Evropy, kde byli zastaveni v bitvě u Vídně v roce 1683 hlavně úsilím vojsk Poláků a Čechů.

Tento stálý boj na obranu svých rodin, národů a vlasti zásadně ovlivnil rozhodující vlastnosti Slovanů – pevné rodinné vztahy, vzájemnou pomoc, vlastenectví a hrdinství do sebeobětování. Tyto vlastnosti umožnily přežití a harmonický rozvoj slovanských národů. V posledních dvou stoletích umožnila vzájemná pomoc Slovanům osvobodit se od cizí nadvlády a vytvořit si samostatné státy.

Dnes stojí lidstvo na dějinné křižovatce. Buď dojde k mírové spolupráci všech národů, nebo zhoubný válečný střet přivede nejen zánik lidstva, ale vůbec života na zemi.

Globální mezinárodní kapitál usiluje o tzv. „Nový světový řád“ předpokládající zničení národů a jejich národních států, smíšení ras a národů do masy nikam nepatřících jedinců, bez kořenů a morálky, ovládaných zločinnou „elitou“. K takovým koncům došly individualistické západní civilizace – románská s počátkem ve starověkém římském impériu, germánská s ideou „tažení na východ“ a anglosaská s tradicí kolonialismu, vyhubení původních obyvatel Ameriky a dobovačných válek. Plánům globalistů v současné době pomáhá krutá středověká ideologie – fanatický islám.

Východiskem ze současného nebezpečného vývoje by pro světové společenství mohla být slovanská civilizace, kolektivní, neutlačující jiné národy. V dobách dějinných zkoušek byl významnou oporou Slovanům cit vzájemné blízkosti a bratrství, projevující se nezištnou pomocí. Z ekonomického hlediska je nadějná myšlenka slovanského socialismu, bez chyb prvního pokusu o spravedlivé uspořádání společnosti.

Stého výročí vzniku Československa vzpomínáme v době, kdy byl náš společný stát podruhé rozbit, bez souhlasu občanů v referendu, a to politiky, kteří k tomu nebyli oprávněni. Německo se sjednotilo a snaží se ovládat Evropu, slovanské státy byly rozděleny, nám vždy přátelská Jugoslávie rozbita zločinnou válkou. Stále platí starořímské „cui prodest“ (komu to prospívá) a „divide et impera“ (rozděl a panuj).

Pro Slovany a jejich místo ve světě by byla vhodným řešením úzká spolupráce nezávislých slovanských států. Současná globálně imperialistická integrace – Evropská unie – rozděluje Slovany, je jim nepřátelská a směřuje k novodobému otrokářství „Nového světového řádu“. V zemích vtažených do EU stoupá nespokojenost občanů, směřující k rozpadu tohoto nerovnoprávného společenství. V příznivějších podmínkách by bylo možno uvažovat o spravedlivějších vztazích mezi státy a ve společnosti.

Je nutno uvědoměným a činným vlastenectvím upevňovat své státy, přátelství a spolupráci mezi nimi. Účinně podporovat normální rodiny a rodinné vztahy, porodnost, ochranu života i před narozením, víru v dobro a mravní výchovu, zvláště mládeže. Vlastenectví je spojeno se snahou o sociálně spravedlivou společnost. Úkolem Slovanů do budoucnosti je zachovat skutečně lidskou společnost na celém světě svým příkladem vycházejícím z duchovního dědictví – tradice slavné minulosti.

(Doc. RNDr. Jan Minář, DrSc., je předseda Slovanského výboru České republiky, místopředseda Mezinárodní slovanské rady a člen předsednictva Česko-Slovenského výboru.)

Idea nové Evropy v Masarykově politickém myšlení do roku 1918

Marie Neudorfllová Lachmanová

Svůj esej musím začít v poněkud širokém kontextu zmínkou o dlouhodobějším trendu přístupů k historii, které atomizují historickou realitu, soustřeďují se na nepodstatné, soukromé, pikantní, znevažují národní historii, zvláště pozitivní, ignorují demokrati-zační a sociální aspekty historie a ignorují potřebu syntetických pohledů na historii v důležitých souvislostech, hledání důležitých příčin a důsledků jevů. Tyto zúžené přístupy ignorují osvěcenské, vědecké základy historiografie, odkrývání důležitých zna-lostí užitečných pro úroveň lidí, společnosti, z nichž je možné se poučit ve prospěch rozvíjení sebeznalosti, kulturní i morální úrovně lidí, pozitivního směřování ve pro-spěch rozvoje demokracie.

Trend spojený s hrubým zkreslováním historie, dokonce se lžemi, je obecněj-ší v západní civilizaci, opouštějící osvěcenské kořeny, ze kterých historiografie jako věda vzešla a proniká do akademického světa pod tlakem a ve prospěch globalizač-ních a neoliberálních sil, nadnárodních korporací, konzervativních sil a nedemokra-tických sil obecně.¹ Ne že by to bylo úplně něco nového, nové je to, s jakou silou tento trend dopadá na studenty, školy, veřejnost, v důsledku usměrňování „shora“, v důsledku financování a nezodpovědnosti médií. V důsledku těchto tlaků sílí trend zpochybňovat rozumnost vytvoření svobodného demokratického Československa v roce 1918, jakoby Rakousko-Uhersko byl životaschopný celek schopný moderniza-ce a spravedlnosti.

Výsledkem je hlavně oslabování identity a integrity národů, chaos ve znalostech i v myšlení, což je pravděpodobně momentální hlavní cíl nositelů těchto protivědec-kých, protinárodních a protidemokratických tlaků – aby lidé nerozuměli světu, ve kte-

¹ Mladým historikům se v tomto ohledu dostalo nečekaného poučení na 11. sjezdu českých historiků v Olo-mouci v září r. 2017. Americká historička Lynn Hunt ze Stanfordské university ve své důkladné zahajovací anglické přednášce rozebrala příčiny a důsledky překrucování dějin a vyložených lží, a to nejen v populari-zující, ale i v odborné literatuře. Jako nejnebezpečnější aspekt situace vytyčila tlaky na podceňování a pře-zírání důležitosti národní historie, bez jejíž znalosti a relevantního poučení není možné rozvíjet ani funkční společnost, ani demokracii. Podobné myšlenky Masaryk hlásal již před více než stoletím.

rém žijí, aby byli manipulovatelní, aby si nemohli vyvinout pocit sdílených hodnot důležitých pro kvalitu a stabilitu života, pocit sounáležitosti a zodpovědnosti za sebe, svůj národ a jeho úroveň. Jinými slovy jsou podemílány hodnoty, které jsou nezbytné pro fungování demokracie, zvláště politické. Ale demokracie je jediný systém, který bere ohled na úroveň většiny lidí i celku, národa, a ne na úkor slabších. Demokracie stojí na humanitních základech a má jen málo společného s neoliberalismem, korporativismem či globalismem, jejichž podstata je hrubě materialistická, individualistická, orientovaná na zisk na úkor spravedlnosti, zvláště sociální, podceňuje důležitost kulturních hodnot, etiku, historickou dimenzi a respekt pro existenci národních entit a pro politiku jako efektivně veřejnou záležitost.

Ne že by to bylo úplně něco nového, již v 19. století vznikaly nebo pokračovaly pohledy na historii, které podemílaly její široké osvícenské základy a účelově je zužovaly, například pozitivismus, marxismus, ale i starší konzervatismus, spojený s katolicismem a monarchismem. V jejich podtextu není zájem o obecné dobro, o demokratizaci, ale jde o zájmy dílčí, skupinové, menšinové, stavovské, mocenské. Demokracie se však neobejde bez konceptu většiny spojené znalostmi užitečných společností, včetně historie, spojených s veřejným a sociálním zájmem, politickou a kulturní úrovní. Jedině tyto demokratizační hodnoty a přístupy jsou zárukou úrovně všech lidí, národů a v zájmu spravedlnosti a obecného pokroku.

Mezi inteligencí v 19. století začal postupně převažovat intelektuální proud, který přijal humanitní, demokratizační a demokratické přístupy s vědomím, že nadání a pozitivní potenciál lidí nižších vrstev zůstával nerozvinut, zanedbán vinou mocenských, politických i církevních poměrů. Bylo důležité, že tento demokratizační směr se stával atraktivní jak pro zanedbané nižší vrstvy, které tvořily velkou většinu každého národa, tak pro národy žijící v područí větších, silnějších a expanzivních národů, které snad opravdu věřily ve svou superioritu a svou velikost vnímaly jako znak svých výjimečných schopností a práva na expanzi.

Osvícenské ideály rovnosti, spravedlnosti a práv záměrně zvedaly poníženou důstojnost, sebevědomí i naději nižších vrstev na zlepšení podmínek svého života. Už ne vůle boží, fatalismus, rozdělení společnosti na čtyři stavy, v nichž nerovnoprávné nižší stavy byly prostředkem k privilegiím a luxusu stavům nejvyšším, ale ideály rovnosti a spravedlnosti a individuální a kolektivní iniciativy začaly převažovat v myslích lidí, které katolická církev nebyla už sto plně ovládat. Byly to tlaky zdola, které – přes velké oběti – dokázaly dobývat svobodu pro všechny. Ideály, které je vedly, nazval filozof J. G. Herder „humanitními“ a tento pojem se obecně ujal. Byl přijat i řadou českých myslitelů.

Je však nutné zdůraznit, že bez účasti a odvahy značné části inteligence, často mocensky pronásledované, by demokratizační proud, plný nových hodnot, idejí, cílů a inspirace, měl málo nadějí na úspěch. Bez této inteligence, která soucítila se stavem

ponížených a věřila v jeho pozitivní potenciál, věřila v ideu rovnosti a spravedlnosti jak pro jednotlivce tak pro národy, by se nikdy nemohly rozvinout efektivní tlaky na změny poměrů, na pozvednutí nižších vrstev i národů k důstojnější a vlivnější pozici. Bez intelektuálního vedení by všechny revoluce, vzpoury nevedly ke změnám systému, ale jen ke krvavým koncům. Ideové, intelektuální a sociální pozitivní směřování mělo postupně větší či menší výsledky téměř ve všech zemích západní kultury. V podstatě to je unikátní jev v lidské historii.

Osvícenci od 17. století hledali principy, které by přispěly ke spravedlivější organizaci lidské společnosti a do začátku 19. století se dopracovali určitých reálných humanitních zásad, zčásti vycházejících z reformačního myšlení s jeho důrazem na původní křesťanské principy, jako byla idea rovnosti, spravedlnosti, ale postupně rozšiřovaných o práva lidí a požadavek účasti veřejnosti v politice. Velká francouzská revoluce, přes všechno strašlivé násilí, tento proces urychlila a upevnila. Strach vyšších vrstev z hněvu vrstev nižších měl dlouhodobý dopad na jejich přístupy a krotil do určité míry jejich obvyklé násilné reakce proti demokratizačním tlakům. Vyšší vrstvy se však snažily oslabovat význam a dopady osvícenství nejrozličnějším způsobem – církvemi, pokříváním liberalismu, konzervatismem, později různými módními myšlenkovými trendy. Reakcí byl vznik různých levicově radikálních proudů. 19. století bylo do značné míry složitým a konfliktním uskutečňováním osvícenských demokratizačních myšlenek v praxi, v jehož kontextu zvláště konzervativní síly začaly označovat úsilí o emancipaci nesvobodných národů nacionalismem v negativním smyslu, později dokonce začaly označovat existence národů za příčinu válek, ač příčinou válek je obvykle neschopnost mocenských vrstev řešit hluboké, naakumulované problémy sociální a finanční. O význam pojmu „nacionalismus“ se vedou dlouhodobé diskuze. Mocenské vrstvy se hlavně snažily zabránit tomu, aby veřejnost měla potřebnou možnost kontroly nad jejich politikou. Otázka modernizace a odcírkevnění škol byla v tomto kontextu zásadní, i za existence demokracie jedině dobře vzdělaná, informovaná veřejnost mohla efektivně kontrolovat mocenskou vrstvu.

Přední čeští a slovenští obrozenci, včetně Jána Kollára, Františka Palackého, Pavla J. Šafaříka, Karla Havlíčka, a později T. G. Masaryka, přijali humanitní, demokratizační principy jako základ svého myšlení a svého úsilí pro pozvednutí sebeznalosti, sebedůvěry a pozitivní iniciativy ve prospěch celkové úrovně českého a slovenského národa. Každý však měl své specifické podmínky existence, které bylo třeba brát v úvahu.² V pozadí byla i rozšířená víra, že humanitní a demokratizační proud bude v Evropě sílit a dá možnost menším národům k rovnoprávnému

² Proces národního uvědomování a kulturního rozvoje českého národa v době národního obrození je zachycen v řadě prací. Uvedu dvě nejnovější dobré práce, v nichž jsou odkazy na další relevantní literaturu: Hroch, M.: Na prahu národní existence. Touha a skutečnost. Praha 1999; Hroch, M.: V národním zájmu. Praha 1999.

postavení s velkými ve smyslu, že nebudou předmětem jejich expanze a vykořisťování. Zároveň však bylo potřeba, aby menší národy, navzdory podmínkám a útla-ku, vyvíjely více iniciativy ve prospěch své úrovně. Přední obrozenci do jejich duší a srdcí zasévali víru i inspiraci, že to je v jejich silách. Zpočátku šlo hlavně o udržení a rozvinutí mateřských jazyků, bez nichž vzdělání národa a pokrok v širokém smyslu nebyly a nejsou možné. Menší národy ve střední Evropě měly vlastně velké štěstí, že si vládnoucí německé vrstvy v Rakousku neuvědomovaly plně sílu kulturního úsilí zdola.

S rostoucím vlivem ideologie liberalismu a marxismu se však od poslední třetiny 19. století začala šířit víra, že ekonomický a politický liberalismus zajistí dostatek svobody a prostředků, aby menší utlačené národy měly dostatek příležitostí otázku své úrovně a rovnoprávného postavení vyřešit politicky. Vlivem liberálních politiků český národ začal ustupovat od své široké kulturní a politicko vzdělávací práce pro úroveň národa. Zároveň začaly mít vliv různé modernistické trendy, vycházející příliš z liberálního a individualistického základu. Zdůrazňovaný individualismus ve všech, i dekadentních formách, kulturně a morálně podemílaly u mladých lidí pocit sounáležitosti s národem, což byla nutná podmínka pro další demokratizaci společnosti. Existence českého národa se začala brát jako samozřejmá.³ Masaryk tento vývoj sledoval a začal na něj velmi kriticky reagovat od konce 80. let 19. století.⁴

Přijetí osvícenských liberálních a demokratizačních idejí a ideálů Masarykovi nezastínilo důležitý poznatek, že každý národ měl specifické podmínky, specifické zkušenosti, specifickou úroveň, specifické potřeby, z čehož bylo nutné vycházet. Masaryk věnoval intenzivní úsilí tomu, aby porozuměl nejen soudobým podmínkám existence jak českého národa, tak celé habsburské říše a částečně i Evropy. Ve svém přístupu k českému i slovenskému národu vycházel z důkladně nabytých znalostí.

Vzhledem k rostoucímu vlivu zjednodušeného a materialistického liberalistického vnímání reality i pokroku začal vědomě navazovat na obrozeneckou orientaci zdůrazňující vzdělání, mravní a politickou dospělost, sebeznalost, včetně historické. Čeští a slovenští obrozenci kladli svou práci v tomto ohledu velmi solidní hodnotové a ideové základy demokratizačního procesu, a to i pro iniciativu veřejnosti, samozřejmě vždy podmíněnou politickými poměry. Nechávali po sobě v obou národech významnou stopu, která byla různě rozvíjena, v českém případě hlavně s důrazem na vzdělání veřejnosti, včetně politického (Havlíček), na rozvoj škol. Chudý český ná-

³ Nejjasněji víru v liberalismus jako záruku pozitivního vývoje českého národa formuloval Masarykův kolega, realista Josef Kaizl. Na rozdíl od Masaryka existenci českého národa bral jako samozřejmou. Kaizl, J.: České myšlenky. Praha 1895. O několik let později uznal, že ne on, ale Masaryk měl pravdu.

⁴ První kritický článek k nebezpečným dopadům liberalismu a řady módních trendů Masaryk uveřejnil již v r. 1889: Masaryk, T. G.: O úkolech českého studentstva. In: Časopis českého studentstva, I, 1889, č. 2. O několik let později Masaryk shrnul své relevantní názory v publikaci Naše nynější krize. Praha 1895. Zmíněný článek byl zařazen jako poslední kapitola.

rod nelitoval peněz na tyto účely, neboť přes veliké daně, které platil, se musel téměř ve všem spoléhat sám na sebe. A dobré vzdělání a snadný přístup k němu, a to i pro ženy, byly nezastupitelným základem pro rozvíjení úrovně národa, pro demokratizaci i demokracii. Jak již bylo zmíněno, vlivem liberalismu začalo toto kulturní vzepětí od konce 70. let polevovat, politikové, ale i část inteligence, začali příliš spoléhat na liberalismus jako na tvůrce bohatství a dostatečné svobody pro budoucí vývoj. V ohledu filozofických základů je liberalistická filozofie téměř stejně materialistická jako marxistická.⁵

Masaryk uznával unikátní výsledky českého národního obrození a v zájmu demokratizačního vývoje považoval za nutné plně se k jeho kulturní a ideové orientaci vrátit. Uznával úsilí a úspěch národa v budování školství vlastními silami, v rozvíjení hodnotné kultury, literatury, hudby, divadel, ale hlavně v šíření humanitního a sociálního myšlení. Na rozdíl od konzervativců, považoval nižší, ne vlastní vinou zanedbané vrstvy za důležitou součást národa. A v tomto ohledu viděl velkou potřebu věnovat pozornost mladé inteligenci. Jak již bylo zmíněno, příliš podléhala „módním trendům“, zvláště liberalistickému individualismu, včetně myšlenky volné lásky, která v praxi nechávala devastující následky na zdraví mladých lidí a na manželských vztazích. Zároveň ideologie liberalismu a nezodpovědný způsob života odvracel mladé lidi od zodpovědného přístupu k veřejným záležitostem, potřebám národa. Masaryk usiloval o to, aby zvláště studenti vnímali své vzdělání nejen jako cestu do vyšší společenské vrstvy a k finančně příznivější situaci, ale také jako službu společnosti, službu národu. Nejen liberalismus a nevzdělaný katolicismus, ale i materialistický marxismus, viděl jako nebezpečné pro rozvoj demokracie, pro důstojnou existenci menších národů, zvláště nesamostatných, neboť jen úsilí o demokratizaci bylo spojeno s rozvíjením podmínek pro politickou demokracii ve prospěch úrovně většiny lidí i celku, a ne na úkor slabších.

Neméně závažná byla skutečnost, že jak veřejnost, tak mladá inteligence neznaly historii českého národa,⁶ aspekt, který již někteří osvícenci považovali za téměř nejdůležitější rys národní identity, podmínku národní integrity a nutnou podmínku demokratizace společnosti a směřování k demokracii. Vědecký přístup k historii se rozvíjel

⁵ Kritiku marxismu jako nedostatečného pro spravedlnost a demokracii Masaryk vyložil v díle *Otázka sociální. Základy marxismu filosofické a sociologické*. Díl 1–2. Praha 2000. (1. vyd. Praha 1898).

⁶ Masaryk dokázal, že řada významných obrozenců znala spisy hlavních osobností české reformace a byla jimi do značné míry ovlivněna, hlavně ve smyslu schopností českého národa pozvednout se ze svého útluaku pomocí znalostí a inspirace, vlastních sil. Ale v důsledku absolutistických poměrů byla možnost vracet se k české reformaci na školách a na univerzitě až do 80. let 19. století nulová. Jeden z prvních pedagogů, který nabádal české studenty na Univerzitě Karlově již začátkem 20. let 19. století, aby se zajímali o „slavnou historii svého národa“, byl Bernard Bolzano, jezuita se silným sociálním cítěním, který těžce nesl, že němečtí studenti českými pohrdali. Za své názory byl postižen zákazem přednášet. Kromě některých přednášek se na UK až do založení české univerzity v r. 1882 vyučovalo v němčině. Z morálního, sociálního a národnostního hlediska je velmi poučný spis: Bolzano, B.: *Exhorty*. Praha 2006.

teprve od osvícenství v ostrém konfliktu s katolickou církví, která ještě v 19. století potlačovala vědecké poznání a snažila se mít co největší vliv na školách i na lidi. I v tomto ohledu se Masaryk jako poslanec proti církvi velmi angažoval.⁷

Masaryk měl s církví konflikty od mládí, ale stávaly se stále vážnějšími.⁸ Ukazují na nečisté metody, kterých byli klerikálové schopni k potlačování pravdy a rozdílných názorů. A ukazují také na to, jak se katolická církev bála demokratizačního procesu nižších vrstev vzděláváním, znalostmi, jak pokrývovala příčiny problémů na školách pro svůj účel opět je ovládnout. A tomuto aspektu se Masaryk intenzivně kriticky věnoval, protože věděl, že na snadném přístupu ke kvalitnímu vzdělání závisí nejen rozvoj demokracie, ale i důstojná existence českého národa. Toto demokratizační úsilí v konfliktech s konzervatismem církevním i aristokratickým, v té či oné míře, bylo obecným jevem ve většině evropských zemí, což dávalo naději, že časem demokratické přístupy a demokratický politický systém převáží víceméně trvale nad nedemokratickými. To byla představa dlouhé řady myslitelů od konce 18. století, včetně našich nejvýznamnějších – F. Palackého, K. Havlíčka a T. G. Masaryka. Na rozdíl od ostatních středoevropských národů však jejich příprava, obrazně řečeno, na „Novou Evropu“, demokratickou Evropu, byla mnohem intenzivnější, spojená i se znalostí historie, s inspirací mající kořeny až v české reformaci a jejích hlavních osobnostech, což mělo významné důsledky. Také politické vzdělávání v práci Karla Havlíčka zakořenilo v českém národě, Masaryk považoval jeho názory za stále aktuální, za školu demokratického a liberálního vzdělávání, za školu poctivé politiky.⁹

Masaryk si byl vědom důležitosti spojení historických zkušeností se současností i budoucím směřováním, a to i v ideové, filozofické oblasti. K demokratizačním hodnotám a způsobu myšlení přispíval články, přednáškami, parlamentními projevy, přispíval intenzivněji než ostatní čeští poslanci a publicisté. V 90. letech přispěl také podstatně k prohloubení historického vědomí českého národa několika publikacemi, které jsou aktuální a důležité i v současnosti. Nejdůležitější a stále aktuální je Česká

⁷ T. G. Masaryk pronesl jako poslanec v říšské radě několik věcných projevů na obranu sekulárního školství. (v prvním období: 30. 6. 1891; 30. 10. 1891; 6. 7. 1892; nejvýznamnější byl 30. 1. 1893; v druhém období: nejvýznamnější 3. 12. 1907; 4. 12. 1907). Všechny Masarykovy parlamentní projevy byly vydány v Masarykově ústavu AV ČR ve dvou svazcích: Masaryk, T. G.: Parlamentní projevy 1891–1893. Praha 2001; Masaryk, T. G.: Parlamentní projevy 1907–1914. Praha 2002.

⁸ Masaryk ve své kritice katolické církvi vytýkal její materialismus, že opustila původní křesťanské učení, její násilí vůči kritikům a jinověrcům a vůči vědě. Zároveň však obhajoval původní křesťanské učení, dokonce argumentoval tím, že „nic lepšího nemáme“. Na rozdíl od katolické církve, a v souladu s původním učením, však jako věřící člověk spojoval víru s mravností. Jeho největší konflikt s církví se týkal školství a výuky náboženství. Masaryka žalovalo 308 katechetů pro urážku na cti a pro rušení náboženství na školách. Masaryk byl ve velkém nebezpečí, že ztratí profesuru a místo a byl připraven se odstěhovat do Ameriky. Celý proces je popsán v knize Polák, S.: Za ideálem a Pravdou, 4, s. 175–188. Práce vztahující se k náboženství jsou: Masaryk, T. G.: Moderní člověk a náboženství. Praha 2000 (1. vyd. časopisecké 1896–1898); Masaryk, T. G.: Z bojů o náboženství a texty z let 1904–1906. Praha 2014.

⁹ Masaryk, T. G.: Karel Havlíček. Snahy a tužby politického probuzení. Praha 1896. (1. vyd. 1896). Kniha je stále aktuální.

otázka. Snahy a tužby národního obrození (1895).¹⁰ V ní Masaryk rozebral katolickou a habsburskou mocí záměrně potlačené pozitivní aspekty české historie jako české národní obrození a českou reformaci. Dokonce nazval tato období „slavnou českou historií“ a myslel tím hlavně skutečnost, že v těchto obdobích český národ vyvinul iniciativu ke svému mravnímu a kulturnímu vzepětí, které bylo významné i evropsky, civilizačně. Pokud jde o reformaci, byl schopen její výdobytky bránit i železem. Pokud jde o národní obrození, dospěl díky svým osvíceným vůdcům až k požadavku obnovy své státnosti v rámci habsburské říše, v němž české historické státní právo¹¹ hrálo primární roli. A jeho význam se téměř pravidelně vracel až do roku 1918. Český národ byl i dobře politicky informován a svými politiky, poslanci, zvláště Masarykem, vychováván demokraticky. Většina jejich projevů, a to veřejných, se publikovala v tisku. Vládou celkem pravidelně vyhlášené výjimečné stavy jen posilovaly touhu lidí vymanit se z nedůstojných poměrů habsburské říše. Tyto zkušenosti většině menších slovanských národů ve střední Evropě chyběly, což mělo tragické následky v jejich ústupu od demokracie od konce 20. let 20. století. Fatální a tragický byl pro Evropu vývoj v Německu, v němž obyvatelstvo přijímalo jeho expanzivní tradici a soudobou tendenci jako oprávněnou, podobně jako ideu, že Němci jsou rasově nadřazení, a to nejen Slovanům, a mají právo vládnout ostatním.

Pro zahraniční podporu myšlenky vytvoření demokratického svobodného Československa byly důležité i některé aspekty Masarykova vystupování před r. 1914. Například Masarykovy projevy v říšské radě, které měly ohlas v zahraničí (hilsneriáda, obrana bosenských Srbů odsouzených k smrti r. 1908, publikace v zahraničním tisku atd.). Masaryk se jako demokrat stával v zahraničí známým, získal si řadu přátel. Tím se podmínky pro jeho exilovou činnost, pro úsilí obnovy české státnosti, svobodného, demokratického Československa, stávaly příznivější. Podobně důležité byly československé legie – zhruba stotisícové vojsko českých a slovenských dobrovolníků bojující proti Německu a Rakousko-Uhersku, ochotné položit životy za vlastně do té doby neexistující stát. Samozřejmě bez M. R. Štefánika a E. Beneše a řady dalších oddaných spolupracovníků by se dílo nikdy nemohlo podařit. Neméně důležitý byl domácí odboj, o kterém byl Masaryk v zahraničí dobře informován a mohl informovat i Západ. Důležité bylo také, že dohodové státy, které měly většinou reputaci vyspělejších demokracií ve srovnání se střední Evropou, neměly zájem na rozpínavosti Německa a postupně byly nakloněny nové organizaci střední Evropy menších demokratických, většinou slovanských států.

¹⁰ Masarykovy hlavní a dosud aktuální knihy vztahující se k české historii jsou: Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození. Praha 1895; Naše nynější krize. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových. Praha 1895. Souborně: Česká otázka. Naše nynější krize. Jan Hus. Praha 2000.

¹¹ Řada českých osobností, včetně T. G. Masaryka a K. Kramáře, se v 80. a 90. letech 19. století věnovala dokazování, že i Obnovené zřízení zemské vydané r. 1627 jako následek porážky českých stavů na Bílé hoře mělo smluvní charakter a garantovalo zemím Koruny české daleko větší samostatnost v rámci habsburské říše, než bylo praktikováno rakouskou vládou.

Tento širší kontext důležitých aspektů před rokem 1918 vztahujících se k vytvoření samostatného, demokratického Československa 28. října 1918, měl ukázat, že vznik demokratického Československa měl značně hluboké hodnotové kořeny týkající se humanitních a demokratických ideálů i historie. Důležité také bylo, že se již v osvícenství (J. G. Herder) objevil názor na přirozené právo národů na svou existenci, což přijal F. Palacký a další obrozenci. Masaryk se pojmu ujal a nejen v České otázce ho obhajoval.

Jinými slovy, nebyl to jen T. G. Masaryk, Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik, kteří stáli v čele exilového úsilí za vytvoření demokratického samostatného Československa, ale do velké míry celý vývoj českého a slovenského národa od 19. století. Důležité bylo poměrně silné podhoubí demokratických ideálů a hodnot majících kořeny v osvícenství i v původním křesťanství zastoupeným hlavně reformačním učením. Obecná víra v pokrok, chápána hlavně ve zlepšování materiálních podmínek pro většinu lidí, byla v tomto kontextu velmi důležitá, ale také nebezpečná, což například Palacký, Havlíček i později Masaryk dobře chápali. Rozvíjení duchovnějších dimenzí, vzdělání, kultury, morálky, znalost historie, úsilí o politickou dospělost, idea spravedlnosti, včetně sociální, byly ve své podstatě důležitější než materiální oblast, jejíž úroveň na nich byla do značné míry závislá. Neušlo jim, že konflikt mezi nedemokratickými mocenskými vrstvami a demokraticky orientovanou většinou je v podstatě trvalého, věčného rázu. Proto se s touto skutečností musí v politickém myšlení počítat, musí se počítat s tím, že slabší vrstvy a národy budou stále ohroženy, pokud se víra v humanismus, demokratické hodnoty a principy nezakoření ve společnosti a v celé západní civilizaci hluboko, zvláště patřičným vzděláním, výchovou, charakterem politických institucí. Nová, demokraticky orientovaná Evropa byla myšlena pro všechny národy a státy, s principiálním předpokladem respektu silnějších národů vůči slabším a vzdání se myšlenky, že geografická expanze je legitimní.

Víra, že demokratizace, směřování k demokracii, bude víceméně trvalého rázu, byla silná, s podmínkou, že účast na práci bude mít v každém národě a státě inteligence, politici i veřejnost. Znalosti v sepětí s mravními principy měly sloužit především úrovni společnosti. Další podmínkou bylo obecné přijetí humanitních hodnot a principů, které by se staly podstatnou součástí školní výchovy i občanských organizací, nemluvě o politických stranách. Masaryk samozřejmě nebyl proti mezinárodnímu obchodu, i když konceptem volného obchodu se nezabýval, ale byl přesvědčen, že každý stát má být soběstačný hlavně tam, kde to bylo možné, a že se obchod nemá používat destruktivně ani k přírodě ani k lidem. Bylo nutné, aby se velké národy vzdaly expanze na úkor národů menších, slabších, neboť taková expanze vždy znamenala destrukci, zcizování bohatství slabších národů silnějšími.

Jinými slovy, jejich představa Evropy byla demokratická ve smyslu soužití rovnoprávných národů, respekt a rozumná spolupráce, schopnost rozumných kompromisů. Rozdílnou úroveň národů nebrali jako znak větších schopností velkých národů,

ale jako otázku vývoje, výsledek příznivé, nebo nepříznivé historie. Naopak, za velikostí a vyšší úrovní velkých národů a za existencí říší byla často nelítostná expanze. Skutečností také bylo, že říše se po čase rozpadaly, a národy zůstávaly. Pro specifické vlastnosti se národy staly kulturně a historicky nejintegrovanejšími celky, a tím optimální podmínkou demokracie. V národech lidé sdíleli jazyk, území, kulturu, historii, potřeby, možnost efektivní komunikace o problémech atd. Demokracie byla jediným systémem, který bral ohled na úroveň většiny jednotlivců, celku a obecného dobra.

T. G. Masaryk sledoval pozorně vývoj v českých zemích i na Slovensku od 80. let 19. století, měl souznějící přátele jak mezi českou, tak slovenskou inteligencí, a přijal demokratizační proud v Evropě jako jediný, který mohl přinést menším a nesvobodným národům střední Evropy více svobody, úrovně, důstojnosti i respektu. Z Palackého přijal jeho přesvědčení, že kdykoli jsme jako národ vítězili, bylo to duchovními a mravními prostředky.¹²

Z Palackého a Havlíčka přijal také názor, že možnost k větší svobodě podřízených nerovnoprávných národů čas od času přichází, ale národ musí být na tuto příležitost připraven, aby ji nepromarnil. Od 90. let se jeho činnost jeví jako příprava na tuto příležitost, za kterou pak považoval vypuknutí první světové války.

Máme-li to shrnout, Masaryk své přesvědčení, že demokratizace a demokracie jsou v zájmu úrovně většiny lidí i celku (národa), vědomě v praxi uplatňoval jako pedagog, vědec, publicista, interpret české historie i jako politik.

1) Jako pedagog uvedl do výuky nové metody, otevírající studentům přístup k širší škále literatury, k možnostem diskutovat problémy, k přátelským vztahům mezi pedagogem a studenty, k vědomí spojení studia se životem, s morálními principy, se zodpovědností za stav věcí veřejných. Nejcennější bylo, že učil studenty myslet a myslet v důležitých souvislostech.

2) Jako vědec dovedl rozlišovat mezi podstatným a nepodstatným z hlediska respektu k pozitivnímu duševnímu a sociálnímu potenciálu lidí i národů, z hlediska hledání a nalézání podstatné pravdy a souvislostí. To zahrnovalo i jeho unikátní odvahu důkladně kritizovat přístupy intelektuálně nečestné, sledující zájmy určitých specifických skupin, obvykle mocenských. Do této kategorie patří i jeho kritika liberalismu a marxismu i kritika sociálních poměrů.¹³ Patří do ní i jeho analýzy názorů západních filozofů a ruského myšlenkového světa.

¹² Masaryk si velmi cenil Palackého historické práce, zvláště jeho pozitivní interpretace české reformace. K jeho politické práci, zvláště ve vztahu k 60. letům, byl kritičtější, ale jeho původní politické koncepty uznával a shrnul do práce Palackého *Idea národa českého*. Praha 1898.

¹³ Bohužel, nikdo nikdy nesrovnal filozofické základy liberalismu a marxismu, které jsou ve své podstatě materialistické. Pokud jde o liberalismus, zpočátku předpokládal, že náboženství bude hrát důležitou roli ve společnosti a bude brzdou excesů. To se ale nesplnilo. Marxismus předpokládal, že slušná sociální úroveň všech povede automaticky k pozitivnímu rozvoji ve všech ostatních oblastech, což se také nestalo. Jak bylo zmíněno, Masaryk se zabýval podstatou marxismu v díle *Otázka sociální. Základy marxismu filosofické a sociologické*. I–II. Praha 2000 (1. vyd. 1898).

3) Masarykovy publicistické články se týkaly hlavně soudobých problémů. Většinou to byly reakce na názory, které považoval za „nedomyšlené“, nepravdivé (to se týkalo hlavně stoupenců katolické církve a konzervatismu obecně, včetně různých předsudků). Patří sem i jeho veřejné projevy a přednášky, uveřejněné v různých novinách a časopisech. Většina se vztahuje k nějakým aspektům veřejného života.

4) Masarykův vstup do oblasti přístupů k české historii vyplynul z jeho poznání, že nejen český národ, ale ani jeho inteligence neznají jeho dějiny, a tím jsou přístupni manipulujícím oficiálním interpretacím, včetně ponižování ze strany Němců. Přístupy ovlivněné tradičními katolickými přístupy a pozitivismem byly stále převažující, přehlížející nejen důležité příčiny a důsledky jevů, důležité souvislosti, ale podstatně pokřivující nebo ignorující ta období českých dějin, v nichž úsilí o větší svobodu, mravní úroveň, vzdělání a odpor vůči nepravdě a útlaku hrály v iniciativě většiny lidí zásadní roli. Jednalo se o českou reformaci a české národní obrození. Tato oblast Masarykova působení narážela na tvrdý odpor profesionálních historiků i klerikálů a vyvolala spory trvající dodnes, zvláště o Masarykovu „filosofii českých dějin“ a o „smysl českých dějin“.

5) Působení Masaryka jako politika bylo před r. 1914 velmi široké. Nejednalo se jen o dvě poslanecká období (1891–1893; 1907–1914), v nichž spolu s řadou dalších českých poslanců rozebírali věcně, na základě statistik, důsledků, závažné dlouhodobé problémy Rakousko-Uherska v oblasti národnostní, sociální a školské – do té doby věc nevídaná. Ale kritizoval i zahraniční politiku, zvláště důsledky čím dál větší závislosti monarchie na Německu a jeho na expanzi zaměřenou politiku. Masarykova kritika úskočné vládní politiky na Balkáně měla mezinárodní ohlas a přispěla k jeho důvěryhodnosti v exilovém úsilí za vytvoření svobodného demokratického Československa. Fascinující příběh jeho úsilí během 1. světové války v zahraničí by nikdy nebyl možný bez této systematické důkladné přípravy, kterou Masaryk vnímal jako úsilí o sebeznalost, potřebné znalosti k pokroku v širokém smyslu, snahu o zmravnění poměrů, v nichž nižší vrstvy měly jen málo možností k důstojnému životu.

Všechny aspekty Masarykovy činnosti před rokem 1914 hrály důležitou roli jak pro jeho exilovou činnost a odboj, tak i v domácím odboji. Není pochyby, že Masaryk svým působením doma před rokem 1914 přispěl k zakořenění humanitních a demokratických idejí v podstatné části české veřejnosti. To mělo dlouhodobé důsledky ve stabilnějším demokratickém charakteru Československa, než tomu bylo u ostatních střeoevropských států. Teprve Hitler a zrada západních mocností zničily tento demokratický stát. Téměř všechny tyto roviny se odrážely v jeho spise Nová Evropa, který psal roku 1918 původně pro československé legionáře v Rusku, kde pobýval osm měsíců. Chtěl jim ukázat smysl jejich boje, smysl legií pro svobodu Čechů a Slováků. Poté

spis připravil v angličtině pro americké politiky a presidenta W. Wilsona.¹⁴ Jeho hlavní argumenty se vztahovaly k požadavku rovnoprávnosti národů, potřeby respektu velkých národů k malým národům, k rozvíjení demokratických principů, k politice, která by nedovolila Německu vrátit se ke své tradiční násilné expanzivní politice. Ne vše se podařilo. Málokdo si klade otázku, co by následovalo po porážce Německa a Rakousko-Uherska, kdyby neexistovalo úsilí vytvořit nové středoevropské státy.

Z logiky věci vyplývá, že by nastal ve střední Evropě chaos, možná i občanské války, což by bylo v naprostém zájmu Německa. Jistě by nezůstalo stranou, a vzhledem k tomu, že nedošlo k jeho úplné porážce (Německo dodnes neuznává, že 1. světovou válku prohrálo), mělo by pravděpodobně dost možností se ve střední Evropě prosadit ba ji i ovládnout. Není náhoda, že to je především německý vliv, zvláště prostřednictvím odsunutých sudetských Němců, který od 80. let začal negativisticky ovlivňovat interpretace české historie a československé demokracie a vytvářet mýty, že bylo v zájmu střední Evropy zachovat Rakousko-Uhersko a že příčinou neblahého osudu od konce 30. let nebyl Hitler a inklinace Německa k expanzi, ale útlak sudetských Němců. Ti však od roku 1933 měli ve skutečnosti v Československu větší občanská, politická a kulturní práva než Němci v Německu. To, že se podařilo založit demokratické Československo i ostatní státy střední Evropy na troskách rozpadlého Rakousko-Uherska, je historicky pro Čechy, Slováky a pro národy střední Evropy nesmírně významné. Udržely si svou národní identitu, svou kulturu, svou historii. Založení Československa je svědectvím, že Češi a Slováci byli schopni vytvořit životaschopný, prosperující stát, který je nejceněnější součástí jejich pozitivních moderních dějin a tradic. Ve skutečnosti by mohl být modelem jak budovat demokratický stát z nedemokratického systému. Problémem byly, a opět jsou, nedemokratické mocenské, tentokrát globální síly, v minulosti reprezentované kolonialismem a fašismem, především fašistickým expanzivním Německem pohrdajícím menšími, zvláště slovanskými národy. V současnosti to jsou podobné síly, které pohrdají národy jako takovými, jejich historickou a kulturní zakořeněností, identitou, integritou, které však ve skutečnosti jsou a dlouho budou nezastupitelnou podmínkou pro rozvíjení demokracie a pro obecný pokrok v širokém smyslu.

(M.A. Marie Neudorfllová Lachmanová, Ph.D., *je česká historička dlouhodobě se zabývající masarykovskou tematikou.*)

¹⁴ T. G. Masaryk, *Nová Evropa. Stanovisko slovanské*. Praha 2016. Původní vydání: *The New Europe. The Slav Standpoint*. London 1918, 76 s. Práce vyšla také v němčině a v řadě dalších jazyků. V češtině vyšla teprve r. 1920. Práce je v podstatě analýzou mocenských poměrů ve střední Evropě předcházejících 1. světové válce a postavením nesvobodných národů v rámci habsburské říše. Rozebírá nebezpečí pangermanismu. Obhajuje národnostní princip i princip sebeurčení národů s ohledem na soběstačnost, a na jeho základě ideu „rozčlenění“ Rakousko-Uherska. Staví na předpokladu demokratické Evropy.

Som Čechoslovák

Michal Petrovič Slovanský

Už viac ako štvrté storočia máme dva samostatné štáty – český a slovenský. Ten česko-slovenský, ktorý vznikol pred sto rokmi, zanikol v roku 1992. Ako si teraz, sto rokov po vzniku Československa¹, máme pripomínať štát, ktorý je už jednu ľudskú generáciu minulosťou?²

Prínos vzniku Československa (ČSR) pre slovenský národ sa v súčasnosti všeobecne uznáva. Po tuhej a dlhodobej maďarizácii Slovákov v Uhorsku získalo Slovensko vznikom ČSR prvýkrát v histórii svoje hranice a významný podiel na spravovaní štátu. Za prvej ČSR (1918–1938) slovenský národ kultúrne i politicky dorástol. Napriek týmto skutočnostiam sa na ČSR vyskytujú aj v súčasnosti výrazne kritické pohľady. Niektorí kritici považujú chyby a nedostatky niekdajšieho Československa za natoľko závažné, že aj teraz – pri storočnici vzniku ČSR – nie je v Slovenskej republike dôvod na oslavu.

Výrazne kritický postoj voči Československu má dlhodobo napríklad Panslovenská únia (PanSÚ) – občianske združenie pôsobiace v Slovenskej republike. PanSÚ usporiadala 13. októbra 2018 v Bratislave konferenciu s názvom Prečo nemôže byť 28. október slovenským štátnym sviatkom. Účastníci konferencie dostali na nej i zborník prednášok (zborník s rovnakým názvom ako mala konferencia) a brožúru Skutočná tvár čechoslovakizmu vo výrokoch.

Konferenciu PanSÚ charakterizujú už uvedené publikácie PanSÚ – zborník a brožúra.

Motto zborníka: „Raison d’être štátu zriadeného 28. 10. 1918 (...) spočíval (...) v asimilácii Slovákov a vo využívaní Slovenska ako českej kolónie.“

Prvý odsek úvodu zborníka: „Prečo nemôže byť 28. október slovenským štátnym sviatkom? **Preto, lebo nebýva zvykom, aby národ oslavoval deň, keď sa jeho vlast stala cudzou kolóniou, ako svoj štátny sviatok.**“

V uvedenom duchu sa v zborníku prezentuje i slovo **Čechoslovák**: „...možno považovať názov ‚Čechoslovák‘ za symbol úsilia o podmanenie slovenského národa, pro-

¹ Píšem jednotne **Československo** – tak, ako bol zaužívaný skrátený názov štátu, v ktorom som vyrástol a prežil prevažnú väčšinu svojho života. Vedome zanedbávam (ako druhoradé), že tento štát mal niekedy názov Česko-Slovensko. Taktiež odvodené prídavné meno píšem jednotne **československý** (bez spojovníka).

² Text môjho pripomínania storočnice ČSR v zborníku je v tvare, ktorý som finalizoval v novembri 2018.

cesu, ktorý bol zameraný na odstránenie slovenskej identity a individuality.“ (Igor Uhrík: Pripojenie Slovenska k československému štátu – dobytie, anexia alebo civilizčná misia? /Citát je zo 71. strany zborníka/)³

Anton Hrnko predkladá v zborníku svoju odpoveď na názor, že slovenský národ práve vďaka existencii Česko-Slovenska dospel do štádia, keď mohol prevziať zodpovednosť za svoj osud do vlastných rúk: „Ja si však dovoľujem tvrdiť, že do tohto štádia sme dospeli síce v rámci Česko-Slovenska, ale napriek snahám či už masarykovsko-benešovskej alebo gottwaldovsko-novotnovskej českej politickej reprezentácii. Jedna sa nás snažila ‚zrušiť‘ v rámci liberálno-demokratických politických postupov, druhá tvrdými a vulgárnymi bolševickými metódami.“ (Hrnko, A.: Prečo by nemal byť 28. október štátnym sviatkom Slovenskej republiky, s. 202–203.)

Predseda PanSÚ⁴ vyjadril v zborníku aj svoje požiadavky voči Čechom: „Sú to Česi, kto by mal uznať svoje chyby a kto by sa mal Slovákom ospravedlniť a nahradiť skutočné majetkové, či nemajetkové, najmä morálne škody...“ (Janičina, M.: Nikdy nedodrжали žiadnu dohodu /citát je z 222. strany zborníka/.)⁵

Prezentovaná brožúra PanSÚ začína vetou „Čechoslovakizmus je ideológiou, o ktorú sa opierali snahy českých politikov o asimiláciu Slovákov.“ Tejto úvodnej vete zodpovedá aj výber citátov brožúry.

Zúčastnil som sa konferencie PanSÚ. Okrem prednášajúcich som si vypočul tiež diskusné príspevky. Vypočul som si aj: „Československo – najurážlivejší názov štátu v histórii ľudstva!“ i „Zabili nám Štefánika!“ Ja som sa do diskusie tiež prihlásil a slovo som dostal. Vyjadril som niektoré svoje výhrady. Predseda PanSÚ ma prerušil a zobral mi mikrofón.⁶

Uvedené citáty z jedného aktuálneho podujatia som uviedol ilustratívne; dokumentujú názory nezanedbateľnej časti slovenskej spoločnosti. S podobnými názormi, aké boli prezentované na konferencii PanSÚ, sa dlhodobo občasne stretávam. V tomto mojom príspevku nie je priestor na hlbšiu polemiku. Nelektorujem vyjadrenia ľudí z PanSÚ a im myšlienково podobných. Aj keď s nimi nesúhlasím, nevnímam ich ako

³ Rozsiahla štúdia I. Uhríka je dostupná aj na internetovej adrese <https://slovenskeslovo.sk/o-com-je-rec/1578-pripojenie-slovenska-k-ceskoslovenskemu-statu-dobytie-anexia-alebo-civilizacna-misia>.

⁴ JUDr. Milan Janičina – emeritný člen Komisie pre prípravu Ústavy SR, bývalý minister pre správu a privatizáciu národného majetku (1994).

⁵ Článok M. Janičinu je dostupný aj na internetovej adrese <https://slovenskeslovo.sk/slovensko/139-nikdy-nedodrжали-ziadnu-dohodu>.

⁶ Keď som sa od predsedníckeho stola vrátil na svoje miesto, jedna pani ku mne prišla a povedala mi, že ona by sa na čechoslovakistickú konferenciu netrepala. Z konferencie som odišiel pred jej ukončením. Pán pri dverách mi povedal, že asi v hlave nemám niečo v poriadku. Pani fajčiaca pred budovou ocenila moje vystúpenie a povedala mi, že je rada, že sa so mnou stretla. Jeden z účastníkov konferencie mi pri najbližšej príležitosti s uznaním povedal, že mal som pravdu (žiadal som: **Na základe čoho si dovoľujete tvrdiť, že „Zabili nám Štefánika!“?**).

nepriateľov, ale ako inak zmýšľajúcich. Snažím sa ich pozorne počúvať a overovať si svoje znalosti a postoje. Uznávam, že kritici Československa a jeho vedúcich činiteľov majú aj nemálo dôvodov na nespokojnosť. Odporujem ich celkovo nepriaznivému a nevďačnému vzťahu voči Československu.

Sumarizujem: **Československu a jeho vedúcim činiteľom možno vytknúť aj viaceré závažné chyby a nedostatky, avšak tie sú jednoznačne prevážené fundamentálnymi prínosmi Československa!** Hovorme nielen o chybách i „chybách“, ktoré kritici ostro odsudzujú! Oceňme kľúčové prínosy Československa pre slovenský i český národ – tie nespadli z neba a kritici často o nich takmer, alebo aj úplne mlčia!

Predkladám (v snahe vyvolať aj širšiu polemiku) niekoľko nasledujúcich myšlienok.

M. Janičina a jemu podobní rozhorčene poukazujú na chyby i krivdy, ktorých sa Česi voči Slovákom dopustili. Netvrdím, že takéto chyby i krivdy sa nevyskytli. Ale upozorňujem a zdôrazňujem, že my Slováci máme dosť podstatných dôvodov byť Čechom vďační (tieto dôvody kritici Československa často nevidia, či nechcú vidieť). Po žiadavku M. Janičinu o náhradu ním naznačených škôd spôsobených Čechmi Slovákom považujem za nenáležitú.

Príbeh môjho otca⁷ utvrdil moje pevné presvedčenie, že pred sto rokmi bol slovenský národ až bytostne ohrozený. Slovákom hrozil osud Rusínov. Mnohí, ktorí vtedy mali maďarskú školskú výchovu a dokonca už aj uhorské povedomie, až po vzniku Československa si uvedomili, že sú Slováci. Až potom začali národne žiť ako Slováci. Toto je moja vedomosť a nie len názor! A dopĺňam: Slovenské školstvo, nachádzajúce sa pred sto rokmi v úbohom stave, v podstatnej miere pozdvihli českí pedagógovia (aj moja mama).

Terajší politik a historik A. Hrnko tvrdí, že slovenský národ dospel k schopnosti prevziať zodpovednosť za svoj osud do vlastných rúk „síce v rámci Česko-Slovenska“, ale napriek nepravým snahám rozhodujúcich českých politikov. Dokázal by A. Hrnko (či niekto iný) predložiť pre slovenský národ lepší variant bez ČSR?

Uvedený dosiaľ na Slovensku pretrvávajúci výskyt výrazne kritických postojov voči Československu spôsobil, že na uctenie vzniku ČSR sa dosiaľ v Slovenskej republike (SR) neprijal trvalý štátny sviatok. Národná rada SR odhlasovala iba jednorazový štátny sviatok – 30. 10. 2018 – na pripomenutie stého výročia prijatia Deklarácie slovenského národa, ktorá 30. 10. 1918 v Turčianskom Svätom Martine ohlásila rozlukú Slovákov od Maďarov a príklon k Čechom.

Na Slovensku slovo **Čechoslovák** sa už zvyklo vnímať pejoratívne. Do nezanedbateľnej miery bolo tomu tak tiež na sklonku existencie Českej a Slovenskej Federatívnej

⁷ Príloha č. 1: Záznam diskusného príspevku Michala Petroviča Slovánskeho na konferencii **Slovenské emancipačné a štátoprávne snahy v 20. storočí / K 100. výročiu založenia Česko-Slovenskej republiky a 25. výročiu vzniku Slovenskej republiky** usporiadanej Maticou slovenskou 25.–26. októbra 2017 v Bratislave vo viacúčelovej sále Národnej rady Slovenskej republiky (pozri prvý bod diskusného príspevku).

Republiky (ČSFR). Nadväzne som napísal i stať **Čechoslovák – úctyhodné slovo**⁸. V nej som sformuloval aj výklad slova **Čechoslovák**, ktorý v súčasnosti (po zániku ČSFR) môže akceptovať aj človek narodený po roku 1992:

**Čechoslovák – človek vyznávajúci svoj kladný citový i rozumový vzťah
k Československu a k humanitne-demokratickému odkazu jeho
zakladateľov, budovateľov a obrancov.**

V zmysle uvedeného výkladu diskutovaného slova sa aj v súčasnosti o sebe vyjadrujem, že **som Čechoslovák** (a zároveň som aj Slovák). Poznamenávam, že vo svojom okolí poznám nemálo ľudí, ktorí sa o sebe vyjadrujú podobne aj v súčasnosti. Čechoslovákmi (= občanmi Československa) sme boli desiatky rokov (hoci niektorí aj s averziou k Československu). Pripomínam, že Čechoslovákmi boli aj tí, ktorí za vznik Československa bojovali s nasadením svojich životov. Už v roku 1915 mal Vestník zväzu česko-slovenských spolkov v Rusku názov **Čechoslovák**.⁹

Nedávno tu boli milióny Čechoslovákov; značná časť z nich bola významnými osobnosťami. Čechoslováci tu však žijú ešte aj teraz (posledným nebol Ivan Dérer). Uvedené môžeme ilustratívne podložiť napríklad tromi výňatkami z médií z ostatných dní:

Čechoslovák dušou i telom – tak v relácii Rádia Devín 27. 10. 2017 bol prezentovaný (i s osobitnou väzbou na Luhačovice – zrejme najčeskoslovenskejšie mesto) čelný slovenský architekt, architekt Štefánikovej mohyly na Bradle **Dušan Jurkovič**.¹⁰

Denník N uverejnil 31. 10. 2018 blog, ktorý hlása, že posledným Čechoslovákom medzi Slovákmi bol **Ivan Dérer**.¹¹

Slovenský herec a moderátor **Maroš Kramár** v Revue iDnes.cz 2. 11. 2018 na otázku „Ještě stále se považujete za Čechoslováka?“ odpovedal: „Já se za něj nepovažuju, já **absolutní Čechoslovák jsem!**“¹²

Zo svojej state **Čechoslovák – úctyhodné slovo** tu ešte pripomeniem, že Karel Kryl krátko pred smrťou povedal: „Já jsem nikdy nepřestal být Čechoslovákem.“

Nedávno (30. 8. 2016) zomrela Věra Čáslavská, hviezda československého športu a československá občianka, patriaca do panteónu najväčších československých osobností. V roku 2013 venovala Slovenskému olympijskému a športovému múzeu svoje dve zlaté olympijské medaily – po jednej z Tokia 1964 a z Mexico City 1968. Zdôvodnila to tým, že vždy reprezentovala Československo, a preto časť jej medailí patrí aj Slovensku.

⁸ Príloha č. 2.

⁹ Príloha č. 3.

¹⁰ <https://devin.rtvsk.sk/clanky/kulturny-dennik/178755/dusan-jurkovic-cechoslovak-dusou-i-telom>

¹¹ <https://dennikn.sk/blog/1278618/ivan-derer-posledny-cechoslovak-medzi-slovakmi/>

¹² https://revue.idnes.cz/maros-kramar-ceskoslovensko-brno-konzervator-tydenik-tema-rozhovor-12e-/lidicky.aspx?c=A181031_131847_lidicky_zar

Môžeme si položiť aj otázku: Dalo Československo niečo priekopnícke svetu, čím by sa zapísalo do histórie ľudstva? Moja odpoveď: Áno – obrodný proces v roku 1968 (hanebné tanky „spojencov“ nezničili navždy myšlienky „socializmu s ľudskou tvárou“).

„Národniari“ odmietajú návrhy na ustanovenie stáleho štátneho sviatku SR na počesť vzniku ČSR, ktorý si želá významná časť Slovákov. Opakovane takýto sviatok neúspešne navrhujú aj viaceré organizácie tretieho sektora. V roku 2018 zostal nevyслуšaný aj dosiaľ najprepracovanejší a personálne najpodporenejší návrh na presadenie uvedeného zámeru podaný Spoločnosťou M. R. Štefánika. Poznamenávam, že prijatie tohto návrhu by si ani nevyžiadalo kompenzačné zrušenie niektorého štátneho či cirkevného sviatku, pretože novonavrhovaný sviatok by bol pohyblivý – každú poslednú nedeľu októbra.¹³

Pre Čechoslováka sú podstatné aj humanitne-demokratické otázky. T. G. Masaryk ešte za prvej ČSR povedal: „**Problém dneška není jen hospodářský a politický, nýbrž především mravní.**“ Môžeme s poľutovaním skonštatovať, že citovaná Masarykova veta je stopercentne platná aj v súčasnosti.

Donald Trump, terajší prezident USA, dominantného štátu „nášho“ NATO i celého sveta, v rámci svojej predvolebnej kampane povedal na adresu aktuálnych washingtonských lídrov, že **hlbka ich nemorálnosti je absolútne neobmedzená.**¹⁴

Mám kresťanskú a socialistickú výchovu. Do kostola už nechodím, ale hlavné kresťanské princípy vo mne zostali. Ako osobitne aktuálne si teraz pripomínam aj princípy („Božie prikázania“). **Nepreriekeš krivého svedectva proti blížnemu svojmu! a Nepokradneš!** – napríklad pri pozeraní na videá Štefana Harabina, v súčasnosti sudcu Najvyššieho súdu SR, expredsedu Najvyššieho súdu SR, expodpredsedu vlády SR a exministra spravodlivosti SR. Napríklad video **Kiska s tromi „K“. Koristnícky úžerník. Korupčný volebný podvodník. Klamár kolosálnych rozmerov.**¹⁵ Natískajú sa otázky: Je hlava štátu, ktorého som občanom, megazloduch; alebo je vrcholový slovenský právnik a aktuálny uchádzač o prezidentský úrad (= Š. Harabin) sprostý nactiutráhač; či jedno aj druhé? V akom štáte to žijeme? V slušnom Slovensku?

Teraz iba stručne poznamenávam, že spôsob zániku ČSFR bol nekorektný. Čo sa však týka súčasných česko – slovenských, respektíve slovensko – českých vzťahov, uznávam, že sú veľmi dobré. Výbornými by (podľa mňa) boli, keby SR mala na počesť vzniku ČSR štátny sviatok a keby ČR mala 30. október ako významný deň. Snáď sa tak stane v dohľadnom čase. Chcem napomôcť k dosiahnutiu tohto cieľa.

¹³ Podrobnejšie informácie sú dostupné na e-adrese http://www.noveslovo.sk/c/Iniciativa_Spolocnosti_Milana_Rastislava_Stefanika.

¹⁴ <http://orgo-net.blogspot.sk/2016/10/trump-o-novem-svetovem-radu.html>

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Jzwlq064JoY>

V uplynulom období mám aj jeden maličký príspevok do československej kultúry: Inicioval som vznik hudobnej skladby **Československý sen**. Písomnú informáciu **Prečo a ako Československý sen**¹⁶ som rozdal v Luhačoviciach na konferencii 20. 10. 2018.

(Ing. Michal Petrovič Slovanský, Ph.D., *je občanský aktivista, předseda Česko-Slovenského výboru.*)

¹⁶ Písomná informácia je v prílohe č. 4. Videá sú dostupné na e-adrese https://www.youtube.com/channel/UC4nfg_SqUkuSPI8h4D4kGbg.

Príloha č. 1: Záznam diskusného príspevku Michala Petroviča Slovanského na konferencii Slovenské emancipačné a štátoprávne snahy v 20. storočí / K 100. výročiu založenia Česko-Slovenskej republiky a 25. výročiu vzniku Slovenskej republiky, usporiadanej Maticou slovenskou 25.–26. októbra 2017 v Bratislave vo viacúčelovej sále Národnej rady Slovenskej republiky

Záznam diskusného príspevku¹ Michala Petroviča Slovanského

na konferencii

Slovenské emancipačné a štátoprávne snahy v 20. storočí

*K 100. výročiu založenia Česko-Slovenskej republiky a 25. výročiu vzniku Slovenskej republiky
usporiadanej Maticou slovenskou 25.–26. októbra 2017 v Bratislave
vo viacúčelovej sále Národnej rady Slovenskej republiky*

Dobrý deň!

Ďakujem za slovo.

Pre krátkosť času budem podľa možností stručný.

Mám 3 body.

Prvým je orálna história – z môjho pôvodu. Nebudem sa snažiť globálne popisovať situáciu na Slovensku pred sto rokmi. To lepšie spravajú renomovaní historici. Nadvižem na citát Martina Rázusa, spomenutý tu pred chvíľou – o troch tu žijúcich národoch. Ja sa pýtam: Koľko národov tu žilo koncom prvej svetovej vojny a aké to boli? Môj otec, majúci predkov do nedohľadna samých Spišiakov, narodený 25. októbra 1906 – dnes presne pred 111 rokmi – v čase končiacej vojny bol školopovinný chlapec v Levoči. Chodil vtedy do školy, v ktorej bol maďarský vyučovací jazyk a uhorská vlastenecká výchova. Z tejto školy bol natoľko popletený, že keď sa dopyčul, že má vzniknúť Československo, nový štátny útvar so vzdorom odmietal. Odmietal chodiť do slovenskej školy. Keďže v Levoči vyučovanie v maďarčine po vzniku ČSR zrušili, z trucu potom chodil do školy s vyučovacím jazykom nemeckým. Rok to vydržal. Až po roku výuky v nemčine prešiel k slovenčine. Toto viem doložiť aj jeho vysvedčeniami. Mám doma ich originály: najprv maďarské, potom nemecké a až napokon slovenské. Pýtam sa: Bol koncom prvej svetovej vojny môj otec príslušníkom slovenského, alebo uhorského národa? Uhorské povedomie a vlastenectvo vtedy mal, slovenské nie. Pre príslušnosť k národu je potrebné jej uvedomenie si. To nadobudol až v Československu. V Prahe absolvoval vysokoškolské štúdium na Karlovej univerzite. A neskôr došlo i k tomu, že po mojom otcovi bola pomenovaná planétka, objavená českým, respektíve československým astronómom². Z českého národa bola i otcova manželka a zároveň moja mama. Tá prišla z Prahy až na východ Slovenska – pre nedostatok slovenských učiteľov. Desiatročia tu nepretržite pôsobila ako stredoškolská profesorka slovenčiny³.

Názov môjho príspevku je *Bez Československa by nebola ani súčasná SR*.

Ako druhý bod tohto príspevku sa krátko zmienim o gabčíkovskom vodnom diele. V týchto dňoch si pripomíname 25. výročie jeho spustenia do prevádzky. Toto vodné dielo by dnes Slovensko nemalo, keby sme – ako Československo – nedostali po druhej svetovej vojne rozšíre-

nie bratislavského predmostia o katastrálne územia troch obcí predtým patriacich Maďarsku (dnešné Jarovce, Rusovce a Čunovo).⁴

A napokon tretí bod môjho príspevku: Niečo o návrhu štátneho sviatku SR na počesť Československa. Sú diskusie o dátume: 28., alebo 30. október? 28. október (*Deň vzniku samostatného česko-slovenského štátu*) bol štátnym sviatkom za Československa. Po zániku federácie bol tento sviatok na Slovensku zrušený. Návrh, aby 28. október bol štátnym sviatkom SR, v Národnej rade SR už niekoľkokrát neprešiel. Vlni som bol 28. októbra v Martine – ako predseda Česko-Slovenského výboru. Tu v ten deň na svojej členskej schôdzi prijal **Klub priateľov T. G. Masaryka a M. R. Štefánika** vyhlásenie navrhujúce, aby na počesť Československa bol za štátny sviatok SR ustanovený 30. október (výročie Deklarácie slovenského národa).⁵ Existujú ešte aj iné možnosti – napríklad posledná októbrová sobota (toto riešenie by nevyžadovalo zrušiť niektorý štátny sviatok či deň pracovného pokoja).⁶

Michal Petrovič Slovanský

Poznámky:

¹ Záznam som napísal z vopred pripravenej heslovitej osnovy diskusného príspevku a podľa vlastnej pamäti – čo najúplnejšie a čo najvernejšie.

² <http://planetky.astro.cz/detail.phtml?number=3017>

³ Československo je pre mňa doposiaľ – a navždy – rodný štát. Vyrástol som v ňom, a to z rodičov oboch národov. Otec sa zbavil uhorského povedomia až v Československu a vďaka Československu. Jeho alma mater bola Karlova univerzita a neskôr profesijné úspechy dosiahol na československej úrovni. Z Česka získal i manželku, ktorá s ním vychovala štyroch priamych potomkov a učila stovky slovenských dievok a mládenčov. Z Prahy na Slovensko prišla v rámci československej vlasti.

Pojem „česko-slovenský národ“ sa používa aj v jednej z najdôležitejších listín našej histórie – v Deklarácii slovenského národa, vyhlásenej 30. októbra 1918 v Turčianskom Svätom Martine. V tomto základnom dokumente slovenského národa je okrem iného napísané, že

Národná Rada česko-slovenského národa v Uhorsku obydleného osvedčuje:

1. Slovenský národ je čiastka i rečové i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. ...

2. Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené samourčovací právo na základe úplnej neodvislosti. ...

Existujú argumenty pre hlásenie sa tak k slovenskému, ako aj k česko-slovenskému, či k československému národu. Podstatné je, aké národné povedomie má ten-ktorý človek. A národné povedomie človeka sa nemusí viazať výlučne len na jeden národ. Niektorí sa môžu cítiť byť príslušníkom československého a zároveň i slovenského národa. Vo Švajčiarsku žije koľko národov? Výraz československý národ nie je nezmysel a ani pejoratívum.

⁴ Z príležitosti sedemdesiateho výročia prevzatia nového územia československého štátu sú na internete dostupné dva články členov Matice slovenskej: http://www.noveslovo.sk/c/K_slovenskej_historii_Bratislavskeho_predmostia a http://www.noveslovo.sk/c/Slovenske_nove_uzemia

Medzinárodné postavenie Československa po II. svetovej vojne (v porovnaní s Maďarskom) je zrejmé z vyjadrenia historičky práva Kataríny Zavackej, dostupné na internete:

<http://www.pluska.sk/plus7dni/vsimli-sme-si-precedens.html>

O to, že veľmoci uznali existenciu Československa aj počas druhej svetovej vojny, sa výrazne zaslúžil E. Beneš (ktorého na Slovensku dnes niektorí preklínajú).

⁵ Tu tento blok konferencie moderujúci Ján Bobák môj diskusný príspevok prerušil, povedal mi, že nie sme na mítingu, aby som sa vrátil k veci a svoj príspevok skrátil.

⁶ Chcel som ešte dodať (a na konferencii som už nahlas nepovedal): Mám(e) aj snahu dosiahnuť, aby 30. október bol ustanovený za významný deň ČR.

Čechoslovák – úctyhodné slovo

/ Michal Petrovič Slovanský /

Mimoriadne cenným úspechom zahraničného oslobodzovacieho odboja Čechov a Slovákov počas I. svetovej vojny bola spoločná odpoveď Spojencov v januári 1917 americkému prezidentovi Wilsonovi na jeho otázku o podmienkach možného mieru. V tejto odpovedi totiž okrem iného bolo: „Oslobodenie Talianov, Slovanov, Rumunov, Čechoslovákov od cudzovlády“. Pritom slovo „Čechoslovákov“ bolo do pôvodného textu odpovede, všeobecne žiadajúceho oslobodenie Slovanov, doplnené dodatočne. Táto výslovná zmienka o Čechoch a Slovákoch, vyjadrená vlastne jednoslovným označením národného spoločenstva vtedy ešte len imaginárneho Československa, sa do odpovede Spojencov Wilsonovi dostala na Benešovo umné a úspešné naliehanie. Je povšimnutiahodné, že slovo „Čechoslovákov“ malo tu vývojovú vnútornú históriu. Boli tri návrhy: oslobodenie „Čiech“ – „českého národa“ – „Čechoslovákov“. Posledne menovaný návrh bol vybraný ako optimálny na porade Beneša, Štefánika a Osuského.¹⁾ Pod takto vybraným označením, pod názvom „Čechoslováci“, poznal svet našich v boji život nasadzujúcich predkov, ktorí dosiahli naše národné oslobodenie spod nemeckého a maďarského útlaku.

Po vzniku Československa slovo „Čechoslovák“ sa stalo pomenovaním občana tohto štátu. T. G. Masaryk to vyjadril tak, že „vláda nedělá rozdíl mezi Čechy a Slováky vlastními a mezi Čechoslováky krve německé. U nás je směrodatné občanství. Všichni občané republiky, ať Slované, Němci nebo Maďaři mají tatáž práva a tytéž povinnosti“.²⁾

Aj súčasnému Slovákov dobre padne čítať o príslušníkoch československého sveta, ktorí pod označením „Čechoslovák“ dosiahli pozoruhodné výsledky vďaka svojej cieľavedomosti, húževnatosti a schopnosti.

I dnes, z moderného Internetu, si príjemne môžeme zaspomínať pri čítaní, že „Sportovcom číslo jedna se na XV. letních olympijských hrách v Helsinkách stal Čechoslovák Emil Zátopek“.³⁾ Karel Gott, ktorý v minulom režime svojimi dvomi hlasivkami prinášal štátu devízy za štyri prosperujúce továrne, na sklonku spoločného štátu Čechov a Slovákov pri opisovaní svojich úspechov sa k označeniu „Čechoslovák“ hrdo hlásil.⁴⁾

Karel Kryl krátko pred smrťou označil za svoj domov Československo. Na pripomienku „Československo neexistuje“ odpovedal: „Pro mě existuje“. A dodal: „Chci být Čechoslovákom, protože jsem jím byl celý život“. ... Dokonca sa vyjadril aj takto: „Urází mě, že mám usilovat o to být Čechem nebo Slovákem“ a doplnil: „Já jsem nikdy nepřestal být Čechoslovákom“.⁵⁾

Nedávno (v roku 2005) sa podobne vyjadril a označil sa za Čechoslováka aj olympijský medailista a občan SR, Jozef Sabovčík, ktorý sa hrdí prvým štvoritým skokom v histórii krasokorčuľovania.⁶⁾

Československé povedomie nezmizlo ani medzi prostými ľuďmi. Napríklad v Stupave sa uskutočnili majstrovstvá Československa pretekov malotraktorov do vrchu; s myšlienkou česko-slovenského priateľstva, so zmyslom pre humor a recesiú.⁷⁾

Československé povedomie je však iba v časti našej spoločnosti. Slovo „Čechoslovák“ odsúdil už Andrej Hlinka hneď v prvej vete vyhlásenia „Memorandum Slovákov mierovej konferencii“, s ktorým prišiel do Paríža v roku 1919.⁸⁾

V NR SR 28. X. 1999 v rámci diskusie, či by v SR nemohol byť 28. október aspoň pamätným dňom, keď už nie štátnym sviatkom, poslankyňa za SNS, exministerka školstva SR Eva Slavkovská, sa o slove „Čechoslovák“ vyjadrila, že „pojmem Čechoslovák pre mňa vždy mal, má aj bude mať význam pejoratívny“.⁹

Slovo „Čechoslovák“ však nemá na ružiach ustlané nielen na Slovensku, ale ani v českej spoločnosti. Tak napríklad v čase zápasu o bytie či nebytie Československa, na jar v roku 1992, jeden známy český publicista sa v tlači vyjadril: „Vôbec nedokážem pochopiť, ako sa niekto môže cítiť ako Čechoslovák. Vonkoncom tomu nerozumiem“.¹⁰

Ohlas slova „Čechoslovák“ je v spoločnosti aj časovo premenlivý. Tak napríklad mne ešte v septembri 1991 vyšiel v novinách *Verejnost'* príspevok s nadpisom „Som Čechoslovák“. Avšak už o štyri mesiace¹¹, v januári 1992, mi v tých istých novinách toto slovo neprešlo. Pripravoval som výzvu „Otvorený list znepokojených Čechoslovákov“. Pri zbieraní podpisov ma Soňa Čechová, československá aktivistka, varovala, že s tým slovom neuspejem a že keď mi pripravenú výzvu kvôli tomuto slovu odmietnu uverejniť, tak aby som na tom slove tvrdohlavo netrval. I stalo sa presne tak. Výzva vyšla, ale iba pod názvom „Otvorený list znepokojených Čechov a Slovákov“. Ustúpil som nerád, ale inak by tá výzva nebola v novinách uverejnená. Napokon to ani tak nepomohlo...

Pred rokom 1993 slovo „Čechoslovák“ malo jednoduchú a oficiálne platnú definíciu (hoci časťou spoločnosti odmietanú): Čechoslovák – občan Československa. Čo teraz, po roku 1992? Nadalej sa môžeme cítiť Slovákmí i Čechoslovákmi zároveň.

Tak napríklad aj ja patrím medzi tých, čo sa i teraz považujú za Čechoslovákov.

Som po rodičoch Čechoslovákom biologicky (otec Slováč, matka Češka). A Čechoslovákom sa cítim byť aj kultúrne. To mi vôbec neprekáža, aby som sa zároveň cítil byť aj Bratislavčanom (z Tehelného poľa), Slovákom, Slovanom a občanom našej Zeme (k európanstvu, respektíve k EÚ, sa nehlásim – po bombardovaní Juhoslávie NATOm a po nadväznom olúpení Srbska o Kosovo).

Nahlas uznávam nezastupiteľný prínos Československa nielen pre slovenský, ale aj pre český národ. Som pritom presvedčený, že ja a so mnou podobne zmýšľajúci sa nijako nemusia hanbiť pred tými, ktorí sa od Československa dištancujú a považujú sa za pravých Slovákov, či pravých Čechov. A myslím, že nesmierny význam Československa pre naše už osamostatnené národy by sme si mali všetci uvedomiť; a to aj naša mládež.

Uviedol som jednu definíciu pojmu „Čechoslovák“, ktorej platnosť už vypršala.

Dovoľte mi uviesť vlastnú definíciu nášho slova pre súčasnosť:

Čechoslovák – človek vyznávajúci svoj kladný citový i rozumový vzťah k Československu a k humanitne-demokratickému odkazu jeho zakladateľov, budovateľov a obrancov.

V uvedenom zmysle sa za označenie „Čechoslovák“ nemáme čo hanbiť, ale môžeme byť naň hrdí.

Záverom sa s úctou vraciam k pamiatke všetkých tých, ktorí Československu a jeho humanitno-demokratickým hodnotám zasvätili svoj život. Nie všetci zaničení bojovníci za vlasť majú čestný veniec. Jedným z takýchto zabudnutých je prešovský rodák Jozef Aszmongyi, v roku 1992 61-ročný starousadlík v Českej republike, ktorý dňa 16. septembra 1992 v obci Hasina v okrese Nymburk spáchal samovraždu sebaupálením. Tento Maďar podľa priezviska, Slováč podľa pôvodu, Čech podľa bydliska a Čechoslovák nielen občianskym preukazom, ale **Čechoslovák** aj **rozumom a srdcom**, zanechal po sebe výzvu „Za spoločný štát – Československo“.¹² Výzva sa obracala na všetkých ľudí dobrej vôle, na Čechov a na Slovákov, aby urobili všetko pre udržanie spoločného štátu. Táto jeho výzva je časom už prekonaná. Ako trvalé by sme si však mali vziať jadro Aszmongyiho odkazu: Nech sa k sebe vzájomne majú český a slovenský národ ako blízki bratia!

Poznámky:

- ¹ MASARYK, T. G.: Světová revoluce. Praha, Čin a Orbis, 1925; 652 strán. (Citované zo s. 148).
- ² MASARYK, T. G.: Cesta demokracie. Praha, Čin, 1934; 532 strán. (zo s. 465).
- ³ <http://www.severskelisty.cz/osobnos/osob0059.htm>
- ⁴ SARVAŠ, R. – GOTT, K.: Jak to vidí Gott. Studio pět a Panok finanční a.s., 1992; 174 s. (zo s. 121 a 75).
- ⁵ ČERMÁK, M. – Kryl, K.: Půlkacíř. Praha, Academia, 1994; 168 s. (zo s. 116-117).
- ⁶ http://sport.idnes.cz/jsem-cechoslovak-chlap-a-rocker-dms-/sporty.asp?c=A051006_092404_sporty_ma
- ⁷ Podpajštúnske zvesti, 8/2008 [Stupava]; s.1
- ⁸ RYCHLÍK, J.: Češi a Slováci ve 20. století / 1914-1945. Bratislava, Academic Electronic Press Bratislava a Ústav T. G. Masaryka Praha, 1997; 364 s. (zo s. 294).
- ⁹ <http://www.psp.cz/eknih/1998nr/stenprot/022schuz/s022032.htm>
- ¹⁰ Národní obroda 25. 5. 1992; s. 12 [monitor české tlače – Nebudú rovnakí ako my].
- ¹¹ 24. 9. 1991 – 28. 1. 1992
- ¹² Wiesner, P.: Slovenský Palach. Mosty 23/1992; s. 9.

Poznámka autora:

Text vyššie je upravenou verziou môjho zamyslenia **Čechoslovák – úctyhodné slovo** pre zborník z konferencie **Aktuálnosť hodnôt Masarykova Československa**, konanej v Brne 22. 10. 2008. Na konferencii som predniesol tento príspevok mierne skrátený. V skrátenej forme som s týmto zamyslením vystúpil aj na zhromaždení konanom 28. 10. 2008 v Bratislave pri pamätníku čs. štátnosti. V roku 2008 však v definícii pojmu **Čechoslovák** chýbalo jej posledné slovo (*obrancov*). Týmto slovom skompletizovanú definíciu pojmu **Čechoslovák** som prezentoval 11. 9. 2012 v Brne na besede s diskusiou **20 let od rozdělení Československa**, ktorú zorganizovala Masarykova demokratická akadémia.

Stupava 23. 2. 2016

Výňatok
z vestníka Čechoslovák
z roku 1915

Č e c h o s l o v á k

Věstník svazu česko-slovenských spolků na Rusi

Ročník: 1

Datum vydání: 4. 6. 1915

Číslo: 1

str. 1 – úvodný redakčný článok: **Naším čtenářům**

Název „Č e c h o s l o v á k“ přijali jsme proto, abychom již v názvu dali výraz té shodě a bratrské jednotě, jaká se projevuje mezi Čechy a Slováky nejen v rodném kraji, leč i v druhé naší vlasti, v Rusku, a za mořem v Americe. Proto také v listě budeme uveřejňovati nejen české, leč i slovenské články, aby rovnoprávnost byla tak i zevně projevena.

<http://www.digitalniknihovna.cz/nacr/view/uuid:cb8466do-8b87-11dc-bce5-0ood6o6f5dc6?page=uuid:do119o1o-8b87-11dc-89fb-0ood6o6f5dc6>

Michal Petrovič Slovanský¹:
Prečo a ako Československý sen

Hudba sa vznáša nad slovami. Vie s osobitnou vznešenosťou vyjadriť ľudské city, myšlienky i zámery. Skvele sa hodí aj na zduchovenie významných udalostí.

Keďže som krvou i kultúrou Čechoslovák², chcem toto vyjadriť i ako človek – jednotlivec a tiež ako člen spoločnosti. Iniciovanie hudobnej skladby *Československý sen*³ je konkretizáciou tohto chcenia a je zamýšľané aj ako darček k blížiacemu sa stému výročiu vzniku ČSR.

Som milovník hudby, schopný hudbu intenzívne vnímať, ale neschopný ju komponovať. So svojím hudobným nápadom som sa obrátil do tých kruhov, kde sa hudba aj komponuje. Tak som sa dostal k učiteľovi hudobnej kompozície Viliamovi Gräffingerovi (nasmerovala ma naň pani učiteľka klavíra môjho vnuka Mateja Petroviča Marta Saturyová). Môj hudobný nápad spočíval v myšlienke vytvoriť niekoľkominútovú skladbu pre klavír a husle, ktorou by sa interpretovalo moje vnímanie česko-slovenskej spolupatričnosti.

Moja prosba/objednávka požadovala v tejto hudobnej skladbe prezentovať môjmu srdcu najbližšie české a slovenské melódie a mala vyjadrovať moju – a nielen moju – československú a slovanskú príslušnosť. Preto som vyjadril pranie, aby zložkami danej hudobnej skladby (okrem skladateľovho invenčného spojiva) boli:

- △ tóny československej hymny;
- ♥ vybrané melódie od Bedřicha Smetanu a Antonína Dvořáka;
- ♪ slovenská ľudová pieseň;
- † hudobný prejav našich slovanských koreňov.
- △ Tónmi československej hymny pripomínam, že som – a nielen ja – vyrástol ako **Čechoslovák** (a ako Čechoslovák i umriem).
- ♥ Z náramne veľkého bohatstva českej hudby („vážnej“ i „ľahkej“) som vybral duo Jeníka a Mařenky **Věrné milování** z opery Prodaná nevěsta a áriu Rusalky **Marně toužím** (začiatok tretieho dejstva opery Rusalka). Duo **Věrné milování** je krásnym obrazom krištáľovočistej a pevnej Lásky. Predohra a ária **Marně toužím** (a následne i zakončenie celej opery) je skvostným stvárnením citového napätia úžasne vnímavej a láskyplnej bytosti, vzniknutého zo snahy dosiahnuť nedosiahnuteľný ideál Lásky.
- ♪ Ako reprezentantku slovenskej ľudovej piesne som zvolil pieseň **V levočském polu**.⁴ Môj otec (Levočan) mi povedal, že v čase jeho mládeneckých rokov (pred zhruba sto rokmi) táto pieseň bola v Levoči hymnickou. A Levoču pripomínam nielen kvôli svojmu otcovi. Najstarší zápis súčasnej slovenskej hymny (Nad Tatrou sa blýska...), ktorej autorom textu je Janko Matúška (melódia pochádza z ľudovej piesne *Kopala studienku*), je uvedený pod názvom **Prešporskí Slováci, budoucí Levočané**.⁵
- † Za naše slovanské korene som predostrel **starosloviensky otčenáš**.⁶

Interpretačná náročnosť bola požadovaná na úrovni zvládnuteľnej dvojicou nadaných žiakov hudobnej školy.

Názov skladby vyjadruje nielen sen o ďalšom rozvoji česko-slovenskej spolupatričnosti, ale aj vôľu pôsobiť v tomto smere.⁷

Poznámky:

¹ <https://sites.google.com/site/michalpetrovicslovansky/>

² Čechoslovák – člověk vyznávající svoj kladný citový i rozumový vztah k Československu a k humanitně-demokratickému odkazu jeho zakladatelův, budovatelův a obrancův (<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/cechoslovak-uctyhodne-slovo-160225.htm>).

³ **Viliam Gräffinger: Československý sen** / Fantázia pre husle a klavír – na motívy vybrané Michalom Petrovičom Slovanským.

⁴ Osobitná príloha.

⁵ Nad Tatrou sa blýskalo po Štúrovom vyhadzove. Plus jeden deň; 11.1.2016; str. 15.

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=aBofiUZzUHc> ; https://www.youtube.com/watch?v=-h_-ZgSi7Co

⁷ Zabi sen tým, že ho uskutočníš! [*Jiří Wolker: Balada o snu*].

Návrat k domovu, návrat k Masarykovi

Vlastimil Podracký

Co říci o dnešním světě? Jak migrace muslimů, tak nedostatek pracovních sil, tak přijímání přizpůsobivých migrantů a nakonec prosazování multikulturalismu a dalších neomarxistických výmyslů není jen zlotřilým projektem liberálních internacionalistů. Je to již dávno připravováno fyzickou podstatou vývoje světa, spontánním procesem nabírajícím zhoubný charakter. Spontánním procesem, který byl nastartován převratem v r. 1989, honbou za materiálními prostředky a ztrátou morálního tradičního řádu, který ještě i pod komunistickou vládou přežíval a dokázal, aby rodiny vznikaly přirozeně a děti se rodily v dostatečném (reprodukčním) množství.

A dnes vidíme mladé ženy, pro které je kariéra přednější než rodina, vznik mužů bez zodpovědnosti, společnost, kde ženy pracují, muži se už nemusí příliš namáhat, protože nemají na krku ženu s dětmi, vše to na úkor rodin a potomstva. Mladí utrácejí peníze za zábavu a rodiny nezakládají ještě ani po třicátém roce života. Taková dekadentní kultura se pozvolna stává nepřirozenou jako jakýsi výsledek vývoje a v určitém módu přechází v odklon od domova projevující se nezájmem a v určitých případech v aktivní ideologický globalismus, ve kterém vidí dekadentní lidé východisko. Rody vymírají, hroby zarůstají travou, kdysi slavné rody mají posledního potomka někde ve světě, který volil globalismus jako důstojný hrob svého rodu. Globalismus je jakýsi azyl nepřirozenosti, jakési východisko pro poslední generaci dekadence. Myslím si, že mnoho mladých volí globalismus jako hrob a všichni ti, kteří chtějí přijímat migranty a islamizovat naši zemi, už vlastně předem zemřeli. Tedy možná ještě dožívají, ale je to výsledek přesvědčení o nevyhnutelnosti zániku, přesvědčení, které přijímají lidé nevychovaní k zodpovědnosti za svoji vlast, za zachování fyzické a kulturní existence svého národa, tvrdící mnohdy, že nastal konec dějin. Konec dějin neexistuje, je jen konec civilizace, která ulehla do hrobu multikulturalismu. Globalismus není jen hrob národů, je to i hrob lidí jako takových. Člověk globálního světa nemá proč žít, kromě svých hédonických zážitků nemá úctu k ničemu, co ho přesahuje, nežije pro nic a pro nikoho, nemá sounáležitost s nikým, neshodne se ani ve spolku, ani v rodině, nemá důvod mít a vychovávat děti. Kdo přijme globalismus, přijímá smrt.

A teď k současnému stavu. Při porodnosti 1,5 dítěte na jednu ženu (běžné na začátku 21. století) je každá další generace o čtvrtinu méně početná. Při nezměněném tren-

du je počet pravníků (třetí generace) pouhých 42% původního stavu. Některé zdroje udávají ještě horší výsledky. Zpočátku nemusí být trend ve společnosti pozorovatelný, generace otců a synů dohromady ještě dávají uspokojivý stav, zvláště když se zvyšuje věk dožití a populaci doplňují přízpůsobiví migranti, nemusí se ve statistikách dekadence zachytit, zvláště když jsou přízpůsobeny tak, aby se o dekadenci moc nemluvalo. Problém obvykle nastává v generaci vnuků a pravníků, kteří už cítí, že jim na krku zůstávají velké počty dlouho žijících důchodců. Nepřízpůsobiví přistěhovalci začínají převažovat v některých oblastech, městských čtvrtích, městečkách (jak vidíme ve Francii), projevuje se zátěž historie – opuštěné hroby, opuštěné velké školy, vysídlené obce, do venkovských chrámů stavěných pro stovky lidí chodí poslední tři babičky, protože poslední nečetní mladí se stěhují do měst, kde se samozřejmě nic z dekadence viditelně neprojeví. Pravnuci jsou obvykle ve stavu jakéhosi vykořenění, protože jednak výchovou nedostali nic, co by je udržovalo v přirozeném vztahu ke společnosti, jednak je pozdě se vracet k čemusi, co předkové už dávno zanedbávali. Pokud se projeví odpor, potom je směřován k migrantům, obvykle už v zemi dávno usazeným a přirozeně rozmnoženým, zabírajícím postupně území, protože jsou viditelným projevem celého paradigmatu výměny etnik.

Ztráta natality v devadesátých letech dnes znamená nedostatek pracovníků. Chybí výuční obory, ale to je jen důsledek nedostatku dětí. Jestliže bychom čerpali přízpůsobivé migranty z Ukrajiny, vyčerpáme zanedlouho Ukrajinu, která od pádu komunismu už ztratila 10 milionů lidí. Podívejme se na další země východu. Lotyšsko mělo po pádu SSSR 2,4 milionu obyvatel, dneska má 1,8 milionu. To je horší než světová válka. Mladí lidé v této zemi téměř nejsou, ale nejsou potřební, protože není ani práce. Lépe na tom není ani Rumunsko a další země Balkánu. My také ztrácíme mladé schopné lidi, především ty, kteří dostanou od státu vzdělání, jehož náklady ovšem této společnosti nevrátí, ale pracují a daně platí někde na Západě.

V západních zemích je vymírání ještě hlubší a s předstihem zahájené, rádi přijímají naše občany, ale jak vidět to jim nestačí, jejich dekadence je tak hluboká, že nemají lidi ani do fotbalových týmů. Jak zachránit civilizaci, která ztrácí svoji fyzickou podstatu? Musí ji někomu předat. Merkelová to dobře ví. Nějakým mladým etnikům musí předat civilizaci, které nechají zbytek degradovaného domácího etnika dožít a nepodřežou ho hned.

Dovolil bych si tedy definovat nebezpečí, která máme před sebou:

- 1) Ztráta fyzické existence vlivem nízké natality a degradace psychosomatického stavu mladé generace.
- 2) Ztráta demokratického rozhodování našeho lidu předáváním pravomocí EU a snižování rozhodovacích pravomocí volených orgánů.
- 3) Otevřené hranice všem vlivům finančním a mocenským, které propouští obrovské finanční částky globálních oligarchů a jejich sdružení, podplácí a korumpují ne-

jenom politiky a úředníky, ale přímo zřizují organizace a politické strany, ovlivňují informační prostor a akademickou půdu.

Měli-li bychom se nějakým způsobem postavit těmto zhoubám, je to smysluplné jen v případě, že zajistíme především odvrácení degenerace a vymírání, což je vlastně podmínkou pro ostatní řešení, neboť v opačném případě je překonávání problémů zbytečné, aktivita k jejich překonání je prázdné gesto, neboť degradovaný a pauperizovaný národ stejně zanikne.

Dnešní člověk stojí na rozcestí dvou antagonistických témat: Uvědoměle zachovat, nebo uvědoměle a cíleně nezachovat národ jako oddělenou samostatnou jednotku? Takto jsou lidé rozděleni. Ti tzv. xenofobové jen špatně vyjadřují obavu o existenci národa. Nezapomeňme, že dnešní sluníčkáři to vědí, rozpor s nimi je pouze v tom, že oni nechtějí zachraňovat národ, vědí, že je to obtížné a museli by vstoupit do obtížného života práce a odporu proti mocným. Oni se zřekli obtíží a rozplývají se v pohodlné nicotě. Náš boj s nimi je jen omezeně bojem s hluboce přesvědčenými aktivisty, je to boj s nihilisty, pohodlně přijímajícími nějaké výhody, nějaké peníze, ustupujícími nějakému vlivu. Všichni ti europeisté jsou v podstatě nepřesvědčení služebníci dobře placení neziskovkami, univerzitami a sdělovacími prostředky.

Jestliže však chceme vyřešit fyzickou existenci, je zapotřebí obrovského úsilí, není to žádná legrace a hraní se slovíčky. Ve své knize *Návrat k domovu* píše o řešení.

Masaryk je stálým příkladem svojí mravností, obětavostí pro svůj národ a stát, vzorem boje za pravdu a humanitu. Masarykovy filozofické myšlenky jsou stále platné, vždy pravda vítězí, revoluce rozumu a srdcí je jedinou schůdnou cestou, nebát se a nekrást je trvalou výzvou. Nová doba přinesla ovšem skutečnosti, které nemůže řešit ideál z počátku dvacátého století. Bída dělnických mas byla odstraněna, víra v dobrého a sebezlepšujícího se člověka byla otřesena zvěrstvy vykonavatelů totalitních režimů, světová revoluce probíhala jinak. Zatímco dnes prožíváme dobu, ve které jsou osobní a ideologické cíle prvořadé, zatímco národní ztratily hodnotu, v Masarykově době byla sounáležitost se společností (s národem, státem) a nepochybnost nutnosti obětovat se pro vlast samozřejmostí. Dnešní absence kolektivních ctností – jednoty, věrnosti, spravedlnosti – by Masaryka děsila. Zhoubný fenomén „odloučení“ – zbožnění jednotlivce, rozklad rodin, spolkového a obecního života – je sice následkem zbytnělého vývoje „humanity jednotlivce“, kterou hlásal i Masaryk, ale vzhledem ke svému mravnímu založení by asi včas rozpoznal, kdy vývoj mravní hodnoty opustil a nabral zhoubný trend. Postoj k dnešní době by asi musel zformulovat v nové teorii, těžko říci v jaké, ale pokud by neopustil svůj názor, že humanita se řeší v národě, že světoobčanství nemá žádný význam, mohli bychom předpokládat, že se postaví na stanu národních zájmů a proti globalismu.

Všechny staré ideologie pomalu ztrácí na významu. Jak liberalismus, tak socialismus už realita neposlouchá. Levičák nebo pravičák se stává nadávkou bez obsahu.

Dnes se stále více rozvíjí boj mezi globalistickou ideologií a konzervativní rezistencí. Tento příkop je vykopán napříč už zanesenými příkopy původními. Mnoho lidí ještě nepochopilo, že esence idejí je naprosto jiná a nemá s těmi minulými nic společného, a stále se snaží nějak druhé označovat jako rudé demony nebo naopak kapitalistické zaprodance. Zmatek je zatím obrovský a staré rozpadající se škatulky jsou pro mnohé poslední orientací v nepochopitelném světě.

Babiš a Zeman zapadají do paradigmatu doby. Zeman se totálně zorientoval. Z levičáka se stal lidovým konzervativcem a vede odpor proti globalismu. Babišovi pomalu dochází, že pokud chce být lidový, musí být národně konzervativní. Boj mezi Zemanem a Drahošem byl právě bojem oněch dvou současných ideologií.

Globalisté mají zažitě přesvědčení o nutnosti multikulturalismu, implicitní víru v budoucí mnohokulturní a mnohoetnickou společnost, která je vývojově nutná a jedinečně správná. Český národ je xenofobní a rasistický soubor hlupáků nechápajících svět, kteří musí být nějak omezeni v rozhodování a sdělovacími prostředky manipulováni. Žádné referendum, žádné zbraně. Kdo bude vládnout? To je jasné, úředníci EU a globální kapitál.

Protože jsme montovny a dodavateli dílů pro německý průmysl, určuje toto postavení naše nízké platy a nízké zisky, na Západě jsou trhy obsazené, je důležité obchodovat s Čínou a Ruskem, kde hotové výrobky s vysokou přidanou hodnotou prodáme a zároveň přímo zaplatíme plyn a naftu. Problematické obchod s Východem a přenechat jej německým firmám, které na něm vydělávají obrovské zisky, a z našich podnikatelů mít stále jen závislé dodavatele levných dílů, považují za diverzi proti zájmům našeho státu a národa. Aby se toho dosáhlo, vytahují někteří politici a aktivisté dnes realitu nerespektující, ovšem některé lidi ještě oslovující, strašáky komunismu a ruského imperialismu a osočují z něj naše státníky snažící se o nezávislé obchody.

Dnešní národní obrození musí být v jiné oblasti než někdejší. Není ani tak ohrožena kultura a jazyk jako samotná fyzická a duchovní existence. Zachování fyzické existence musí být v oblasti většího počtu dětí v rodinách alespoň na úrovni prosté reprodukce. Potom musí následovat výchova k sounáležitosti rodinné, obecní a národní. To obnáší jakési subhodnoty: úctu a věrnost. Vše je to samozřejmě v oblasti výchovy a přesvědčení. Pocit zachování se dostaví sám a metody či objekty boje si lidé zvolí sami.

Obstát v globálním světě je přirozeně obtížnější než někdejší vlastenectví v uzavřeném státě. Ale lidé jsou vzdělanější a myslím si, že když to dovedou Poláci a Maďaři, dovedeme to i my.

Masaryk nebyl jediným vlastencem. Vlastenci byli téměř všichni. Masaryk byl morálním symbolem své doby a k morálce patřilo vlastenectví, zatímco dnes se morálka vytratila ztrátou hodnot přesahujících jednotlivce, hodnotou přestala být rodina, obec, vlast... Spory, které měl tenkrát TGM s jinými, nebyly v obsahu věci, ale v meto-

dě – jak být vlastencem? Nepochybnost nutnosti obětovat se pro vlast je pro jeho dobu typická a tvoří hlavní rozdíl proti dnešku.

Dnes jsou pochybnosti, zda je vůbec nějaká vlast a od toho se odvíjí pochybnost, zda za něco bojovat. Čistě vojenské a bezpečnostní záležitosti mohou být zavádějící. Bylo by dobře, kdyby problémy byly ve vojenské oblasti, ale ony nejsou. Problémy jsou v neschopnosti Evropy bránit se zcela evidentně bezbranným lidem, zabránit jejich příchodu je technicky snadné, ale ideologie, která EU ovládá, to nedovoluje. Nedovoluje to ideologie a vládnoucí garnitura, která ji vyznává, ale zároveň je navedena k předstírání neschopnosti.

Masarykovy myšlenky rozděluji na trvalé, věčné, neztrácející na významu, a na ty dobové. Ty věčné jsou humanitní ideály. Masaryk prosazoval národní humanismus. Humanismus se měl dělat uvnitř národa. Masaryk řekl, že světové lidstvo je nic, nic neznamena. Světoobčan není žádný občan, protože není žádný světový stát. Člověk beznárodní nemá žádný význam, je to nula. Chápal tedy už tenkrát, že člověk je člověkem pouze tam, kde je doma, kde cítí sounáležitost s ostatními, kde existuje společenstvo, ke kterému se může vztahovat úcta a věrnost. Masarykovo heslo nebát se a nekrást je taktéž nadčasové, ale to je spíše metodický pokyn, jeho skutečně hluboce filozofické přesvědčení je obsaženo ve rčení: naše revoluce je revolucí rozumu a srdcí. Tím chtěl nejenom zdůraznit, že my při revoluci neděláme násilí, ale též starou filozofickou pravdu o lidské přirozenosti složené z rozumové a emoční stránky. Masarykův národní humanismus naznačuje to, co uchopili socialisté, tedy solidaritu.

Ale Masaryk samozřejmě neměl jen tento rozměr humanismu. Jeho humanismus vycházel z přesvědčení o jakémsi vnitřním řádu člověka. André Breton a T. G. Masaryk hájili „nejvyšší mravní dobro“, které má člověk v sobě. Masaryk tím samozřejmě souzněl s Kantem („Hvězdné nebe nade mnou a mravní řád ve mně“). To bylo tehdejší přesvědčení filozofů modernity. Člověk měl být dobrý a špatným jej prý dělá jen společnost. To byl omyl celé epochy humanismu a osvícenectví, názor původně Svobodných zednářů.

Dnes jsou tyto teorie překonané: války vyvolané lidmi, zločinné totalitní režimy, chování dozorců v koncentračních táborech, to všechno silně narušilo představu o tom, že člověk je vnitřně dobrý a stačí mu dát svobodu. Člověk, který bez kontroly dostane vládu nad jinými lidmi, se stává v příliš velkém množství případů zrůdou, než aby mohl mít obecně v sobě nějaký mravní řád. Mravní řád může být obsažen pouze v tradičním společenském řádu, vzniká dlouhodobým vývojem a člověk se jen společenskou kontrolou a výchovou může stát – alespoň ve většině případů – mravním. Masaryk odvozoval demokracii právě z toho, že lidé jsou vnitřně mravní a že když dostanou moc, budou ji používat v rámci humanity. Navzdory dnešnímu jinému přístupu je demokracie stále více než nutná, právě pro tuto kontrolu mocných jednotlivců občany, kteří brání svoje zájmy. Mohl bych zde filozoficky s Masarykem polemizovat

v mnoha věcech, ale pro to tu asi není prostor. Chtěl bych možná někdy zpracovat, jak Masarykovy myšlenky přímo mluví k dnešku, ale to je rozsáhlé téma, které rád přenechám jiným.

Masaryk se ocitá uprostřed zápasů své doby, které mají dvě roviny. Jedna je národní a druhá je sociální. Obě jsou velmi napjaté. Masaryk obě roviny spojuje. Říká: „Otázka česká je především otázkou sociální.“ Dnes by mu to mohli liberálové vyčítat, zahrnout ho do souboru socialistů apod. Tenkrát tomu ovšem tak nebylo. Nebylo možno přehlédnout bídu většiny lidí, špatné zacházení s pracujícím člověkem apod. Můžeme namítat, že civilizace se vyvíjela především na rozdílech v bohatství, že bez něj by nebyl pokrok a dnešní sociálně uspokojivý stav. Také lze namítat, že už tehdejší pokrok ve zdravotnictví a hygienických poměrech přinesl nečekaný a obrovský vzrůst počtu obyvatel a přelidněnost, nedostatek zdrojů a nemožnost se vystěhovat v dostatečném množství do dosud nezalidněných částí světa. Ale to víme dnes. Tenkrát myslitelé obviňovali především kapitalisty, viděli rozdíly v bohatství domnívajíce se, že by umenšením bohatství buržoazie mohli pomoci pracujícímu lidu. I to byl omyl, rozprostřením bohatství by se nikomu nepomohlo. V podstatě se tedy dá říci, že ideály té doby byly příliš idealistické, nereálné a nedomyšlené. Ale byly snad nějaké jiné? Nikdo neměl skutečnou reálnou ideu, jak věci rychle změnit, nakonec se našla ta nejreálnější – racionalizace výroby a služeb a snížení porodnosti. To ovšem víme teprve z vývoje po válce. Předtím se to jen tušilo a jak vidět, třeba Baťa ukázal cestu daleko střízlivější a účinnější než všichni sociální snílci.

Masaryk přes to všechno cítil, že řešení sociální otázky není možné revolucí, možná znal podstatu problémů, které známe dnes, proto radil k práci, k drobné povznášející práci (Masaryk, T. G.: Jak pracovat? Praha, nakl. JK 1990) a hlavně ke klidu, věděl, že neklid je zkázonosný. Ale stejně bylo i jemu jasné, že převratným způsobem a rychle se věci nevyřeší, že bída ještě nějakou dobu zůstane. Ve světě neexistoval žádný vzor jak bídu vyřešit, komunisté stále propagovali Sovětský svaz, ale jen prostřednictvím lži o jeho skutečném stavu mohli šířit iluze, že jeho vznik je cestou k řešení problémů.

Druhá rovina byla národnostní. Bylo jisté, že český národ musí mít nějakou větší samostatnost, než měl v Rakousko-Uhersku, mohlo to být nějakou formou konfederace, ale světová válka rozhodla pro samostatné státy. Masaryk se nejprve jako poslanec ve vídeňském sněmu snažil pro Čechy vydobýt větší samosprávu v rámci monarchie. Narážel ovšem stále více na velkoněmeckou zpučnost v té míře, jak se velkoněmecká myšlenka ujímala mezi Němci rakouskými a sudetskými. Když nakonec habsburská monarchie šla s Německem do války na jeho straně, bylo mu jasné, že s Rakouskem skončil a je zapotřebí vsadit na jiného koně.

Dnešní doba je unikátní, nihilismus je jen vnějším poznávacím znamením, ve skutečnosti jde o sociální jevy: hédonismus a relativismus. Výše jsem už popsal základní parametry zhoubného vývoje.

Co by tomu řekl Masaryk, opravdu nevím. Ale určitě by viděl problémy dávno předem, kritizoval by nemravný život mládeže, rozklad a nezakládání rodin. Nejspíše by řešil problémy včas a dnes bychom je neměli právě proto, že to jsou problémy umírající civilizace, nikoliv civilizace Masarykovy – svěží, zdravé, pracovitě a bojovné. Je ovšem otázka, zda by ho lidé poslouchali a zda by nakonec neudělali s ním to, co třeba s některými současnými kritiky. Já sám upozorňuji na situaci od začátku století, napsal jsem o této problematice nejméně dva sociologické rozbory, jeden manifest a tři romány, ale podpora hlavního proudu není žádná, ignorace je totální. Spoléhám na internet. Myslím, že se svými názory by Masaryk skončil stejně.

(Ing. Vlastimil Podracký je konzervativní myslitel, spisovatel a publicista.)

Ochrana československé hranice – přežitek či inspirace?

Stanislav Polnar

Mladá Československá republika si byla vědoma hned od říjnových dnů roku 1918, že její státní hranice nemohou být zajištěny pouze mezinárodními smlouvami. Chápala je jako esenciální prvek své suverenity a jako prostředek ochrany před negativním působením okolních států, z nichž zejména Německo a Rakousko jí nebyly přátelsky nakloněny. Jelikož ČSR vznikla na části bývalého Rakousko-Uherska, platilo řečené též i o Maďarsku, které se nikdy nesmířilo se ztrátou slovenské části našeho státu. Zmíněné okolnosti nakonec vedly naše předky k radikálnímu řešení, které příliš nekorespondovalo s ideou odrakouštění československého veřejného života, jejímž zastáncem nebyl nikdo jiný než první československý prezident T. G. Masaryk.

Na základě známé recepční normy¹ tedy došlo k převzetí bývalé rakousko-uherské finanční stráže (FS), což znamenalo ponechání systému ostrahy celní hranice. FS vznikla jako ozbrojená složka v roce 1842 a byla ze struktury státního aparátu Rakousko-Uherska převzata jako celek. Týkalo se to i služebního předpisu, který rakouské ministerstvo financí vydalo ve formě výnosu č. 211334 dne 19. 3. 1907. Zmíněný předpis přejala i nová ČSR a platil v zásadě až do roku 1949, kdy nový komunistický režim bývalou FS s konečnou platností zrušil. FS se v první řadě soustředila na odkrývání podloudnictví a jiných přestupků souvisejících s ochranou hospodářských zájmů státu. Na základě zákona z prosince roku 1919² došlo k nové reorganizaci FS. Pro vnitrozemí vznikla důchodková kontrola a pro pohraniční službu uniformovaná FS. Služba důchodkové kontroly se vykonávala v občanském oděvu a prokazovala se úřední legitimací. Jádrem důchodkové kontroly spočívalo v dohledu nad pohybem zboží ve vnitrozemí ČSR a po zaměstnancích bylo požadováno zvláštní odborné vzdělání národohospodářského zaměření.

Ochranu celní hranice ČSR v postavení finanční policie konala uniformovaná a ozbrojená pohraniční FS. Vládní nařízení z roku 1930 stanovilo, že FS má střežit státní hranice, konat strážní, kontrolní a pátrací službu ve finančním, popřípadě i v jiném

¹ Zákon Národního výboru československého ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého č. 11/1918 Sb. z. a n.

² Zákon ze dne 12. prosince 1919 o reorganizaci finanční stráže č. 28/1920 Sb. z. a n.

oboru. Dle aktuální potřeby mohly pohraniční složky FS vystupovat i v roli vojenské a pořádkové policie. K jejich poslání totiž patřilo i zabraňování přístupu podezřelých osob do země nebo zadržování vojenských zběhů při útěku do ciziny. Do stejného oboru náležela pomoc FS v provádění ochrany veřejného pořádku a spolupůsobení při vojenské ochraně hranic dle zvláštních právních předpisů. Celní pásma, v němž pohraniční FS působila, se táhlo do hloubky 10 až 15 kilometrů do nitra československého státního území. Strážní služba FS se v něm dělila na bodovou a rajónovou. Prvně jmenovaná bodová služba představovala obchůzku předem určené trasy. Při rajónové službě měl příslušník FS volnost pohybu v jinak přesně vymezené části celního pásma. Bodová služba značně omezovala možnost operativního pronásledování pašeráků, kteří přes hranice dopravovali zejména spotřební zboží. FS podléhala ministerstvu financí (MF) a její příslušníci byli podrobeni trestní pravomoci civilních soudů. MF se při řízení FS často dostávalo do konfliktů s československou brannou mocí. Při ochraně celní hranice nespolupracovalo s armádou a odmítalo, aby se příslušníci FS podrobovali brannému výcviku a vzdávali poctu vojenským důstojníkům. FS měla navíc nízké početní stavy a sloužilo v ní velké množství státně nespolehlivých osob.

Komplikace výše uvedeného charakteru navíc ztěžovala roztržitost ostrahy státních hranic, které měla zabezpečovat i armáda a četnictvo. To vše v souhrnu vedlo k vytvoření známé Stráže obrany státu (SOS). Stalo se tak v roce 1936 na základě zákona o obraně státu a souvisejícího vládního nařízení.³ Československá republika tak reagovala na zhoršenou bezpečnostní situaci 30. let minulého století, kterou ve středoevropském prostoru vyostřovala agresivní zahraniční politika nacistického Německa. Úkolem SOS se stala ochrana neporušitelnosti státních hranic a nedotknutelnost státního území, stejně jako spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. SOS byla tvořena z příslušníků četnictva, policejních strážních sborů, obecní stráže bezpečnosti, vojenských osob a příslušníků FS. Příslušníci SOS měli z hlediska práva podobné postavení jako vojenské osoby a podléhali vojenským trestním zákonům. Zákon jim dále svěřoval práva stráže vojenské i civilní. Oprávnění použít zbraň bylo pro SOS vymezeno mnohem volněji než v policejní, četnické nebo finanční službě či u vojenských stráží. V míru podléhala SOS ministerstvu vnitra a po vyhlášení ostrahy hranic spadala do kompetence ministerstva národní obrany. Velení nad prapory SOS pak spadala pod jednotlivá vojenská velitelství.

Zákon o obraně státu vymezil v roce 1936 i další právní kategorii, jež se přímo vztahovala k ochraně a režimu československých státních hranic. Jednalo se o vymezení území při státních hranicích, označovaného jako pohraniční pásma. Pozornost věnovaná pohraničním pásmům vycházela z potřeb obrany státu. Počítalo se s tím, že válka s nacistickým Německem začne náhlým přepadem. Ostatně, právě tak byl formulo-

³ Vládní nařízení ze dne 23. října 1936 o strážní obraně státu č. 270/1936 Sb. z. a n.

ván od roku 1937 připravovaný útočný německý plán Fall Grün. Na základě vládního nařízení z téhož roku⁴ se navíc stanovovaly úseky pro přelet letadel přes státní i celní hranice s Německem a Rakouskem. Přelety hranic byly omezeny pouze na denní dobu v předem vymezených hraničních přeletových úsecích. Pohraniční pásmo se vymezovalo též proto, aby tady po březnu 1935 vzniklé Ředitelství opevňovacích prací MNO mohlo provádět výstavbu pohraničního opevnění po vzoru francouzské Maginotovy linie. Vojenská správa zde tudíž rozhodovala o povolení k výstavbě civilních objektů a provozování horních děl. Zemské úřady dále povolovaly cizincům či právnickým osobám nabytí nemovitostí v pohraničním pásmu, což se pochopitelně vztahovalo i na různé německé spolky. Důvodem pro tento postup se přirozeně staly možné pochybnosti o státní spolehlivosti zmíněných osob.

Rok 1938 vstoupil do naší historie jako vrcholná prověrka zajištění československých hranic před německou agresí. V rámci květnové mobilizace došlo dne 20. 5. 1938 k vyhlášení ostrahy státních hranic. V praxi to znamenalo vyhlášení bojové pohotovosti pro jednotky v ještě nedobudovaném pohraničním opevnění, rozmístění letectva a aktivování protiletadlové obrany. Všechny prapory SOS byly uvedeny do stavu pohotovosti. Dne 22. 9. 1938 nastalo v dopoledních hodinách opětovné vyhlášení ostrahy hranic. Ihned poté téhož dne zazněl v souladu s francouzskou vojenskou doktrínou rozkaz k zaujetí krytu hranic. Jednotky československé armády vytvořily na hranicích úplnou obrannou sestavu v mobilizaci doplněných válečných počtech. Ke dni 24. 9. 1938 konalo službu ve 30 praporech SOS celkem 26 630 mužů, tedy větší počet, než kterým v současnosti disponuje Armáda České republiky. Příslušníci SOS v těchto dnech bojovali s domácími vzbouřenci německé, polské a maďarské národnosti, čelili útokům polovojenských formací zahraničních nepřátel státu i nastupujícím jednotkám vojsk agresivních sousedů. Díky nestatečnosti politického vedení státu naše hranice uhájeny nebyly a celý komplex příprav republiky na ochranu hranic vyzněl marně a naprázdno.

Okleštěná a k autoritářským poměrům směřující tzv. druhá republika neměla vůli ani objektivní předpoklady k ochraně vlastní suverenity. V březnu 1939 končí okupací českých zemí a vznikem samostatného Slovenska československá státnost. Výnos říšského kancléře Adolfa Hitlera⁵ o zřízení Protektorátu Čechy a Morava vytvářel jednotný celní prostor Německé říše. Fakticky však celní hranice mezi Protektorátem a „říší“ zanikla až k 1. 10. 1940. Až do té doby FS vykonávala službu ve stejném rozsahu jako před 15. 3. 1939. To neplatilo o krátké hranici s Polskem, jež se od října 1939 stalo Generálním gouvernementem. Tu střežila německá policie, která vykonávala rovněž ostrahu hranice se Slovenskem. FS jako ozbrojená protektorátní formace definitivně zanikla právě na podzim 1940. Bývalá hranice mezi Moravou a Slovenskem

⁴ Vládní nařízení ze dne 24. června 1937, kterým se stanoví úseky pro přelet letadel přes státní, pokud se týče celní hranice s Německem a Rakouskem, jakož i některá pravidla pro takový přelet č. 202/1937 Sb. z. a n.

⁵ Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava č. 75/1939 Sb. z. a n.

se stala německou říšskou hranicí. V Ostravě, Zlíně a Uherském Hradišti pracovaly komisariáty německé pohraniční policie. K vytyčení hranice mezi Protektorátem a první slovenskou republikou došlo v průběhu let 1941 až 1944.

Rok 1945 přinesl Čechoslovákům opět svobodu a obnovení státní suverenity. Hranice začaly chránit útvary nově vzniklého Sboru národní bezpečnosti (SNB). Pohraniční složky SNB často spolupracovaly s dožívající službou FS, která definitivně zanikla k 1. 1. 1949. Nová komunistická moc přistoupila v dubnu 1950 k vyhlášení tzv. hraničního pásma při hraniční čáře, kam bylo možno vstoupit pouze na zvláštní povolení. To se týkalo i příslušníků všech ozbrojených složek. Od setmění do svítání zde bylo zakázáno pohybovat se mimo veřejné cesty, silnice a železnice. Zvláštním zákonem⁶ pak došlo v červenci 1951 k ustavení Pohraniční stráže (PS), do jejíž kompetence pak mezi lety 1951 až 1990 spadal režim na československých hranicích. Příslušníci PS měli stejné právní postavení jako příslušníci armády a při ostraze hranic i všechna práva příslušníků SNB. Provádění ochrany státních hranic jako celku spadalo pod ministerstvo národní bezpečnosti a posléze pod ministerstvo vnitra.

PS prováděla souhrn činností, který dostal pojmenování ochrana státních hranic (OSH). OSH zahrnovala vojenskou ochranu, zpravodajskou práci, zejména technické zabezpečení a pohraniční režim v hraničním pásmu. Ti, kdož se rozhodli z různých důvodů opustit socialistické Československo, museli počítat i se smrtí při překonávání nechvalně známé železné opony. Mohla je usmrtit střelba příslušníků PS, náslapná mina či elektrické výboje na zátarasech včetně speciálně vycvičených psů. Režim KSČ hledal z ideologických i ekonomických důvodů různé příležitosti, aby nedovolené opuštění republiky či v případě vojenských osob zběhnutí do ciziny kriminalizoval. Na druhé straně měla PS spolu s Československou lidovou armádou (ČSLA) bránit československé hranice před vnějším napadením. Dle operačního plánu československé armády „Zástava“ z roku 1957 bylo úkolem vojsk PS provádět při napadení státu úporné hájení státních hranic před čarou prvního pásma obrany. PS měla i uzavírat státní hranice po přechodu vojsk ČSLA do protiútoků.

Rok 1989 přinesl pád železné opony a politiku otevřeného přístupu nového československého vedení k jiným evropským zemím. Ostatné zátarasy z našich hranic zmizely, ale i zanikající Československo cítilo potřebu stanovit zvláštní režim na své hraniční čáře. Zákon České národní rady o Policii České republiky stanovil, že tento ozbrojený sbor zajišťuje ochranu státních hranic ve vymezeném rozsahu.⁷ Ale to již Československo šlo nezvratně ke konci své státní existence.

V tomto ohledu stojí za to vrátit se k názvu předloženého příspěvku. Je ochrana československých hranic inspirací i pro dnešek? Jako celek nikoli, a to vzhledem ke

⁶ Zákon ze dne 11. července 1951 o ochraně státních hranic č. 69/1951 Sb.

⁷ Zákon České národní rady o Policii České republiky č. 283/1991 Sb.

stavu v letech 1948 až 1989. Statistika v tomto ohledu mluví jasně. Při přechodu hranic se Spolkovou republikou Německo a Rakouskem bylo v letech 1948 až 1989 zastřeleno příslušníky PS celkem 145 lidí a elektřinou usmrceno dalších 96. Souhrnně v letech 1948–1989 zahynulo při pokusech o překročení hranic na Západ 282 lidí. Ve stejném období však o život přišlo také 584 příslušníků PS, a to i z takových důvodů, k nimž patřila sebevražda jako následek tíživých podmínek při službě na hranicích.

Je tedy v kontextu uvedeného sdělení ochrana českých hranic přežitkem? Rozhodně ne. Schengenský prostor se svým zrušením kontrol na hranicích mezi členskými státy nemůže Českou republiku bránit před současnými bezpečnostními hrozbami. Jedná se zejména o pronikání nelegální migrace, organizovaného zločinu, pašování drog a neregistrovaných zbraní. O proliferaci zbraní hromadného ničení ani nemluvě. Pokud již vnější hranice Evropské unie uvedené jevy nezastaví, nezbyvá, než se pokusit zastavit je na českých hranicích. Ty musí podléhat zejména trvalému zpravodajskému a bezpečnostnímu monitorování nebo použití bezpilotních průzkumných prostředků. Bezpečnostní a vojenské složky České republiky by měly včasným informováním získat potřebný reakční čas k přiměřeným protiakcím. I při současných počtech jejich příslušníků lze zasáhnout na kterémkoliv místě českých hranic. Navíc, legislativní a technický vývoj otevře v budoucnu bezpochyby i další možnosti. Ochrana našich hranic bezpečnostních i státních zájmů za jejich využití zajisté stojí. A to nejen v souvislosti se 100. výročím vzniku naší novodobé státnosti. Dnes již nejde o izolaci všeho obyvatelstva tak, jako tomu bylo na hranicích před rokem 1989. Naopak, české hranice jsou určeny k ochraně a obraně nás všech, občanů republiky.

(mjr. JUDr. et PhDr. Stanislav Polnar, Ph. D. et Ph. D., působí na Univerzitě obrany Brno.)

Štefánikov kraj a Masaryk

Peter Pavel Uhlík

Na Štefánikovom pohrebe 10. mája 1919 v Bratislave a 11. mája 1919 v Brezovej, Košariskách a na Bradle sa profesor T. G. Masaryk vo funkcii prezidenta ČSR nezúčastnil. Vládu zastupoval minister národnej obrany V. Kľofáč a minister pre správu Slovenska V. Šrobár, Národné zhromaždenie E. Tomášek. Ešte v nedávnej dobe tento fakt veľmi účinne na Slovensku využívali nacionalisticky orientované hlasy, chtiac verejnosť presvedčiť o neúprimnom vzťahu Masaryka a Beneša k Štefánikovi.

Prezident Masaryk do Štefánikovho kraja pod Bradlom zavítal oficiálne dvakrát. Prvý raz 19. septembra 1921 obecny kronikár v Brezovej Matej Janovíček o udalosti napísal: „Dňa 19. septembra k nám od Myjavy zavítal vzácny hosť. Brezová vyzdobená zástavami sa podobala na mravenisko. O 11.00 hodine sa ozývalo zo všetkých strán: Sláva! Nech žije prezident Masaryk!... Pána prezidenta privítali v rínku chlebom a soľou. Starosta Ján Húska zo Závodia predniesol prejav: ‚Pán prezident! Víтам vás v mene obce Brezovej, ktorá vo svojom veľkom rodákovi M. R. Štefánikovi (až do konca roka 1926 boli Košariská administratívnu súčasťou Brezovej – pozn. aut.) dala k vášmu boku verného spoluzakladateľa Československej republiky. Keď prichádzate k hrobu na našom Bradle spočívajúceho Štefánika, vidíme vo vašej osobe oslobodený národ československý, ktorý kladie veniec vďaka na hrob svojho zaslúžilého Osloboditeľa. V mojej skromnej osobe zdraví vás zo srdca celé oddané obyvateľstvo rodiska mŕtveho Štefánika a živého Osuského. Za vašu vzácnu návštevu prijmite ako dar naše oddané srdcia.‘ Pán prezident povedal: ‚Som šťastný, že vás môžem poznať. Nie je to pre mňa cesta smutná, mám drahé spomienky na milého kamaráta...‘ Po vrelom prijatí sa odobral hosť so zástupom na Bradlo, kde prezidenta pozdravil evanjelický farár Ján Lichner.“ Toľko z kroniky. Treba len dodať, že v prezidentovom sprievode boli aj Andrej Hlinka a JUDr. Rudolf Markovič, zať S. H. Vajanského.

T. G. Masaryk sa stal čestným predsedom „Spolku na postavenie pomníka M. R. Štefánikovi na Bradle“. Spolok akciou „Národ svojmu hrdinovi“ zabezpečil financovanie výstavby mohyly, na ktorú prezident prispel sumou stotisíc korún. Základný kameň bol položený 4. mája 1924 za účasti ministra zahraničných vecí E. Beneša, ďalších domácich a zahraničných hostí a asi dvadsaťtisíc návštevníkov z celého Československa. Okrem iných bola do základného kameňa vložená aj listina prezidenta Masaryka v ru-

kopise v tomto znení: „...Štefánikovi umožnilo postavení ve vědeckém ústavě a světě, že si ve vlivných kruzích získal v Paříži mnoho přátel a autority; v těch kruzích započal ihned po vypuknutí války účelnou propagandu pro naši věc a ta propaganda se mu zdařila. Získal nám příznivce a přátele politické a brzy také vojenské; tu i tam jeho vlastnosti osobní povyšovaly a posilovaly jeho program politický a historický. Štefánik věřil v naši národní věc a věřil pevně a nevývratně; svou vírou přesvědčoval a přímo nakazil celé své okolí. Mně i Dr. Benešovi upravil cestu do nejvlivnějších kanceláří politických a vojenských. Že takto a tak vlivně dovedl působit Slovák, sluší vytknouti zvláště; těšil jsem se z toho velmi – Slovák, Moravan, Čech stáli v čele zakončení akce, která nám přinesla svobodu a samostatnost. T. G. Masaryk.“

Dňa 23. septembra 1928 odovzdali Mohyľu generála dr. M. R. Štefánika do vlastníctva a opatery vojenskej správy bez účasti Masaryka. Svoju neprítomnosť zdôvodnil pán prezident, že nedostal oficiálnu pozvánku, čo sa stalo nezodpovednou chybou úradníkov Hradu, ktorí ju zabudli postúpiť kancelárii. Oficiálnym politikom na odhaľení bol tak minister Jan Šrámek. Prezident prišiel k mohyle až 10. októbra 1928 spolu s ministrom zahraničných vecí E. Benešom a vyslancom Československa vo Francúzsku – Brezovčanom dr. Štefanom Osuským. Cestou z Bradla sa sprievod zastavil v Brezovej pri dome matky Osuského, s ktorou si pán prezident krátko pohovoril. Potom sa hostia odobrali do Košarísk, kde navštívili Štefánikov rodný dom – evanjelickú faru, kostol a na cintoríne sa poklonili pamiatke rodičov. Je iste zaujímavé, že Masaryk hovoril v styku s našim ľudom neomyľne slovensky, veľmi kultivovane a bezprostredne. Košarišský richtár Ján Mikulčík do smrti spomínal, ako mu pri podaní ruky pán prezident „povedali, že také narobené a mozoľnaté ruky rád stískajú“.

To bol stručný výpočet osobných aktivít T. G. Masaryka v Štefánikovom rodnom kraji. Nezdá sa toho veľa, ale do úvahy treba brať vek prezidenta i zložitnosť doby, v ktorej sa budoval náš prvý demokratický štát. Naši predkovia pod Bradlom si Masaryka ctili a vážili, a tak nie je zvláštnosťou, že okrem Štefánika i ďalší naši rodáci s ním spolupracovali či konali v mene jeho ideí. Ich zásluhou v kraji jasne dominoval Masarykov a Štefánikov duch, ktorý staršia generácia prenášala na pokolenia mladšie. V Brezovej vznikla už 7. januára 1919 Prvá slovenská štátna meštianska škola dr. T. G. Masaryka – prvá na Slovensku po vzniku ČSR (zакrátko uplynú sto rokov!). Masarykovo meno niesla aj meštianka v Starej Turej. V roku 1928 bola odovzdaná do užívania nová škola v Košariskách, ktorá dostala prívlastok „jubilejná“. Z ústneho podania vraj na ňu prispel i prezident Masaryk. Školská budova slúži svojmu účelu dodnes ako ZŠ M. R. Štefánika. V podbradlianskyh mestečkách a obciach konávali sa vždy 7. marca a 14. septembra v roku slávnostné akademie na počesť prezidenta Osloboditeľa. Boli určené verejnosti a zvlášť školskej mládeži. Výbornú úroveň mali najmä v Brezovej pod Bradlom, Myjave a na Starej Turej. V Deň slobody 28. októbra sa pocta vzdávala spolu Masarykovi a Štefánikovi, a to na samotnom Bradle i v Košariskách. Bradlo sa stalo

symbolom československej vzájomnosti i štátnosti, výsostným znakom spoločného boja Slovákov a Čechov za národnú slobodu. A to nielen v prvom, ale aj v druhom odboji, za čo bol Štefánikov kraj označovaný v čase slovenského štátu za hniezdo „Masarykovho čechoslovakizmu“. Do histórie česko-slovenských vzťahov sa natrvalo zapísal čin Košarišťanov v predvečer 7. mája 1939. Pred vchod na mohylu vsadili tabuľu s nápisom: „Kto si rúcal to, čo Štefánik zbudoval, nevroč sem, lebo miesto toto pre každého Slováka je sväté!“ Výzva bola adresovaná predsedovi slovenskej vlády V. Tukovi, ktorý nakoniec na oficiálne oslavy neprišiel. Čin Štefánikových rodákov mal ďalekosiahly politický význam. Potvrdil nesúhlas ľudu spod Bradla s rozbitím Československa, a tak vernosťou československej vlasti deklaroval svoj postoj k Štefánikovi a Masarykovi. Bradlo bolo duchovnou posilou pre antifašistov, ktorí najprv tajne, a potom otvorene vystúpili za slobodné a demokratické Československo, za republiku dvoch rovnoprávných národov. Po májovej čine Košarišťanov v roku 1939 nasledovali akcie ilegálnych pracovníkov, v roku 1944 aj partizánov, ktorí na mohyle 28. októbra vztyčili československú zástavu. Po „zbojníckych chodníčkoch“ (Zuzka Zguriška) Javoriny a Poľany prevádzali pod siluetou Bradla do odboja tých moravských a českých vlastencov, ktorí sa nezmierili so stratou spoločnej vlasti a s protektorstvom Adolfa Hitlera. Cesta mnohých viedla do Francúzska, kde už 2. októbra 1939 podpísal dohodu o obnovení československej armády vo Francúzsku (Agde) Masarykov a Štefánikov najbližší spolupracovník z prvého odboja, potom veľvyslanec v Paríži, Brezovčan dr. Štefan Osuský. Jeho odkaz domov pod Bradlo bol alarmujúci: „Slováci, ktorí vidia v Hitlerovi svojho spasiteľa, budú jeho otrokmi a nie slobodnými občanmi!“ Osuský bol presvedčený, že len Československá republika vráti Čechom a Slovákom slobodu, samostatnosť a slušný život, ale už vo Francúzsku prišiel k záveru, že pre ďalší zdravý vývoj vzťahov našich národov sú v povojnovom období nutné vnútropolitické zmeny. Nezhodol sa v tomto smere s dr. Benešom, ktorý ho po páde Francúzska a príchode do Londýna postupne izoloval a zbavil významných funkcií. Bolo to pre odboj riešenie veľmi nešťastné, lebo čas potvrdil správnosť anticipácie emancipačného procesu Slovákov.

Zaujímavé je, ako sa stal tento Brezovčan, teda Osuský, žijúci od roku 1905 v USA, spolupracovníkom a obdivovateľom T. G. Masaryka. Profesor po príchode do Londýna napísal známym Čechom do Ameriky, aby mu poslali súceho pomocníka. České národné združenie odporučilo JUDr. Štefana Osuského, ktorého americkí Slováci pustili pod podmienkou, že bude zastupovať Slovenskú ligu. A tak v roku 1916 odcestoval Osuský v ústrety najdramatickejšiemu, ale najkrajšiemu obdobiu na činy bohatého života, ktoré viedlo k vzniku spoločného štátu. Úctu k prezidentovi Masarykovi si zachoval po celý život. Aj pri návratoch z Paríža ho pravidelne navštevoval či už v Prahe alebo v Lánech a Topolčiankach. Hlásil sa k jeho filozofii realizmu a k aplikácii myšlienok v praktickom živote. Tieto fakty vyzdvihol Osuský aj vo svojom známom prejave na Sorbonne v Paríži, ktorý predniesol pri príležitosti 80-tych narodenín prezidenta,

o ktorom povedal, že uprostred hmotných skutočností uskutočňuje veľké sny Platóna o ideále.

Ďalší rodák zo Štefánikovho kraja (Myjava), hlasista a tajomník Československej národnej rady v Paríži a minister vo vláдах prvej republiky, Dr. Ivan Markovič vo svojej prednáške „Slováci v zahraničnom odboji“ o bezpodmienečnej dôvere, ktorú mali Slováci k Masarykovi, medzi iným povedal: „Ak pomer Čechov k svojmu vodcovi mohol byť snáď kde-tu zahaľovaný politickými reminiscenciami z domova, mal tento pomer u Slovákov ráz naprostej čistoty, hlbkej úprimnosti a detskej oddanosti.“ Markovič za svoju neochvejnú oddanosť Masarykovým ideám zaplatil svojím životom v koncentračnom tábore Buchenwald v roku 1944.

Z významných osobností českého a slovenského politického i kultúrneho života, oddaných prívržencov T. G. Masaryka, môžeme spomenúť ďalších rodákov zo Štefánikovho kraja: architekta Dušana Sama Jurkoviča narodeného v Turej Lúke, tvorcu bradlianskej Štefánikovej mohyly, a odtiaľ i Jána Černeka, účastníka 1. a 2. odboja; ďalej Brezovčanov: Miloša Gavoru, majora ruských légii, člena odbočky Československej národnej rady v Petrohrade; architekta Juraja Tvarožka, ruského legionára, signatára Protestu slovenských legionárov zo 14. marca 1939; Samuela Štefana Osuského, biskupa ev. a. v. cirkvi a významného slovenského filozofa, verného ideí československej spolupatričnosti, ktorý vyzval svojich k vernosti rodu a neklátivosti vo viere po 14. marci 1939 a v roku 1942 sa na generálnom konvente cirkvi v B. Bystrici postavil odhodlane proti spolupráci ľudáckej vlády s fašistickým Nemeckom a proti neľudskému holocaustu; ďalej Ivana Štefánika, právnika, účastníka 1. a 2. odboja, za prvej republiky policajného riaditeľa Košíc a Bratislavy, člena povstaleckej SNR; Tomáša Tvarožka, účastníka 1. a 2. odboja, budovateľa sporiteľní na Slovensku, ktorý mal veľké zásluhy na prevádzaní českých vlastencov cez hranice z protektorátu, člena ilegálnej povstaleckej SNR; Jána Papánka, právnika, politika a diplomata, až do konca svojho života v roku 1991 popredného zástancu jednoty Čechov a Slovákov v spoločnom štáte, ktorý vo februári 1948 sústredil pozornosť sveta na našu republiku, keď ako veľvyslanec v OSN podal oficiálny protest generálnemu tajomníkovi Trigue Liemu proti komunistickému prevratu; z Myjavy Ivana Krnu, účastníka mierových rokovaní v Paríži, spolupracovníka Štefana Osuského, delegáta ČSR v OSN; Pavla Varsíka, dôstojníka čs. légii v Rusku a Francúzsku, riaditeľa pobočky Legiobanky v Bratislave; Jána Valáška, pravotára a poslanca NZ; Michala Slávika, právnika a publicistu, župana v Michalovciach; Jána Samuela Bradáča, dejateľa 1. čs. odboja v USA, podporovateľa 2. odboja za obnovu ČSR; Štefana Kočvaru, politika Republikánskej strany, generálneho tajomníka DS; Jána Bradáča, zakladateľa terajšieho múzea SNR; Jána Černeka, ruského a francúzskeho legionára, významného veliteľa povstaleckej armády 1944; zo Starej Turej Dušana Úradníčka, účastníka prvého a druhého odboja, právnika a historika; Jána Malára, legionára, účastníka 1. i 2. odboja; z Lubiny Jozefa Ľudovíta Ho-

lubyho, kňaza a prírodovedca, nadšeného stúpenca československej vzájomnosti, po ňom je pomenovaná chata na Javorine. Z Čáčova Martina Oríška, ruského legionára, poslanca NZ a redaktora časopisu *Legionár*, učiteľa v Brezovej (všetci spomínaní sú v čs. i slovenských encyklopédiach).

Uvedený výpočet osôb úplne stačí na to, aby sme pochopili zázemie, ktoré T. G. Masaryk v kraji Štefánika určite mal. Štyridsať rokov nevychovy a strata historickej pamäti však spôsobila, že rôzne dezinformácie o oboch našich politikoch budú ešte dlho padať na úrodnú pôdu. Aj keď dnes, po našom rozdelení, situácia je relatívne dobrá, ba uspokojivá, je stále na vylepšovaní našich vzájomných vzťahov čo robiť. Hodí sa sem myšlienka z Masarykovho prejavu v Turč. Sv. Martine v roku 1926, ktorou v slovenčine parafrázoval už starší výrok Komenského: „Cesty môžu byť rozličné, ale možný je rovnaký cieľ, a tým je súčinnosť ku prospechu národov a štátu. Je nám treba spoločné úsilie všetkých českých a slovenských ľudí; viem, že v politike nemôžu byť všetky hlavy pod jedným klobúkom, avšak rôznosť presvedčenia nesmie sa zvrhávať na boj, poškodzujúci štát a národ. Poviem to krásnym slovenským príslovím: Treba nám viacej Božej milosti ako ľudskej zlosti.“

Predtým, vždy keď išlo o hľadisko nacionálne, kládla sa do popredia konfrontačná otázka vzťahu Masaryk (Beneš) – Štefánik, ktorá vo svojej absurdite nadobudla obludný rozmer obviňovaním oboch politikov zo Štefánikovej smrti. V jeho rodnom kraji, označovanom najprv za hniezdo panslavizmu a potom čechoslovakizmu, však tento názor živnú pôdu nemal, naopak, na obe pejoratívne nálepky naši predkovia boli hrdí, ale spomínanú konfrontačnú polemiku vždy odmietali. V mnohých rodinách Štefánikovho kraja sa dodnes nachádza Masarykova kniha *Svetová revoluce* ešte z roku 1930. V nej náš prvý prezident predkladá krásne zásady humanity a podnety pre demokratický život. Okrem iného uverejnil v diele aj vyše päťdesiat ocenení M. R. Štefánika, medzi nimi len jedno prísnejšie: „Míval obavy, že bychom republiku dôsledne demokratickou nedovedli úspešne organizovať a vybudovať. Avšak po nejakej dobe uznal správnosť mého kroku a svoj protest odvolal.“ V spomienkach na Štefánika vyjadril Masaryk aj svoj osobný vzťah. Napísal, že ho Milan mal až dojemne rád, čo mu on splácal, lebo za pomoc v odboji mu bol vďačný.

A že by to bola zvrhlosť – stavať vzťah oboch štátnikov len do nepriaznivej roviny – najlepšie svedčí Štefánikov postoj k svojmu učiteľovi a spolubojovníkovi: „Masaryk je veľký človek. On ma presvedčil o tom, že je možné žiť v pravde a pre pravdu. On vyviedol národ z mravnej kocoviny, zo strečkovania, dávši mu mravný cieľ, pevný bod.“ (1. 10. 1918 v Honolulu). Mesiac pred svojou tragickou smrťou 3. apríla 1919 napísal Štefánik Masarykovi tento list: „Milý pán prezident, tak Vás predsa len ešte uvidím... To je moja prvá myšlienka. Dosiaľ som v Paríži, lebo to vyžaduje – 1. Problém nášho vojska v Rusku a problém Ruska vôbec; 2. Konflikt Pellé – Piccione. Ad 1) prikladám telegram poslaný pánovi maršalovi Fochovi a generálovi Janinovi; intervencia

spojenecká – medzinárodná nebude a naši na Sibíri hynú; spojenci nedodržiajú vždy, čo sľubujú, lebo sľubujú ľahkomyselne; jednajme uvážene, ostatné Vám vyložím ústne. Ad 2) Poznámavam, že to nie je úplný obraz, ale mi porozumiete; konferencia v Paríži nám neprinesie, čo sme očakávali, rozhodne sme dnes už slabší; aj osvedčení priatelia ubúdajú. Robím, čo môžem, pozorujem našich, pozorujem svet. V duši mi mrzne. Koľko toho ešte na mňa čaká a svet je akoby slepý. Urobím, čo môžem, ale až k smrti som unavený. Verím vo Vás a ako vždy Vás i milujem. Váš Milan.“

Tolko list. Je treba k nemu ešte niečo dodať? Snáď len to, že pri šírení odkazu oboch zakladateľov Československa je treba pravdivo vysvetľovať ich vzájomný vzťah, spoluprácu a prínos. A to je aj úlohou Spoločnosti M. R. Štefánika so sídlom v Brezovej pod Bradlom, ktorá bola ustanovená 24. 2. 1990, aby tak vo všetkom pozitívnom nadviazala na Štefánikovú spoločnosť, založenú V. Šrobárom v Trenčíne roku 1930. Plošne má pôsobnosť celoštátnu v rámci Slovenska, ale aj v zahraničí, o čom svedčí dobrá spolupráca s Masarykovou spoločnosťou v Prahe a Hodoníne, ako aj s Klubom priateľov TGM a MRŠ v Martine, ba aj s Masarykovým demokratickým hnutím a chce mať i s Masarykovou vlasteneckou jednotou či baťovsko-masarykovskými akadémiami.

Úlohou našich analogických združení je neustále sa vracieť k Masarykovi a Štefánikovi, lebo väčšina ich názorov je stále platná. Učiteľ a žiak pripisovali nesmiernu váhu morálke, poctivosti a čestnosti. Presadzovali lásku k blížnemu – humanitu, ktorá dnes u nás v mnohom absentuje a svet mravne upadá. Preto v súčasnej situácii po rozdelení Československa je nádejou idea mostu, cez ktorý historicky dobre funguje duchovný fenomén českej a slovenskej spolupatričnosti. Len táto cesta znamená permanentný návrat k Masarykovi a Štefánikovi a je zábezpekou pokoja všetkých národov a národností, žijúcich na územiach Českej republiky a Slovenskej republiky v Európskej únii.

P.S. Zo spomínaných osobností dostali Rad TGM v roku 1991 JUDr. Ján Papánek ešte za svojho života, architekt Dušan Jurkovič in memoriam; v roku 1992 dostali in memoriam Rad TGM JUDr. Štefan Osuský, ThDr. PhDr. Samuel Osuský a JUDr. Ivan Markovič.

(Mgr. Peter Pavel Uhlík *je čestný predseda Spoločnosti M. R. Štefánika.*)

Národní kapitalismus v době globálního korporativismu

Tomáš Váca

Na počátku této úvahy byl článek v časopise Echo, který pojednával o odvádění 300 miliard na dividendách a dále pak legendární blog Thomase Pikettyho 2018, rok Evropy. Chtěl bych také poznamenat, že pracuji v jedné střední strojírenské firmě působící v oblasti zahraničního obchodu a jsem též majitelem podniku, který se zabývá exportem do zemí EU. Většinu teoretických, zde uvedených aspektů jsem si tedy mohl sám ověřit na fungování v mikroekonomickém prostředí naší firmy. To se týká i dále zmiňované problematiky globálních firem a jejich politiky ve vztazích k zainteresovaným subjektům.

Podstata problému ochuzování ČR a jejích obyvatel v zásadě vyplývá z neokoloniálního vztahu českých a globálních firem. Zde se nabízí k definici tohoto současného vztahu latinský výraz kolonát, který popisuje jistou racionalizaci otrokářství spočívající v rozpoznání neefektivnosti vzhledem k neustále stoupajícím nákladům na získávání otroků a s tím související nezbytně nutnou péčí o ně. Mnohem efektivnější se stala myšlenka poskytnout otrokům „svobodu“ a nechat je pracovat na půdě, která jim byla pronajata. Majitele statku však nezajímala hospodářská činnost bývalých otroků, ale pouze profit, který byl smluvně vázán k nějakému časovému okamžiku. Paralela k dnešní situaci se tak přímo nabízí. To, co nestačil globální kapitál skoupit v těch pozicích, které byly výsostně cenné (jako příklad můžeme uvést mladoboleslavskou Škodovku), nechal drobným a středním podnikatelům k dispozici ve formě kolonátu. Skutečnost je však taková, že tito lokální producenti nejsou schopni se vymanit z podřízenosti, protože jim chybějí nezbytné obchodní kanály na realizaci zboží s vyšší přidanou hodnotou. Síla globálního kapitálu je totiž taková, že v zásadě určuje pravidla ekonomické spolupráce, přičemž střední firmy jsou na počátku řetězce se zbožím s nízkou mírou hodnoty a na konci je finální produkt, který pobírá z ceny zboží velmi vysoký podíl. Aby podniky ekonomicky přežily, jsou nuceny neustále navyšovat objemy výroby a tlačit dolů vývoj mezd. „Motivujícím“ činitelem je zde korporátní systém, který nutí své zaměstnance rok co rok, respektive kvartál co kvartál, vykazovat zisk. Pokud není požadovaný nárůst zisků korporátu realizován, dochází k výměně odpovědných kádrů, ať jsou na jakémkoliv postu. Výsledek se totiž projevuje okamžitě na burze a může mít katastrofální důsledky.

Uvedme konkrétní příklad z praxe. Spolupracuji s jednou americkou globální firmou a v průběhu naší jedenáctileté spolupráce došlo k výměně pěti(!) prezidentů CEO (Chief Executive Officer). S jistou nadsázkou tento model připomíná schéma orientální despotie, kde na samém vrcholu sedí panovník z boží vůle, sultán, přičemž všichni ostatní mají ve společnosti pouze podmíněnou existenci, které vyplývají z jejich funkce. Výsledkem neustálého zvyšování objemu obchodu je ten, že ti, kteří stojí na konci tohoto řetězce, „vrcholoví predátoři“, jsou stále bohatší, a současně se tak neustále rozvíří příjmový rozdíl mezi touto skupinou a zbytkem společnosti.

Cennou kořistí novodobých sultánů se stala po roce 1989 Východní Evropa. Takřka přes noc docházelo ke změnám kapitálových vlastníků, přičemž nejdůležitějšími hráči se logicky staly zahraniční kapitálové skupiny. Ohledně rozložení podílů kapitálů v tzv. Východní Evropě například v úvodu zmíněný Piketty píše, že po zhroutení komunismu se západní investoři (zejména Němci) postupně stávají majiteli významné části kapitálu východoevropských zemí. To znamená zhruba čtvrtinu, pokud zvážíme úplnou zásobu fixního kapitálu (včetně bydlení), a více než polovinu, pokud se omezíme na vlastnictví firem (a samozřejmě ještě více u velkých firem). Z hlediska makroekonomického jsou v tomto Pikettyho blogu uvedena již známá fakta: mezi roky 2010 a 2016 činil roční výnos zisku a příjmů z majetku (bez příslušných přílivů) v průměru 4,7% hrubého domácího produktu v Polsku, 7,2% v Maďarsku, 7,6% v České republice a 4,2% na Slovensku. Připomeňme také čísla uvedená ministerstvem financí o výši dotací za rok 2017. Jedná se o částku 55,4 mld. korun. Vztáhneme-li tento fakt k objemu vyváděných peněz z naší ekonomiky v hodnotě bezmála 300 mld, vidíme jak propastné saldo máme s „nezištnou pomocí“ ze strany EU. Tato fakta je třeba neustále řadit vedle sebe jako odpověď nebo argument na manipulativní výroky o nezištné pomoci zemím Východní Evropy, které lze slyšet z řad vedení EU a Evropské komise.

Nabízí se otázka, komu slouží takové odvádění téměř stejné částky do EU. V této souvislosti připomeňme, že kontrolou peněz, tedy ne pouze těch dávaných, ale i přijímaných, se vytváří moc úřadu EU nejen nad naší zemí, ale fakticky nad celou Evropou. EU svojí mediální politikou neustále vytváří dojem před západní polovinou Evropy, jak neustále podporuje finančně Východní Evropu velkorysými dotacemi. Opak je pravdou a navíc, dojde-li k výdajům, je skutečností, že ten hradí země ze svých zdrojů, tedy výběrů od svého obyvatelstva, ergo jak říká Jan Keller: zisky jsou privatizovány a ztráty jsou znárodněny. Střední třídy v Západní Evropě jsou pak ohromeny naším nevděkem a my jsme naštváni vysáváním našich zemí. Pachatel ovšem není neznámý, jsou to korporátní firmy. Ty vědí moc dobře, že finální výrobek je klíčem k bohatství, proto také veškeré dotační programy jsou soustředěny na podřízené a podpůrné výroby, nikdy na konečný produkt. Zkusil jsem zadat do Googlu heslo dotační programy na finální produkt a ukázalo se mi „Zpracování a uvádění na trh zemědělských pro-

duktů“, „Dotace pro potravináře“, atd. V podstatě se vše týkalo prvovýroby. Proč by si Němci měli pěstovat vlastní konkurenci!?

Co bylo příčinou, která tuto naši pozici vytvořila. Opět se navracíme k Pikettymu, který dochází k jisté analýze. Podle něho tvořivá destrukce, nedostatečná restrukturalizace a negativní projevy privatizace vedly k prudkému snižování tržních hodnot a odprodeje v podobě rozšířených bankrotů a likvidací, což mělo za následek obecně nízké tržní ocenění. Teprve tato situace vytvořila výzvu pro vstup finančního kapitálu, který pak vše koupil téměř za pakatel. Při této příležitosti musíme také nezbytně připomenout některé kroky Miloše Zemana, který banky vyčistil a předal do cizích rukou, i když tři roky předtím prohlašoval, že banky se budou privatizovat pouze přes jeho mrtvolu. Situace v IPB si zřejmě vyžadovala jiný přístup.

Zmínil bych zde také nepřiměřené úlevy, které dostával zahraniční kapitál od socialistických vlád po dnešek. Jedna z nejnovějších je neuvěřitelná investiční pobídka pro německou firmu BMW na výstavbu inovativního centra. Nabízí se otázka, proč podobné úlevy nedostává český kapitál, který má tu nesmírnou přednost, že zůstává a není přelétavý. Český podnikatel se musí domluvit s ostatními lidmi, žije v nějakém prostředí řekněme dodavatelsko-odběratelských vztahů, nemůžete se vykašlat na lidi, které denně potkává. Na rozdíl od toho je neosobnímu kapitálu toto všechno absolutně jedno.

Dotační problematiku lze nastínit případem vytvoření dotačního programu GE Aviation. O co jde. Firma GE, respektive GE Aviation, se rozhodla vytvořit v České republice firmu, jejíž činnost má spočívat ve vývoji a výzkumu leteckých motorů. Na začátku, v roce 2015, zvláště ministerstvo průmyslu a obchodu souhlasilo, již o rok později vystoupil proti ministr financí a jím řízené ministerstvo, které uvedlo, že „samotné výstavbě továrny musí předcházet fáze výzkumu a vývoje, na kterém firma plánuje spolupracovat se strojní fakultou ČVUT, neboť je zapotřebí počáteční certifikace vyráběných motorů na evropské standardy. Výrobce si představuje, že vláda ČR nezávazně poskytne počáteční dotace ve výši zhruba 2,5 mld. Kč, která se vyčerpá, a teprve poté se rozhodne, zda výrobu skutečně v Česku umístí. Takový přístup je však zcela v rozporu se zásadami zodpovědné správy veřejných financí. Ministerstvo financí podporuje strategickou spoluprací státu s významnými investory. Není však možné, aby na straně státu převažovala rizika, zatímco na straně investora jen získané výhody. Vzájemně prospěšná a udržitelná spolupráce je možná jen za rovnoměrného vyvážení rizik i výhod pro oba partnery. Z toho vyplývá, že případné dotace ze strany státu nemohou být poskytovány za nepřiměřeného rizika, že vynaložené prostředky státu přinesou zanedbatelný nebo žádný prospěch.“

ČVUT tak požádala 30. června o dotaci z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání. Ministerstvo financí souhlasí s předfinancováním výzkumu ve výši 100 mil. Kč do rozhodnutí o přidělení evropské dotace, případně i s předfinancováním,

a to do výše 1 mld. Kč formou návratné finanční výpomoci. Ministerstvo průmyslu a obchodu však nepochopitelně trvá na riskantním závazku podpory bez záruky jakékoliv reciprocit ze strany firmy. Ta přitom za tichého souhlasu MPO navíc požaduje desetileté daňové prázdny!

Soukromá firma se rozhodne vytvořit výzkum u nás, který by v západních zemích stál obrovské prostředky, ale pouze za předpokladu, že do tohoto projektu dá nejprve naše vláda 2,5 mld. Poté se teprve firma rozhodne, zda vůbec zůstane. Vzhledem k napojení na univerzitu bude velká část výzkumu zadarmo, ovšem výsledek bude patřit soukromé firmě. GE poté dostane další miliardy a k tomu desetileté daňové prázdny. Výrobky bude převádět systémem vnitropodnikových cen do zahraničí a současně „odkloní“ vynikající mozky přímo z ČVUT mimo náš výrobní trh. Místní firmy tak přichází o potenciální pracovníky, kteří by se mohli podílet na tvorbě domácího kapitálu. Zajímavá je v tomto ohledu role médií, které – jako například server Aktuálně.cz – píšou o tom, jak si čeští dodavatelé „přijdou na miliardy“. Možná jen ti, kteří jsou od počátku ve spolku s MPO, tedy se sociálními demokraty. Ti se na tomto podíleli a budou se těšit z peněz, které zafinancuje stát, tedy občané ČR, kteří peníze vydělávají a odvádějí daně. Jen ten, kdo věci nerozumí, anebo člověk se špatným úmyslem, může tvrdit výše uvedené, neboť všichni ostatní, kteří se podílejí na strojním průmyslu a pracují v oboru, jsou obeznámeni s chodem věcí mnohem důkladněji. Je totiž úplně jedno, kde taková firma působí, záleží pouze na minimálních cenách, které se daří korporátu dosáhnout. Zmíněný článek z Aktuálně.cz se pod svým nadpisem o tom, jak Češi miliard dosáhnou, dále nerozepisuje. Jako by to vše nestačilo, Česká republika může být prý za tento postup i postižena, protože MF se k této kauze ještě vrátilo následujícím vyjádřením, v němž zdůrazňuje, že „v neposlední řadě (MPO) nezodpovědně bagatelizuje možnost trestu za porušení zásady adicionality, kterému by se ČR vystavovala, pokud by zakázaným způsobem dotovala ze státního rozpočtu projekt, který je podporován z evropských fondů.“ Pojem adicionalita je zcela nový shluk písmen a má jít „o jeden z principů regionální politiky (finanční prostředky z EU by neměly nahrazovat finanční prostředky státu, ale pouze je doplňovat)“. Takto je adicionalita jako novotvar vygenerovaný kádry EU definována ve Slovníku cizích slov.

Ve Žďáru nad Sázavou působí firma Hettich. Jde o německou globální firmu, jejíž výsledovku si lze volně prohlédnout na Justice.cz. Čísla ve výkazu zisků a ztrát jsou ohromující: firma v účetním období za rok 2016 vykázala obrát 1 610 440 000 Kč. Na tento objem obchodu zaplatila firma daň ze zisku pouhých 2 747 000 Kč. To, co je na tom zarážejícího, je finanční částka daně nadnárodního kolosu, kterou dnes platí v podobné výši i menší strojírenská firma. Předpokládejme běžnou míru zisku, která je typická pro české „montovny s nízkou produktivitou práce“. Ta je cca 8 % ze stanoveného obrátu. Po tomto výpočtu by reálná daň měla být přibližně 128 milionů Kč. Po nahlédnutí do cenové politiky globálních kobytek je třeba současně uvést, že náklado-

vá cena je v porovnání s cenou tržní, realizovanou na maloobchodním trhu, osmi- až desetinásobně menší. Konečná čísla jsou překvapivá a vlastně šokující, protože mluvíme o stamilionech korun, které nejsou zdaňovány u nás. S nadsázkou lze tedy říci, že těch pár miliard, které dostává ČR ze subvencí, lze lehce financovat ze zdrojů několika takových firem, jako je například právě Hettich ČR, k.s. Proces ožebračování naší země je v zásadě velmi jednoduchý. Klíčem jsou tzv. převáděcí ceny. Za jejich pomoci si matka firmy v Německu převádí k sobě zisky, které se u nás vytvoří. K výrobku s cenou např. 100 Kč si taková firma přidá 2–3 %, aby se neřeklo a zbytek reálně odvede do Německa. I kdybychom tedy očistili rozdíl mezi výrobou v ČR a následným prodejem o náklady na marketingový provoz a obchodní náklady, řekněme v hodnotě 50 %, pořád nám zbývá vysoká částka, kterou si Hettich přivlastňuje a která ve skutečnosti pochází z naší výroby.

Klást si otázku, proč tak činí, je asi zbytečné. Poté, co je stát oslaben a protektorátní vládu převezme úplatná byrokracie jako výkonná složka, si globální kapitál může dělat v jakékoliv zemi, co chce. Kde má vzít český kapitál peníze na získání kvalitních pracovníků, když zahraniční firmy disponují závratnými peněžními prostředky? Není také bez zajímavosti, že tato firma Hettich je také jedním z největších příjemců evropských dotací ve městě, těch dotací, co za ně máme být tolik vděční. Rád bych tuto část ukončil výrokem sociologa Petra Hampla, který odhalil ten správný původ a podstatu bohatství, když parafrázoval titul známé knihy Adama Smithe, a to následujícím způsobem: „Měli bychom si uvědomovat, že to nejcennější není kapitál ve smyslu peněz a strojů, ale lidé – jejich znalosti, dovednosti, snaha, kreativita. Když čeští lidé pracují na českých projektech, země bohatne. Když své schopnosti vkládají do cizích projektů, bohatne někdo jiný.“

Model daňových prázdnin, které si zahraniční korporáty u nás užívají, je naprostým výsměchem všem českým firmám, protože ty jsou pod tvrdou kuratelou finančních úřadů. Musejí stále snášet šikanu a kontroly byrokratů. Naprostou novinkou v tomto ohledu je vydávání zajišťovacích příkazů, a to bez soudního projednání. Skutečnost je taková, že FÚ má dnes možnost na základě pouhého podezření vydat zajišťovací příkaz na komerční bankovní účet kterékoliv firmy v ČR. Teprve posléze dostane takto postižená firma možnost bránit se soudním způsobem, což je však v České republice zdoluhavý proces. Během této doby nemá firma možnost vykonávat hospodářskou činnost, takže je fakticky zlikvidována.

Někteří autoři se také pozastavují nad schopnostmi německé konkurence na světových trzích, přičemž podotýkají, že je způsobena právě levnou a kvalitní prací našich lidí. České firmy se tak ocitají v krajně nepříznivé situaci, neboť profit, který může sloužit k rekapitalizaci, investicím, výběru elitních pracovníků jednoduše nemají. Globální firmy si proto mohou dovolit nakupovat, respektive fakticky vysávat nejlepší zaměstnance, neboť na rozdíl od nás je mají z čeho zaplatit. Svým způsobem úsměvné

jsou rady některých ekonomů, aby se lokální podniky více věnovaly výrobě finálních výrobků. Hlavním problémem jsou totiž marketingové kanály obsazené západním kapitálem, a ten je neopustí.

Častým omylem, který je podsouván české veřejnosti, je stále zdůrazňovaný rozdíl v produktivitě práce. Podle těchto kritik je vyšší produktivita v Německu dána jejich vyšší pracovní výkoností. Není tomu tak. Výše produktivity totiž souvisí se schopností realizace výrobků na konečném trhu. Tedy je zřejmé, že Daimler nebo BMW mají úplně jinou přidanou hodnotu než součástky, které na jejich montáž dodáváme. Tento zlý záměr má jen jeden cíl, a sice dále nás vybičovávat k vyšším otrockým výkonům v přibližování se k „Západu“, které je takto fakticky nemožné. Docílíme pouze vyšších zisků majitelů globálních firem, kterým tak oproti nám pouze alogicky pomůžeme upevnit jejich skutečnou moc.

Prameny:

K problematice GE Aviation:

<http://dfens-cz.com/eu-patri-na-zapad/>

<https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/vlada-odklepla-smlouvu-s-ge-aviation-ameriane-v-cesku-posta/r~931001ac541311e68d00002590604f2e/>

<https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2016/dotace-ge-aviation-ano-ale-za-fero-vych-p-25553>

<https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/adicionalita>

K problematice dotací:

<https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2018/ceska-republika-ziskala-v-roce-2017-z-ro-30913>

(Mgr. Tomáš Váca je manager, absolvent oborů filozofie a ekonomie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, absolvent politologie na Evropské univerzitě.)

Koniec prvej svetovej vojny a prevrat na Slovensku 1918/1919

Ferdinand Vrábel

Kľúčové slová: Prvá svetová vojna – Československo – Slovensko – prevrat

Pred sto rokmi zažívala Európa a s ňou aj celý svet veľkú tragédiu – Svetovú vojnu, nazývanú aj Veľká vojna, ktorú si neskorší vývoj vyžiadal aj očíslovať: prvá svetová vojna lebo o dvadsať rokov sa rozpútala ešte strašnejšia druhá svetová vojna. V rokoch tragédie prvej svetovej vojny (1914–1918/1919) nepriateľské mocenské zoskupenia – Trojspolok a Dohoda – zmobilizovali postupne celkom 65 miliónov vojakov, z ktorých na frontoch zahynulo takmer 10 miliónov mladých mužov. To obdobie však pre utláčané národy otvorilo aj možnosti riešiť si svoju budúcnosť a postavenie po novom a v prípade víťazstva vymaniť sa z podriadeného, nerovnoprávneho položenía štátnych zväzkoch, v ktorých žili po stáročia. To sa týkalo národov Ruskeho impéria, rozkladajúcej sa Osmanskej ríše, ale predovšetkým Rakúsko-Uhorska. Slováci, Česi, Srbi, Poliaci, Rumuni, Rusíni žijúci na území monarchie museli narukovať po vyhlásení vojny do rakúsko-uhorskej armády. Na rozdiel od Nemcov a Maďarov, ktorí mali v Rakúsko-Uhorsku privilegované postavenie, nie všetci príslušníci národností rukovali s nadšením a s odhodlaním biť sa za „cisára pána a jeho rodinu“. Väčšina Čechov a Slovákov bojovala v radoch rakúsko-uhorského vojska až do konca vojny, mnohí aj statočne a v bojoch sa aj vyznamenali. Väčšinu z nich koniec vojny – ak sa ho dožili – zastihol v rakúsko-uhorských uniformách či už na rôznych frontoch alebo v zajateckých táboroch v Rusku, Taliansku a Francúzsku. Len menšina Slovákov a Čechov sa stala „vlastizradcami“, padli do zajatia, alebo dobrovoľne prechádzali na stranu nepriateľa a niektorí z nich – len tí najuvedomelejší – časom vstupovali do československého dobrovoľníckeho vojska, pre ktoré sa neskôr vžil názov légie.

S koncom prvej svetovej vojny je vďaka víťazstvu Dohody spojený aj vznik národných štátov v strednej, južnej a juhovýchodnej Európe. Pre Slovákov a Čechov má prirodzene najväčší význam vznik ich spoločného demokratického štátu – Česko-Slo-

venskej republiky (neskôr sa po prijatí ústavy názov štátu ustálil v tvare Československá republika, Československo) 28. októbra 1918.¹ Posledný minister zahraničných vecí Rakúsko-Uhorska, gróf Gyula Andrássy, súhlasil vo svojej diplomatickej nóte 27. októbra 1918 s podmienkami amerického prezidenta Woodrowa Wilsona na uzavretie prímeria. V tomto dokumente bol predstaviteľom uhorskej politickej scény prvýkrát použitý pojem „československý“. Zvesti o Andrássyho nóte, aj keď často skreslené, viedli už nasledujúci deň k vyhláseniu Československej (Česko-Slovenskej) republiky v Prahe a postupne aj v ďalších českých a moravských mestách.

Boje prvej svetovej vojny sa skončili prímeriami – pre východný front pochybným mierom iniciovaným ruskými bolševikmi v Breste-Litovskom 3. marca 1918, pre južný front prímerím v Padove 3. novembra 1918 a pre západný front prímerím v Compiègne 11. novembra. Ale v Čechách (aj na Morave a v Sliezsku, resp. Těšínsku) a hlavne na Slovensku pokračovali ozbrojené konflikty aj napriek týmto prímeriam a porážke Nemecka a Rakúsko-Uhorska ešte niekoľko mesiacov a skončili sa až v lete 1919.²

Vyhlásenie vzniku Česko-Slovenska 28. októbra 1918 v Prahe a prijatie Deklarácie slovenského národa (Martinskej deklarácie) 30. októbra v Turčianskom Svätom Martine však neznamenal automatickú zmenu štátoprávných pomerov a za hranice spoločného štátu Čechov a Slovákov bolo potrebné aj bojovať.³ Tento štát sa nerodil ľahko a predpoklady preň vytvárali celé generácie vlastencov a národných pracovníkov, ktorých snahy sa prejavili práve v rokoch prvej svetovej vojny, keď sa našli dobrovoľníci, ktorí boli ochotní na domácej pôde sa zapojiť do podzemného hnutia odporu (Maffia) a v zahraničí za slobodu bojovať aj so zbraňou v ruke.

Osobitne zložitá situácia bola na Slovensku, ktorého sa Maďari, napriek svojej neústretovej politike najmä po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 a celkom otvorenej snahe pomaďarčiť národnosti v Uhorsku a napriek svojej vojenskej porážke v roku 1918, nechceli vzdať a snažili sa udržať integritu krajín Svätoštefanskej koruny.

Dnes už vieme, že to bol ťažký a zložitý proces, všetko sa tvorilo za pochodu a museli sa riešiť vážne problémy novovznikajúceho štátu a dokonca sa tie problémy museli

¹ Názov štátu sa až do prijatia zákona z 29. februára 1920, ktorým sa uvádza ústavná listina Československej republiky, písal nejednotne: Česko-Slovensko, Česko-slovenská republika, Česko-Slovenská republika, Republika Česko-slovenská atď. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. In: Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1920, částka XXVI, s. 255–267.

² Hronský, M.: Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920. Bratislava 1998; Ježek, V.: Boj o Slovensko. Vlastným nákladom, Praha 1928; Chaloupecký, V.: Zápas o Slovensko 1918. Praha 1930; Tomášek, D.: Nevyhlásená válka: Boje o Slovensko 1918–1920. Epoque, Praha 2005; Kuthan, P.: V těžkých dobách. Corona, Ares, Praha 2010.

³ Hronský, M.: Slovensko pri zrode Československa. Pravda, Bratislava 1987; Hronský, M.: Geopolitické postavenie Slovenska vo Veľkej vojne a vojenskom konflikte ČSR s Maďarskou republikou rád 1919. In: Štefánský, M. – Purdek, I. (eds.): Slovensko vo vojnách a konfliktoch v 20. storočí. Vojenský historický ústav, Ministerstvo obrany SR, Bratislava 2003, s. 24–49; Šnejdárek, J.: Co jsem prožil. Their Ways, s. r. o., Zvolen 2005, s. 138–143.

v roku 1919 riešiť aj tak, že v jednej ruke bolo pero a v druhej puška. Neutvorilo sa vtedy všetko tak, aby boli všetci spokojní, vznikali spory a rozpory, na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi bola situácia zložitejšia a aj životná úroveň nižšia ako v českých krajinách. Ale skutočnosťou je, že len vďaka tomuto spoločnému štátu Čechov a Slovákov mohla do Skalice 6. novembra 1918 prísť vôbec prvá slovenská vláda, len vďaka tomuto štátu sa už o niekoľko dní mohlo v školách na Slovensku učiť aj po slovensky a slovenčina sa mohla uplatniť aj ako jeden z variantov „československého“ jazyka v štátnej správe, na súdoch. A to nielen na Slovensku, ale aj v Čechách a na Podkarpatskej Rusi...

Česko-slovenská vzájomnosť mala svoje tradície už pred stáročiami a zintenzívnila sa hlavne – s rôznymi peripetiami – práve v 19. storočí a na začiatku 20. storočia.⁴ Aj vďaka tomuto vývoju spojili v prvom odboji svoje sily Česi a Slováci a na konci prvej svetovej vojny dovedli svoj zápas za samostatnosť k jeho úspešnému záveru – ku vzniku Česko-Slovenskej republiky.

Predtým však v rokoch vojny z územia Slovenska narukovalo okolo 400 000 mužov a okolo 69 000 sa ich nevrátilo, zo 61 000 sa stali invalidi. Presné počty sa nikdy nepodarilo zistiť, ale je isté, že to bol na obete najväčší konflikt v našich dejinách. Sloboda a vytvorenie vlastného štátu s Čechmi stála aj Slovákov mnoho obetí a bojov – na oboch stranách, ako medzi príslušníkmi rakúsko-uhorského vojska, tak aj medzi legionármi. „Pritom si možno málo uvedomujeme, ako nesamozrejmé, ba nereálne, a aká vzdialená sa v určitých fázach vojny zdala porážka Ústredných mocností a s ňou spojený kýžený vznik samostatného Československa. O to obdivuhodnejšie sú kroky do neznáma a sila presvedčenia o vlastnom poslaní tých, ktorí pre ideu samostatného štátu riskovali všetko. Posledná vojna Rakúsko-Uhorska bola pomyslene prvou česko-slovenskou.“⁵ A tá prvá československá vojna pokračovala v novembri 1918 – júni 1919 hlavne na Slovensku ďalej a padlo v nej ešte viac ako tritisíc vojakov z Čiech, Moravy a Slovenska.

Budúcnosť Slovenska si predtým a ešte aj v prvých rokoch vojny vedel len málokto predstaviť. Stačí si len uvedomiť, že ešte v septembrovom Memorande o krivdách a požiadavkách Slovákov (Pittsburgh, 10. septembra 1914) jeho autor Ivan Daxner starší požadoval pre Slovákov „len“ autonómiu (Okolie) v rámci Uhorska, podobne ako to

⁴ Pekník, M.: K česko-slovenským vzťahom pred prvou svetovou vojnou. In: Česko-slovenské vzťahy – Slovensko-české vzťahy. Liberecký seminár 1996, 1997. Technická univerzita Liberec, Liberec 1998, s. 49–64; Pekník, M.: Názory na riešenie slovenskej otázky za prvej svetovej vojny a počiatky smerovania slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska. In: Pekník, M. a kol.: Pohľady na slovenskú politiku. Geopolitika – Slovenské národné rady – Českoslovakizmus. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2000, s. 81–111; Pekník, M.: Cesty čechoslovakizmu pred prvou svetovou vojnou. In: Pekník, M. a kol.: Pohľady na slovenskú politiku. Geopolitika – Slovenské národné rady – Českoslovakizmus. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2000, s. 521.

⁵ Kykal, T.: Úvod. In: Polčák, Z. (ed.): V zákopech první světové války (Katalog k výstavě). Vojenský historický ústav, Praha 2016, s. 4.

bolo v Memorande z roku 1861.⁶ Až postupne sa presadzovala myšlienka spolupráce s Čechmi a potreba opustiť Uhorsko a vytvoriť si vlastný štát.

V ďalšom období získal rozhodujúcu prevahu smer, ktorý bol za tesnú spoluprácu Slovákov s Čechmi a za vytvorenie spoločného česko-slovenského štátu. V USA išlo predovšetkým o aktivity katolíckeho kňaza Matúša Jankolu,⁷ funkcionára najväčšej organizácie amerických Slovákov, I. Katolíckej Slovenskej jednoty. Jankola redaktovi časopisu Jednota Jozefovi Hušekovi už 11. decembra 1914 napísal z Bridgeportu (štát Connecticut) list, v ktorom uviedol: „Naším heslom má byť: **Preč od Maďarov**. Musíme agitovať za samosprávu Slovenska. Nikdy ale nie v rámci Uhorska v spojení s Maďarmi... Spojiť môžeme sa iba s Čechmi...”⁸ List s podobným obsahom napísal Hušekovi aj 15. decembra 1914: „...My nič nebudeme znamenať v monarchii a zhola nič v slávnej Rossii, kdežto s Čechmi by sme boli na základe rovnoprávnosti, à la Austria i Uhorsko alebo predtým Švédsko a Norvéžsko so svojou samosprávou, parlamentom, s krajinským, štátnym jazykom slovenským... Ohľadom Čechov. Ich supremácia môže byť len dočasná, pokým si vychováme jedno pokolenie vo svojom duchu... Ešte raz: **Preč od Maďarov!** Musí byť našim heslom.”⁹

Takýto prejav snáh a túžob politických predstaviteľov slovenského národa v podmienkach zostrenej perzekúcie v Uhorsku po vypuknutí vojny samozrejme nebol možný. Naopak, vojna habsburskej monarchie proti Srbsku a Rusku vyvolala v Uhorsku protislovanskú hystériu. Rozmohla sa špionománia. Pohon sa sústredil predovšetkým na slovenských politikov, z ktorých sa viacerí dostali do väzenia. Pod tlakom tejto extrémnej situácie vychádza už 6. augusta 1914 v Národných novinách oficiálne vyhlásenie „Od predsedníctva Slovenskej národnej strany“, v ktorom okrem iného oznamuje zastavenie politickej činnosti „na celú dobu začatej vojny“. Politiku pasivity postupne vyhlásili aj politické reprezentácie ostatných nemaďarských národností v Uhorsku.

Prenasledovaniu zo strany uhorských úradov sa nevyhol napríklad ani popredný slovenský politik, novinár a bývalý poslanec uhorského parlamentu Milan Hodža. Už v prvých dňoch vojny ho povolali do armády. Narukoval do Trenčína, kde ho obvinili z vyzvedačstva a previezli do vojenského väzenia v Prešporku (Bratislave). Okrem iného mu kládli za vinu aj jeho články v Slovenskom týždenníku, vrátane protivojnového pod názvom A títo chcú vojnu. Keď sa Hodžovo obvinenie zo špionáže ukázalo nepodložené, prevelili ho do Veszprému. Milan Hodža zvyknutý – ako popredný slovenský politik, bývalý poslanec a významný žurnalista – vyjadrovať svoje politické názory verejne sa ocitol v mimoriadne zložitej situácii. Vzhľadom na to, že oficiálna politická

⁶ Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. (dokument č. 135). Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, Bratislava 1998, s. 434–437.

⁷ Matúš Jankola (1872–1916), cirkevný a kultúrno-osvetový pracovník medzi Slovákami v USA.

⁸ Dokumenty, ref. 6, dokument č. 136, s. 439–440.

⁹ Tamže.

činnosť neprichádzala do úvahy, hľadali Milan Hodža a ďalší slovenskí politici iné spôsoby politického pôsobenia. Postupom času utvárali menšie, niekoľkočlenné skupiny, ktoré mali medzi sebou udržiavať kontakty a v rámci daných možností spolupracovať.

Mimoriadne postavenie v tomto smere nadobudla skupina politikov, ktorých sústredil do Viedne bývalý továrnik z Liptovského Svätého Mikuláša Kornel Stodola. Od augusta 1915 sa mu podarilo dostať do Viedne aj Milana Hodžu, ktorý začal vo Viedni pôsobiť ako vojak chorvátskej cenzúry. Táto skupina na základe možností, ktoré jej poskytovala Viedeň, ako centrum politického diania v monarchii, preberá od leta 1915 až do roku 1918 iniciatívu v slovenskej domácej politike, keďže martinské vedenie Slovenskej národnej strany bolo udalosťami na začiatku vojny a nepriaznivými uhorskými pomermi značne oslabené.

Hodžova viedenská skupina sa okrem kontaktov so slovenskými politikmi, prichádzajúcimi do Viedne, kde sa nemuseli pri stretnutiach obávať vyšetrovania zo strany uhorských úradov, usilovala spolupracovať aj s politikmi ďalších nemeďarských národností v Uhorsku. Boli tu aj Hodžove kontakty s bývalým ministrom uhorskej vlády Józsefom Kristóffyom – a pochopiteľne s politikmi z rakúskej časti monarchie.

Rozhodujúcim smerovaním Hodžovej skupiny sa postupne stáva slovensko-česká orientácia, a to i napriek tomu, že v prvých rokoch vojny bol záujem českých politikov o česko-slovenskú vzájomnosť oveľa menší než pred ňou. So Slovenskom rátať od začiatku vojny iba T. G. Masaryk a malá časť českého odboja združená v tajnej organizácii Maffia. Táto idea prešla aj do Masarykových akcií v zahraničí, kde v spolupráci s Milanom Rastislavom Štefánikom a Edvardom Benešom začali organizovať česko-slovenský zahraničný odboj smerujúci k spoločnému štátu Čechov a Slovákov.

Nový rozmer nadobúdajú slovensko-české vzťahy vo Viedni od roku 1917, keď bol zvolaný ríšsky parlament a dovtedy uväznení českí poslanci sa dostávajú na slobodu. Od toho času sa konajú pravidelné porady Slovákov so zástupcami Českého zväzu poslancov. Verejný záujem českých politikov o Slovákov a Slovensko jednoznačne dokumentovalo vyhlásenie Českého zväzu, ktoré na otvárací schôdzi ríšskej rady 30. mája 1917 predniesol jeho predseda František Staněk, keď povedal: „...budeme se v čele svého lidu domáhati sloučení všech větví československého národa v demokratický český stát, zahrnující i slovenskou větev národa, žijící v souvislém celku s historickou vlastí českou“.¹⁰

Hodžove zásluhy boli v rámci tejto spolupráce domácich českých a slovenských politikov vo Viedni jednoznačne pozitívne. Potvrdzoval to aj list českého poslanca F. Staněka Hodžovi: „Konstatuji, že všechna prohlášení v mých řečech o Slovácích na všech mých řečech a projevech jsou Tebou psána a stylisována. Nikdy nebylo mezi

¹⁰ Hronský, M. – Pekník, M.: *Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska*. Veda, Bratislava 2008, s. 163.

námi v týchto veciach rozporu. Viedli jsme oba a s námi naši druhové ve Vídni, že patříme k sobě a buď jednotně zvítězíme, anebo rozdělení zhyneme!“ V čase vojny vo viedenskom prostredí Hodžovo politické myslenie a konanie nadobúda novú kvalitu – a z politika sa postupne formuje štátnik, potrebný pre budúci povojnový spoločný štát Česko-Slovensko.¹¹

Na jar roku 1918 sa začalo aj Slovensko, po rokoch útľmu, prebúdzat k novému politickému životu. Prvým prejavom meniacej sa situácie bola prvomájová manifestácia v Liptovskom Svätom Mikuláši, kde sa v rezolúcii, ktorú prečítal Vavro Šrobár, uvádzalo: „...žiadame bezpodmienečné uznanie práva na sebaurčenie všetkých národov nielen za hranicami našej monarchie, ale i národov Rakúsko-Uhorska, teda aj uhorskej vetvy československého kmeňa“.¹²

K podobnému stanovisku ako Jankola v USA v roku 1914 sa domáca slovenská politika prepracovala až v máji 1918, keď na tajnej porade Slovenskej národnej strany v Turčianskom Svätom Martine povedal Andrej Hlinka pamätné slová o nevydarenom tisícročnom manželstve s Maďarmi, o potrebe rozísť sa s nimi a orientovať sa československy.

Po vypuknutí vojny aj Ivan Daxner st. zmenil názor na budúcnosť Slovákov a začal organizovať spoluprácu s českými krajanmi. Zúčastnil sa na rokovaníach s predstaviteľmi českých spolkov v USA a stal sa aj signatárom Clevelandskej (1915) a Pittsburskej dohody (1918) o budúcej podobe československého štátu a o vzťahoch Čechov a Slovákov v spoločnom štáte. Po vstupe USA do prvej svetovej vojny v apríli 1917 inicioval, spolu s ďalšími Slovákmí, milióndolárovú zbierku na podporu česko-slovenského odboja. Súčasne už Česi a Slováci bojovali bok po boku v česko-slovenských dobrovoľníckych jednotkách v Rusku, Srbsku, Rumunsku, Francúzsku a Taliansku.

Keď začiatkom roku 1917 prerušili USA diplomatické styky s Nemeckom, bolo už zrejmé, že sa blíži vstup Spojených štátov do vojny. Hlavnou príčinou boli útoky nemeckých ponoriek na americké parníky a obchodné lode, zosilnená nemecká propaganda a výzvy Nemecka Mexiku, aby vstúpilo do vojny proti USA. V novej situácii bolo potrebné, aby sa aj Slováci vyslovili o tom, ako si predstavujú svoju budúcnosť. Prvý sa ozval 67. zbor Slovenskej ligy v New Yorku, ktorý 15. februára 1917 manifestčne vyhlásil, že Slováci súhlasia s pretrhnutím diplomatických vzťahov s Nemeckom a žiadajú, aby Slovensko bolo spojené s Čechami v nezávislý štát mimo hraníc Rakúsko-Uhorska. Na zhromaždeniach slovenských a českých krajanov rečnili aj významní americkí predstavitelia, napríklad aj bývalý americký prezident William Howard Taft.¹³ Keď 6. apríla 1917 USA vypovedali vojnu Nemecku a Rakúsko-Uhorsku s nimi

¹¹ Goněc, V. – Miert, M. – Pekník, M. – Plžík, V. – Vrábek, F.: Milan Hodža – štátnik a politik, novinár, publicista a vedecký pracovník. Panelová výstava. Obec Sučany a Ústav politických vied SAV, Bratislava 2017.

¹² Hronský, M. – Pekník, M., ref. 10, s. 220.

¹³ Honza-Dubnický, J. (ed. Vrábek, F.): Zápisky legionára. Pro, Banská Bystrica 2014, s. 49–51.

prerušilo diplomatické styky, Slovenská liga a České národní sdružení sa na spoločnej schôdzi 26. apríla 1917 uzniesli na Memorande, ktoré predložili americkej vláde. V dokumente sa Slováci a Česi osvedčili, že si bez nátlaku prajú, aby z ich krajín, ktoré obývajú v Európe, bol utvorený česko-slovenský štát mimo hraníc Rakúsko-Uhorska. Jednotlivé slovenské a české organizácie v USA posielali americkému prezidentovi Woodrowovi Wilsonovi prejavy sympatií a sľubovali, že sú spolu so svojím členstvom ochotní postaviť sa na ochranu USA aj so zbraňou v ruke. Zároveň prezidenta prosili, aby sa zasadil za oslobodenie Slovákov a Čechov a ich spojenie v spoločnom samostatnom a demokratickom štáte – republike.

V máji 1917 si Slováci a Česi v USA založili vlastnú kanceláriu Slav Press Bureau v New Yorku. Za Čechov v nej bol Karel Pergler, advokát z Iowy, a za Slovákov Gejza Mika, slovenský advokát z New Havenu. Kancelária vyvinula intenzívnu činnosť hlavne po príchode Milana Rastislava Štefánika do USA. Agenda odboja sa rozrastala a vyžadovala si aj finančné prostriedky.¹⁴ Už v máji 1917 krajanovia rozhodli o zavedení milióndolarovej zbierky, ale prakticky sa akcia rozbehla až na jeseň 1917. Na schôdzi vedenia Slovenskej ligy v októbri 1917 v Pittsburghu zvolili agitačný výbor pre organizovanie zbierky. Za katolíkov boli v ňom kňazi Jozef Murgaš, Jozef Martinček a Ján Kubálek, za evanjelikov J. Kolárik, M. Tomašek, Eduard Kováč, Karol Belohlávek a Ján Miller. Začali sa organizovať bazáre a ďalšie podniky, v ktorých sa krajanovia pretekali o čo najlepšie výsledky. Napríklad Slováci v Chicagu zozbierali 30 000 dolárov a v Bridgeporte dokonca 50 000 dolárov. Táto zbierka si titul „milióndolarová“ plne zaslúžila, lebo do roku 1919 sa v jej rámci podľa zápisníc Slovenskej ligy vyzbieralo vyše milióna dolárov.

Vojnový stav medzi USA a Rakúsko-Uhorskom nastal 7. decembra 1917. Slovenská liga a České národní sdružení hneď požiadali telegraficky prezidenta Wilsona, aby Slovákom a Čechom, ktorí sa nestali občanmi USA, poskytol rovnaké výhody, aké im poskytlo Francúzsko, Veľká Británia a Rusko.

Nábor do čs. zahraničného vojska sa v USA rozbehol po príchode Milana Rastislava Štefánika do Ameriky v júni 1917. Štefánikovi sa podarilo získať podporu vlády USA a vykonávať nábor medzi tými Slovákami a Čechmi, ktorí ešte neboli americkými občanmi, a medzi občanmi, ktorí mali už viac ako tridsať rokov a nepodliehali už brannej povinnosti v USA.¹⁵ Súčasne v USA vznikla aj odbočka Česko-slovenskej národnej rady v Paríži na čele s Karolom Perglerom. Významný prejav mal Štefánik 16. septembra 1917 v preplnenej Carnegie Hall v New Yorku. Na zhromaždení sa okrem viac ako 6 000 Slovákov a Čechov zúčastnili aj prominentní Američania a novinári z popredných amerických denníkov. Na akcii prehovoril aj francúzsky minister kolónií Henry

¹⁴ Honza-Dubnický, J., ref. 13, s. 52–53.

¹⁵ Zuberec, V.: Milan Rastislav Štefánik. Léta hvězdná a válečná. Melantrich, Praha 1990, s. 29–31.

Franklin-Bouillon, ktorý v anglickom prejave zdôraznil, že Spojenci si dali do programu aj oslobodenie Čecho-Slovákov. Svoj prejav zakončil výzvou: „Slovaks, now or never!“ (Slováci, teraz, alebo nikdy!) Po Bouillonovi prehovoril major Štefánik, ktorý poinformoval, ako pokročil zápas Slovákov a Čechov na vojenskom i diplomatickom poli a prítomným adresoval výzvu: „Aj vy, americkí Česi a Slováci, musíte von z vášho pohodlia, musíte do zákopov, lebo odboj môže byť len takýmto pádnym argumentom účinne posilnený. Nemôžete čakať, aby iba Spojenci krvácali za našu slobodu. Bez dane krvi slobodu si nevydobyjeme. Svoj nárok na slobodu musíme si napísať vlastnou krvou tak, aby musel byť uznaný i pri zelenom stole.“¹⁶

Štefánik vyhlásil v USA mobilizáciu Čechov a Slovákov do čs. dobrovoľníckeho vojska. Dňa 8. apríla 1918 v Stamforde (štát Connecticut) zriadili výcvikový tábor, v ktorom sa zhromažďovali Slováci a Česi vo veku 18–40 rokov. Cvičili sa tu pred odchodom na front vo Francúzsku. Do propagačných prác sa zapojil aj český grafik Vojtěch Preissig, ktorý sa významným spôsobom podieľal na zhotovovaní plagátov a pohľadníc. Je aj autorom grafického návrhu manifestu k americkým Slovákom.

Štefánikovi sa v USA podarilo zhromaždiť okolo 2300 krajanov slovenskej aj českej národnosti, ktorí odplávali do Francúzska a stali sa príslušníkmi tamajšieho čs. dobrovoľníckeho vojska – francúzskych légii. Pri náboře Štefánikovi účinne pomáhali najmä Jozef Murgaš, Ivan Daxner st., Albert Mamatey a Jozef Honza, pôvodom z Chtelnice, ktorý sa stal aj veliteľom prvej skupiny amerických Slovákov. Tí, spolu so skupinou Čechov, odplávali 3. novembra 1917 z USA do Francúzska. Celkovo odišlo zo Spojených štátov amerických do Francúzska dvadsaťdva výprav českých a slovenských dobrovoľníkov. Tí sa podrobili v strediskách Cognac a Jarnac vo Francúzsku výcviku a potom bojovali na fronte v severovýchodnom Francúzsku najmä pri Terrone, Chesters a Vouziers a viac ako 600 ich tam aj padlo.

Podľa rôznych štatistík bojovali okrem čs. légii Slováci a Česi aj v spojeneckých armádach. Ako uvádzajú americké údaje, do armády USA zaradili 30 218 Čechov a 12 186 Slovákov narodených v Rakúsko-Uhorsku. V americkej armáde slúžilo aj takmer 28 000 Slovákov a Čechov, ktorí sa už narodili v USA. Spolu s príslušníkmi čs. légii v Rusku, vo Francúzsku a Taliansku bojovalo na frontoch prvej svetovej vojny viac ako 100 000 Slovákov a Čechov.¹⁷

Príslušníci talianskych a francúzskych légii, dobrovoľníci čs. vojska, sokoli, četníci atď. sa významne pričínili aj o obsadenie čs. územia po vyhlásení Česko-Slovenska, pričom najúpornejšie boje prebiehali v januári 1919 na Těšínsku proti poľským jednotkám a od novembra 1918 do júla 1919 na Slovensku proti Maďarom.

¹⁶ Honza-Dubnický, J., ref. 13, s. 57–58.

¹⁷ Hanzlík, F.: Pomoc krajanů z USA při budování čs. zahraničního vojska v letech 1917–1918. In: Přínos armády pro vznik a rozvoj České republiky. Univerzita obrany, Brno 2013, s. 189–194.

V rozhodujúcom období v závere roku 1918 a v prvých mesiacoch roku 1919, keď sa museli organizovať základy novej štátnej správy, riešiť zložité problémy zásobovania aj zabezpečenie nových hraníc, pričom práve južné hranice Slovenska sa definovali vôbec prvý raz v dejinách, sa kládli základy nových pomerov na Slovensku, ktoré boli skutočným prevratom.

Nové čs. úrady venovali veľkú pozornosť udržiavaniu verejného poriadku, predchádzali nepriateľskú propagandu, organizovali obnovenie hospodárskeho života, ťažko narušeného takmer piatimi rokmi vojny. V Národnom zhromaždení ukončil predseda čs. vlády Vlastimil Tusar 16. septembra 1919 svoju reč slovami: „...pomery naše (...) se lepší jde jen o to vydržeti ještě několik měsíců té přechodné doby, dáti možnost, aby se ten hospodářský stroj, který přes 4 roky stál, roztočil a uvedl (...) máme všechny podmínky k hospodářskému vývoji“.¹⁸ Minister vnútra Antonín Švehla na schôdzi úradníctva 28. septembra 1919 zdôraznil: „Dnes diktujeme si sami pro dobro našeho státu. Nebojme se discipliny, tak jako nám přestalo nepřátelsky zníti slovo stát a vláda. My všichni musíme si denně připomínati, že žili jsme v porobě, v tak zv. pseudoústavním státě (...) Na nás padla nyní celá tíha zodpovědnosti za stát, který se tvoří a vzniká. Nemáme ještě těch vyjetých kolejí, jako dřívější správa a z toho lze si vysvětliti onu rozrušenost, nervosnost, neklid a nespokojenost.“

Áno, tak sa neľahko rodili základy československej štátnej správy, čo bolo na Slovensku ešte oveľa komplikovanejšie ako v Čechách. Úradovalo sa ešte dlho po maďarsky, resp. slovensko-maďarsko-nemecky, nebolo dosť kvalifikovaných síl, musel sa prekonávať odpor maďarského a nemeckého obyvateľstva. Budovanie nového štátu nebolo na Slovensku jednoduché. Po desaťročiach zosilnenej maďarizácie mali Slováci iba málo vlastnej inteligencie. Podľa Antona Štefánka bolo v školskom roku 1913/1914 v Uhorsku 229 stredných škôl s takmer 80-tisíc študentmi. K Slovákom sa spomedzi nich hlásilo len o niečo viac ako tisíc. Podľa štatistiky z roku 1910 dosahovala negramotnosť na území Slovenska takmer 27 percent. Ako uviedol Jozef Lettrich, bolo na území Slovenska v tom čase 12 447 uhorských štátnych zamestnancov. Z nich sa k dispozícii novej Československej republiky dalo len 35. Ostatní sa považovali za Maďarov a odopreli novému štátu poslušnosť. Z 948 stoličných úradníkov prešlo do československej štátnej služby len 18, z 823 mestských úradníkov len 11, zo 660 profesorov len 10 a zo 464 sudcov iba jeden.¹⁹

Nešlo to ľahko, ale Slováci si postupne zvykli a naučili sa spravovať – prvýkrát vo svojich dejinách – svoje veci (hospodárstvo, kultúru, školstvo, železnice, pošty atď.) sami. O udalostiach na Slovensku v novembri – decembri 1918 podávajú názorné svedectvo dokumenty uložené vo fondoch domácich i zahraničných archívov v Bratislave,

¹⁸ Národný sviatok, č. 23.212/1919. In: Osobitná príloha 44. čísla Úradných Novín, 1919.

¹⁹ Lettrich, J.: Dejiny novodobého Slovenska. Nadácia Dr. Jozefa Lettricha, Banská Bystrica 2012, s. 53.

Modre, Trnave atď. (západné Slovensko – predovšetkým materiály bývalej Prešporskej župy), Bytči, Martine, Nitre, Banskej Bystrici, Lučenci (severné a stredné Slovensko), Prešove a v Košiciach (východné Slovensko), tlač, spomienky súčasníkov a ďalšie dobové dokumenty.²⁰ O udalostiach na západnom Slovensku v novembri – decembri 1918 informuje aj Vavro Šrobár vo svojich pamätiach a prehľadne aj štúdia F. Vrábela, uverejnená v roku 2009.²¹

Aké boli tie prvé dni, týždne a mesiace prevratu na Slovensku? Napríklad v Turčianskom Svätom Martine, centre slovenského národného hnutia, vládlo v prvých dňoch novembra 1918 veľké vzrušenie. Martinčania na železničnej stanici s nadšením uvítali prvé československé jednotky: „12. novembra. – I tento deň – ako 30. október²² a 3. november²³ – ostane mestu nášmu pamätným. Dnes došlo do Martina prvé oddelenie českého vojska! Dávno sme ho už čakali, dávno sme túžili prijať tých bratov, ktorí nám podávajú ruky k nášmu vysvobodeniu... Obecenstvo, ktoré napochytre odstránilo i maďarský názov stanice a zamenilo ho slovenským, ohromným jasotom vívalo bratov Čechov, „pražské deti“, a príslušníkov 28. pluku (...) Vedú ich stotník Kurz a nadporučík dr. Křížek (...) Pod vlajúcimi zástavami slovenskými a českými privítal predseda Národnej Rady, striebrovlasý stavec, ale jarý vodca náš, Matúš Dula, junáckych bratov, ktorí ledva že prišli z priepasti smrti na bojištiach, hneď stali dobrovoľne do služby národa (...) Ľudmila Bullová v krásnom slovenskom kroji priniesla bratom na pozdravenie podľa staroslavianskeho spôsobu – chlieb a soľ, Oľga Simková podala (...) kytku kvetov a zaznela hymna Tomášikova i „Kde domov můj“. Plakali starci a mužovia, ktorí v ďalekom svete museli za roky hladieť smrti do očí za ciele cudzie, ledva mohli zatlačiť slzy, keď počuli pieseň o svojom domove tu, v tej zemi, ktorá sa teraz stáva opravdu svobodnou domovinou im i nám.“²⁴ Robotnícke noviny sa unášali eufóriou: „Udalosti spejú netušenou rýchlosťou ku obrovskej zmene na celej čiare. **Spojenie česko-slovenského národa z oboch polovín starej monarchistickej ríše v jednotný neodvislý, slobodný, ľudový štát česko-slovenský nedá sa nikým a ničím zastaviť...** Nech žije sloboda národov, nech žije právo ľudu!“²⁵

Ale ani druhá strana nezaháľala. Protičesko-slovenská propaganda z maďarskej strany silnela s postupom čs. vojska na Slovensku a dochádzalo aj k mnohým špionáž-

²⁰ Chorvát, P. – Zaťková, J. – Čaplovič, M. (eds.): *Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/1. Rakúsko-uhorská armáda – Slováci – Slovensko v období prvej svetovej vojny 1914–1918*. Vojenský historický ústav, Bratislava 2016, 429 s., lit., obr. príl.

²¹ Šrobár, V.: *Osvobodené Slovensko*. Čin, Praha 1928; Vrábela, F.: *Medzi dvoma ohňami. K protižidovským pogromom na západnom Slovensku v závere roku 1918*. In: *Slovanský přehled*, ročník, 95, 2009, č. 4, s. 491–499.

²² Deň schválenia Deklarácie slovenského národa.

²³ Deň podpísania prímeria v Padove medzi štátmi Dohody a bývalým Rakúsko-Uhorskom.

²⁴ Dopisy. Turčiansky Sv. Martin. In: *Národné noviny*, XLIX, číslo 136 (46), 14. novembra 1918, s. 3.

²⁵ Dejinné dni. In: *Robotnícke noviny*, XV, číslo 45, 7. novembra 1918, s. 2.

ným a diverzným akciám.²⁶ A centrálné úrady novej Maďarskej republiky v Budapešti (predovšetkým ministerstvo vnútra a ministerstvo obrany) akoby nebrali vznik Československa na vedomie – naďalej zásobovali župné úrady na území Slovenska svojimi pokynmi a cirkulármi, ktoré však najčastejšie – bez vybavenia – tamojší funkcionári a úradníci zakladali ad acta.

(PhDr. Ferdinand Vrábek pôsobí v Ústavu politických vied SAV, Bratislava, je členom Republikového výboru Československej obce legionárskej v Praze a Nadace Milana Rastislava Štefánika v Bratislave.)

²⁶ Hronský, M.: Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920. Národné literárne centrum, Bratislava 1998, s. 109; Honza-Dubnický, J. (ed. Vrábek, F.): Zápisky legionára. Pro, Banská Bystrica 2014, s. 117–120.

Století na proměnlivém půdorysu českých médií a jejich vztahu k otázkám státu a společnosti

Petr Žantovský

V tomto příspěvku bych se chtěl na sté výročí založení prvního společného státu Čechů a Slováků podívat optikou svého oboru, tedy žurnalistiky a médií. Pro tento obor je kruciólním pojmem slovo nezávislost. Slyšíme je neustále kolem sebe, ale méně už si pokládáme otázku, jak tomu pojmu rozumíme a zda je naplňován, případně proč naplňován není. Pro téma nezávislosti médií je právě půdorys onoho století ideální průmětnou, na níž lze ukázat vše podstatné. Nebudu obtěžovat daty a statistikami. Spíš se omezím na jednotlivé, leckdy zobecňující postřehy a glosy, které možná ve své názornosti řeknou víc.

Století republiky je pro toho, kdo se zabývá mediální problematikou, zajímavé z několika důvodů. Předně: téhož dne jako sama republika, tedy 28. října 1918, vznikla i Československá tisková kancelář (ČTK). Z tohoto faktu je zřejmé, jak silně si tehdy nastupující politická elita uvědomovala důležitost hromadných sdělovacích prostředků (tehdy se u nás ještě neříkalo „médií“) jakožto kanálů, kudy tečou informace od státu k občanovi, případně k posluchačům v zahraničí. ČTK byla, stejně jako o pár let později (od roku 1923) rozhlasové vysílání – tehdejší Radiojournal, státní firmou. Stát si tak bedlivě hlídal, kudy a jaké oficiální informace k publiku jdou. Skrze ČTK zároveň – díky spolupráci s velkými světovými agenturami své doby, Reuter, Havas a Wolff – zajišťoval informační toky vůči cizině.

To mělo nepochybně velký význam hlavně v prvních letech republiky, vzniklé dohodou mezinárodních velmocí pod vedením Spojených států. Rozpohybovaný geopolitický střed Evropy bylo třeba co nejrychleji stabilizovat, a to bez všestranných a hlavně věrohodných informačních toků nejde. Ostatně obě zmíněné instituce – tisková agentura i rozhlas – si uchovaly státní či státem dozorovaný status až do 90. let 20. století, a to navzdory několika změnám politických režimů, které naší zemí mezitím proběhly.

Vedle těchto státních „mediálních“ institucí samozřejmě vzkvétal za tzv. první republiky trh s periodickým tiskem. Vycházela dlouhá řada deníků, večerníků, postupně přibývaly (spolu s hospodářskou konjunkturou) i zájmové časopisy, novinový byznys

byl tak mocný, že dokázal uživit některé politické strany (např. národní socialisty skrze Jaroslava Stránského a jeho vydavatelský dům Melantrich). Vedle státem ovládaných médií, ČTK a Radiojournalu jako etalonů základních a názorově nepřibarvovaných informací, tu vyrostl obrovský prostor pro názorovou žurnalistiku.

Jen krátce připomenou pár příkladů: Vedle již uvedených národních socialistů, kteří se politicky projevovali na stránkách Českého (resp. později Svobodného) slova, tu byli agrárníci a jejich deník Venkov, národní demokraté a list Národní politika, sociální demokraté měli své Právo lidu a komunisté Rudé právo. Vedle toho vycházely také Lidové noviny, původně list brněnský, který sice neměl bezprostředního vlastníka na politické scéně, ale v zásadě se držel politiky Hradu, tedy Tomáše G. Masaryka, který do nich i anonymně přispíval.

Co bylo na tomto dělení tiskové scény nejdůležitější, je právě ona neanonymní, adresná a jmenovitá pluralita podpořená jasností a pevností názorů a stanovisek. Zatímco pravicové noviny (Národní politika, Venkov, polední Expres a další) zastávaly názory politické pravice, a adresně jednotlivých stran, stejně tak to platilo na druhém pólu, u Práva lidu a Rudého práva. Nebylo myslitelné, aby pravičák Dyk přeběhl z Národní politiky do (příkladně) Práva lidu, nebo levičák Fučík opačným směrem. Což je mimochodem jeden z nejrozkladnějších úkazů a faktorů na poli dnešních českých médií. Novináři korzují mezi zaměstnavateli, je úplně jedno, zda je týž žurnalista jeden rok zaměstnán v Hospodářských novinách, druhý v Právu a třetí v Mladé frontě Dnes. Na obsahu těch deníků totiž většinou nepoznáte, zda tyto noviny a jejich autoři mají vůbec nějaký názor.

Zájem, to ano, ale to je něco jiného. Zájem prosazovat u veřejnosti toho či onoho politického oblíbence ale ještě neznamená zastávat nějaké jasné a pevné politické názory. Vzniká tak nekonečný beztvarý amalgám tvořený zástupem bezpohlavních „mužů bez vlastností“ (jak to kdysi trefně nazval rakouský spisovatel Robert Musil), kteří se prostě nechají najímat na (někdy i dost špinavou) novinářskou práci, aniž přitom mají či musí mít nějaký názor. Stávají se tak často oněmi slovnými „užitečnými idioty“, kteří jsou jen beranidlem pro zájmy stojícími vysoko nad nimi. Výjimkou jsou Haló noviny, které vydávají komunisté tak trochu podle prvorepublikového receptu: skrze straně blízkou akciovku. Výsledkem je stranický orgán, jak se psávalo v záhlaví novin kdysi, u něhož nehledáte žádné neurčité fráze, ale jasná stanoviska. Chcete-li vědět, co si myslí tato strana, otevřete Haló noviny.

Zúčastnil jsem se mnoha diskusí na téma, zda je dobře, že si Andrej Babiš koupil mediální firmu Mafra (vydávající deníky MF Dnes a Lidové noviny), a pět let před ním Zdeněk Bakala podnik Economia (vydávající mj. Hospodářské noviny). Bez ohledu na to, zda mi jsou, nebo nejsou blízké politické názory Babišova hnutí ANO, nebo Bakalou sponzorované TOP 09, jsem vždy hájil názor, že je lepší, když víme, komu dané noviny patří, aspoň totiž víme, čí zájmy hájí a čím jménem mluví. Nemohu tak

třeba od Lidových novin očekávat komentář blízký tradiční levici, nebo od Hospodářských novin objektivní analýzu politické scény, na níž dominuje Bakalův ekonomický i politický konkurent Babiš. Ani to po nich nechci. Stačí, že vím, čím chleba jedí, a tudíž čím píseň zpívají. Masové rozhořčování nad tím, že Babiš vlastní média, považuji za pokrytecké a kontraproduktivní. Kdyby si je koupil přes firmu Novák s.r.o., obsahový výsledek by byl stejný, jen bychom nevěděli, proč. Teď to víme, a to je poctivé. Tak nějak totiž vypadala právě mapa tisku mezi dvěma světovými válkami.

A tak ostatně vypadá dosud mapa médií v mnoha jiných zemích. Když jste v Německu nalevo, čtete *Süddeutsche Zeitung*, jste-li napravo, pak *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Jste-li britský socialista, je vám blízký *Guardian*, jste-li konzervativec, pak *The Times*. Volíte-li v USA republikány, pak sledujete Fox TV, pokud demokraty, pak CBS či CNN. Je to čitelné a srozumitelné. A pak není třeba šermovat slovy o nestrannosti a nezávislosti. Jak pravil kdysi Miroslav Macek, v médiích žádná nezávislost neexistuje, je jen závislost, o níž nevíme, na kom.

Pro tento účel vynechám období nacistického protektorátu. Vše v tehdejšímu Česku bylo vyšinuté, politický život paralyzovaný nebo zahnaný do ilegality, a stejně tak i tisk. A ten oficiální, jemuž vévodila jména jako Moravec, Krychtálek či Vajtauer, nestojí za slovo. Proto stručně k poválečnému tříletí. Mezinárodní politická situace sice omezila pluralitu na domácí politické scéně (byly zakázány explicitně pravicové strany), ale co se týče vztahu vlastníka a média, vycházelo se z prvorepublikové praxe. Jen k ČTK a rozhlasu přibyl ještě zestátněný československý film. Noviny zůstávaly stranické.

To formálně trvalo i po únoru 1948. Nadále byla vydavateli Svobodného slova strana socialistická či Lidové demokracie strana lidová, přibyla svazácká Mladá fronta či odborářská Práce, komunisté, mezitím sloučení se sociálními demokraty, měli své Rudé právo. Obsahově ale všechny tyto tiskoviny zastávaly politiku tzv. Národní fronty, tedy jednotnou linii řízenou KSČ (v roce 1960 dokonce vtělenou v roli vedoucí síly do Ústavy ČSR). Mluvit o pluralitě v tomto období tak lze jen v jinak definovaném smyslu. Pluralita a názorová osobitost byla dána nikoli už vydavatelsky či vedením redakcí, nýbrž autorskými osobnostmi. Když si projdete seznamy někdejších zaměstnanců či autorů všech uvedených a mnoha dalších tiskových titulů té doby, najdete tam v různých obdobích víceméně veškerou elitu dobové intelektuální i kulturní sféry.

Občas se to demonstruje na průběhu událostí tzv. Pražského jara, ale uvedl bych příklad druhé půle 80. let, a to nejen proto, že už si je pamatuji jako přímý účastník tehdejšího dění. V podstatě souběžně s nástupem M. S. Gorbačova a jeho perestrojky a glasnosti v Sovětském svazu pronikaly do českých médií i rozmanité názorové proudy, nesené nastupující generací autorů. Část z nich (dnešní sedmdesátníci) patřila k těm, kdo vstupovali na veřejné pole v průběhu 70. let, a v daném období se začali mísit s autory o půl generace mladšími. Dobře to bylo vidět na kulturní publicistice. Pří-

kladem budiž týdeník Tvorba, zejména v druhé půli 80. let (s jistou nadsázkou bych řekl, že šlo o zmenšenou československou odpověď na tehdejší sovětský Novyj mir). Jednoduše řečeno, intelektuálně a kulturně jsme vstupovali do dějin po listopadu 1989 „v plné zbroji“. To však nemělo dlouhého trvání.

Ještě počátek 90. let v českých médiích (mluvím zejména o tiskových, později vrostl význam zejména televizi) představoval jistou svobodu, pluralitu a názorovou přehlednost. Právo, transformované z Rudého práva, se přiklonilo k názorům sociální demokracie, Lidové noviny mluvily za Havlův Hrad, z Mladé fronty se na mnoho etap vyvinuly středově-liberální noviny. Mnoho listů zaniklo (odborářská Práce, socialistické Svobodné slovo, lidovecká Lidová demokracie). Tehdejší pozorovatelé tomu tleskali: Sláva, že strany už nevlastní tisková média! Jak farizejsky se tento potlesk posléze vybarvil! Skutečnost, že názorové proudy a společenství neměly vlastní – jak se dnes často říká: transparentní – mediální platformy, znamenala v důsledku, že se mediálního světa zmocnily netransparentní zájmové skupiny činící z novinářů a sdělovacích prostředků služby svých zájmů. A to platí v neztenčené, ba namnoze čím dál vyšší míře dosud.

Nejlépe to je dnes vidět na veřejnoprávní České televizi. V ní už nevládne management ani vůle koncesionářů, kteří jsou nuceni zákonem tento mediálně-podnikatelský moloch platit nepřímou daní, ale zaměstnanci, přesněji řečeno vybraná skupina vlivotvorných redaktorů, kteří jsou převodními pákami svých chleboďarců daleko za obrazovkou. Stačí se podívat na statistiky, z nichž plyne, že v době, kdy např. TOP 09 (ve volebním období 2013–2017) se pohybovala kolem 10% voličského zájmu, politici a komentátoři spjatí s touto stranou byli nejčastějšími hosty názorových pořadů ČT. Mimochodem, dnes je tato strana na tenké hranici mezi bytím a nebytím ve Sněmovně, ale přesto je na obrazovce denně. Zřejmě se tu někdo řídí heslem: „Nesejde z očí, nesejde z mysli.“

Začal jsem pojmem novinářská nezávislost. Slyšíme stále silněji všude kolem sebe, že novináři jsou nadáni jakousi nevidanou privileji vstupovat do našich životů a řídit je (dodejme: jak jim jejich loutkovodiči poručí). To je ovšem fráze hodně dutá. Nejvyšší novinářskou hodnotou je pravdivost a objektivita. Ani jednoho nelze stoprocentně dosíci, už proto, že, jak víme, ani sám svět není stoprocentně poznatelný, tedy i všechny naše pravdy jsou limitovány přinejmenším mírou poznatelnosti věcí a událostí. Nicméně, a viděli jsme to na ukázce fungování a koexistence politické a novinářské scény v meziválečném období, ona „pravdivost“ může prostě spočívat v poctivosti. Přiznám-li poctivě, z jakého úhlu pravdu hledám a posuzuji, pak mluvím pravdu, jsem pravdivý. Zatajuji-li skutečné pozadí a skutečné zájmy, které ve své práci hájím, pak nejsem novinářem, ale propagandistou.

Nepoctivá propaganda, neboli manipulace, totiž nespočívá v tom prosazovat otevřeně nějaký názor a přiznávat, že je jednostranný (či stranický, chcete-li). Manipulací,

a tedy skrytou propagandou, je situace, kdy vědomě lživě předstírám nestrannost. A to je asi nejčastější syndrom a největší nemoc dnešní české žurnalistiky. Po stu let od zrodu demokratických procedur v našich zemích je to dosti smutný výsledek.

(Doc. Mgr. Petr Žantovský, Ph.D., *je novinář, publicista, komentátor a vysokoškolský pedagog.*)

Budování československé národní ekonomiky

Martin Žižlavský

Dne 28. října 1918 byla vyhlášena Československá republika, a to jako národní stát Čechů a Slováků. Pokud neměla zůstat jenom na papíře, potřebovala pevnou ekonomickou základnu.

Stát a národní stát

Československá republika vznikla v době, kdy heslo „sebeurčení národů“ nebylo na evropské politické scéně vnímáno s podezřením. Ba naopak, sebeurčení národa ve vlastním státě bylo jedním z principů Společnosti národů, založené krátce po 1. světové válce. Vnímavější představitelé českého národa měli možnost v každodenním životě poznat, jak účinnými nástroji prosazujícími národní zájmy rakouských Němců disponuje rakouský stát. S ohledem na tuto historickou zkušenost tedy není divu, že zakladatelé Československé republiky ji od počátku budovali jako národní stát.

Ekonomický základ národního státu

Bez materiálního, ekonomického základu je stát pouhou právní fikcí. Nově vzniklá Československá republika nebyla výjimkou. Zcela v souladu s uznávanou definicí státu z pera Maxmiliána Webera učinil československý stát první krok k zabezpečení svojí ekonomické základny využitím monopolu na násilí na svém území. Československé branné síly rozhodně zamezily fragmentaci území nově vzniklého státu. Tím byl vytvořen předpoklad pro následující kroky vedoucí k zajištění ekonomického základu Československé republiky.

Za prvé, vláda Československé republiky si zajistila kontrolu nad úředním aparátem, který vybíral daně pro stát. Zákonnými předpisy parlamentu bylo zastaveno odčerpávání daňového výnosu do Vídně. Daňové výnosy z území Čech a Moravy představovaly více než polovinu finančních zdrojů věnovaných na fungování rakouského (předlitavského) státu, který přitom udržoval český národ v nerovnoprávném postavení (viz Průcha a kol., 2004).

Za druhé, československý stát administrativně usměrňoval soukromé aktivity na svém území. Vytvoření státního monopolu na emisi peněz představovalo nejen pr-

vek státní suverenity, ale také nástroj usměrňování soukromých ekonomických aktivit v souladu s politickými záměry československého státu. Po měnové odluce od rakouské koruny a vytvoření vlastní měny, koruny československé (tzv. Rašínova reforma), následovalo založení vlastní centrální banky (v letech 1919 až 1926 Bankovní úřad ministerstva financí, v letech 1926 až 1939 Národní banka Československá) pověřené správou národní měny.

Před vznikem Československé republiky vlastnili čeští kapitalisté pouze asi jednu čtvrtinu z celkového akciového kapitálu na území Čech a Moravy. Většina soukromých ekonomických aktivit tak byla řízena kapitalisty nečeských národností, většinou z firemních centrál ve Vídni. Postavení českých kapitalistů v bankovníctví a průmyslu posílila nostrifikace, což byl příkaz československého státu, aby banky a firmy s podíly českého kapitálu převedly svoje sídla ze zahraničí do Československé republiky.

Za třetí, československý stát převzal do svého vlastnictví majetek rakouského a také uherského státu, který se nacházel na československém území. A navíc převzal také majetek bývalé vládnoucí dynastie Habsburků. Zvláštní kapitolu představovala pozemková reforma. Spočívala v převodu majetku velkých pozemkových vlastníků nejprve na československý stát a následně podle legislativních pravidel na vybrané občany Československé republiky. Tlak na pozemkovou reformu pramenil z celkové radikalizace společnosti a volání po sociální spravedlnosti po právě skončeném válečném konfliktu. K sociálnímu rozměru přistupoval silný národnostní rozměr pozemkové reformy: Cizí, hlavně němečtí latifundisté vlastnili větší díl pozemků na území Čech a Moravy, než odpovídal podílům jejich národností ve struktuře obyvatelstva českých zemí (viz Průcha a kol., 2004).

Národní stát a jeho suverenita

Po upevnění ekonomického základu Československé republiky přistoupily tehdejší československé politické elity k jeho využití pro posílení národního státu. Stát aktivně podporoval výstavbu národního zbrojního průmyslu: například se kapitálově spolupodílel v Československé zbrojovce Brno nebo v Československé vojenské továrně na letadla (Letov) v Praze (viz Průcha a kol., 2004). Mezi 1. a 2. světovou válkou patřila Československá republika ke státům střední až malé rozlohy. Ekonomickou a vojenskou silou nemohla soutěžit s tehdejšími velmocemi, například s USA, Velkou Británií nebo Francií. Náležela do francouzské sféry vlivu, a tím v menší míře i do sféry vlivu Velké Británie. Přestože armáda Československé republiky byla závislá na armádě francouzské, přestože v československém bankovníctví a průmyslu měl podíly zejména francouzský a britský kapitál, zůstávalo Československo státem národním. Političtí představitelé Československé republiky měli značnou volnost při naplňování sebeurčení Čechů a Slováků a zmíněné volnosti využívali v plné míře. Jinak řečeno: navzdory skutečnosti, že československý stát nebyl velmocí a patřil do francouzsko-

britského bloku, tak političtí představitelé využili v plné míře volnosti jednání, kterou jim mezinárodní postavení Československé republiky dovolovalo.

O vlastní blok, či řečeno slovy Friedricha Naumanna (1917), o vlastní světovou skupinu, usilovali ještě za 1. světové války někteří představitelé německých říšských elit. Naumann vymezuje světovou skupinu metaforicky: V jejím středu se nachází jako slunce silný národní stát, který gravitační silou přitahuje menší státy, které okolo něj obíhají. Ty Naumann označuje příznačně — satelitní státy. V souvislosti se srovnáním Československé republiky a její následovnice, České republiky, jsou zajímavé jiné Naumannovy myšlenky. Naumann se domníval, že silný stát může vybudovat vlastní světovou skupinu jedině tehdy, překoná-li vlastní nacionalismus. Německý nacionalismus napomohl sjednocení většiny městských a aristokratických států s německým obyvatelstvem do jednoho národního německého státu. Pro budování světové skupiny satelitních států okolo Německa představuje podle Naumanna německý nacionalismus překážku. Na příkladu světové skupiny Spojených států amerických Naumann ukázal, že vytvoření světové skupiny podporuje silný stát univerzální ideologií nenárodního charakteru, konkrétně ideologií liberální demokracie. Univerzální, nenárodní ideologie pak usnadňuje po několika generacích přetvoření světové skupiny do superstátu. Superstát následně vykonává funkce státu na územích bývalého silného státu a jeho satelitů.

Naumannovy názory umožňují neotřelý pohled na odklon většiny představitelů evropských elit od národního sebeurčení v hranicích národního státu v druhé polovině 20. století. Odklon od národního státu automaticky neznamená odklon od státu nebo příklon ke slabému státu. Protože řada komunistických režimů v někdejších evropských státech sovětského bloku byla národně orientována, znamenaly jejich pády po roce 1989 jak likvidaci komunistických režimů, tak likvidaci národních států. V ideové rovině tuto změnu zaštiťovala kosmopolitní teorie volné tržní soutěže, pluralitního systému zastupitelské demokracie a univerzálních humanitních hodnot, konkrétně soustava lidských práv. Viděno optikou Naumannovy teorie, Československá republika byla v roce 1918 národním státem; Česká republika byla v roce 2018 postnárodním státem, státem na cestě od satelitního národního státu k vyššímu územně správnímu celku v rámci budoucího superstátu, který se třeba bude nazývat Evropská unie.

Příznačné pro politickou situaci České republiky je, že část občanů spatřuje ve výše zmíněné cestě do superstátu žádoucí příležitost stát se konečně Evropany, zatímco jiná část občanů stejnou cestu považuje za ohrožení svojí národní české identity. Zda se Česká republika „rozpustí“ v evropském superstátu, nebo se například stane členem evropského sdružení národních států, není v současnosti (říjen 2018) ještě rozhodnuto. Z konstatování, že o budoucím směřování České republiky rozhodnou valnou měrou občané České republiky, se již stalo klišé. Dovolím si proto zmíněné klišé osvěžit reformulací: O budoucím směřování České republiky rozhodnou české mocenské

a ekonomické elity uznávané občany České republiky. Břímě historické odpovědnosti budoucího směřování českého státu tudíž ponesou nerozdílně české elity a čeští řadoví občané.

Literatura:

Naumann, F.: Central Europe. Alfred A. Knopf. New York 1917

Průcha, V.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. Doplněk. Brno 2004

(Mgr. Martin Žižlavský, Ph.D., *je vysokoškolský pedagog působící na Katedře sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.*)

Konference
100. výročí vzniku Československa
a československé vzájemnosti v Luhačovicích
(sborník příspěvků)

Redakce: Mgr. Vojtěch Urbančík
Sazba: Pavel Novák

Vydala
Masarykovská vlastenecká jednota, z. s.
Častohostice 2019

ISBN 978-80-270-5922-5

